PRŮVODCE

SBÍRKAMI

MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

V PRAZE

V PRAZE

NÁKLADEM SPOLEČNOSTI MUSEA KRÁL. ČESKÉHO

1905.

CENA 1 K.

PRŮVODCE

SBÍRKAMI

MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

V PRAZE

V PRAZE
NÁKLADEM SPOLEČNOSTI MUSEA KRÁL. ČESKÉHO
1905.

Dějiny Musea království Českého.

Nynější velikolepá budova Musea království Českého vystavěna byla nákladem čtyř milionů korun podle návrhu prof. čes. vys. škol. technických Jos. Schulze od stavitelů Gregora a Starcka na rozhraní mezi Sv.-Václavským náměstím a Král. Vinohrady, na místě bývalé Koňské brány a hradeb k ní přiléhajících. Slavnostně byla otevřena dne 18. května r. 1891 od arciknížete Karla Ludvíka.

Dříve, než si prohlédneme zevnější a vnitřní zařízení budovy musejní, vzpomínejme stručně, jak skrovné byly zárodky nynějších sbírek musejních, jak bylo Museum *) původně založeno, jak se vyvíjelo do té doby, kdy byly sbírky přestěhovány do stánku důstojného, moderně upraveného.

Pokusy, založiti vlastenecký ústav Museum, opakovaly se již na sklonku XVIII. století, v letech sedmdesátých od dějepisce Frant. Pelzla a v letech devadesátých od A. Puchmajera. Roku 1817 sestavil hrabě B. Berchtold po úradě s Jos. Jungmannem a J. Sv. Preslem osnovu chystaného ústavu národního a odevzdali ji Janu Nejedlému, aby se postaral o úřední po-

---

*) Vlastenečtí zakladatelé pojmenovali náš ústav původně *„Národní české museum“*, pak ve stanovách prvních čteme název *„Vlastenské museum v Čechách“* vedle jména *„Národní museum“*. Ve stanovách z r. 1847 název změněn byl v *„České Museum“*. Konečně r. 1855 zvolen byl úřední název nynější *„Museum království Českého“*.

volení. Nežli se Nejedlý k tomu odhodlal, neočekávaná okolnost urychlila vznik národního Musea. Již před tím, r. 1814, vypravil se hrabě Kašpar Šternberk podle přání Frant. Ant. hrabete Kolovrata-Libšteinského do Št. Hradce na prohlídku tamějšího musea Johannea, založeného od arciknížete Jana. Válečná vřava a bída překážely rychlému postupu při snaze, aby v Praze byl zařízen ústav podobný. Podle nařízení císaře Františka I. r. 1817 ustavila se společnost ku podpoře nuzných v Čechách a sebrala za krátko bezúrokovou půjčku 461.286 zl. 44 kr. víd. č. na zakoupení obilí pro chudé. Téhož roku byla úroda požehnaná, tak že již dne 16. září t. r. polovice sebrané půjčky mohla se splatiti v hotových penězích.

Zbývající částky mnozí šlechetní Čechové se vzdali ve prospěch nějakého vlasteneckého účelu. Této ochoty ujal se hrabě Frant. Klebelsberg, sestavil stanovy společnosti musejní a po poradách s hrabaty Františkem Ant. Kolovratem, nejvyšším purkrabím českým, a s Kašparem Šternberkem upravil provolání, aby se použilo nedoplatku oné sbírky, původně k lidumilnému účelu určeného, na zřízení vlasteneckého Musea. Dne 15. dubna podepsal hrabě Kolovrat jakožto nejvyšší purkrabí nadšené provolání „Vlasteneckým přátelům věd“ ve slavnostní schůzi, kdež purkrabí a Prokop hrabě Hartmann, jakož i hrabě Kašpar Šternberk věnovali své krásné sbírky Museu a kdež zároveň mnozí šlechtici přislíbili značné roční příspěvky. *Tak stal se 15. duben roku 1818 dnem založení Českého Musea.* Ve stanovách, uveřejněných dne 18. dubna 1818 v Pražských Novinách, byl vyložen účel nově zřízeného ústavu a zároveň výslovně bylo podotčeno, že Museum má obsahovati vše, *„což příroda neb lidská snaha ve vlasti naší vyvedly“.* Jungmann s jmenovanými svrchu vlastenci uvítali vřele provedení myšlenky, o jejíž uskutečnění se také snažili. Poděkovali zvláštní deputací nejvyššímu purkrabí. Jungmann uveřejnil v příloze k Novinám Krameriovým (dne 25. dubna 1818) provolání o Museu a připojil nadšený doslov, *kde klade za povinnost českému národu zvelebení a podporu vlasteneckého ústavu.*

Sbírky, nashromážděné v krátkém čase, byly od 1. července 1818 uloženy nejdříve v sále kláštera minoritského u sv. Jakuba, za rok potom jednak v bytu prof. Steinmanna v technice, jednak v domě hraběte Hartiga

na Vlaském náměstí. Při návštěvě Prahy r. 1820 svolil na žádost správy musejní císař František I., aby se sbírky umístily v bývalém klášteře pavlanském (pozdější mincovně). Po delším jednání zmařily se jiné ještě pokusy, opatřiti vhodnou místnost pro musejní sbírky. Konečně Společnost vlasteneckých přátel umění postoupila Museu část svého domu (č. 57.) na Hradčanech. Zároveň byly doplněny stanovy, kdež bylo také určeno, že *„sbírky musejní jsou neprodajné a nerozlučné, majetkem členů založené „Společnosti vlasteneckého Musea v Čechách“ a českého národu vůbec“.*

Místnosti na Hradčanech brzy nestačily na vzrůstající sbírky. Proto chystali se šlechtici čeští zbudovati na nábřeží velkolepou budovu musejní, jež měla býti pojmenována na počest císaře Františka I. jeho jménem Od tohoto záměru však později upustili a zřídili na tom místě pomník ku cti řečeného panovníka. Za to však slíbili ochotně pomoc při úpravě nových prostornějších místností musejních. Ve shromáždění dne 10. dubna 1845 koupili od hraběte Jana Nostice dům na Příkopech, ve kterém se sbírky musejní chovaly až do přestěhování do nového stavení a na jehož místě nyní stojí budova zemské banky. Dům onen přepustili Museu zdarma a mimo to věnovali ze stavovského domestikalního fondu 25.000 zl. k. m. na jeho přizpůsobení.

V prvních dobách vyvíjelo se Museum směrem jen hlavně přírodovědeckým. Příčinou toho vedle všeobecné tehdejší obliby věd přírodních byla vědecká činnost prvního presidenta a zasloužilého zakladatele Musea hraběte Kašpara Šternberka. Avšak již od začátku let čtyřicátých zásluhou Fr. Palackého obrácena byla pozornost také ke druhé stránce základního musejního programu, ke studiu historickému.

Zásady svoje vyložil Palacký v sezení výboru museiního dne 20. října r. 1841 v úvaze „O účelích vlasteneckého musea“. *Museum* má dle toho býti jako *vědeckým obrazem vlasti naší,* v kterémž se *Čechy, země i národ, ve všech svých přírodních a duchovních vztazích z nynějška i z minulosti a ve svém rozvoji historickém i přírodním zračí.* Ale poněvadž Čechy i co do přírodních poměrův i co do dějinného rozvoje v umění, vědě a literatuře osamotněly nejsou, a mnohému úkazu jen ve spojení a v poměru s cizím a všeobecným porozuměti lze, tož vyplývá z toho, že Museum ve všech svých

odvětvích pouze na domácí obmezovati se nemůže, že tudíž jeho sbírky musí vedle domácího i cizí a všeobecné obsahovati. Avšak zůstává přece domácí a vlastenecké jeho základem, středem a hlavním účelem.

Jiná podstatná zásada pro Museum jest, že účely jeho jen k vědeckému a historickému a nikoliv k praktickému směřují; pak že Museum povoláno a povinno není, bezprostředně vědecky působiti a tvořiti, nýbrž jen realné pomůcky pro vědu sbírati, pořádati a k užívání připravovati.

Tento program Musea království českého, stanovený již r. 1841 zevrubně určitými, pevnými rysy, v hlavních základech posud platnosti nepozbyl. Palacký uvažuje tu o organisaci musejních sbírek českých, dělil je docela přirozeně a věcně na sbírky přírodovědecké a kulturně historické, pokládaje oboje za dvoje nedílné součásti *(země-národ)* jednolitého celku, představující v Museu celkový *obraz Čech.* Stanovil zde Palacký Museu našemu program, aby vedle oddělení *přírodního* v oddělení druhém, *kulturně historickém,* zastoupeny byly sbírky, znázorňující *vzdelanostní vývoj vrstev vyšších,* zároveň se sbírkami, podávajícími *obraz kulturního vývoje lidu českého.* Důmyslný program tento, v němž je s důrazem vytčena přirozená nedílnost „českého národa“ při repraesentaci v musejních sbírkách, stal se základem nynější organisace Musea království českého a dochází v moderní době jasného a plného porozumění.

Jak z tohoto stručného náčrtku zřejmo, vzniklo naše Museum z počátků nepatrných. Dnes, kdy jsme přivykli procházeti skvostně vypravenými sbírkami v monumentální budově na Sv.-Václavském náměstí a kdy často s pouhou netečností se pohlíží na Museum a ne vždy spravedlivě se posuzuje činnost a účel Musea království českého, nebylo nemístné aspoň stručně naznačiti, s jakými překážkami zápasil náš ústav, než mu nadešlo vysvobození z poměrů neutěšených důstojnou podporou od sl. sněmu království českého. Dnes naše pokolení skoro již zapomíná, co znamená naše Museum v politickém, kulturním a literárním vývoji národa českého. Nebylo vlasteneckého podniku, jehož by se Museum nebylo účastnilo. Stačí vzpomenouti činnosti Matice České (sboru pro vědecké vzdělání řeči a literatury české), Sboru archaeologického a Sboru přírodovědeckého, Přírodovědeckého výzkumu Čech, Pramenů

dějin českých, Výzkumu archivů českých, Barrandeova díla, Památek archaeologických, Časopisu Českého Musea atd. atd. S těmito všemi podniky a publikacemi jsou spojena nerozlučně jména všech našich buditelů a ctihodných pracovníků v kterémkoli oboru vědecké činnosti. V českých dějinách XIX. století vždy bude zaujímati Museum místo čestné, a jeho zásluhy uzná každý posuzovatel nestranný i v těch dobách, kdy poměry krušné skličovaly rozkvět a kdy vůle nejlepší byla vázána prostředky nepostačitelnými a poměry méně příznivými než v dobách nynějších. Přisvědčí pak, že Museum v plné míře a v první řadě zasluhuje účinné podpory celé veřejnosti české.

Neváháme zakončiti slovy dra Frant. Lad. Riegra z provolání r. 1873:

„Kdožkoli tedy se cítí Čechem, kdožkoli má smysl a srdce pro čest jména českého, pro zvelebení vlasti své, pro povznesení národu českého, ten každý je povolán a povinen podporovati ústav tak vznešený, tak všestranně prospěšný a ušlechtilý v působení svém. Ne každému dáno postavení takové, aby mohl přispěti vlastní silou k oněm účelům krásným a vlasteneckým, jimž je věnováno Museum národní, ale mnohým, přemnohým Čechům, kteří dosud Musea národního téměř si nepovšimli, *ba o jeho bytí takřka ani nevědí,* dáno jest aspoň tolik prostředků do rukou, že mohou, ne-li zasláním předmětů do sbírek, poskytováním příspěvku peněžitého prospěti ústavu tomu,*) a tak aspoň poněkud splatiti dluh vlasti své, k němuž nemůže popírati zavázanosti mravní

*) *Činným* členem Společnosti Musea král. Českého stává se, a) kdo budto jednou na vždy složí příspěvek nejméně 420 K, anebo kdo zaváže se k ročnímu příspěvku nejméně 21 K; b) kdo jím od výboru jest jmenován pro znamenité zásluhy o rozkvět Musea. *Přispívajícím* členem stává se, a) kdo se zaváže k ročnímu příspěvku nejméně 10 K 50 h; b) kdo jím jmenován jest za přiměřené osobní zásluhy.

nikdo, kdo se chce s hrdostí nazývati Čechem a věrným i vděčným synem vlasti své!“

POPIS BUDOVY.

Po tomto úvodu prohlížíme si již *budovu musejní.*

Schodiště před Museem jest ozdobeno pěti pískovcovými sochami v nadpřirozené velikosti. Jsou dílem sochaře Ant. Wagnera. Prostřed mezi sochami v poloze ležící, představujícími řeky Labe a Vltavu s jejich přítoky, vítá příchozího velebná socha Čechie s korunou svatováclavskou. K ní druží se na pravo Morava, na levo Slezsko. Pod skupinou těchto soch chrlí lví tlama šumivé proudy vody do vyzdobených nádržek.

Půdorys musejní budovy jest obdélník, jehož delší (hlavní) strana, obrácená k náměstí Sv.-Václavskému a také ovšem obdobná strana (zadní) směrem ke Škrétově ulici na Král. Vinohradech, je 104 metry dlouhá. Strany kratší (jedna směrem do sadu Čelakovského a druhá do Jungmannovy ulice na Král. Vinohradech) jsou dlouhé 75 metrů. Výška jest 70 metrů (od začátku terasy až ke hrotu hromosvodu na hlavní kupoli). Uvnitř rozčleňují budovu musejní dva prostorné dvory.

Pohled na *průčelí hlavní* s Václavského náměstí poučuje nás, že nad přízemkem (suterénem) s okny čtverhrannými zřízeno je přízemí zvýšené (parter) a pak první a druhé patro. Nároží budovy musejní jsou upravena na způsob mohutných věží s kupolemi, opatřenými hromosvodem, jejichž žebra třpytí se zlatoleskem. Prostředek hlavního průčelí vystupuje poněkud v před (risalit) a je zakončen čtyřhrannou věží, kupolí s bání,

jejíž žebra a pásy jsou pozlacené. Na temeni spočívá „lucerna“, vížka s hromosvodem přes dva metry široká, kdež jest umístěna lampa elektrická, která při významných slavnostech ozařuje svým jasem budovu.

Mezi okny prvního a druhého patra nesou rýhované sloupy pískovcové mohutnou římsu, kteráž na risalitě přechází ve štít (tympanon), na němž dovedně je vyobrazena Čechie polovypuklým dílem sochařským, jak ochraňuje vědu a umění. Nad štítem dva geniové ochraňují znak českého království, ozdobený korunou svatováclavskou. Ve vlysu pak čteme zlatý vyrytý nápis: *Museum regni Bohemiae,* t. j. Museum království českého. Pod nápisem vyobrazeny jsou v pásmu druhého patra dílem sochařským Ant. Wagnera význačné tři doby, vybrané z českých dějin: Přemyslovec Václav II. zakládá Zbraslavský klášter, Karel IV. rodu Lucemburského zakládá vysoké učení české a Rudolf II. rodu Habsburského soustřeďuje na svém dvoře v Praze souvěké učence a umělce.

Rovněž *ostatní průčelí* jsou okrášlena stejnoměrnou výzdobou stavitelskou a sochařskou. Nároží hlav. kupole jsou vyzdobena sochami od B. Šnircha. Na levém nároží (díváme se s Václ. nám.) představuje socha „obětavost“, na pravém „nadšení“, na nárožích ke Král. Vinohradům „lásku k pravdě“ a „lásku k minulosti“; na zábradlí u střechy (balustradě) do ulice Jungmannovy představují sochy „vzduch“ a „zemi“ (od Vojt. Šaffa) a „oheň“ a „vodu“ (od Seidana); na ballustradě do sadu Čelakovského: „pilnost“ a „ušlechtilost“ (od Procházky), dále „pravdu“ a „krásu“ (od Strachovského). Ve výklencích ve věžích nárožních (pavillonech) umístěny jsou sochy (jdeme od levého nároží na Václ. nám.): mythologie a ethnografie, filologie a filosofie (od Wagnera); k sadu Čelakovského: historie a archaeologie (od Poppa), geografie a astronomie (od Seelinga); k ulici Škrétově: numismatika a heraldika (od Hergesella), poesie a umění výtvarné (od Wurzla); k ulici Jungmannově: geologie a mineralogie (od Rosta), zoologie a botanika (od Menzla).

Na *pamětních deskách*, zasazených pod okny druhého patra, vyryta jsou jména mužů zasloužilých o českou vlast.

Vstupujeme nyní hlavním vchodem z terassy do *vestibulu.* U vchodu dvěma sochami od Maudra znázorněny jsou obory vědecké, jimž je Museum posvěceno. Kmet s psacím náčiním představuje historii a muž s kružidlem a s koulí nebeskou zobrazuje vědy přírodní.

Již vestibul, kamž vystupujeme po osmi schodech, upoutá pozornost svojí skvelou úpravou. Osm dvojsloupí ze švédské žuly rozestaveno je mezi pilíře rohové z umělého mramoru, a na nich spočívá vkusně vyzdobený strop. U sloupů jsou umístěny rozvětvené, mosazné kandelábry se čtyřmi svítilnami. Podlaha jest upravena z mramorových kostek bílých a červených. Z vestibulu na levo po schodech vchází se do místností, kde má výbor Musea království českého nádherně zařízenou *zasedací síň* (pro obecenstvo nepřístupna), k níž přiléhá musejní *kancelář,* kde úřaduje jednatel Společnosti musejní se sekretářem. Do zasedací síně i rovněž do kanceláře vchází se též z přilehlé dlouhé chodby, na jejímž konci jest vchod do úřadovny *archivu musejního.* Archiv sám jest uložen v přiléhajícím nárožním pavilloně. Další příční chodbou přijdeme do zasedací síně Společnosti musejní s Českou Akademií společné a do ostatních místností, určených *České Akademii.*

Na pravo z vestibulu vejdeme do *čítárny bibliotheky* a druhým vchodem menší čítárnou do kanceláří bibliothečních úředníků. Obě čítárny přístupny jsou každého všedního dne v pravidelných úředních hodinách každému, kdo bibliotheky chce používati, a opatřeny jsou veškerým pohodlím.

Z vestibulu vstupujeme na mramorové dvojité nádherné *schodiště,* jež zaujímá skoro celou střední prostoru budovy. Schodiště jest obklopeno v celé výši až ku střeše badovy trojím nad sebou ochozem sloupovým. Opatřeno je mosaznými kandelábry a pak svítilnami, jež visí se stropu galerií. Zábradlí schodů je z hlazeného mramoru štýrského žlutavé barvy.

Schodiště.

Str. 8

Ve vestibulu postaveny jsou *Schwanthalerovy sochy* Libuše, Přemysla, sv. Václava a Přemysla Otakara, na plošině schodiště sochy Elišky Přemyslovny a Jiřího Poděbradského, a na plošině druhého poschodí proti vchodu do sbírky české zvířeny sochy Arnošta z Pardubic a Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic. Dal je zhotoviti velkostatkář A. *Veith* pro zamýšlený „Slavín" v Tupadlech. Stavba Slavína však nebyla provedena a Veith v závěti uložil dědicům, aby sochy odevzdali Museu českému.

Stěny střední galerie zdobí zdařilá vyobrazení českých hradů od Julia Mařáka, od něhož jsou rovněž obrazy historicky památných míst v Čechách na stěnách schodiště ke druhému patru. Mezi oblouky střední galerie jsou zasazeny medailony s podobiznami králů českých od Vratislava I. do Ferdinanda V. — Pilíře, na nichž jsou sklenuty oblouky druhé galerie, zdobí zelenavé sloupy s podstavci na hlavicích, kdež umístěna jsou poprsí vynikajících mužů o Museum zvláště zasloužilých.

Poschodí I.

V poschodí prvním jsou mimo *Pantheon* umístěny výstavní sbírky: sbírka *starých vzácných rukopisů, tiskopisů a listin* (síň č. 1), *sbírka numismatická* (mincí, medaillí, pečetí a pečetidel) (síň č. 2), *archaeologie předhistorické* (síně č. 4, 5, 6), *archaeologie historické* (síně č. 7, 8), *národopisná* (síně č. 9, 10), *botanická* (síň č. 12), a *mineralogicko-petrografická* (síně č. 13, 14, 15, 16 a 17).

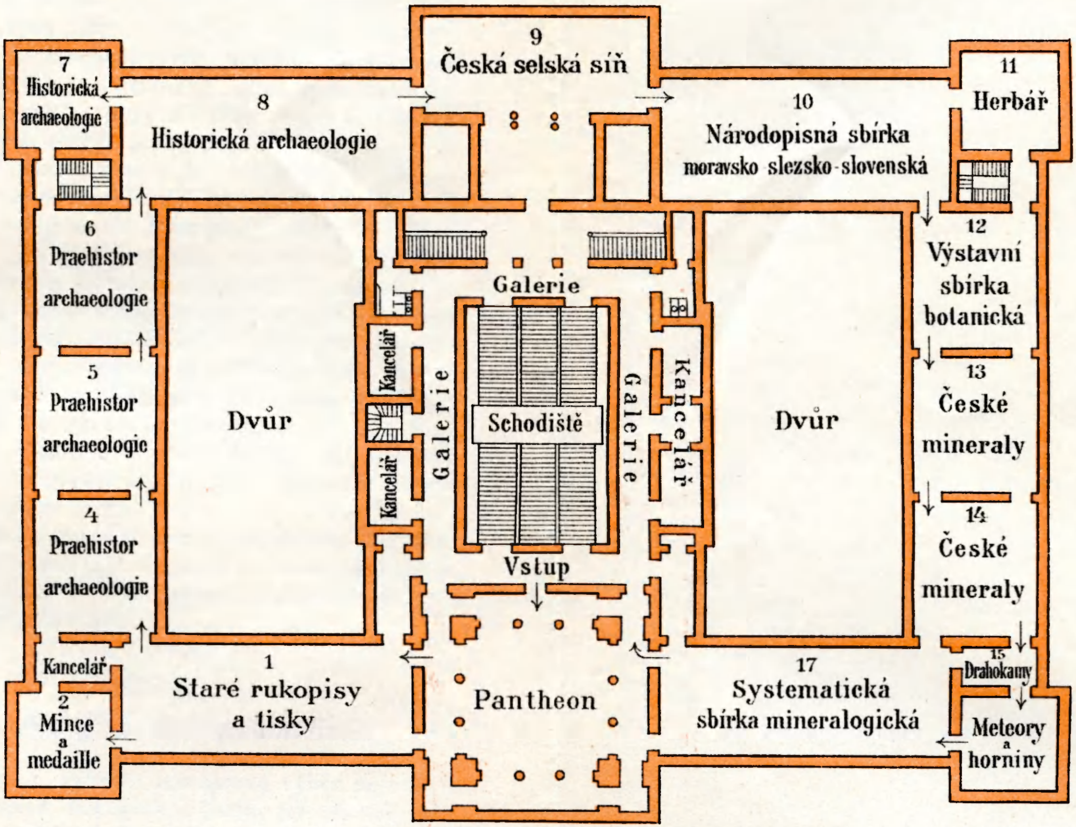
PANTHEON

(slavnostní síň).

Nikoli neprávem přirovnávají Pantheon k velebnému chrámu, jehož základnu tvoří čtverec o 400 m^2. Lesklé stěny barvy hnědožluté jsou vyloženy umělým mramorem. Podlaha vyložena je deskami mramorovými v ladné soustavě. Čtyři silné, ozdobné pilíře v rozích Pantheonu a osm sloupů rozčleňují síň na vnitřní a postranní místnost. Na pilířích vine se kolem vnitřku Pantheonu galerie s vkusným zábradlím. Strop tvoří skvostná báně skleněná v průměru 11 metrů, posázená třpytivými hvězdami a na te-

Poschodí I.

Škrétova ulice

Jungmannova třída

Sady Čelakovského

Sv. Václavské náměstí

Farský v Praze.

meni zdobená napodobením zářící tváře sluneční. Skleněná báně, kterou je síň překlenuta, zasahuje do hlavní kupole již popsané. Oblouková pole nad galeriemi vyzdobena jsou obrazy. Nad vchodem „Založení vysokých škol Pražských Karlem IV.“ (r. 1348) od V. *Brožíka,* proti vchodu „Komenský, předkládající svá didaktická díla radě městské v Amsterodamu“ (1657) od téhož umělce. Obrazy v obloukových polích po stranách jsou od Fr. *Ženíška,* od vchodu v pravo „Sv. Methoděj dokončuje na Velehradě slovanský překlad sv. Písma“, v levo „Poselství Libušino k Přemyslu oráči“. — Čtyři pendentivy při kopuli zdobí obrazy V. *Hynaisa* „Věda“, „Moc a Pokrok“, „Umění“ a „Inspirace“. Výplně v pásech krášlí skupiny amoretů s rozličnými emblemy, rovněž od V. *Hynaisa.* V dolejší části zdobí stěny řada bronzových poprsí mužů o duchovní rozvoj v král. Českém nad jiné zasloužilých a čtyři velké bronzové sochy: „Komenský“ a „Palacký“ od Ant. *Poppa,* „Hr. Kašpar Šternberk“ od *Kvasničky* a „Hr. Jindřich Clam-Martinic“ od *Havlíčka.*

Pantheon ustanoven jest pro slavnostní zasedání Společnosti Musea král. Českého a České Akademie, jakož i za vítací a vůbec repraesentační síň při vynikajících příležitostech.

SÍŇ 1.

Sbírka rukopisů, tiskopisů a listin.

V síni č. 1. vyložen jest pouze výběr nejvzácnějších rukopisů, tiskopisů a listin, jež chovají *bibliothcka* a *archiv* Společnosti musejní.

Vznik **bibliotheky** musejní souvisí se založením Společnosti vlasteneckého musea v Praze r. 1818. Základ

položil Kašpar hrabě *Šternberk*, věnovav Museu znamenitou sbírku spisů hlavně přírodovědeckých. Jako jiné bibliotheky, též knihovna musejní vzrůstala vedle knih kupovaných i darovaných zvláště dary velikých sbírek, které věnovali příznivci našeho Musea. Tak přibyl ku Šternberkově sbírce skvělý dar z Březnice od velikomyslného Jos. hraběte *Kolovrata Krakovského*, jenž mimo četné tisky věnoval Museu vzácné rukopisy (mezi nimi Mater verborum, Žaltář latinský s českými glossami XIII. st., atd.). Značně byla knihovna doplněna rovněž odkazem arcibiskupa pražského Václava Leop. *Chlumčanského* z Přestavlk, jehož sbírka rukopisů a tisků je dalším znamenitým základem nynější bibliotheky. Byla pak rozhojňována darem *Vunšvicovy* sbírky, důležité zejména spisy a prameny heraldickými a genealogickými, a knihovnou ministra Frant. Ant. hrab. *Kolovrata Libšteinského*. Přízeň svou k Museu osvědčili dále J. *Fesl*, Frant. hrabě *Klebelsberg*, Frant. rytíř *Chanovský* z Dlouhé Vsi a hrabě E. *Pálffy*. Právem může se honositi musejní bibliotheka, že základ k jejímu oddělení slovanskému položil Josef *Dobrovský* svou bohatou knihovnou (2283 sv.).

Styky bibliothekáře V. *Hanky* se souvěkými učenci a vědeckými společnostmi rovněž zdárně prospěly rozkvětu bibliotheky musejní. Vedle knihovny Dobrovského dostalo se Museu vzácného daru od *sněmu království Českého* zakoupením knihovny věhlasného badatele Pavla Josefa *Šafaříka*. V sousedství Šafaříkovy sbírky uložena je knihovna *Palackého*, dar *Občanské záložny* v *Karlíně*. Neutuchá ani nyní přízeň k musejní bibliothece. Osvědčují přízeň tu spisovatelé a nakladatelé čeští i cizí, mimo to přibývá mnoho vědeckých časopisův a sborníků výměnou za knihy a časopisy vydávané nákladem Matice České. Z vynikajících darů v poslední době zejména buďtež uvedeny: odborné bibliotheky slavistů Ed. *Jelínka* a Fr. *Řehoře*, bibliotheka knih přírodovědeckých (zvláště bohemik) dv. rady prof. dra B. šl. *Jiruše*, dra V. *Wraného* a dra Ant. *Frice*, historické spisy z darů red. Jos. *Svátka*, řed. dra V. *Gablera*, J. E. min. dra Ant. *Rezka*, odborná bibliotheka právnická dr. Edm. *Kaizla*, literární pozůstalost Fr. L. *Čelakovského* a j.

Bibliotheka, zařízená zcela moderním způsobem a opatřená nákladnou a praktickou konstrukcí železnou

Str. 13.

Vnitřek bibliotheky. (knihovna Šafaříkova.)

zaujímá celou prostoru spodního a zvýšeného *přízemí* v průčelí k sadu Čelakovského mezi nárožními pavillony, v nichž jsou úřadovny bibliotheční. Prostora ta je rozdělena trojí skleněnou podlahou na čtyři patra, spojená schůdky železnými a čtyřmi vytahovadly na spouštění a vytahování knih s patra na patro. V prvním a druhém patře postaveny jsou police (libovolně rozložitelné) v řadách dvojnásobných. Každá řada skládá se z devíti polic (tedy jedno dvojřadí z 18 polic). Ve třetím a čtvrtém patře střídají se dvojřadí se dřevěnými schránkami na ukládání větších časopisů a knih. Jednotlivé police jsou metr široké, řady jsou číslovány od 1—100. Oddělení bibliotheční jsou roztříděna podle důležitosti literatur a potřeby čtoucího obecenstva. Proto česká a slovanská literatura jest uložena ve 3. patře, tedy v úrovni úřadoven a čítárny. Oddělení přírodovědecké chová se v patře druhém, hned pod českým oddělením. Pod oddělením slovanským v témž patře umístěna je literatura historie všeobecné i speciální. V přízemku je ostatní vědecká literatura, pokud úzce nesouvisí se studiem vlastivědy české. Ve čtvrtém patře věnováno jedno oddělení přírůstkům literatury české a druhé přírůstkům literatury slovanské, archaeologii, ethnografii, filologii klassické i moderní a všeobecné historii literatur. Střed bibliotheky ve třetím patře tvoří bibliotheka *Šafaříkova* a *Palackého,* jichž poprsí zdobí tuto nejokázalejší část knihovny.

V pavilloně nárožním za velkou knihovnou jest *rukopisné oddělení* v 17 uzavřených skříních. Vedle tohoto pavillonu v dlouhé síni uloženy jsou v 98 uzavřených skříních *korrespondence* a *pozůstalosti literární* vynikajících spisovatelů, dále *staré tisky* české, staré tisky v jiných jazycích, týkající se Čech (bohemica), slovanské staré tisky, inkunabule německé a latinské, v posledních skříních skvostná *díla rytinová* a dějin umění se týkající, a ve skříních mezi okny sbírka hudebnin. V následující za tím síni t. zv. sloupové nalézají se oddělení *map, rytin* a uměleckých reprodukcí vůbec. Uprostřed další síně sousední (a poslední) umístěna jest Langweilova plastická Praha; po stěnách síně té rozvěšeny jsou obrazy Museu průběhem jeho trvání věnované.

V **archivu** musejním, který, jak předem uvedeno, jest umístěn ve zvýšeném přízemí levého traktu budovy

vedle musejní kanceláře, uloženy jsou listiny království českého se týkající buď původní neb v přepisech.

Listiny *původní* roztříděny jsou v tyto skupiny: 1. listiny pergamenové s visutými pečetmi z XII.—XIX. století 1850 kusů, 2. listiny na papíře psané obsahu všeobecného z XIV.—XIX. století 6084 kusů, 3. tištěné patenty a vládní výnosy z XVI.—XIX. století asi 7681 kusů, 4. listiny a knihy 1277 měst a míst téměř vesměs českých z XV.—XIX. století 29.989 kusů a 5. listiny 2228 rodů šlechtických z XVI.—XIX. století 22.813 kusů. Ze skupin těchto jsou nejvýznačnější kusy v pořadu chronologickém vyloženy ve *výstavní síni č. I.*, a sice listiny všech králů českých od století XIII. až na naše doby, opatřené vesměs visutými pečetmi namnoze velmi krásně zachovanými, dále listiny od šlechty, duchovenstva, měst i cechů vydané, tak že tu v souvislé řadě podán jest obraz písemnictví českého od XII. do XIX. století.

Listiny z XII.—XIV. věku psány jsou na pergamene latinsky. Teprve ve XIV. století dobývají si národní jazykové znenáhla půdy, napřed německý za krále Jana Lucemburského, později — za Karla IV. — jazyk český. Nejstarší nyní známá česky psaná listina psána jest na Poděbradech dne 27. prosince 1370. Druhá jest list Tómy ze Štítného ze dne 8. října 1373, třetí jest řád soukenníků v Rychnově ze dne 3. července 1378 a čtvrtá list Jana z Vartmberka ze dne 8. prosince 1380. Z obou těchto posledních v archivu musejním uložených velmi dobře zachovaný list pana z Vartmberka jest vystaven. Doba husitská přivedla jazyk český i v písemnictví k plné platnosti, tak že v XV. a XVI. století výhradně se ho užívá. Po bitvě bělohorské rozmáhá se němčina v XVII. století čím dále tím více, panuje po celé století XVIII., až teprve v století XIX., hlavně však az od r. 1848 čeština opět převahy nabývá.

Aby listina měla právní platnost, musila býti v dobách starších opatřena alespoň jednou pečetí, která na proužku pergamenovém k ní se zavěšovala. Proto věnována pečetěm veliká pozornost, i bývaly často pravým dílem uměleckým, jak to na zachovaných pečetích nejen královských, nýbrž i duchovních, městských a šlechtických dobře pozorovati lze. Teprv od konce XV. století bývají listiny znenáhla i podpisem opatřovány, který časem vždy větší důležitosti nabývá. Pečeti nevěnuje se

již péče tak výhradná, nebývá v dobách pozdějších již dílem tak uměleckým jako dříve a přitiskuje se prostě na papír vedle podpisu, který nyní o platnosti listiny sám rozhoduje.

V *přepisech* ukládají se do archivu listiny království českého, jeho míst i rodů se týkající, jak nalézají se v četných archivech domácích i zahraničných, aby dle úmyslu slavného Františka *Palackého* veškeré prameny aspoň k starším dějinám vlasti naší na jednom místě byly soustředěny co základ budoucího diplomatáře českého.

Další *skupiny* při archivu tvoří: 1. sbírka *znaků šlechty české* 3365 kusů, 2. *genealogická* sbírka hraběte Rudolfa *Vratislava z Mitrovic,* obsahující 14.940 kusů pro 4085 rodů šlechtických, 3. sbírka *autografů* vynikajících osob, obohacená značně darem vrchního stavebního rady p. dra Josefa *Hlávky,* 4. sbírka *pečetí* panovníků, duchovenstva, měst i šlechty přes 60.000 kusů, 5. *knihy soudu komorního* a *soudu nejvyššího purkrabství pražského,* 6. archiv *Šternbersko-Manderscheidský* a 7. *místopisný material* království českého, jak v letech 1825 a 1834 z nařízení gubernia českého byl sebrán.

Výstavní síň rukopisů, tiskopisů a *listin* podává ve skříních č. *1—68.* přehled celého písemnictví českého od dob nejstarších až na naše časy v postupu chronologickém.

1—4. Gradualy a Antifonaře latinské z XV. a XVI. století, bohatě iniciálami ozdobené, jež pro veliký svůj objem musily býti umístěny ve skříních nástěnných zvlášť pro ně upravených hned při vchodu do sálu.

5. Nejstarší listiny archivu mus. a to nadační listiny: knížete českého Vladislava I. z r. 1115 kostelu P. Marie v Kladrubech, krále Vladislava II. z r. 1160 klášteru sv. Štěpána v Olomúci a krále Přemysla Otakara I. z r. 1225 špitálu křížovnickému. K nim se druží listina delegátů papežských z r. 1232 s třemi pečeťmi a list pana Smila z Lichtmburka

z r. 1261 měšťanům v Brodě Německém s pečetí jeho, která velikostí svou téměř královské se vyrovná.

6. Nejstarší latinské rukopisy mus. knihovny. V hořejší části jsou tři zajímavé listiny a to: Rozsudek o právech kláštera Břevnovského z r. 1255, nadační listina krále Přemysla Otakara II. klášteru Žďárskému z r. 1264 se zbytkem oboustranné pečeti na proužku pergamenovém z listiny samé nastřiženém zavěšené a listina praž. biskupa Jana III. klášteru Břevnovskému z r. 1267.

7. Skvostný rukopis z prvé polovice XIII. st. „Salomonis glossae", též zvaný *Mater verborum*, jenž obsahuje slovník encyklopedický s českými a německými glossami v textu i mezi řádky a zdoben jest miniaturami. Lat. rukopis Psalterium et breviarium s českými meziřádkovými glossami z 2. pol. XIII. stol. a „Arnoldi Chronicon Slavorum" též z XIII. stol. V hořejší části dvě listiny krále Přemysla Otakara II., z r. 1268 a 1278, z nichž tato pečetí jest opatřena, dále listina pražského biskupa Tobiáše z r. 1291, kterou povoluje odpustky klášteru sv. Augustina v Praze.

8. Rukopis právnický s drobnomalbami, ze XIII. st. „Concordantia discordantium canonum" vlašského původu a lat. rkp.: Vitae sanctorum. V hořejší části jsou zbytky německých básní „Nibelungenlied", „Klage" a Ulrich von Türlin, „Willehalm", jakož i dvě latinské listiny z r. 1293 a 1294.

9. Dva menší lat. rukopisy obsahující epištoly a evangelia s iniciálkami, jakož i latinská biblí původu francouzského, vyzdobená drobnomalbami. V hořejší části jsou perg. zbytky staročeského žaltáře a dva proužky staroč. evangelistáře, pak dvě lat. listiny pražského biskupa Řehoře z r. 1299 a

Zdeslava z Kasejovic z r. 1300 s pečeťmi poměrně dosti zachovanými.

10. Čtyři latinské rukopisy s iniciálkami. V hořejší části jsou dva listy ze staroč. legendy o sv. Jiří, list z legendy o sv. apoštolich ve verších, list o seslání Ducha svatého, po listu legendy o Jidáši a Pilátovi.

11. Čtyři lat. rukopisy s iniciálkami a drobnomalbami. V hořejší části jsou proužky ze staroč. Alexandreidy Jindřichohradecké a nadační list Viléma ze Strakonic z r. 1320 s pěknou pečetí.

12. Jediná část *Desk zemských* se zápisy z let 1316—1325, která se nám zachovala z doby před jich shořením r. 1541. Vedle toho tři lat. rukopisy s drobnomalbami a rukopis Bernhardi Exceptiones collectarum, na jehož přední a zadní desce nalezaly se listy (6) ze staročeské velikonoční hry, zvané *„Mastičkář“*, které jsou v hořejší části umístěny. Při nich jest listina rady Starého města pražského z r. 1329 s nejstarší pečetí městskou a dva listy staročeské Alexandreidy Budějovicko-musejní.

13. Dva lat. rukopisy s drobnomalbami a v hořejší části zbytky ze staroč. „Dětství Ježíšova“ ve verších, jakož i dva listy z Hradeckého rukopisu Kroniky Dalimilovy.

14. Listina krále Jana Lucemburského z roku 1338, kterouž potvrzuje úmluvu knížat Slezských, tři něm. rukopisy, mezi nimi „Achterklärungsbuch der Stadt Eger“. V hořejší části: Nadání špitálu v Hoře Kutné z r. 1330 s nejstarší pečetí Kutnohorskou, list krále Jana Luc. z r. 1337 s porouchanou pečetí a listina biskupa pražského Jana IV. z r. 1341 o při s kláštery Břevnovem a Ostrovem, jakož i proužky z Alexandreidy Šafaříkovy a musejní.

15. Tři *nejvzácnější památky malířství v Čechách* ze XIV. stol., totiž: *„Liber viaticus Joannis episcopi Lutomyslensis“*, skvostný rukopis, určený pro bohoslužebné výkony litomyšlského biskupa a kancléře Karla IV. Jana ze Středy, *„Orationale Arnesti Archiepiscopi“* s vyobrazením majitele, prvního arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic a jeho znaku rodinného, a „Conradi Gemnicensis *Laus beatae Mariae virginis*“ (bývalo připisováno rovněž arcibiskupu Arnoštovi z Pardubic a proto nazýváno dříve „Mariale Arnesti“ nebo „Mariale Ecclesiae Pragensis“) s velice krásnými drobnomalbami, jakož i „Hodiny sv. Marie“ a „Horae b. Mariae virginis“, „Sermones de tempore“ a „Sermones de sanctis“. V hořejší části jest *„Královédvorský rukopis“*, r. 1817 objevený, zlomek 12 listů a 2 proužků, obsahující šest epických, dvě lyricko-epické a šest čistě lyrických básní. Vedle něho umístěna legenda o sv. Jiří, nalezená v Brně r. 1887.

16. Zbytky staročeských legend o sv. Kateřině a Markétě, Rozmluvy P. Marie se sv. Anselmem a 2 lat. rukopisy s drobnomalbami.

17. Kromě dvou lat. rukopisů s drobnomalbami čtyři listy ze staroč. žaltáře v Brně nalezené, čtyři listy z německé básně „Bruder Philipps Marienleben“ a zbytky ze staročeského „Desatera Zhořeleckého“.

18. Kromě tří lat. rukopisů s drobnomalbami nejstarší český Passional, obsahující životy svatých, o sv. Jeronymovi knihy troje a v hořejší části list z Dalimilovy Kroniky v Olomouci nalezený a zbytky staroněmeckých básní nalezených v Jindřichově Hradci.

19. Čtyři lat. rukopisy s drobnomalbami; v hořejší části zbytky českého evangeliáře, Rozmluvy

Str. 18

LIST Z RUKOPISU »LIBER VIATICUS« JANA ZE STŘEDY.
(XIV. STOL.)

sv. Anselma s Pannou Marií a legendy o umučení sv. Jiří.

20. Dvě listiny Karla IV.; v prvé z r. 1366 uděluje koleji Karlově kanovnictví u Všech Svatých a v druhé z r. 1375 osvobozuje na čas od daní Staré Město pražské. Dvě pečeti téhož krále sem přiložené nebyly zavěšeny na těchto listinách. V hořejší části jest listina Jana Očka, arcib. praž., z r. 1375, kterou potvrzuje zřízení kaple Všech Svatých v kostele sv. Haštala v Praze, dlužní úpis z r. 1378 s pečetí Jana Žižky z Trocnova (třetí) a zbytky českého Passionalu.

21. Čtyři lat. rukopisy s drobnomalbami; v hořejší části čtyři listy ze života Pána Krista, proužky staroč. veršovaného skládání v Táboře nalezené a jedna z nejstarších českých listin, totiž list pana Jana z Wartmberka z r. 1380, kterým Heřmanovi z Ralska ves Medný v manství udílí, s pěknou pečetí.

22. Kromě lat. rukopisu s drobnomalbami „Nic. de Lira Postilla“ jsou zde dva vzácné staročeské rukopisy: „Čtenie zimního času“ (XIV. stol.) a proslulý památník práva staročeského „Starého pána z Rožmberka kniha z l. 1359—1360“; v hořejší části listina Václava IV. z r. 1386 o řeznických krámech na Malé Straně v Praze s pečetí, pak listy Pulkavovy Kroniky české nalezené v Mírově a v Lipníku na Moravě a list z lat. breviíře s iniciálkami.

23. Část lat. knih erekčních z l. 1365—1385, český Passional z r. 1379, překlad Hugových knížek o připravení svého srdce a tři rukopisy spisů zakladatele filosofie české *Tomáše ze Štítného*, které jsou sice až z let 1450—1465, ale položeny zde do doby činnosti Štítného. V hořejší části jsou zbytky českého „Zrcadla lidského spasení“.

24. Lat. spisy předchůdců M. J. Husi a sice Konrada Waldhausera (Postilla a. 1386), J. Miliče (Postilla) a Matěje z Janova (Regulae Vet. et Novi Testamenti), pak lat. rukopis (Vita Joannis de Jenstein, archiep. pragensis) a něm. rukopis: „Schlesisches Landrecht". V hořejší části jsou: list ze Zrcadla lidského spasení, zbytky staročeského překladu knih Mojžíšových (Genesis a Numeri) a j. Tím se končí památky XIV. st. a v následujících skříních počínají památky XV. století.

25. Vyloženy jsou hlavně spisy *Mistra Jana Husi* a to: latinský list, který dosud pokládán za autograf Husův, jeho Postilla ve dvou rukopisech, Traktátec o vieře, Výklad piesniček Salomúnových a O poznání cesty pravé k spasení čili Dcerka, dále lat. rukopisy: Collectio actorum de ecclesia Bethlehem, „Reprobatio librorum Wiclef et M. J. Hus" a „Sermo de damnatione Joa. Hus". V hořejší části nalézají se dvě listiny krále Václava IV. z r. 1405 a 1419, tato s pečetí.

26. Vzácné staré české tisky spisů Husových a o něm sepsaných, jakož i rukopis „Petri de Mladenovic Relatio de M. Joa. Hus". V hořejší části jsou: list staroč. překladu bible, listy staroč. Passionalu a bible hlaholským písmem psané.

27. List *Jana Žižky* bratřím Bartošovi a Bernardovi z Menšího Tábora z r. 1422, dva kancionály Jistebnické, první z nich latinský, druhý český, v kterémž se nalézá nejstarší znění husitské známé písně „Kdo jste boží bojovníci a zákona jeho". Kromě toho je zde M. Jana Traktát o přijímání, Aeneáše Sylvia (pozdějšího papeže Pia II.) Kronika Česká z r. 1510 a 1539 s vyobrazením J. Žižky, rukopisy: První díl „Bible české" a „Zrcadlo člověčicho spasenie" s drobnomalbami. V hořejší části:

list ze staroč. překladu bible a čtyři listy staročeských skládání.

28. Vynikající právnické rukopisy v české řeči: Řád práva zemského, práva země české z r. 1441, Starého pána z Rožmberka kniha práv českých, Práva horní kr. Václava II., Ondřeje z Dubé Výklad na právo české, Práva Litoměřická. V hořejší části jest listina Jana Čapka ze San, hejtmana Sirotků, z r. 1432 s pečetí vojska sirotčího a listina cís. Zikmunda z r. 1436 s velikou pečetí.

29. Český překlad cestopisu Marca Polova „Milion“, nejstarší rukopis staroč. překladu Gesta Romanorum z r. 1443. Knihy o rozličném štěpovánie stromóv z r. 1447 a lat. rkpy: Nic. de Stráž Sermones De vita et honestate clericorum, Passio Jesu Christi (s vyobrazeními). V hořejší části jsou zápisy šlechty české z XV. století, opatřené četnými, dobře zachovanými pečeťmi.

30. Krásně psaná česká bible Krumlovská s iniciálkami a česká bible z r. 1462, Kronika o Alexandru Velikém z r. 1444, Antonia z Florencie Alchimie česká, Příbrama Řeči, modlitby české s pěknými drobnomalbami, Bulla aurea Caroli IV. (Zlatá bula Karla IV.) a Glossa super epistolam S. Pauli. V hořejší části jest listina krále Ladislava r. 1454, krále Jiřího z Poděbrad z r. 1468, k níž odjinud přiložena jest pečeť krále i manželky jeho, královny Johany, a bulla soupeře jeho papeže Pia II. z r. 1463 s pečetí olověnou.

31. Několik zajímavých českých rukopisů: Belial z r. 1450 (líčení Kristova sporu s pekelným sborem), Trojanská kronika, Jádro knih lékařských a j. V hořejší části jsou soudobé listiny, z nichž hlavně vyniká ona z r. 1466, kterou starší řemesla sladovnického v Starém městě praž. dovolují po-

řádku sladovnickému v Chomútově nositi na korouhvi znak sv. Václava.

32. Z čes. rukopisů: Dalimilova kronika, Smila Flašky z Pardubic Rada otce synovi a Hynka z Poděbrad básnická skladba Májový sen; z lat. rukopisů: Missale Romanum a Vitae sanctorum (Životy svatých) s drobnomalbami. V hořejší části: zbytky bible české a listina krále Vladislava II. z r. 1472 s pečetí neporušenou.

33 Dva rukopisy lat. s drobnomalbami, české rukopisy: Petra z Krescenciis Kniha o požitcích polních, Rhasesovo ranné lékařství a Nový zákon z r. 1485. V hořejší části jest skupina listů z korrespondence města Budějovic v století XV., z nichž jeden prostřední jest od krále uherského Matyáše Corvina.

34. Čtyři rukopisy české: Bible, český překlad Mandevilly J. Cesty po světě z r. 1484, Modlitby z r. 1490, Navedení hvězdářsko-lékařské a Gesta Romanorum, německý rukopis: „Kais. Sigmunds Reformation 1490“ (císaři Zikmundovi mylně připisovaná Rieserova Reformace), „Leben Jesu Christi“ s drobnomalbami a latinský rukopis: Missale Romanum. V hořejší části jsou listiny a sice kláštera Zbraslavského z r. 1481, krále Vladislava II. z r. 1490, v kteréž Pavlovi z Nové Vsi povoluje užívati znaku Jana z Tedražic, a p. Petra z Rožmberka z r. 1499 s vlastnoručním podpisem. K této přiložena jest pečeť pana Viléma z Rožmberka, která velikostí svou pečeti královské se vyrovná.

35 *Prvotisky české:* Kronika Trojanská z r. 1468, Passionál nejstarší a čtyři prvotisky latinské; v hořejší části české prvotisky: žertovné líčení života studentského a dvorských služebníků, Podkoní a žák, o divích při velebné svátosti, traktát o zemi

svaté, Lucidář, Tomáše Kempenského o následování Krista Pána a Ponciana o sedmi mudrcích.

36. Augustini liber Soliloquiorum 1484, Tractatus contra perfidiam a české prvotisky: Biblí Pražská (1488) a Kutnohorská s dřevořezbami (1489), Trojanská kronika 1488 atd. V hořejší části vzácné staročeské tisky: Albertana Knížky o řádném mluvení a mlčení, Bernarda Traktátec o boji duchovním (dvě vydání), traktát sv. Augustina o marnostech tohoto světa, Zrcadlo na čtyři věci poslední a j.

37 Missale Pragensis ecclesiae (1498 a 1503), Liber horarum 1502, Obsequiale Pragensis ecclesiae 1496, Breviarium Olomucense 1499, a v hořejší části: Alberti Magni Tractatus 1484, Celtes C., Rhapsodia laudes et victoria de Boemannis 1505 a Jednání o zrušení smlouvy Svatojakubské 1514.

38. Rukopis Ludvíka z Pernšteina Naučení rodičům, tisky: Passional (životy svatých) z r. 1495, Petrarka z r. 1500, Bible česká v Benátkách vlašských tištěná z r. 1506, Schedelii Liber chronicarum 1493 (s pohledem na Prahu), Institoris H. Clippeus 1502 atd. V hořejší části Aenae Sylvii Historia bohemica 1486 (Sylviova Kronika česká, lat. original), Kompaktata Basilejská (vydaná tiskem) r. 1513, Skorina Fr. Kniha Ježíše Siracha (díl staroslov. bible tištěné v Praze) 1517, Věřím (Credo, nejstarší tisk polský).

39 Vzácné rukopisy: Registra komorního soudu z r. 1500—1511 a Práva města Hradce nad Labem, z tisků: Nový Zákon z r. 1497, Zřízení zemské z r. 1500, Kompaktáta basilejská z r. 1513, Černého kniha lékařská z r. 1517 a j. V hořejší části jsou tři listiny krále Vladislava II. trojím způsobem pečetěné.

40. Vzácné *rukopisy bratrské:* Jednání a paměti Jednoty Bratří českých, Dekrety Jednoty bratrské (ve 2 dílech); tisky: P. *Chelčického* Síť víry a jeho Postilla (z r. 1522 a 1532), Odpověď bratří z r. 1514, Spis otázek trojích, Spis o spravedlnosti, Výklad na modlitbu Páně, Spis o pokání z roku 1523. V hořejší části jsou dvě listiny krále Ludvíka z r. 1522 a 1523 a listina Starého Města pražského z r. 1524.

41. Tři listy z českého gradualu s pěknými drobnomalbami a v hořejší části české vzácné tisky: O mládenci marnotratném 1505, Sněm na hradě Pražském 1522, Odpověď bratří na spis Lutherův 1523, Erasma Roterodamského Výklad Otčenáše 1526, Brikcí, Sententiae philosophicae 1540.

42. Rukopis latinský „Graduale“ s iniciálkami a tisky: Missale Olomucense z r. 1514, Missale ecclesiae Pragensis z r. 1522; v hořejší části vzácné české tisky: Milič O zármutcích církve svaté z r. 1542, Vyobcování ze sboru 1544, Artikulové sněmu 1545, Mandát krále Ferdinanda I. 1547, Artikulové o čeledi 1547.

43. České tisky: Pravidlo lidského života 1528, Koppa z Raumenthalu Regiment zdraví z r. 1535, Bible česká v Norimberce tištěná z r. 1540, Starého Zákona díl I. (1541), Klatovského O. Nové knížky o počtech 1530 a V. Hájka z Libočan Kronika česká z r. 1541; rukopisy: Mládenec aneb orloj věčné moudrosti a Epištoly sv. Pavla s výkladem; v hořejší části tři listiny krále Ferdinanda I. z r. 1531, 1549 a 1564 opatřené vlastnoručními podpisy.

44. Dva rukopisy: Sixta z *Ottersdorfu* Akta z r. 1546—1547 a Majestát krále Alexandra Vel. národu slovanskému; z českých tisků: Spis br. Matěje poustevníka z r. 1525, Gramatika česká B. Optáta a P. Gzela z r. 1533, Zikmunda Hrubého

z Jelení srovnavací slovník slov českých, lat., něm. a řeckých Lexicon symphonum z r. 1537, Jana Fortia Výklad na žalm 127 z r. 1543, Spangenberského J. Postilla česká z r. 1546, Akta všech věcí, které se staly mezi Ferdinandem králem a stavy českými r. 1547, Urbana Rhegia Katechesis 1547, Titulové stavu z r. 1534, Ezopův život z r. 1556, Biblí česká z r. 1549, J. Josquina Musica z r. 1561 a J. *Blahoslava* Musica t. j. Knížka zpěvákům. V hořejší části: *Ctibora Tovačovského z Cimburka* Kniha o Hádání Pravdy a Lži o kněžské zboží a panování jich, podaná králi Jiřímu z Poděbrad r. 1467 a vytištěná r. 1539 s pův. dřevořezbami, *Mikuláše Konáče z Hodištkova* Kniha o Hořekování a naříkání Spravedlnosti, královny a paní všech ctností a Komedie anebo hra Judit vdovy z r. 1547.

45. Právnické tisky: Práva a zřízení zemská království Českého z r. 1550, Práva městská z r. 1536, Práva a zřízení markrabství Moravského a j., právní rukopisy: *Kniha Tovačovská,* Ortelové práva Brněnského. Kniha Drnovská a Proces práva měst. král. Českého; v hořejší části list krále Maxmiliana II. z r. 1569, kterým Petru Štěrbovi erb a vladyctví dědičné udílí, s překrásnou iniciálkou a dvě listiny, jedna rady, druhá měšťana Starého Města pražského z r. 1566.

46. Münsterova Kosmografie česká z r. 1554 s mapou Čech, Matthiolův Herbář Thad. Hájka z r. 1562, Život Adamův jinak Solfernus z r. 1554 a 1564, a rukopisy: Artikulové na sněmu obecním na hradě pražském a Rodovského z Hustiřan alchymistický spis Hermesova filosofie; v hořejší části tisky: Blahoslava J. Pašije a rukopisy: Táborského Vypsání orloje pražského a Jošta z Rožmberka Knížka o štěpování.

47. Rukopisy: Gradual katolický, Solnický gradual z r. 1558 a Pangratz E. v. Haselbach, Egrische Cronica 1560; tisky: Flavia Jos. O válce židovské z r 1553, Proroctví slepého mládence z r. 1559 a Miřínského Kancionál z r. 1590; v hořejší části tři listiny krále Rudolfa II. z r. 1577, 1601 a 1603 s vlastnoručními podpisy.

48. Dva rukopisné staroč. gradualy, tisky: Blahoslavův Nový Zákon z r. 1568 a *Bible Králická* v 6 dílech; v hořejší části jest listina posledního pána z Rožmberka pana Petra Voka z r. 1593 a vysvědčení zachovalosti z r. 1606 s ozdobným okrajem.

49. Písně duchovní evangelitské z r. 1576 a 1594, Prefáta z Vlkanova Cesta z Prahy do Benátek z r. 1546, některé spisy *D. Adama z Veleslavína,* Politia historica 1584, Kalendář historický 1590, Philadelphus Zámrský M., Postilla z r. 1592, Zalužanský, Methodi herbariae libri (s autografem) 1592, Ordo studiorum z r. 1586, Biblí z r. 1596, Ezopovy Fabule z r. 1584, Reschelii Dictionarium (Slovník) z r. 1560, Srnce J. Dicteria seu proverbia bohemica (sbírka přísloví) 1582, Adama z Vinoře O potupení světských marností 1589, Š. Lomnického Krátké naučení hospodáři (s autografem) a Postní zvyk z r. 1599, Artikulové sněmu obecního z r. 1575 a Kalendář hospodářský z r. 1599 a j. V hořejší části jsou některé noviny o turecké válce.

50. Památník syna slavného hvězdáře za Rudolfa II. Tycha Brahe s autografem, Dom. Fetera (Strejce) Islandia aneb krátké vypsání ostrova Islandu 1638 a Tabule kalendářská, z tisků: *Paprockého* Diadochus (Posloupnost knížat a králů českých), Zrcadlo markrabství moravského a Stambuch slezský, Naučení mládencům z r. 1607, Kronika Dalimilova (vydání Ješinovo z r. 1620), Kr. Haranta z Polžic Putování aneb cesta do Benátek z r. 1608,

J. Jessenii Anatomiae Pragae a. 1600 historia a j.; v hořejší části dvě listiny krále Matyáše z r. 1615 a 1616 s vlastnoručním podpisem.

51. D. K. z Karlsperka Žalmové z r. 1618, pak rukopisy: Pašije, Rorate Poděbradské z r. 1615, Postilla z r. 1605, Výroční písně z r. 1668. V hořejší části listiny s vlastnoručními podpisy Viléma hr. Slavaty, Jarosl. hr. z Martinic a Fil. Fabricia, svržených s okna hradu praž. dne 23. května 1618, dlužní úpis 30 direktorů král. Českého z r. 1619 opatřený pečeťmi i podpisy jejich a list Jindř. hraběte Thurna, vůdce vojska stavovského, s podpisem vlastnoručním i pečetí.

52. Tisky: Ferdinanda II. Obnovené právo a zřízení 1627, Ferdinand II. Verneuerte Landesordnung 1627, Patentové J. M. kníž. Karla z Lichtenštejna z r. 1624 a rukopis: Ferdinanda III. na obnovené zřízení zemské Deklarace a Novelly 1640; dvě listiny krále Ferdinanda II. z r. 1626: v jedné udílí vladyctví Michalu Rytršicovi a Jiříku Ježkovi „za zásluhy v rebelii“, druhá se týče kolleje Jesuitské; vedle patent krále Bedřicha Falckého o svolání sněmu zemského z r. 1620 s vlastnoručním podpisem.

53. Nejslavnější díla J. A. *Komenského,* a sice z rukopisů: Didaktika, Paradisus ecclesiae aneb Ráj církve, Theatrum universitatis rerum, t. j. Divadlo světa, Informatorium školy mateřské, z tisků: Labyrint světa z r. 1631, Janua linguarum 1633 a 1642, Listové do nebe, Orbis pictus 1662, Opera didactica omnia 1657 a jiné, kromě nich též Drabíkova Zjevení z r. 1617—71 (autograf). V hořejší části jsou listiny s podpisy Karla z Lichtenšteina, místodržícího v království č. z r. 1622, *Albrechta* z *Valdštýna,* vévody Frídlandského, z r. 1622 a 1631,

Gustava Adolfa, krále švéd., z r. 1616 a generála *Tillyho* z r. 1620.

54 Rukopisy: Hiesserle H. von Chodaw Raiss-Buch und Leben s illustracemi, Pav. *Skály* ze *Zhoře* Historie církevní, Vil. *Slavaty* Paměti, Vratislava z Mitrovic Příhody, Dačického z Heslova Paměti a Prostopravda, Jana z Lobkovic Správa a naučení synu Jaroslavovi, Alžběty z Lysova Rodinné paměti a Poznamenání některých věcí kn. Jaffeta, Samuela z Dražova Obrana z r. 1636 a j. V hořejší části jsou dvě listiny krále Ferdinanda III. z r. 1641 a 1654 a list Arnošta hr. Harracha, prvního kardinála arcibiskupa pražského, r. 1638 měšťanům Kouřimským zaslaný.

55. B. *Balbína* Historia collegii Jiczinensis S. Jesu (dějiny Jičínské kolleje jesuitské s přípisky), *Pešina* de Čechorod T. Mars Moravicus 1665 (s vlastnoručními přípisky), Kunětický kancionál z l. 1661—1686, Modlitby s malbami, Gangulfi martyris vita (s malbami), Otázky křesťanské o Vtělení Krista Pána z r. 1635, Ohnivá lamentací kr. m. Klatov 1689; z tisků: *Beckovského* Poselkyně I. (s podobiznou). Nahoře jsou listiny císaře Leopolda I. z r. 1702 a Josefa I. z r. 1706 a 1708.

56. Lat. modlitby na březové kůře, Práva městská z r. 1755, Kniha hospodářská J. Barnera 1706, Clavis t. j. Klíč kacířské bludy otvírající 1729, Písně katolické tištěné v Trnavě 1700, Země dobrá t. j. Země česká 1754, Modlitby císařovny Marie Theresie, z rukopisů: Rorate nedělní z r. 1706, Antiphony před roráty 1786, Pašije P. Ježíše 1794, Duchovní zahrada a Červená Růžička (modlitby), Wolného písně a j. V hořejší části jsou tři zhostní listy pro poddané od vrchností jich vydané v l. 1673, 1701 a 1702.

57. Spisy znamenitého učence českého a zakladatele slavistiky Josefa *Dobrovského* z druhé polovice XVIII. a z počátku XIX. st. V hořejší části této i sousední skříně jsou čtyři perokresbami bohatě vyzdobená vysvědčení za vyučenou z kuchařství, kupectví a zahradnictví.

58. Důležité tisky z konce XVIII. a počátku XIX. stol.

59. Spisy předních básníků českých z prvé polovice XIX. století: J. *Kollára* a F. L. *Čelakovského.* V hořejší části vyloženy listiny cis. Karla VI. z r. 1733, Marie Theresie z r. 1774 a protikrále č. Karla bavorského z r. 1741.

60—62. Spisy předních učenců českých z prvé polovice XIX. st. a to: Jos. *Jungmanna* (skříň 60), P. J. *Šafaříka* (61) a Fr. *Palackého* (62). V hořejších částech těchto skříní jsou dvě postupní listiny „dobré vůle“ z r. 1745 a 1773 (skříň 60), listina cís. Josefa II. z r. 1789 a cís. Leopolda II. z r. 1790, diplom pražské lože svobodných zednářů z r. 1779 (61), listiny cís. Františka II. z r. 1797 a Ferdinanda V. z r. 1835 (62).

63. Sbírky národních písní českých s nápěvy a skladby českých hudebních skladatelů: B. Černohorského, J. D. Zelenky, Fr. Brixiho, J. Myslivečka, J. A. Koželuha. V hořejší části vyloženy jsou památky ku sjezdu slovanskému v Praze r. 1848 konanému se vztahující a sice protokol o schůzi přípravné dne 30. dubna 1848, provolání ku sjezdu české i německé a jeden list presenční listiny sjezdu a to skupiny československé.

64. Pokračování skladeb českých skladatelů: V. J. Tomáška, J. Ryby, V. V. Maška, Vitáska a Škroupa („Dráteník“ a „Fidlovačka“, v kterééžto poslední se nalézá původní rukopis písně: „Kde

domov můj"); autograf Paganiniho z r. 1829 a zpěvohra: Martínek, bradíř ve vsi od J. Peldryana z r. 1805. V hořejší části jest diplom, kterým cís. František Josef I. jmenuje Jana Kollára rytířem svého řádu Františka Josefa z r. 1850, a protokol o nalezení ostatků sv. Vojtěcha na hradě pražském z r. 1880 s četnými podpisy předních hodnostářů.

65. Autografy vynikajících mužů: podpisy zakladatelů Musea z r. 1818; autografy české šlechty: Kašpara a Františka hr. ze Šternberka, hr. Fr. Kolovrata, hr. Fr. Waldsteina, hr. K. Chotka, hr. Lva Thuna a Jindř. hr. Clama-Martinice, Jana hr. z Kolovrat a Zdenka hr. z Kolovrat.

66. Autografy spisovatelů: J. Dobrovského, G. Dobnera, Fr. Duricha, J. Pelzla, A. Puchmajera, J. Zlobického, Št. Lešky, B. Tablice, J. Ribayho a J. Palkoviče.

67. Autografy spisovatelů: J. Jungmanna, P. J. Šafaříka, J. Kollára, Fr. L. Čelakovského, A. Marka, K. Vinařického, Bož. Němcové, J. Chmelenského, J. E. Vocela, J. S. Presla, V. Hanky, Fr. Rubeše, V. K. Klicpery, Jos. K. Tyla.

68. Autografy spisovatelů: Fr. Palackého, Jos. Purkyně, K. J. Erbena, K. Havlíčka, J. V. Jirsíka, Fr. Sušila, K. Tupého (Jablonského), V. Beneše Třebízského, V. Nebeského, J. Hanuše, P. Chocholouška, V. Hálka a J. Nerudy. Po stranách vitrin 65 a 68 jsou poprsí českých básníků Svatopluka Čecha a Jar. Vrchlického od Vil. Amorta.

Stěny síně č. 1. vyzdobeny jsou *podobiznami* v olejomalbě provedenými, rozl. *pohledy* a *rytinami*. Z podobizen: B. Balbin, J. Hammerschmied, kníže Eg. Fürstenberk, Jos. Dobrovský (od Kadlíka), Kašp. hr. Šternberk, Jos. Jungmann, Fr. Palacký (od Karla Purkyně), K. J. Erben, M. J. Fesl, Jan Norbert rytíř Neuberg. Na *čelní stěně* jsou pohledy na Prahu a to: Sadelerův pohled

z r. 1606, pohled z r. 1685, šest menších pohledů na Starou Prahu, a po straně pravé: Vyznamenání všech posvěcených svátků a uložených postů. Na *postranních stěnách* mezi okny jsou rozličná rytinová vyobrazení osob a událostí soudobých s písemními památkami, které vystaveny jsou ve skříních proti nim postavených, a sice: první Přemyslovci; Kosmas pražský a snímek z Velislavovy bible; vynikající mužové z doby Karla IV.; z dob války husitské: fotografické snímky z listiny: „ohrazení šlechty české a moravské proti sněmu Kostnickému pro upálení M. J. Husi z r. 1415“ a čtyř listů z rukopisu univ. knihovny v Jeně (s vyobrazeními M. J. Hus a J. Žižky); upálení M. Jana Hus ; Jan Zižka a Prokop Holý (s pomníkem Zižky v Čáslavi); stínání kutnohorských havířů r. 1496; Ferdinand I. a korunovace jeho; Maxmilian II., Rudolf II. a Matyáš r 1565—1619; spisovatelé 1565—1630; nejvyšší soud zemský 1613; vpád Pasovských 1611; Ferdinand II., Bedřich Falcký a strany jejich; korunovace Ferdinanda II. 1617 a Bedřicha Falckého 1619; bitva na Bílé Hoře 1620; letáky Ferdinanda a Bedřicha Falckého; vůdcové války třicetileté; dobývání Prahy od Švédů 1648; bitva u Březnice a Jankova 1641; Ferdinand III. a IV., Leopold I. 1656—1705; spisovatelé z l. 1705—1740; obležení Prahy r. 1742; Marie Theresie, Josef II. a František I.; spisovatelé z l. 1740—1790, korunovace Marie Theresie 1743; Leopold II., František I. a Ferdinand V. 1790 až 1848; spisovatelé doby novější.

Blíže vchodu do sbírky mincí a medaillí jest zavěšen *obraz P. Marie bolestné* B. Rebra z r. 1693 z drobného písma sestavený, přepis to některých částí Starého i Nového zákona v lat. jazyku.

Na *zadní stěně* k síni č. 2.: Nejvyšší páni a úředníci král. českého z r. 1593; sněm král. českého z XVIII. století; tableau českých panovníků od počátku až do Ferdinanda V.; Klaudianova mapa Čech 1518 a rodokmeny: pánů z Kravař ze XVI. st., hrabat Michnů z Vacínova z r. 1763, Valburgy Ottovny z Ottenfeldu z r. 1766, pana Mikuláše Aleše Víty ze Rzavého a pana Petra Malovce z Chýnova; nejstarší kalendář český nástěnný 1517.

SÍŇ 2.

Sbírka mincí, medaillí, pečetí a pečetidel.

K numismatické sbírce, která kromě mincí obsahuje též medaille, pečetidla a pečeti, položil základ František hrabě ze *Šternberka-Manderscheidu,* jenž počátkem r. 1830 Museu mimo jiné vzácné mince cizí daroval svou t. č. nejúplnější sbírku českých, moravských a slezských mincí a medaillí. Bylo v ní 261 kusů zlatých, 3079 stříbrných a 420 měděných, cínových a j. Průběhem času téměř samými dary vzrostla sbírka ta as na 16.800 mincí a medaillí domácích, k nimž se řadí asi 8800 kusů cizích.

V sále vyloženy jsou pouze mince a medaille *české,* vzácnější *moravské* a *slezské* každé o sobě, celkem 2580 kusů, a mimo ně hromadně *nálezy* buď celé neb částečné, jak se vůbec do sbírky dostaly. Ve skříni *1.* až *6.* vyložené mince a medaille opatřeny jsou na každé desce stručným výkladem, jménem vladaře, jak dlouho panoval, a příslušným štítkem.

1. Zlaté mince *podmokelské* (nalezené r. 1771 v Podmokli nedaleko Zbiroha); zlaté a stříbrné z Hradiště stradonického (u Berouna, r. 1878), *nechanické* (r. 1892) a po jednom kuse od *Peruce, Starého Bydžova, Kouřimi* a j. Jsou to mince neznámých národů, řečené barbarské, některé z nich napodobeny byly mincím řeckým a římským; kladou se do času asi 100 let před Kr. až 100 let po Kr. Pozoruhodna jest (v poslední řádce) lícem i rubem vyložená záhadná zlatá mince s opřílbenou hlavou na jedné, s bojovníkem na druhé straně a opisem PACTHCA (= Rastislav).

Denary začínají Boleslavem I., četnější jsou Boleslava II. z doby, kdy panoval sám (967—994), a kdy společně se svým synem Boleslavem III. (994—999); byly znamenitě rozmnoženy nálezem ostroměřským (viz č. **7**). Velmi vzácný jest denar

jeho manželky Emmy, ražený na Mělníce; důležitostí i počtem vynikají též denary vévody Jaromíra (25), největším dílem z nálezu chrášťanského (viz č. 7). Denary jdou as do r. 1215 do Přemysla Otakara I. († 1230). V první době až do panování Břetislava I. byly široké, odtud průměru menšího; rázu nejpěknějšího dostalo se jim za Vladislava I., Bořivoje II. (z let 1118 až 1120) a Soběslava I. — Na *Moravě* začal první mincovati Břetislav I. (po r. 1029) a po něm četná údělná knížata.

Brakteaty zavedeny do českého mincovnictví Přemyslem Otakarem I. (asi r. 1215). Největší jsou ostatních starší, a mezi nimi čím starší, tím lepšího zrna. Jest na nich buď osoba korunovaná nebo bez koruny (následník trůnu); na menších brakteatech jsou vyobrazení rozličná; menší kusy s českým lvem v celém poli (dole v 2. řádce „Vlašim") náležejí Václavu II., jsouce z let 1283—1300. U vyložených brakteatů poznamenáno všude naleziště, jako Libčany, Mstihněv u Křivan, Chodouny u Roudnice a j.

2. Pražské groše a *peníze malé* (parvi Pragenses), nejstarší od Václava II. (z r. 1300). — Jan Lucemburský razil v Čechách první *dukáty* (asi r. 1325), *půlgroše* a *tlusté peníze malé*. Velice vzácny jsou vyložené tlusté groše: Karla I. (IV.) váhy gr. 74—81, Václava III. (IV.) gr. 86.4, 42.42; Jiřího z Poděbrad gr. 67.90, 16.75, 14.85, Vladislava II. gr. 33.30, 17.45, 15.70, 13.9, 11.65, jakož i téhož dva tlusté peníze bílé. Rovněž zasluhují povšimnutí kontramarkované pražské groše Václava III. (IV.), téhož dva dukáty mimo čtyři dukáty Vladislava II. a dva Ludvíka I.

Od Ferdinanda I. počínajíce uvádějí se všude jména *mincoven* a *mincmistrů* vyložených peněz. Jeho tolary a jejich díly z let 1526 až 1528 pocházejí

z mince hrabat Šliků v *Jáchymově,* která se r. 1528 stala královskou. Pozoruhodny jsou z této mincovny dva tolary, jeden s letopočtem MDXX—VIIII a druhý bez let (oba v první řádce). R. 1561 razil Ferdinand I. první říšské zlaté po 60 krejcařích, a jejich díly v mincovně *pražské* (dole řádka třetí); týž zavedl první *početní groše* (z rozličných mincoven, dole).

Za Maxmiliana II. otevřena nová mincovna v Budějovicích Českých (1569). — Rudolf II. vybíjel několikanásobné dukáty a tolary (též jako hranáče), z nichž jsou zvláště pozoruhodny z mincovny *pražské:* desítidukát (1603), trojdukáty (1598, 1604), zlaté „malé groše" (1604 dva), dvoutolar (1579) a „malý groš"-hranáč; — z mincovny *kutnohorské:* trojtolar-hranáč (1605) a dvoutolar (1603); — z mincovny *jáchymovské:* dvoutolary (1605, 1609) a „malé groše"-hranáče (1607,1611); — z mincovny *budějovické:* dukát (1580).

3. Za Matyáše II. *budějovická* mincovna *zrušena.* Z mincovny *pražské* vzácny jsou: pětidukáty (1612, 1615, 1616), jednostranný zlatý haléřek (váhy půl dukátu), půldruhého tolaru (1615) a dvoutolary (1611 až 1615); — z mince *kutnohorské:* dvoutolary (1617, 1618) a zvláště tlustý čtvrttolar (váhy tolaru). — Čeští stavové zavedli číslo krejcarové a razili pouze mince stříbrné; největší byly čtvrttolary (24krejc.).

Z peněz *stavů moravských* nejvzácnější jest tolar se šachovanou orlicí a desítidukát téhož rázu. — Z mincí Bedřicha Falckého jest pozoruhodný desítidukát (1620), pětidukát, zvláště však tolar, na němž král v celé postavě, a 24krejcar *ve zlatě* (váhy dvou duk.). Král ten razil nejen v Čechách, nýbrž

i v Olomouci, Olešnici Slezské, Vratislavi a Heidelberce (1621, 1622).

Za Ferdinanda II. v l. 1621 až 1623 vybíjena „dlouhá mince“, t. j. ze špatného stříbra, tak že se musil „dlouho“ kus ke kusu sázeti, než se za to dostal dobrý český tolar. Této „dlouhé mince“ vyloženy zde z mincovny *pražské* tolary a jejich díly až do půlkrejcaru (nahoře), a z mincovny *jáchymovské* dva hranáče (dole). Po r. 1623 vybíjeny opět dobré peníze, zejména vyložené kusy zlaté hrubé i menší v mincovně *pražské,* a dvoutolary v *kutnohorské.* — Mince Ferdinanda III. překvapují hojností kusů zlatých, jako *pražských* desítidukátů (1632, 1640, 1641, 1651), pětidukátů (1638, 1642, 1644, 1654) a j., k nimž se druží vzácný tolar (1656, Margalík, dole); z mince *kutnohorské* vyniká dvoutolar (1638, nahoře první); z mince *jáchymovské* čtyřtolar (1641, nahoře), trojtolar (1644 prostřed), tolar (1656, Kittner, poslední) a tříkrejcar (1649, Freistein, znaménko: volavka).

4. Za Leopolda I. vybíjeno mnoho stříbrné mince drobné. — Z *pražské* mincovny vyložen desítidukát (1664), dvoudukát (1659) a j. V *Jáchymově* t. č. raženo už po skrovnu; vzácný jest tříkrejcar (1668, Seeling, znaménko: přesýpací hodiny); r. 1670 byla mincovna ta zrušena. — Josef I. obnovil hornictví v *Jílovém,* čehož důkazem jílovský dukát (1710) a čtvrtdukát (1715, v 3. řádce). — Karel VI. z jílovského zlata raziti dal v *pražské* mincovně hojnost dukátů a čtvrtdukátů, prvních zde vyloženo 9 (1712—1716, 1719, 1721, 1735, 1740), a druhých 4 (1718, 1720, 1726, 1737); povšimnutí zasluhuje též půltolar (1740) menší a tlustší ostatních (v poslední řádce uprostřed). Z mincovny *kutnohorské* jsou zde poslední tolary a jejich díly, neboť r. 1726 byla

3*

zrušena. — Za Marie Theresie byla v Čechách už jen jediná mincovna v *Praze*. Z doby té pocházejí první měděné grešle se znaky všech tří zemí koruny české (v poslední řádce) a první měděný krejcar (1760) s písmenem P (= Praha). — Josef II. vybíjel podobné grešle (1781, 1782). R. 1784 byla mincovna pražská zrušena, za cís. Františka II. r. 1795 sice obnovena, avšak r. 1857 opět a na dobro opuštěna.

5. *Slikovské mince* v prvním období (1519 až 1528) raženy v *Jáchymově;* na dvoutolaru (nahoře prvním) nejstarší letopočet 1520. Vzácny jsou půl- a čtvrttolary vůbec, tolar (1526) s třemi přílbami na šlikovském štítě (v 3. řádce poslední) a všechny kusy s mincovním znaménkem „lilie“ z r. (15) 2—6 a 2—7. — Z druhého období (od r. 1627) povšimnutí zasluhují v *Plané* ražené (v 3. řádce): desítidukát (1634), dvoutolary-hranáče (1634, dva), trojtolar (1644), dvacítidukát (1649), dvoutolary (1642, 1660) a z *pražské* mincovny osmidukát (1716). *Reichenšteinské* mince pánů z *Rožmberka* pozoruhodny všechny. Z mincí pánů z *Eggenberka* vzácny jsou zde: Jana Oldřicha dvoutolar (1629) a tři tolary (1629, 1630, 1633); Jana Antonína dvoutolary (1643, 1644, 1649) a trojtolar (1644). — Albrechta z *Valdštýna* z mincovny *jičínské* pozoruhodny: tolar-hranáč (1626), dvoutolar (1627), desítidukát (1627), pětidukáty (1627, 1628) a dvoudukát (1627). — *Kladské* mince Jana z *Pernšteina* zasluhují vesměs pozornosti, zejména tolary (1540, 1541, 1542), půltolar (1540) a oba dukáty (1541, 1546). — Buriana *Trčky z Lipého* medaille (1588) jest velice vzácná (gr. 63.07). — Hrubé mince knížat ze *Schwarzenberga* jsou hodny povšimnutí.

Jettony měděné, dobře zachovalé, jsou mincí řídkou, *stříbrné* pak velikou vzácností, jako na př.

jettony Floriana Griespeka z Kaceřova (v 2. řádce), Jana Humpoleckého z Nelechova a jeho manželky (v 4. řádce), Jakuba Krčina z Jelče, Pertolda z Lipého a jeho manželky (v 5. řádce), bratří Skrétů (hranáč), Zdeňka Krajíře z Krajku (1563), Jiříka Zajíce z Hazmburka a města Čes. Budějovic (všechny v poslední řádce). *Zlatý* jetton Krištofa Popela z Lobkovic (váhy 5 dukátů v 5. řád.) jest všech vzácnější.

Biskupů olomouckých běžné mince datují se od kardinála Frt. z Dietrichšteina; jsou bez letopočtu, jako vyložené desíti-, pěti-, půl- a čtvrdukáty, dvoutolary-hranáče, půltolar-hranáč, tolary a j. — Karel II. z Liechtenšteina razil hojně mince zlaté, z níž se upozorňuje na dvacítidukát (1675), desítidukát (1678), šestidukát (1678), pětidukát (1676), čtvrt- a dvanáctinu duk. — Wolfganga ze Schrattenbachu vzácný jest tolar s obrazem sv. Cyrilla (1730).

6. *Medaille a pamětní peníze* na osmi deskách; na každé poznamenána doba, z které vyložené kusy pocházejí.

Na *první desce* (1500—1550) pozoruhodny jsou 3 stříbrné medaille Husovy, 2 černé ze železa slité Václava Bayera (1526), úmrtní stříbrná Štěpána hrab. Šlika.

Na *druhé* desce (1551—1600) vyniká pěkným provedením medaille Marie Rakouské a Maxmiliana II.; med. Floriana Griespeka (4, z r. 1543, 1582), Matyáše z Lausnic (1555), Wolfa z Vřesovic, Albrechta z Globen (1583), zlatá medaille Albrechta Kapouna ze Svojkova, velice vzácná stř. medailka Stanislava Pavlovského, biskupa olomouckého (1585).

Na *třetí* desce (1601—1650) pozoruhodny *korunovační peníze,* a sice: zlaté Fridricha Falckého (8-, 2- a ½ dukát), mimo stř. ovalní medailli a 4 kusy

menší; nad míru vzácná zlatá holdovací medaille města Prahy, témuž králi věnovaná; rozličné Ferdinanda II. (1617), Ferdinanda III. (1627), k nimž přiložen kus váhy 100 dukátů (1629) a téhož rázu stříbrný váhy gr. 290. Z medaillí zasluhují povšimnutí stř. Jana Oldřicha z Eggenberka, Jana Albina a Johanky Šlikové, Zdeňka z Lobkovic, zlatá ovální Arnošta hrab. z Harrachů, arcib. pražského.

Na *čtvrté* desce (1651—1700) nachází se (v 1. řádce) sedm korunovačních penízů Leopolda I., pod tím desítidukát a pět stř. mincí Jana Bedřicha hrab. z Valdštýna, arcib. pražského (na pamět vysvěcení kostela v Plasích); velmi pěkná medaille, neobyčejně vypouklá Gustava Adolfa hrab. z Warrensbachu (1661).

Na *páté* desce (1701—1750) korunovační medaille a peníze: Karla VI. a jeho manželky Kristiny (10- a 2dukát, jiné z červeného bronzu), Marie Terezie (z téhož bronzu) mimo zlatý peníz (1½duk.) a stříbrný; Husova medaille od Lehera a jiná od Wermutha, Frt. hrab. Sporka pamětní peníze zlaté a stříbrné; zlatá (12duk.) a stř. medaille staroboleslavská (1721), pak příbramská zlatá váhy 25 dukátů a táž ve stříbře; jiná s obrazem sv. Jana Nepomuckého (25 dukátů).

Na *šesté* desce (1751—1800) bronzové medaille mistrně provedené Františka I. Lotrinského a Marie Terezie; zlatá korunovační med. Leopolda II. (15 duk.), jiná jeho manželky Marie Ludoviky; zlaté a stříbrné medaille a korunovační peníze Františka II.; též jeho manželky Marie Terezie, installační mince arcibisk. pražského Ant. Petra hrab. Přichovského (1764), Česlava Gotth. Schaffgotsche, probošta vyšehradského (1769).

Na *sedmé* desce (1801—1850) pozoruhodný stř.

a bronz. medaille města Teplic a Karlových Varů; stř. kalendář z r. 1810, installační medaille arcibiskupů pražských, zejména Václ. Leop. Chlumčanského (1815), Al. Jos. hrab. Krakovského z Kolovrat (1831) a Ond. Al. Skarbka Ankviče z Poslavic (1834); z korunovačních mincí a medaillí vynikají zlaté, stř. a měděné (černé) krále Ferdinanda V. a jeho manželky Marie Anny (1838).

Na *osmé* desce (po r. 1850): veliká medaille stř. na paměť založení Rudolfina v Praze, stř. medaille Frt. Ant. hrab. Kolovrata-Libšteinského, pamětní mince rozličných českých měst, učenců, spisovatelů, válečníků a p.

7. *Rozličné nálezy mincí,* učiněné nechť v Čechách nechť na Moravě. Jméno naleziště a dárce všude poznamenáno. Nejslavnější nálezy jsou: *chrášťanský* a *ostroměřský*. Za skříní *model kutnohorského mincíře* ze XIV. stol. a kolem něho nádoby a kelímky rozličné velikosti na slévání stříbra.

8. *Starší a novější matrice* na mince a medaille; nádoby buď mincemi naplněné, jak byly ze země vydobyty (tři) aneb prázdné s několika mincemi vedle nich položenými; na každé nádobě poznamenáno naleziště, druh mincí a jejich doba; v pozadí jsou fotografie zvětšených obrazů denarů.

9. *Pečetidla* rodů erbovních (131), českých měst (45), cechů (31), též osob a ústavů duchovních (25). Otisky v červeném pečetním vosku všech vyložených pečetidel s příslušnými čísly a jmény jsou na dvou tabulích vyvěšeny. — Za skříní dva *mincovní stroje,* tak řečený „Stosswerk" a jiný na válení cánů.

Po *stěnách sálu* rozvěseny: *nejstarší pečeti* ve 14 rámcích, z nichž každý opatřen příslušným letopočtem; při stropě zvětšené modely českých mincí, pod nimi hesla rozličných mincmistrů a úředníků

při minci, níže nařízení a patenty mincovní, „Neberny tolary“ z dob Rudolfa II., rozličné obrazy a podobizny, zejména malované poprsí Františka hraběte ze Šternberka-Manderscheidu, největšího příznivce musejní sbírky numismatické.

SÍŇ 3.

(Kancelář kustoda sbírky mincí, medaillí a pečetidel.)

SÍŇ 4—6.

Sbírky archaeologie praehistorické.

Sbírky archaeologie praehistorické znázorniti mají minulost království českého v dobách, kdy prameny dějepisné buď žádných neb jen kusých zpráv o vlasti naší podávají, podle zásady, že ti národové, kteří ve vlasti naší někdy obývali, v půdě naší i pochováni byli, a nyní po staletích na světlo vyvoláni svědectví o sobě vydatí mají. Tímto svědectvím pokolení vymřelých obraz náš o minulosti naší vlasti valně se změnil: dříve učili jsme se, že prvními obyvateli tohoto království byli Bojové, druhými Markomané a třetími naši předkové Češi.

Bádáním archaeologickým vyšlo však na jevo, že první člověk žil v Čechách v době diluvialní či ledové. Po prvém člověku tom zbylo málo stop a patrně že zmizel úplně, neboť mohutná vrstva žluté hlíny pokryla stopy jeho, prve než přišel do země nový národ, o kterém dějiny nevypravují, národ, jenž pochovával mrtvé své v poloze skrčené. Národ tento nejmenovaný obýval v severní polovici země, byl usedlý a vzdělával role. O něco později přišel do jižních Čech národ jiný; skupiny mohyl kamenných jsou jediným svědkem o dlouhém přebývání tohoto lidu, z dějin rovněž neznámého.

Doba Bojů ze západu po r. 400 př. Kr. do středních Čech vniklých označena jest kostrovými hroby od s. k j. položenými a vyniká bohatostí ozdob i zbraní. Nad to pak přichází do Zálabí nový národ od severovýchodu, z Lužice a Slezska, který své mrtvé spaloval a v popelnicových hrobech rázu lužického ukládal; však popelnicové hroby rázu slezského v době Bojů v zemi

jsou zastoupeny. Tak můžeme v době Bojů stanoviti několik pokolení, kdežto Markomany v hrobech určitě dosud stanoviti nemůžeme. Do doby Markomanů totiž spadají hroby žárové s kulturou provincialní římskou, které však za Markomany považovati nemůžeme, jelikož Markomané přišli od západu a dobřichovský typus hrobů souvisí se severem; nad to sídliště v Michli, jakož i jiné příznaky stanoví jasně, že to doba česká. Potom vzniká nový proud modní, označený nádobami na kruhu robenými rázu našich hradišť, po celé zemi již rozšířený a sáhající do prvé doby křesťanské. Do počátku doby té vkládá se pouze v severozápadní čtvrti země několik pohřebišť rázu germanského z konce V. až do konce VI. věku, o nichž nelze pověděti, zdali jsou zbytky národa tu osedlého neb osady kupecké. Tak doplňují tedy nálezy archaeologické v mnohém ohledu známosti naše dějepisné.

Musejní sbírky arch. praehistorické povstaly vlastně teprve v čtyřicátých letech jednak zakoupením sbírky Pachlovy, jednak bádáním vlasteneckého kněze V. Krolmusa, až působením J. E. Vocela a F. Beneše dán sbírkám jaksi ráz vědecký. Valného obohacení dostalo se sbírkám přičiněním prof. J. Smolíka, který i sám bádal i mnohé dary Museu získal; v téže době sbírky nově urovnány tehdejším kustodem V. Schulzem. V posledních letech podniknuty pak obsáhlé výzkumy ve prospěch sbírek musejních ve středních Čechách, ano i v jihočeských mohylách, v čemž účastnili se nejvíce pp. nynější kustos sbírek prof. dr. J. L. Píč, Jan Waněk, ředitel velkostatku v Radimi, president České akademie vrchní stavební rada dr. J. Hlávka, Jan Felcman, ředitel cukrovaru ve Zvoleněvsi, Jan Hellich, lékárník v Poděbradech, Ant. Formánek, majitel velkostatku v Bylanech a † V. Požarecký, býv. ředitel cukrovaru; tyto systematické a celkové nálezy sbírkám dodávají rázu vědeckého.

Sbírky nově spořádány podle rázu pohřebišť, jež pravidelně pouze jistou část země zaujímají a jistou dobu trvají.

SÍŇ 4.

1. Četné pazourkové nože, škrabadla, šídla, nuklei ze stanice člověka *doby ledové* z cihelny u Lubné

blíž Rakovníka, nalezené v popelišti rozsáhlém 1.5 m. pod povrchem s odpadky kuchyňskými hlavně ze soba pocházejícími, jež nahoře na 4 tabulkách vyvěšeny jsou. Tabulka s pazourky rovněž v hořejší části pochází ze stanice člověka doby ledové v cihelně na Jenerálce u Prahy, kde nalezeny i kosti mamutí.

Skříně **2.** až **14.** obsahují nejstarší stopy sídlišť člověka po době ledové v Čechách osedlého, člověka, který zemřelé své pochovával skrčeně. Sídliště ta, mnohdy i na málo dostupných místech, mnohdy však v rovině poblíž vod položená, jsou vyznačena jamami do země vyhloubenými, na stranách do červena vypálenými, jež obsahují stopy ohniště, popel, střepy, kosti při jídle odhozené, kostěné i kamenné, někdy i bronzové nástroje; nad jamami byla zbudována chatrč z tyček a proutí hlinou omazaných, patrně prostornější než jáma; po chatrči zbyla pouze vypálená při požáru mazanice. Někdy označena jsou sídliště tato mocnými vrstvami popelovitými, jež současné jsou s jamami a patrně od letního obývání pod stany pocházejí. Toto pokolení skrčených koster obývalo střední a severní Čechy, jak na mapě mezi okny znázorněno, dosti hustě, ale i dosti dlouho. V nejstarších sídelných jamách nalézáme nádoby několika typů: na Řivnáči, na hradišti Šáreckém a na Klamorně vyskytly se střepy nádob láhvovitých, jež pro hroby doby kamenné v Meklenbursku a Braniborsku jsou význačné. Jsou to nádoby s válcovitým hrdlem pěkně zdobeným a zakulatělou baňatostí se dvěma úzkými a širokými úšky. Velmi četně je zastoupena keramika tvaru hruškovitého s tečkovaně píchanou ozdobou, která pro hroby skrčené na Rýně v době kamenné je význačná, a dále keramika kulovitá spiralovitě rýhovaná, která na Rýně v hrobech i na sídlištích a v Durynsku jen na sídlištích se vyskytá. Třetí typ, zejména pro neolitické hroby v Durynsku význačný, zastoupen je více v hrobech poháry se šňůrovou ozdobou a hrncovitými amforami, a čtvrtý typ, pro francouzské dolmeny význačný zastoupen jest sličnými poháry zvoncovitými. Vlivy švýcarsko-italského ústředí bronzového jeví se nejen v bronzech, ale i v tmavé keramice, která zejména ze Šárky četně je zastoupena, pak nádobami s měsíč-

kovým úškem a j. Nejmladší jsou nádoby tuhované, sličným rýhováním zdobené, jaké nalezeny v Knovízi, v Radimi, ve Voděradech a v Plaňanech.

2. Z hradiště *Rivnáčc* u Roztok, z jam popelovitých, ukázky ozdobných nádob, z nichž nejvýznačnější hrdla a ucha láhvovitých nádob typu braniborského, pazourkové nožíky a střela, provrtané zuby k zavěsení, lastury k zavěsení, ale i dvě br. dýky, jehlice br., mezi nimi jehlice s úškem, jaké v hrobech se skrčenými kostrami se vyskytují, pak dva slitky bronzové, jaké v dílnách na bronzové výrobky se nalézají. Nahoře je celá nádoba s úškem v podobě půlměsíčku a s ozdobou šňůrovou, pak na dvou tabulkách ozdobné střepy a na dvou tabulkách koštěné mlaty a šídla a j.

3. Výběr předmětů ze sídlišť ze *Sárky* i Vokovic u Prahy, jež koupí do Musea se dostaly a sice: střepy ozdobné jako z Řivnáče, dva pěkné sekyrovité mlaty kamenné, pazourkové nože, koštěné jehlice s dírkou, provrtaný medvědí zub, provrtané lastury k zavěsení a j. Nahoře ze Rivnáče na dvou tabulkách kamenné klínky, sekyry a mlaty, ze Šárky tabulka ozdobných střepů, tab. lastur k zavěsení, přesleny a hliněný kruh pod nádoby zakončené kuželovitým dnem. V hořejší části 14 nádobek, z nichž dvě kulovité s ozdobou spirálovou a s pupíky, jiné upomínající na nádoby švýcarských jezerních staveb. Na skříni v prvé řadě 36 nádobek ze staré sbírky musejní, z nichž nejvýznačnější je uprostřed nádobka s měsíčkovým úškem, kuželovité dírkované vykuřovadlo a j. Ve dvou hořejších řadách 97 nádobek z Šárky a Vokovic z majetku zemského, z nichž nejvýznačnější nádobka s měsíčkovým úškem, dvě t. zv. etažovité nádobky, vykuřovadlo kuželovité, řada tuhovaných, rýhováním zdobených nádobek a j.

4. Z hradiště na *Klamorně* v Mn. Hradišti ozdobné střepy jako na Řivnáči, pak kamenné a koštěné nástroje. V druhé polovici okna umístěny z jam sídelných u *Řeporyj* střepy nádob se spirálovou (volutovou) a tečkovaně píchanou ozdobou, dva střepy zdobené na zevnějši i vnitřní straně, jeden střep s ozdobou v podobě rýhovaného kolečka na způsob ozdob z bláta Lublaňského, polovice hrdla poháru se šňůrovou ozdobou, žebro pilkovitě vyřezané a j. Ve vrchní části ze Šárky dvě tabulky košť. mlatů, dlát, šídel, dvě tabulky kamenných nástrojů.

5. Z jam sídelných u *Kamena Mostu* střepy nádob zdobených volutou a lomenými páskami, střepy s ozdobou nehtem štípanou i ďuličkovanou, pazourkové nožíky, hlazený klínek kamenný, koštěná šídla a j. V druhé polovici okna ze sídelných jam v cihelně u *Čáslavi* střepy nádob s píchanou ozdobou, některé i tuhované, pak pazourkové nožíky. V hořejší části celé nádobky hruškovitého tvaru tečkovaně píchané z *Čáslavi,* velká nádoba bohatě zdobená z *Řeporyj,* více kulovitá z *Kněževsi,* pak hruškovitá z *Chrudimi* a *Něm. Kopist.* Dále dvě tabulky střepů s píchanou ozdobou z *Kněževsi* okr. smíchovského, tabulka z *Brčkol* u Slatěnic a tabulka z jam u *Nového Bydžova* a *Petipsů.*

6. Střepy rýhované, některé i v lomených páskách ze starších jam na *Levém Hradci* u Roztok, pak ze sídelných jam u *Černého Vola,* střepy s píchanou ozdobou, v tom počtu i profilovaná hlavička býčka. Nahoře tři tabulky střepů z *Vel. Horek* u Benátek a tabulka se střepy z *Ovence* u Prahy, jež význačny jsou rovněž ozdobou tečkovaně píchanou.

V okně prvém na levo v nečíslované *pultové*

skříni vyloženy ukázky typické keramiky hlavně tečkovaně píchané ze starších jam sídelných, jako z *Vraňan* na Vltavě, z *Paďous* u Kolína, z *Broučkova* u Kouřimi, z *Litoměřic* a z *Dobřan.*

Mezi okny na levo ve *skříni vysoké* jsou nádoby ze sídlišť, částečně i z hrobů, z nichž nejzajímavější nádobky z *Radimi,* z *Vinohradů,* z *Lobkovic,* z *Kostelce* a z *Hospozína.*

7. Z *Podbaby* dílem z šutrovníku při silnici, dílem z cihelny p. Mailbeka i v pultové části i v prvé řadě hořejší pěkné vzory nádob s tečkovaně píchanou ozdobou, s volutou, s pupíky, nádobka s rytou podobou žabky, nádoby s měsíčkovým úškem a j. V druhé polovici pultové ze starších jam v *Radimi* blíž Peček střepy s píchanou ozdobou, pazourkové nožíky, škeble, šíp bronzový a kus mramorového náramku spolu s vývrtky z náramku. V hořejší části v druhé řadě hruškovitý džbáneček tmavý a tři krásné nádoby zvoncovité, pásovitě zdobené, leskle červené z *Kralup,* a pět podobných nádobek v téže řadě okna 8.; jest to tvar typický pro francouzské dolmeny. V hořejší řadě několik vzorů nádob, jež za hranicí pro skrčené hroby v Durynsku jsou významny, totiž poháry se šňůrovou ozdobou z *Berouna, Bernardic* a *Dobroměřic,* z *Roudnice* pohár s ozdobou krokvovitou, pak pěkná nádoba džbánovitá z *Vrbčan*; k tomu v okně č. 8 v téže řadě poháry šňůrovitě zdobené z *Velími* a *Roztok,* nádobka se střídavě umístěnými úšky z Velími, hrncovitá amfora a miska na duté nožce z *Roztok* a mísovitá nádobka na pěti nožkách z *Litoměřic;* na skříni hrncovité amfory z *Roudnice, Peruce, Hospozína,* nápodobené amfory s ozdobou v podobě romanského kříže z *Kostelce* n. L., nápodobenina kulovité nádobky s páskovou ozdobou z *Vrbice.*

8. Z Třeboule u *Kouřimi* ze dvou nalezišť vývrtek z mramorového náramku, střep s volutou, píchaný a j.; z *Cičovic* M. okr. smíchovského starší střepy a nádobka o 4 nožkách, z V. Čičovic br. nůž a tuhované střepy.

9. Z *Vepřku* pěkné kadluby na lití lunelly (břitvy), kroužků a j. se střepy tuhovanými, jeden s píchanou ozdobou, pak z *Přemyšlení* u Roztok br. jehlice (jedna s úškem), střepy tuhované i s píchaným ornamentem, pak kus kadlubu.

10. Rovněž z Přemyšlení pazourkové, kamenné, koštěné i bronzové předměty, pak střepy tuhované, v hořejší části jedna hruškovitá píchaná, dvě necelé etažovité a řada tmavých i tuhovaných nádob a j. Nahoře nádoby z Turska.

11—12. Ze *Slanské Hory* z vrstev popelovitých i jam pazourkové, koštěné, kamenné i bronzové předměty, zuhelnatělá vlákna příze (na jedné tabulce ze Slanské Hory, druhá z Měšic), střepy ozdobné i nádobky, mezi kterými vanička, vykuřovadlo, pak řada nádobek, jak je nalézáme v hrobech se skrčenými kostrami, kus nádoby s ozdobou v podobě romanského kříže, střepy malované a j.

13—14. Nález z jam u *Knovíze* okr. slanského, s kamennými, koštěnými a bronzovými předměty, dvěma kadluby, bruslemi, střepy a nádobkami po většině tuhovanými, pak s kostmi lidskými, štípanými i opálenými, jež porůznu nalezeny byly v jamách mezi odpadky kuchyňskými jako svědkové závažní někdejšího lidožroutství.

Doplněk k této řadě tvoří v okně do dvora v *pultové skříni* výběr kamenných nástrojů porůznu v zemi nalezených: pazourkové hroty tvaru nordi-

ckého ze Skočic u Benešova, pazourkové sekyrky přibroušené ze středních Čech, pak mlaty hrubé s rýhou ve středu po obvodu, hlazené klíny a sekyrky různých velikostí a tvarů, k jedné straně přibroušené dlátovitě, jak v Durynsku se vyskytují, dále mlaty kamenné od obrovských, jež za rádla považují, až k pěkně profilovaným, kamenné koule provrtané, vývrtky, mlat navrtaný, mlat po druhé vrtaný atd.

Ve skříni *mezi okny* ku dvoru obrácenými nádoby, střepy a předměty ze sídlišť nejmladších, jež ku skrčeným kostrám se hlásí, a sice z *Voděrad* u Kolína a *Radimi* u Peček, z Žabonos, z Brozánek, Vel. Žernosek, z Michle a Stelčevsi.

Ve skříních **15.—22.** vyloženy jsou hromadné a ojedinělé nálezy hlavně bronzové; nalezeny byly náhodou v zemi buď uložené v nádobě neb zabalené v látku setlelou, neb obložené kameny, neb konečně prostě v zemi. Hromadné nálezy jsou dvojího druhu: obsahují buď předměty dobře zachovalé, které patrně nějaký obchodník potulný si uschoval, aby na své obchodní pouti nemusil tolik nositi, a věcí těch pak nevyzvedl, buď záležejí z kusů čili z předmětů rozlámaných, sešlých, jež k opětnému roztavení určeny byly, jakož i slitky bronzové pravidelně spolu nalezené dosvědčují. Tyto uschovány byly buď potulným nějakým slévačem neb i vetešníkem, možná i domácím průmyslníkem, neboť nalezené na sídlištích kadluby dosvědčují, že sléváno bylo ať již od domácích lidí ať od cizinců potulných neb usedlých. Jednotlivě nalezené předměty buď jsou ze sídlišť neb ztraceny nahodile; meče po různu nalezené těžko lze pokládati za ztracené, ale spíše za uschované zúmyslna v zemi.

15. Velmi pěkný hromadný nález z *Jinec* u Berouna, totiž kruhy a náramky dobře zachované, a kus meče. Nahoře z *Chrášťan* u Rakovníka pěkné kruhy a jehlice, ze *Lžovic* náramky, dále různé tvary nožů, lunelly čili břitvy a oštěpy.

16—17. Z *Jenšovic* u Mělníka hromadný nález v nádobě hliněné, v němž dva obrovské spirálové náramky, dva náramky se štítky a spirálovými plochami, prsteny se spirálkami, spirálové rourky z nákrčníku, nůž typu švýcarského, 12 nádobek z bronzového plechu pěkně zdobených práce italské, br. kroužky, obrovská spona štítová nedohotovená, menší polámaná, v polovici okna 17. nákrčník ze šesti tordirovaných kruhů, dva srpky, ohnutá tyč napolo vykovaná a připravená k tepání obrovské štítové spony, tyč bronzová rovněž k spracování dalšímu připravená, což dokazuje, že věci ty uschoval potulný obchodník a zároveň řemeslník. V druhé polovici pultové vitr. č. 17 vyloženy z *Jizerního Vtelna* phalery k ozdobě zbrůje koňské, kruhy a j. V hořejší části v č. 16 z *Brozánek* u Mělníka je obrovská štítová spona rovněž pěkně rýhováním na štítku zdobená, se zachovalou jehlou, na sídlišti nalezená. Na tabulkách z *Březí* u Svin Trhových proužky zahnuté, snad z brnění, z *Jaroměře* phalery, z *Hospozína* br. kruhy na obou koncích v kličku zahnuté (nákrční kruhy?), pak typy náramků a jehlic z různých nalezišť. Ve vitríně č. 17 ze Lžovic nález phaler a drobných předmětů, na tabulkách: ze *Soběnic* hromadný nález palstavů a kruhů a typy starších palstavů.

18. N á l e z y z l a t a: ze *Lžovic* u Labské Týnice, jakož i z *Pětipsů* zlaté náramky a nákrčníky, patrně jako poklad rodinný; z *Černilova* u Král. Hradce t. zv. *osmičky* záhadného určení; z *Libčevsi* zlaté náramky; ze *Šárky* rovněž záhadné spirálové kroužky; ze *Zdic* nákrčník a náramek; zlaté řetězy z Veltrub u Kolína a z *Nové Vsi* u Kolína a j. — V hořejší části z *Tachlovic* u Dušník br. meč, sekyra br. uherského typu, dýka br., 3 jehlice a 4 ná-

ramky, jež nalezeny pohromadě v pouhé zemi, tvoříce výzbroj a ozdobu znamenitého bojovníka. Zajímavo jest i množství br. kroužků z *Radboře,* jež za platidlo pokládány jsou. Na tabulkách jsou ze *Smedrova* u Blovic br. dlátka, z *Plešivce* hromadný nález a výběr palstavů ojediněle nalezených.

19. Jednotlivé nálezy: b r o n z o v é m e č e, z nich staršího tvaru ze *Kšel,* z *Roztok* a z *Nov. Bydžova,* tak zvané antenské meče, s jílcem totiž ve dvě spirály zakončeným, z *Lipovky* u Rychnova a ze Žatecka; dále skvostné meče švýcarsko-francouzského typu z *Lešan* a dva z *Rymáně* (z majetku zemského), pak meče typu hallstattského z *Boušovic* a *Hořiněvsi* a pěkný nákonečník pochvy z Korna. V hořejší části meče hallstattské ze *Zvoleněvsi* a *Chleb,* dva neznámého naleziště a jeden starší (poslední tři v zemském majetku), dýky, palstavy a oštěpy bronzové.

20. Hmotné kruhy z *Patřína* u Loučeně a z *Rymáně* blíž Dobříše i jiné; nahoře předměty bronzové z pozůstalosti barona Neuperga vystavuje Uměleckoprůmyslové museum, pak na tabulkách hromadný nález z Tuchorazi, sbírka keltů, a dále kadluby ze *Zvoleněvsi* u Slaného, jež jsou dalším svědectvím, že u nás se slévaly předměty bronzové.

21. Ze *Křtěnova* u Týna n. Vlt. 4 ozdobné sekyrky typu uherského, sekyrka rovněž uherského typu z *Kněževsi,* pěkný nález z *Kosmonos* u Ml. Boleslavi, sestávající z palstavů s laloky a bronzových náramků do sebe navlečených; z *Minic* u Kralup hromadný nález, v němž závěsná cetka, br. dýka a řada náramků žebérkovaných, rytých i tenkých, jež pro jihočeské mohyly jsou charakteristické; z Chrášťan br. nádobka a nákrčník ze spirálových rourek. V hořejší části z *Křenovic* hromadný nález

jantarových korálů, při nichž byly 4 br. náramky a zlaté nitě. Na tabulkách nahoře hromadný nález rozbitých předmětů z *Maškovic* u Litoměřic, kde dobu zakopání určuje kus meče tvaru Hallstattského, dále vzorky jehlic, šípů a j.

22. Nález u *Lhotky Liblinské* blíž Radnic, kde vedle oštěpu též kus meče br., pak spirálovité náramky z dvojitého zlatého drátu a polámané předměty jiné objeveny. V hořejší části z *Krupé* u Rakovníka bronz. náramky a zlatý drát ze spirálovitých náramků, z *Nezvěstic* u Plzně br. kruhy, z *Domažlic* hromadný nález.

Ve skříni mezi druhým a třetím oknem na levo vyloženy větší hromadné nálezy: z *Rydče* hlavně zlomky mečů, oštěpů, náramků, palstavů s laloky, slitky bronzové a j.; z *Pětipsů* srpky br., kotouče z br. drátu, palstavy s laloky a j., z *Radětic* u Příbrami vedle různých zlomků bronzových charakteristické zlomky tepaného pásu br. Pod titulem *Šárka-Vokovice* nejrozmanitější předměty, které patrně nejen na hradišti šáreckém, ale i v celém okolí Šárky a pak i v cihelně Vokovické byly nalezeny a p. Mikšem sebrány; část je ze starší sbírky musejní, část z majetku zemského. Povšimnutí zasluhuje sbírka sekyrek znázorňující vývoj její ve všech téměř typech od měděné sekyrky, která jest ještě nápodobením kamenné sekyrky, ku hladké klínovité sekyrce bronzové, k palstavu s okraji, pak k palstavu se žlábkem (i uherského i francouzského typu), dále k palstavu s laloky a konečně k tak zv. keltu čili sekyrce s hořejším otvorem pro násadu kolínkovitě ohnutou, která u keltů do otvoru zasazena a pak br. drátem neb lýčím k úšku sekyrky připevněna, kdežto u palstavů kolínkovitá násada byla rozštípnuta, a palstav do rozštěpeného otvoru zasazený připevněn tím, že

konec násady s palstavem ovinut resp. stáhnut buď br. drátem neb lýčím. Dále hodna pozoru br. dlátka, v několika typech zastoupená, br. rydla k provádění ozdob na bronzech, různé typy jehlic, několik kadlubů. Na dvou tabulkách drobnější předměty z různých nálezů z majetku zemského, kdež pozornosti zasluhují zejména obě br. sekyrky uherského typu z Křtěnova a Křesic, pak vyložena na tabulce z *Libkovic* u Roudnice br. nádobka, jež byla naplněna malými pokličkami; měděné sekyry z různých nalezišť při okraji dolní plochy.

V pultové vitríně ve třetím okně na levo: z nálezu u *Želkovic* dvě krásné uzdy bronzové, dva nože železné typu t. zv. hallstattského, 8 puklic z ozdoby koňské zbrůje a j. V prostředním poli z nálezu u *Svijan* blíž Turnova sbírka předmětů tvaru labuťkovitého — snad z ozdoby vozů. — V třetím poli z nálezu v *Záboři* u Kolína pěkná udidla a ozdůbky knoflíkovité z řemení tvaru hallstattského, pak z majetku zemského: ze *Stodůlek* br. uzda, z *Jaroměře* dvojitá br. figurka lidská, z *Častolovic* čtyřnohé zvíře. Nejdále na pravo předměty z hrobu rázu Bylanského z *Miškovic* u Kouřimi.

Na stojanu u dveří čtyři zásobnice ze sídlišť u Zad. Třebáně, Vejvanovic, Bráníka a Radimi.

Ve skříních **23.—30.** vyloženy jsou předměty z hrobů se skrčenými kostrami, nejstaršího to obyvatelstva severních a středních Čech, které obývalo ve starších sídlištích, po nichž památky viz v č. 1. a 2. Národ ten usedlý, neznámého jména, jakož viděli jsme na sídlištích, užíval hojně nádob, co do tvaru i ozdob ve starším období hlásících se k mladší době kamenné; než vedle kamenných i kostěných nástrojů dosti záhy vyskytá se na sídlištích lidu toho i bronz. Přihlédneme-li ke hrobům, jež v poslední době tak hojně se nám naskytly ke zkoumání, shledáváme, že právě doba kamenná v hrobech nejmenší měrou je zastoupena, mnohdy je-

4*

diným hrobem na celém pohřebišti, ba zdá se, že i nádoby hrobové od nádob domácí potřeby celkem se různí. Mezi předměty bronzovými ve hrobech zbraň jest zastoupena pouze dýkou, ač v severních i středních Čechách, soudě dle nálezů, meč nebyl neznámý; jinak převládá jehlice s úškem v několika tvarech, náušnice, náramek, na krku nošeny nákrčníky z perel jantarových neb rourek bronzových. Hroby tyto se skrčenými kostrami nejsou pravidelně na povrchu země nijak znatelny, i jsou uloženy pod povrchem buď ve skřínkách, zbudovaných z mohutných desk kamenných, neb jsou obloženy tenčími plochými kameny břidlicovými, neb prostě obloženy kamením, neb konečně kostry uloženy v prosté zemi; nejstarší hroby ohraničeny bývají plochými kameny do kruhu kolem hrobu postavenými. Model skrčené kostry s hlinou vyzvednuté jest ve zvláštní skříni u prvé vitriny a mapa s rozlohou sídlišť a hrobů skrčených koster je v druhém sále mezi okny.

V stolové skříni v prostředním okně do ulice vyloženy jsou z *Bylan* u Čes. Brodu předměty ze starších hrobů tamního pohřebiště, t. pazourkové nožíky, kamenné sekyrky a mlaty, ozdoba ruky z provrtaných zoubků, měděné náušničky, dýka, zlatý plíšek a j.; ve skříni vysoké na levo umístěny příslušné k hrobům těm nádobky pohárovité se šňůrovou ozdobou spolu s hrncovitými amforami, pak poháry zvoncovité; podle jednoho poháru zvoncovitého vyskytly se spálené kosti.

23. Nález z *Velké Vsi* a u *Předboje* v okr. karlínském, patří mezi nejstarší hroby kamenem obložené uprostřed kruhů z plochých kolmo postavených kamenů; z *Vinohradů* pazourkový nožík a nákrčník z padělaných zoubků koštěných, v hořejší části nádobky staršího typu; ze *Zvoleněvsi* perle koštěné a ozdobné destičky z mušlí, v hořejší části poháry se šňůrovou ozdobou; z *Liboce* pazourková střela a nožík, kam. klín a zvoncovitý pohár; ze *Stelčevsi* vedle kamenných předmětů již i bronzová dýka;

z *Přerova* u Lysé ojedinělý hrob (na úšku nádobky ozdoba rom. kříže); z *Křivice* u Mělníka nákrčník z provrtaných zoubků a košť. perel i nápodobenin zoubků, mezi kterými vyskytly se i br. spirálové rourky, pak pohár s pěknou šňůrovou ozdobou; nádoba amforovitá z hrobu *Čížkovického* u Lovosic; z *Brandýsa* a *Brázdimi* (u Kostelce n. L.) ojedinělý hrob starší uprostřed pozdějších; z *Veliše* pěkný nákrčník z kelnatek a mořských mušlí, mezi kterými jedna nápodobenina z bílého kovu (bronzu) a náramek manžetový.

24. Z Velvar z hrobu skřínkového skvostný náhrdelník z bronz. plechu, perle bronzové, korálky z kelnatek, mušle k zavěsení mořské i z bronzu napodobené, spirálovité náramky a sbírka skvostných nádob.

25. Nález z Malých Čičovic okr. smíchovského, kdež zvláště zajímavý jest pohár koštěný; mezi hroby s bronz. dary pohřebními vyskytl se jeden hrob s nádobami staršími a nástroji kamennými a nádobami durynského typu. Z hrobů u *Dobřichovic* zejména pěkný palstav s okraji a poloobloučkovým břitem.

26. Ze 100 hrobů u *Unětic* blíž Roztok skvostné nákrčníky jantarové i z bronzových rourek a spirálek, dýka trojhranná s nýty na zachycení dřevěného jílce, jehlice šavlovitě u špičky zahnuté s úškem, náušničky z br. drátu svinuté, šidlo s rukojetí a j.

Část nálezu z majetku zemského je v *pultové skříni* v prostředním okně do dvora, kdež zejména nápadna t. zv. kyperská jehlice s hlavicí z drátku spletenou. Pohřebiště u Únětic bylo první větší pohřebiště toho druhu, a odtud vznikl i název: hroby typu únětického.

27. Z menších nalezišť: z *Řisut,* kdež zajímavy

zlaté náušničky pěkně stočené, pak širší náramky žebérkované a kamenná sekyrka; z *Nymburka* jehlice s třemi kroužky v podobě kříže postavenými; z *Korna* podobná jehlice, malá trojhranná dýka a šidlo v košť. rukojeti; z *Lounek* u Roudnice jehlice hadovitě skroucené, z *Radotína* dlátko br. a jehlice s dutou kulatou hlavičkou shora dolů provrtanou, dále nálezy z Třeboule, Klecan, Svilna a j.

28. Z *Holubic* a *Neprobylic* pohřebiště téhož rázu s typickými trojhrannými dýkami, náramky otevřenými tenkými i spirálovitými, nákrčníky z jantarových perel a br. spirálových rourek; různé druhy jehlic s úškem a v hořejší části typické nádobky rázu únětického.

29. Ze *Zvoleněvsi* a *Noutonic* pohřebiště téhož rázu co do ozdob i nádob; povšimnutí zasluhují manžetové náramky užší ze Zvoleněvsi, široké z Noutonic, dále pěkné nákrčníky, jehlice s lopatkovitě roztepanou hlavicí, jiná jehlice s řetízkem, pět náušniček ze zlatého drátu svinutých z bohatého hrobu ženského, koštěný mlat.

30. Téhož rázu pohřebiště z *Osluchova,* kdež nalezen úzký palstav s poloobloučkovým břitem a dvojitý jantarový knoflík, z *Lotouše* povšimnutí zasluhuje jehlice s řetízkem, ze *Slanské Hory* palstav, z bohatého pohřebiště u *Dřínova* pěkná cyperská jehlice; k tomu v hořejší části příslušné nádobky.

V *pultové skříni* ve středním okně z hrobů u *Žižic* typické předměty únětického typu, z *Netovic* lunella a dýka br., jež upomínají již na jihočeské mohyly, a podobně i nádoby v hrobě nalezené; z *Želenic* a z *Kamýku* opět pohřebiště únětického typu; v posledním pěkná sekyrka uherského typu, jehlice s roztepanou široce a pěkně rýhovanou hlavicí, dlátko

br. v koštěné násadě, nákrčníky, náramky a j. Z *Turska* předměty ze tří skupin hrobů únětického typu.

V *pultové skříni* ve třetím okně do dvora z pohřebiště u *Bylan* blíž Čes. Brodu kultura zcela nová bohatě zastoupená, ano i hroby se odchylují, jsouce bez kamene, v rozlehlosti 3 *m* : 4 *m* a obsahujíce jeden až dva kostrové pohřby a obyčejně jeden žárový; pohřeb společný zasypán byl černou zemí. Především jest význačno, že v jednotlivých hrobech vyskytá se výstroj koňská obyčejně z páru; jest tu po dvou uzdách (jednou i bronzová) a kroužcích z řemení; dvakráte nalezeny ozdobné knoflíky s ostny po čtyrech vždy seskupené, jednou podobně malé knoflíky hallstattského rázu k provléknutí tenkého řemení; z ozdob lidských jsou jehličky, z nichž nejvýznačnější s labuťkovitě prohnutým krčkem, spona s širokou hlavicí ohnutou, dále spona ptáčkovitá, latèneské náramky, v jednom hrobě více než po desíti na každé ruce. Pozoruhodna garnitura s pinzetou, lžičkou do ucha a škrabátkem a j. V každém hrobě vyskytl se nůž, dvakráte kopí jako jediná zbraň. Keramika, upomínající na Horní Falc a Franky, je neobyčejně bohatá; jest tu ve skříni mezi okny především řada malovaných nádob, dále řada mis tuhovaných a skvostnými vzorci rýhovaných, řada nádob prostě tuhovaných, pak na skříni obrovské nádoby hruškovité s kolmým hrdlem a vodorovně přehnutým okrajem, které v hrobech vždy v jz. rohu hrobu po jedné, po dvou i po třech stály. V jedné nádobce pohřeb žárový spolu s dary pohřebními, nákrčníkem a náramky.

Následují *nálezy z mohyl* ve skříních č. 31.—43. a v síni č. 5. ve skříních č. 1.—6. Mohyly jsou náhrobky z kamene zbudované a hlinou zasypané v podobě kužele; pohřeb děl se pohřbíváním i spalováním těla, jež bylo

při pohřbu kostrovém položeno na úroveň země i s dary pohřebními a nádobami; při pohřbu žárovém obyčejně spálené kůstky byly s popelem prostě nasypány na zem a jen zřídka ukládány v popelnici; na popeliště kladeny pak dary pohřební, zbraně i ozdoby a mimo to i nádoby. Mohyly ty, mnohdy značných rozměrů (viz model), vyskytají se v jihozápadní čtvrti Čech. Jsou tudíž mohyly většinou se žárovými pohřby i místně odděleny od hrobů se skrčenými kostrami, s nimiž jen málo se protínají; mimo to vykazují mohyly jihočeské ozdoby i zbraně zcela jiného typu, ba užívají i na nádobách hrobových i tvarů a ozdob jiných, než jaké jsme nalezli v hrobech se skrčenými kostrami; můžeme tudíž říci, že v tu dobu, kdy v severních a středních Čechách bydlil bezejmenný usedlý národ, který své mrtvé pochovával skrčeně, v jižních Čechách po jistou dobu současně bydlil rovněž v dějinách nejmenovaný národ, který své mrtvé spaloval a pohřbíval v kamenných mohylách; sídlišť národa toho jsme dosud nenalezli a mohli bychom tudíž říci, že to byl národ pastevců a lovců.

31—38. Nálezy staršího období mohyl, z doby tak zvané bronzové, při čemž podotknouti sluší, že jako v hromadných nálezech, tak i v těchto hrobech nelze přesně stanoviti starší dobu bronzovou, a nad to v mnohých mohylách mladší doby bronzové vyskytuje se již tu a tam předmět, který se hlásí k tak zvané době Hallstattské. Nejúplnější nálezy vyloženy jsou:

31. Hrob z *Rataj* s ozdobnými puklicemi, z *Vltavotýna* s význačnými náramky a ze *Zběšic* s pěknou lunellou (břitvou).

32. Z mohyl na *Chlumu* u Podhoře na panství milevském, kde byly mohyly se 3, 4 až 5 kuželi pod jedním náspem, pěkná sbírka jehlic a náramků.

33. Z mohyl u *Řepče* množství prstenů se spirálovými plochami, zvláštní jehlice a t. zv. mlat uherského typu.

34. Z mohyl u *Velké Dobré* blíž Kladna, kdež vyznačuje se hrob bojovníka s br. mečem s nýty

Str. 57.

Sbírka praehistoricko-archaeologická.

na upevnění jílce, s dýkou s nýty a sekyrkou čili palstavem, pak s náramky, jehlicemi a puklicemi ozdobnými.

35. Z mohyl u *Kbel* okr. přeštického nalezeni bojovníci ve dvou mohylách vždy s mečem, dýkou a sekyrkou válečnou a s ozdobami i nádobami. Nálezy jednotlivých hrobů jsou pro sebe seskupeny, nádoby pak mají ornament starší doby. Rovněž zajímavý jest nález z mohyl u *Hladoměře* (Chýlin) blíž Blovic, kdež i zlaté nitě buď z látky buď z pasu se vyskytly, pak z mohyl u *Lišiny* blíž Stodů a u *Merklína*.

39—40. Nálezy z mohyl u *Plava* blíž Budějovic; v okně 39 uložení pohřbu a darů pohřebních, jak nalezeny byly v mohyle, v okně 40 jehlice, puklice ozdobné našité na kůži jako v okně 39; v hoření části sbírka nádobek. V čísle 40 z Nových Dvorů napadnou ploché nože a srdcovité závěsky; některé pěkné předměty jsou též v budějovickém museu.

41. Skvostný pohřeb z mohutné m o h y l y u M i l a v č e blíž Domažlic s *bronzovou popelnicí* postavenou na *bronzový vozík* s br. mečem, břitvou, jehlicemi a j.; nádoby jsou z mohyly jiné, rovněž jako obrovská nádoba na zvláštním podstavci na okraji skříně.

42—43. Nálezy z mohyl v *Hemerách* u Bechyně, v prvém okně ze staršího období mohylového různých tvarů náramky, jehlice, puklice, prsteny, skleněné perle; v okně 43 z mladšího období mohylového br. šípy, železné oštěpy a kopí, spona t. zv. bubínkovitá, turbanovitý kruh ozdobný, pěkná garnitura laténeská, sestávající z nákrčníků, z náramků a z kruhů na nohy; v hoření části nádobky ze staršího i mladšího období.

SÍŇ 5.

1. V pokračování kamenných mohyl povšimnutí zasluhuje z *Pivoně* u Horšova Týna štítková ozdoba (spona?) se třemi spirálami a nákrčník z bronzových cetek závěsných, z *Břas* u Rokycan kus br. nádoby s obloučkem a nákonečník pochvy typu hallstattského. Na podstavci podle vitriny je z *Hradiště* u Písku skvostná zobákovitá konvice, t. zv. etruská a br. mísa, k čemuž patří dvě zlaté náušnice v č. 3.

2. Z různých nalezišť br. oštěpy z mohyl u *Písku, Smolče* a Chrastavic (Milavče), meč rázu hallstattského z *Roztok,* drobné předměty a řada nádob v hořejší části z *Nemějic.*

3. Z *Rovné* tři ozdobné turbanovité kruhy, z *Vrcovic* dvě štítové spony se spirálami a turbanovitý kruh, z *Třebohostic* dva turbanovité kruhy.

4. Z *Opořan* ze dvou mohylek ozdobný diadem ze zlatého plechu a dvě náušnice, ozdobné pukličky, rozlámaný turbanovitý kruh, zlomky železa. V hořejší části dvě cisty br. vroubkované z *Hánova* a *Hoštic.*

5. Z mohyl pod *Tuhoštěm* u Červeného Poříčí dvě rozbité br. cisty, z nichž jedna s dvojitým křížovým úškem pro obloučky, tordirované br. obloučky a j.

6. Z Vlčího u Lužan žel. meč. latěneský, br. náramek zavřený se třemi hrbolky, žel. oštěpy a nůž a sbírka nádob mladších, zejména misky s pěkně rastrovanými páskami, pak meandrem zdobené tuhované nádobky, jedna malovaná, vedle vitriny na podstavci hruškovitá nádoba pěkně zdobená.

V obou následujících řadách *vysokých skříní* bez pultů (č. 7.—38.) vyloženy jsou nálezy z *hrobů popel-*

nicových. Hroby tyto nejsou ničím na povrchu země označeny a uloženy jsou dosti mělko, obyčejně hned pod ornicí, pravidlem bez kamene. Ve velké nádobě uloženy jsou spálené kosti nebožtíka, rozmělněné, tak že kosti lebečné jsou na vrchu; na povrchu, někdy i vespod uloženy pak skrovné ozdoby jako dary pohřební. Kolem popelnice (někdy vyskytnou se i dvě i tři popelnice) rozestaveny bývají nádoby větší i menší počtem až i 15 a více.

Hroby tyto vyskytují se u nás ve třech různých tvarech: 1. rázu *slezského,* kde popelnice je pěkně baňatě vydutá a na malých baňatých nádobkách bývá pás z trojúhelníků šrafirovaných; podobné pásky bývají i na řehtačkách, jež jsou příznakem obyčejně dětských pohřbů, i jiné ozdoby rýhované na menších nádobkách hojně se vyskytají; hroby ty pronikly k nám ze Slezska a jsou zastoupeny především na Hradecku a pak i v Zábí. 2. Hroby *lužického* rázu někdy i kamenem obložené, jež charakterisovány jsou popelnicemi ostrou hranou vyznačenými, kteroužto podobu mají i malé okřínky trojúhelníky zdobené; rovněž zvláštní pro tyto pohřby jsou nádoby s vysokým válcovitým hrdlem a značnou baňatostí ve spodní části charakterisované; hroby tohoto rázu vnikly k nám z Lužice podél Labe a Jizery a jsou také nejvíce na středním Polabí (hlavně na Kouřimsku) zastoupeny. 3. V Polabí konečně vyskytá se třetí typ žárových hrobů, ve kterých nalézají se také nádoby téhož rázu jako v pozdních popelovitých jamách, sídlištích to skrčených koster; můžeme hroby ty počítati za hroby *smíšené.* I co do tvaru a výzdob nádob, i co do tvaru nemnohých bronzových ozdob mají hroby tyto svůj zvláštní ráz a jsou pozůstatkem nového zase národa, který v několika rojích do země vnikl; z mnohých vážných důvodů považovati můžeme hroby tyto za první stopy obyvatelstva českého.

7—16, 22. Z hrobů *slezského* typu. Ve skříni čís. *7.* a *8.* a *22.* z pohřebiště *Svijanského* u Turnova sbírka nádob, mezi bronzy pak dva br. kotouče ze spony pro hallstattské pohřebiště charakteristické, vedle toho pak perla se třemi očky, která již v době laténeské se hlásí; z okolí pardubického sbírka nádob

v č. *9.* a *10.* z pohřebiště *Ředického,* v č. *11.—12.* z pohřebiště u *Dražkovic;* ve skř. č. *13.—14.* pěkný výběr nádob z hrobů *Měnických* u N. Bydžova, kdež vyskytly se snad všechny druhy jehlic charakteristické pro tyto hroby, pak spona latèneská. V č. *15.* nádoby z pohřebiště *Třebechovického* u Jaroměře, v č. *16* z Libochovan.

17—19. z *Uřetic* a Chrudimi, kde v polovici pohřebiště zastoupena jest keramika slezská, v polovici pak vystupuje keramika, jež stojí pod vlivem mladší hallstattské kultury.

20. Z *Poboře* (u Kouřimi) ze žárových hrobů též přechodního typu, který upomíná na Bylany tím více, že vedle žárových hrobů nalezena i jedna kostra; dole malované nádoby podobné Bylanským z *Holešovic* a Hýskova.

21. Z *Chlomku* u Hradce nádoby též přechodního rázu, kdežto v Hořiněvsi byl slezský typ.

23—38. Z hrobů *lužického* typu jsou ve skříni č. *23.* nádoby hrobové z *Korunky Jelení* u Pardubic, č. *25.* z Peček, v č. *26.* z Letné u Roudnice, v č. *27.* a *28.* z *Plaňan* okr. kouřimského, s keramikou velice jemně pracovanou, v č. *29.* z *Nymburka* a Hlízova, v č. *30.* z *Vrbčan* u Kouřimi, v č. *31.—33.* sbírka nádob z *Veselí* u Ústí n. L., v č. *34.* z *Poříčan* blíž Č. Brodu, v č. *35.* nález z celého pohřebiště u *Podbora* blíž H. Týnce, v č. *36.—37.* z celého pohřebiště u Lháně blíže Jičína, v č. *38.* ze *Sovenic* u Turnova.

Na pravo ve dvou skříních mezi okny (do dvora) a v pultové skříni v prostředním okně jsou nálezy z žárových hrobů u *Plátenic,* jež jsou shodny s mladší částí pohřebiště u Úřetic a souhlasí v jedné polovici keramiky s keramikou hrobů se skrčenými kostrami

u Bylan, v druhé polovici jeví však vlivy východoalpské čili hallstattské; pozornosti zasluhují meče typu hallstattského a uzdy koňské, jež patřily as vznešeným bojovníkům jízdným.

Na levo mezi prvým a druhým oknem jsou nálezy z hrobů žárových z přechodního typu: největší sbírka je z *Hořína* u Mělníka s br. mísami italského původu, pěkný pohár hliněný v podobě boty z *Jíkve,* pohár v podobě rohu ze *St. Kolína,* žel. meč hallstattský z Pazderny, nádoby z Rosic (nádraží), z Kounic, pak nádoby ze žárových hrobů u Humen a Lhoty Záborné, jež podobně jako nádoby v č. *22.* z Vel. Čičovic jsou shodny s nádobami kulturních jam mladších z obvodu skrčených koster.

Ve *skříni* v *okně* uložen celý hrob z *Třebešic* u Kutné Hory.

V následující řadě *pultových skříní* č. **39.—58.** vyloženy jsou nálezy hlavně z hrobů s kulturou *gallskou* či *laténeskou.* Nový národ, který pochovává své mrtvé v pouhé zemi, na znak, natažené směrem od severu k jihu, usídlil se na témž prostranství v severních a středních Čechách, kde dosud sídlil národ skrčených koster. Kostry tohoto lidu vyskytají se nejčastěji na sídlištích s popelovitými jamami neb poblíže, zřídka pravidelným pohřebištěm, nejčastěji tu a tam kostra. Ozdoby na mrtvolách nalézají se bohaté, v mužských hrobech dosti zhusta vyskytá se pádný gallský meč. Nový ten národ byl tedy národem bojovným, který patrně podrobil si národ skrčených koster, neboť stopy jeho práce nalézají se dosud velice pořídku. Nový ten národ jest totožný s Caesarovými Gally a rovněž i s Gally severoitalskými — jsou to tudíž historičtí naši Bojové, kteří nebyli prvními obyvateli této země, nýbrž dobyvateli a národem panujícím v severní a střední části našeho království.

39 Nejstarší dva hroby z *Nesuchyně* u Rakovníka, kde nalezen meč žel. s bronzovou rukojetí rázu hallstattského, a hrob z *Želenic* u Slaného

s překrásnou sponou hallstattského rázu se závěsnými plíšky, ale zároveň s latèneským mečem a lignitovým náramkem; k nejstarším typům latěneských mečů náleží také meč z Hořelic.

40. Z *Přemyšlení* u Roztok povšimnutí zasluhuje spona vytvářená na patce v hlavičku koňskou a na obloučku zdobená obličejem lidským, pak náramek sovitě točený, pěkně zdobená miska a j. Z hrobů u *Pliškovic, Čakovic, Ďáblic* a *Líbeznic* bronzové nákrčníky, náramky a spony staršího typu, uprostřed obrovská spona neznámého naleziště.

41. Z *Roudnice* nákrčný kruh dutý, zdobený, ještě hallstattského rázu, z *Nových Dvorů* a ze *Zlonic* sovitým reliefným ornamentem skvostně profilované spony a náramky, z *Rataj* větší kruh přechodního typu, ze *Svobodných Dvorů* náramky pěkně vroubkované. Ve vrchní části v okně 41. a 42. leží meče, řetězy k zavěšení mečů, náramky, spony a j. z pohřebiště u *Dobšic*.

42. Ze *Pcher, Chobolic* a j. nákrčníky, náramky, spony; z *Oblat* nápodobenina zlatého nákrčního kruhu, jehož originál jest ve dvorním museu ve Vídni.

43. Z pohřebiště na *Žižkově* u Prahy *barbarská* (gallská) *mince,* pak část náhrdelníku emailem zdobeného, spona v obloučku korály vykládaná a j., v hořejší části z *Řeporyj* žel. meč, náramky, spony a jiné.

44. Ze *Záběhlic* především zasluhuje pozornosti hrob *děvčete* se čtyřmi sponami (po jedné na rameni a u boku), s kruhem na krk, náramky a kruhy na nohy a *korunkou* na hlavu, pak nálezy z Obrnic a Podlešína.

45. Z *Vokovic,* kde svého času rozkopáno v cihelně rozsáhlé sídliště a uprostřed něho kostrové hroby, pak z hrobů u *Nymburka* různé tvary laténeských náramků a spon, obojí nález z majetku zemského.

46. Z *Letek* u Libšic 6 mečů žel. s pochvami i se závěsnými řetízky, kování štítu s puklicí štítovou, pěkný výběr typických spon laténeských, puklice železná emailovou pastou pokrytá, dvě polovice náramku sovitě z drátu krouceného, zajímavé tím, že nalezeny v hrobě, kde pohřbena byla matka s děckem na klíně, a polovička jedna nalezena na ruce matky, druhá na ruce děcka.

V *pultové skříni* ve třetím okně do dvora pěkný výběr předmětů z hromadného nálezu v *Duchcově*; vyloženo tu z majetku zemského 318 spon t. zv. starších laténeských v rozmanitém vytváření, 2 celé a 22 zlomků sovitě kroucených náramků a 149 tenkých náramků laténeských, celkem asi čtvrtá část celého nálezu.

47. Z *Nového Bydžova,* kde v cihelnách nalezeny sídelné jámy a mezi nimi kostrové hroby laténeské; ozdobné kruhy z nohou z dutých polokoulí, kruhy z polokoulí šnekovitých, spona v obloučku hráškovitě zdobená, železné řetízky a j.; v hořejší části hrob bojovníka s mečem, oštěpem, kováním a puklicí štítu, řetízkem k zavěšení meče a žel. spona t. zv. pozdní laténeská.

48. Z *Julisky* u Prahy spony, náramky a tenké řetízky, z *Třebušic* kusy br. řetězů pásových, kruhy z dutých polokoulí i šnekovitě vinuté, obojí z majetku zemského.

49. Z pohřebiště ve *Kšelích* u Čes. Brodu jest pás z řetízků složený, pak význačné kruhy z dutých

polokoulí šnekovitě zavité, jež na nohou v ženských hrobech nalézáme, vroubkované a lignitové náramky, žel. meč, řetízky k zavěšení meče, oštěp a j.

50. Z *Plaňan* skvostný náramek prolamovaný se závěsnými kroužky, náramek z dutých polokoulí a kruhy šnekovitě vinuté z nohou, jakož i kusy spony mladší laténeské; z *Předměřic* u Kr. Hradce náramek s drobnými šnekovitými ozdůbkami a kruh z nohou se šnekovitě zavitými polokoulemi; ze *Stradonic* u Loun skvostný br. řetěz pásový emailovaný, prolamovaný br. náramek, náramek skleněný a dva lignitové; z *Libčan* u Žatce br. řetěz pásový a náramek.

51. Z *Libčevsi* dva br. řetězy pásové, dva skleněné náramky, náramky lignitové, bronzové, kruhy z dutých polokoulí i šnekovité, spony starší duchcovského rázu s přehnutou zpět patkou a spona pozdější s přehnutým koncem patky k obloučku připevněným; v hořejší části žel. meč laténeský, řetízek k zavěšení meče, puklice štítová, oštěp.

52. Z *Bečova* br. řetěz pásový, kruhy s velikými polokoulemi šnekovitě vinutými, pak sbírka kruhů z dutých polokoulí i šnekovitě vinutých z *Kopist, Vel. Horešovic, Peruce, Nymburka, Šlapanic.*

53. Z *Okoře* kruhy z dutých polokoulí a kruhy šnekovitě vinuté; ze *Zábrdovic* u Křinče spony, náramky, kruh z dutých polokoulí, žel. meč; ze *Kbel* pěkná spona mladší laténeská; z *Kostomlat* u Nymburka podobná spona, spony duchcovského rázu, kusy kruhů šnekovitě vinutých, mince cís. Augusta; ze *Semic* u Lysé pěkná spona mladší.

54. Z *Přemyšlení* u Roztok z hrobu bojovníka žel. meč, řetízky na zavěšení meče, kování štítu;

dále náramek bronzový a železný, žel. řetízek, který byl zavěšen kolem krku, mladší žel. spony.

V *oknech 52—54* v hořejší části položeny jsou drobnosti z Hradiště Stradonického u Berouna ze staré sbírky musejní, a na tabulkách po obou stranách vitriny jiné nálezy z hradiště Stradonického.

55—60. Hradiště Stradonické u Berouna, jehož model je v stolové vitrině mezi okny, a pohled na hradiště nad vitrinou, je jedno z největších hradišť v Čechách, i bylo prý opevněno kamennou zdí. Vrchol hradiště překopán byl okolním lidem ku konci let sedmdesátých a počátkem osmdesátých, když nález zlatých mincí na hradišti vábil k dalšímu hledání pokladů; nové poklady sice nenalezeny, leda tu a tam nějaká mince stříbrná i zlatá, jak se i dnes ještě po dešti někdy naleznou na povrchu, ale za to vyskytlo se hojně kostí, které tehdy dobře byly placeny v cukrovarech na spodium, a též nalezené starožitnosti dobře byly zpeněženy. Tak překopáno bylo hradiště a starožitnosti nalezené soustředěny pak ve třech sbírkách: jednu část získalo museum knížete Fürstenberga dnes na Křivoklátě, druhou část koupilo Vídeňské dvorní museum a třetí část koupil zemský výbor království Českého a vyložil v zemském museu jako majetek země.

Nálezy Stradonické mají především tu zajímavost, že svou bohatostí svědčí o bohatém a rozlehlém městě, jež někdy bývalo na hradišti a pak požárem vzalo zkázu. Ráz předmětů stradonických poukazuje k posledním záchvěvům kultury laténeské a prvému objevování se kultury provinciální římské v té směsi, jak ve Francii v době Augustově se vyskytá. Na současnost s dobou Augustovou ve Francii, ba přímo na souvislost s Francií poukazuje celkový ráz nálezů u srovnání se starými městy gallskými, jako Bibracte, Alesia, Gergovia. Hradiště stradonické je opravdovou filiálkou starého gallského města aeduanského Bibracte, jen že je hradiště mnohem bohatší, což se dá vysvětliti tím, že Bibracte z rozkazu císaře Augusta bylo opuštěno a každý odnesl, co se odnésti dalo, do nového domova, kdežto Stradonické hradiště vzalo za své požárem, a co neshořelo, zůstalo ve spálených chalupách obytných neb i dílnách

řemeslných. Jest pak hradiště Stradonické jediným místem v Čechách, na které se dá vykládati výrok Tacitův, že ve městě Marobudově byli nalezeni při jeho dobytí řemeslníci a obchodníci z říše římské pocházející, a odtud veden byl kustodem sbírky důkaz, že hradiště Stradonické je zbytkem hlavního města Markomanského Marobuda.

55 V pultovém okně vyložena *sbírka mincí* nalezených na *hradišti Stradonickém:* zlaté mince barbarské velké, střední i malé, jakož i mince zlatem plátované; dále jsou stříbrné mince Helvetů, Sekvanů, Aeduů a j. z doby po Caesarovi, jakož i drobná mince stříbrná s hlavičkou na jedné a obyčejně koníčkem na druhé straně, kteráž v Stradonicích byla ražena. Vážky a jejich různé součástky poukazují k tomu, že mince, zejména zlatá, byla v oběhu podle váhy; klíče malé i velké poukazují, že se uzavíraly nejen domy, ale i menší skřínky, a hojně nalezené kostky, že peníze dráždily ku hře. V hořejší části jsou klíče, kroužky, trojzubé vidlice, nožíky, řetízky.

56. V pultovém okně jsou šípy bronzové, ostruhy, udice, hladítka, rydla, malé figurky lidské i zvířecí, závěsky pasu, hřebíky s br. ozdobnými hlavičkami emailem v rýhách zdobenými (technika pro Bibracte zvláště charakteristická); v hořejší části oštěpy a šípy železné, nákonečníky oštěpů, části mečů žel., rydla a j.

57 Zlomky zrcádka z bílého kovu, rukojeti zrcádek, br. kroužky hráškovitě zdobené, záponky pasu, ozdoby řemení a j.; v hořejší části br. dláta a sekyrky s tulejí, vrtáky, košť. šídla a rydla a j.

58. Skvostná sbírka zlomků náramků skleněných jednobarevných i několikabarevných, jednobarevné i různobarevné skleněné korále menší i větší; v ho-

řejší části žel. rádlo, kladiva, kleště, kosy, skoby, kosť. šidla, ozdoby koštěné.

59. Bronzové náramky význačné pro první dobu císařství římského, řetízky, ozdobné kování br., skvostná sbírka prstenů, z nichž některé i s rytými figurkami, několik jehlic, sbírka jehel k šití od tvaru latèneského s přechody až do tvaru římského, ozdobné knoflíky br., kolečka br., jež ve Francii někde i za platidlo pokládají, u nás však jako závěsky k sponám se vyskytly; v hořejší části množství br. kroužků, jež někdy také za platidlo prohlašovány, žel. nože, nůžky, kosť. ozdobné destičky a j.

60. Kosť. i br. hřebeny, ozdůbky, pinzety, sbírka spon, mezi kterými několik spon ještě duchcovského rázu, veliké množství tak zv. středních latèneských spon s patkou zpět k obloučku připevněnou ve všemožných variacích, v tom počtu jedna zlatá a dvě stříbrné, pak spony přechodní do rázu provinciálně římského, jež pro dobu Augustovu jsou význačny, a několik spon o něco pozdějších; v hořejší části spony železné, záponky pasu a j.

Na vitrině této stojí řady nádob tvarem i technikou pro Stradonice význačných. K tomu patří v protější vitrině v hořejší části, na tabulkách v č. *49.—52.* sbírka střepů s malovaným ornamentem téhož rázu, jaký pro Bibracte v Staré Gallii je zvláště význačný, pak v č. *48*, *53*, *54* tmavé střepy ozdobné, v *47.* sbírka přeslenů a brousků, v č. *39.* sbírka kosť. šídel, oštěpů, hladítka a j.

Mimo to jsou ze starší sbírky musejní ze Stradonic vyloženy drobné předměty v hořejší části oken *52.—54.*, pak na tabulkách v oknech *40.—45.*; mimo to náležejí do téže doby nálezy na tabulkách *45.* z Lipan a Přerova, *46.* z Voděrad.

5*

V pultové vitrině ve třetím okně na levo vyloženy na ukázku polámané předměty bronzové i železné, zlomky jantaru, pak kelímky na tavení bronzu, jakož i kadluby k lití br. předmětů, slitky právě ztaveného v nádobách železa, pak i kamenné předměty po většině v domech nalezené a konečně i předměty středověké.

SÍŇ 6.

Nástěnné skříně č. **1.—6.**, jakož další skříně č. **7.** až **22.** obsahují nálezy hrobové z doby *císařství římského.* Římané nevkročili nikdy vojensky do země naší, ale za to kupci provincií římských záhy zde nalezli hojného odbytu, čehož doklady i na sídlištích i v hrobích nalézáme. V řadě uvedených nástěnných skříní vyloženy jsou především hroby z I.—II. věku po Kr., ojedinělé to pohřby žárové, výjimkou i kostrové patrně znatných lidí. Dříve soudívalo se, že jedná se snad o pohřby cizinců, od té doby však, co začínáme nalézati hojněji sídliště se zřejmými stopami téže doby a zejména co objeveno veliké a bohaté pohřebiště u *Dobřichova* se žárovými pohřby, které na Pičhoře počínají I. stoletím čili počátkem kultury provinciálně římské, pokračují na Třebické dalším vývojem této kultury a končí v keramice prvými vlivy kultury merovejské, někdy koncem V., po případě počátkem VI. století. Hroby tyto musíme pokládati za pozůstatek lidu zde usedlého. Do této doby dle dějin slušelo by klásti ve vlasti naší pobyt germanských Markomanů, ale hroby tyto, zejména pak dobřichovské, nemůžeme považovati za markomanské, poněvadž Markomané přišli ze západu, přes Šumavu, kde podobné hroby se nevyskytují, a k tomu Markomané vojenskými výpravami čelili k jihu, do zemí alpských, kdežto nálezy hrobů zejména Dobřichovských poukazují na Rýn a nikoliv za Dunaj. Mimo to svědčí sídliště michelské (okno 39.), kdež nalezeno sídliště nepřetržité od doby římské až do vyvinutí doby hradištné, že lid hrobů dobřichovských zůstal nadále seděti v zemi, že to jsou praotcové našich potomních Čechů.

1. Z *Libře* u Jílového ze žárového hrobu zmačkané br. kastroly a cedníky, štítová puklice, oštěp, ocílka a j.; z *Hořovic* u Petršpurka skvostné obličeji zdobené phalery a duté polokruhy na způsob nákrčníků; ze *Slaného* masivní stříbrné náramky, ze *Šárky* br. kančík, z *Rymáně* br. býček, z *Černuce* býček třírohý. V hořejší části nádoby z Hrdlořez, Černuce a Klobuk.

2. Z *Kněževsi* pěkná br. přeska a drobnosti, z *Lisovic* drobnosti, pěkná br. cista s úškem s obličejem profilovaným, dvě nádoby hliněné; z *Černovsi* štítová puklice, kopí, nůžky a nožík; ze *Slatiny* malá spona v podobě zajíčka a zlatá závěska rytím a filigránem zdobená: z *Roudnice* amforovitá zlatá závěska skvostně pracovaná, z *Litoměřicka* závěska zlatá pěkně rytá.

3. Z *Holubic* žárový hrob v bronzové popelnici a míse, zlomky mísy br. na nožce se dvěma uchy, držátka zrcátek, kování rohu, stříbrná spona t. zv. vendická, dvě spony br. a j.

4. Ze *Zlivi* u Libáně též jeden žárový hrob v kamenném obložení, kdež nalezeny *dvě br. popelnice* s poloobloukovými držadly ve zdobených uchách navlečenými jako podobná z hrobu lisovického u Slaného, dále pěkná *konvice* s hubičkou tvaru řeckého s uchem zlomeným, zdobeným dvěma hlavami, jakož i rozlomená pánev, na jejíž rukojeti vyražena firma vyrábitele: *Papirii Felic(is)*. K tomu patří kování dvou pohárů, ostruha, stř. spony tak zvané vendické a j.

5. Z *Radovesic* br. nádoba, mísa, záponka pasu, držátko, žel. meč, oštěp a j., z *Dušník* br. nádoba a drobnosti, z *Obříství* přeska, ucho nádoby br., kus kastrolu s vyraženou firmou na držátku.

6. Z *Vrutice Kropáčovy* z kostrového hrobu kastrol bronzový, přeska, spony; z *Vysočan* spony, jehlice, závěsky a nádoby; z *Dobřichovic* dva klíče na br. řetízku; z *Kostomlat* u Nymburka meandrovitě zdobená nádoba, mince cís. Nervy (96—98).

7—14. Z *Pičhory* u *Dobřichova,* kde nalezeno velké pohřebiště z I. a II. stol. po Kr., je v hořejší části vitriny 80 popelnic hliněných, v dolejší řadě nádoby tečkovaným meandrem i jinak sličně zdobené, ve středu dvě hrncovité nádoby br. a dva br. kotlíky, z nichž jeden očazený na důkaz, že dlouho visel nad ohněm, než do něho uložili spálené kosti majitelovy. U dveří na obou koncích nástěnné skříně stojí na zvláštním podstavci bronzové urny, z nichž jedna větší s obloučkem v hlavičku labutí vytvářeným a s úškem s hlavičkou pěkně profilovanou, jež připomíná způsob egyptský; druhá je hladká se dvěma úšky k obloučku kolmo postavenými. V prvé nádobě umístěn byl pohřeb bojovníka, neboť na spálených kostech nalezeny ve skvostné této popelnici (okno *9.*) zohýbaný železný meč a kování br. pochvy, žel. puklice štítová a pěkné br. držátko štítu, dva oštěpy železné, nůž, přeska z pasu, dvě spony stříbrné a zlatý ozdobný plíšek. V druhé skvostné popelnici nalezen pohřeb ženský, kdež na spálených kostech (okno *11.*) nalezeny tři bronzové spony typu gallo-římského, tři jiné spony, zlomky br. nádoby s kusem úška v hlavičku ženskou vytvářeným, s držátkem kastrolu v hlavičku beránčí zakončeným a j.

V hrncovitých br. popelnicích nalezen byl opět pohřeb muže a ženy; v mužském pohřbu (okno *10.*) žel. meč, zohýbaný oštěp a dvě žel. kopí, puklice štítová, držátko štítové, kování rozličné a závěsky z řemení pasu, držátko kastrolu v beránči hlavičku vytvářené, úško s hlavičkou rovněž z br. nádobky

a j.; v ženském pohřbu okno *9.*) dvě spony, jehličky, knoflíky, zlomky br. nádoby, široké držátko kastrolu s vybitou firmou tovární (PHILOKA), ozdobné kování pasu a j. I v obou kotlících br. byly pohřby muže a ženy, tedy opět do páru. V mužském hrobě (okno *9.*) meč stočený a br. kování pochvy, dva oštěpy stočené, nože, nákonečník žerdi oštěpu, 7 spon, kování a přeska z pasu, držátko kastrolu a j.; v ženském hrobě (okno *10.*) 4 spony, jehlička, kování obloučkovitě zahnuté ze skřínky, loďkovitá kování a j. Obsah ostatních hrobů více méně bohatých položen vždy ve skupinkách pohromadě; jsou pak pro tu dobu zvláště významné spony v několika typech I. a II. století, do které doby pohřebiště náleží, pak malé prohnuté žel. nožíky, měsíčkovité břitvy, nůžky typu ještě lateneského, ale i římského, jehličky s malou kulatou hlavičkou a j. Zvláštního povšimnutí zasluhují (v okně *13.*) pěkné prolamované kování pasu, velká spona gallo-římská v té velikosti, jak ji důstojníci ku spínání pláště na rameně užívali, spona hvězdovitá, zrcátko z bílého kovu a j.

V pultové skříni v prvém okně na levo vyloženy jsou z téže doby některé drobné nálezy jako nálezy z hrobů na Vinohradech, spony z Duchcova, Nymburka, Pcher, Dobřichovic a j. Zajímavé jsou nálezy z Ohnišťan, kdež podle sebe nalezena dvě pohřebiště, jedno rázu mladšího pohřebiště u Plátenic, druhé úplně shodné s pohřebištěm na Pičhoře.

15—21. Nálezy z bohatého pohřebiště na T ř e b í c k é u Dobřichova, kteréž je jaksi pokračováním asi 1 *km* vzdáleného pohřebiště na Pičhoře: na *80 popelnic*, každá jiného tvaru, zachováno tu celých; mnohé jsou překrásně zdobené, mnohé zas jednoduché, většina pak robena na kruhu hrnčířském;

z přemnohých popelnic zachovaly se pouze střepy, jejichž ukázky v krajním okně vyloženy. Pouze v jednom hrobě nalezeny nádoby dvě, jinak každá nádoba obsahovala spálené kosti jednoho pohřbu. Hroby mužské označeny jsou rovněž *zbraněmi* pravidlem *zohýbanými*, aby jiný jich snad použiti nemohl, jako dlouhými meči několikráte přehnutými a oštěpy; k obraně sloužil dřevěný štít, jakož svědčí *puklice štítové* k ochraně ruky sloužící a držadla štítu k puklicím připevněná; ostruhy svědčí o jezdcích; nůžky, podobné našim ovčáckým, i v mužských hrobech se vyskytují. V ženských hrobech vyskytují se *spony, korále skleněné* i j. nových tvarů i soudečkovité barvy zelené, i se vkládanými proužky jinobarevnými; zajímavý jest v čís. *9. skarabeus* v podobě *lvíčka,* jaký hojně na Krymu v té době se vyskytá a patrně obchodem sem zanesen byl. Rovněž zajímavé jsou *cetky závěsné* v podobě našich medailonků, vědérek, ano i nůžek, jehličky hlavně koštěné a j. Dobu pohřebiště označují pozdní spony provinciálně římské z III. — počátku V. století po Kr., z nádob nejstarší je as meandrovitě zdobená, nejmladší pak jsou nádoby nízké, na nichž jeví se již vliv merovejské kultury.

22. Římské mince, zlaté, stříbrné a měděné, některé drobné nálezy hrobové neb nahodilé, z Bader střepy se vtlačenou ozdobou rázu merovejského, ale techniky ještě podobné jako na Třebické.

Ve *skříni mezi okny* na pravo nálezy ze sídliště u *Tuklat,* kdež nalezeny i pece na tavení železa, ze sídliště *pod Pičhorou* (mezi Dobřichovem a Radimí), z *Broučkova,* z *Libšic* s meandrovitými střepy, z *Plaňan* z cukrovaru dvě překrásné tečkovaným meandrem zdobené *nádoby,* pohárky a j.

Doba po r. asi 500 po Kr. označena jest *nádobami na kruhu točenými a zdobenými vlnicí* vodorovnými kruhy neb souměrně tečkovanou ozdobou a j. Nádoby tohoto rázu vyskytují se nejprve v době císařství římského v provincii Noriku a Rhaetii, t. j. v dnešních Solnohradech a Hor. Rakousích, v Tyrolsku vyskytají se tu a tam v kultuře merovejské a pojednou objevují se v zemích slovanských jako nádoby pro *knížecí dobu slovanskou* přímo charakteristické; ježto pak ve starých slovanských hradech čili na nynějších hradištích střepy těchto nádob v ohromném množství se objevují, nazvali je učenci němečtí *hradištným typem slovanským,* počítajíce arci na vrub starých Slovanů pouze to, co tímto typem nádob je označeno a neberouce nikterak v úvahu, jakých nádob před touto pozdní modou mezi Slovany se užívalo.

V *době knížecí* pohřbíváno nejprve *spalováním,* ač poměrně málo nám z té doby hrobů známo. Jsou to zejména *hroby mohylové,* které tu a tam v menších i větších skupinách se zachovaly. Mohyly této doby jsou nasypány z hlíny, pohřeb spálený nedbale uložen na původní zemi, pravidlem beze všech darů pohřebních, někdy se střepy nádob rázu hradištného, zřídka nalezne se nějaká maličkost; na pohřeb nasypána mohyla. Vedle toho vyskytají se i hroby v pouhé zemi se žárovými pohřby, kde spálené kůstky uloženy jsou v nádobku onoho pozdního rázu, ale mnohem více musí býti hrobů bez nádob a darů pohřebních, jež dosud unikají našemu pátrání. Vždyť s kulturou tak zvaného stěhování národů čili merovejskou doložen je tvarem nádob pouze jediný hrob u Běsna v Žatecku, z Radimi pak několik hrobů s nádobami typu Třebického, ale s přaskami a j. již tvaru merovejského; podobně jeden hrob zastoupen je z Bělečka, jež vyloženy jsou ve skříni č. 24., a přece tehdy již (za Sáma) národ český mohl se měřiti s říší franckou.

23. Ukázky z mohylek pozdních hliněných: z *Nadslavi* u Jičína střepy nádob upomínající ještě na lužické nádoby, z doby hradištné z mohyl u *Žďáru* blíž Blovic střepy, z *Bechyně* na Blatech v Hemerách a u Sovy střepy a zlomky železné; z mohyly z *Rataj* esovité kroužky, z mohyly u *Michalovic* u Něm. Brodu

náramečęk, z mohyly u *Dobrové Vůdy* blíž Mn. Hradiště žel. předměty, sovitá náušnice a již i malované střepy.

Ve skříni č. **24.—30.** vyloženy jsou nálezy z kostrových hrobů s *kulturou merovejskou*. V této době podle dosavadních nálezů vyskytují se kolem Prahy (Podbaba, Michle, Libeň, Roztoky) a pak v krajině mezi Oharkou a Berounkou některé hroby s kostrami, v pouhé zemi od západu k východu položenými; je to lid nového typu, s předměty hrobovými, jaké v té době v říších germanských na západě se nalézají. Celým pohřebištěm vyskytly se hroby tyto dosud pouze v Podbabě, jinde nalezeno po jedné neb několika kostrách a to v poměrně malé části země, z čehož souditi se dá, že nový způsob pohřbů, ozdob a typu nevniká jako moda do země, nýbrž že v té době nový lid jen částečně do země se dostal. Jelikož pak v jednotlivých zemích germanských ozdoby různé odstíny vykazují, usoudil právě podle těchto odstínů baron J. de Baye, že lid ten přišel do Čech z Frank, i mohla by se tudíž učiniti závěrka, že to jsou kupci frančtí, k vůli kterým za Sama vznikla válka s Franky.

24. Z *Libně* pěkný nákrční kruh se sponami. Ze *Zvoleněvsi* u Slaného pěkné spony destičkové a vzácný nákrčník z perel, mezi kterými dvě z různobarevného skla, a z *Dolínku* okr. smíchovského rovněž pěkné spony destičkové se skleněnými vložkami; z *Radonic* pěkný pohár skleněný. V hořejší části nápodobeniny nádob z *Běsna* na Zatecku, dle udání dělníků ze žárového hrobu.

25—28. Nálezy z pohřebiště *podbabského,* této veliké osady na Vltavě před založením Prahy; mužské hroby označeny jsou kopím a štítem, jakož dokazují dvě puklice štítové, ženské hroby se sponami, z nichž většina byla pozlacena a některé vyzdobeny vkládanými buď granátky neb červeným sklem; význačné jsou zejména *spony v podobě ptáčka.* Rovněž vyskytují se pěkné nákrčníky z *perel* mnohdy

několikabarevných, hřebeny, mezi kterými zejména dva skvostně řezané s pochvami, které skupinami kroužkovými zdobeny a j.

29. Z *Vinařic* u Slaného snad několik hrobů s pěknými sponami, skleněnými a hliněnými nádobkami ozdobnými.

30. Z *Uherce* na Lounsku hrob ženský se *skvostným nákrčníkem* ze zlatých filigranních závěsek, pěknými sponami, skleněnou a hliněnou nádobkou. Z *Julisky* u Prahy v majetku zemském zlatá cetka, tři stříbrné spony, 2 hřebeny, přesky a korále, 2 skleněné pohárky a skl. láhvička, v hořejší části skříně nádobky. Z *Březí* v majetku zemském zlatý nákrčnik, prasky, nože.

Křesťanská doba přinesla nový způsob pohřbívání — *pochovávání,* a vyskytují se tudíž znova hroby s kostrami. Kostry křesťanské zřídka bývají pohřbeny v mohylách, nejčastěji v pouhé zemi, leží od západu k východu, jsou buď v prosté zemi, bud v rakvi z vydlabaného pně, prknem pokryté, buď pod mohutnými plochými kameny. Darů pohřebních bývá obyčejně nemnoho: nejčastěji jsou *náušničky* v podobě **S** na jednom konci zahnuté, *korále* skleněné a jantarové a do doby Břetislava I. přicházejí i nádoby v hrobě. Výjimku činí bohatý *hrob knížecí z Kolína n. L.* Dary pohřební mizí počátkem XII. věku, kde zákony obou Břetislavů o zachovávání předpisů církve ve příčině pohřbívání uvedeny jsou v život, a tu přestává i praehistorie.

31—32. Drobnější nálezy *s*ovitých zaušnic, náramků, perel z *první doby křesťanské* ještě ze staré sbírky musejní.

33. Pěkné náušničky černomořského typu, z pohřebiště *zákolanského* pod staroslavnou Budčí a zlatá náušnička z *Žalova* u Roztok, pak z *Libšic* hedvábná látka žlutá zdobená dracounem; z *Radimi* u Peček kusy vlněné látky a lebka s tmavými vlasy,

na důkaz, že naši předkové byli tmavé pleti, konečně z hrobů uhereckých u Loun mezi jiným pěkná perla orientalního původu.

34. Z *libického* dvojího pohřebiště (u Poděbrad) nákrčníky z perel, mezi kterými mušlička řečená *kauri*, pěkný nožík, denary knížete Boleslava.

35. Knížecí hrob kolínský s mečem, ostruhami, náušnicemi, knoflíky, kováním pasu *práce východní*, s relikvií zlatem kovanou, skleněnými nádobami západního původu a kalichem, jehož původní podobu těžko lze určiti.

36. Chudé předměty z pohřebiště při starodávném kostelíku na *Levém Hradci* u Roztok.

37. Předměty z pohřebiště u *Žižic* a *Želenic* blíž Slaného, kdež zejména mnoho nádob nalezeno, jsou pěkný nákrčník ze skl. perel podlouhlých a hluboce rýhovaných, cetky bronzové, nožíky a j.

38. Záušnice a náramky z hrobů *žabonoských* u Kouřimi a pěkný prolamovaný kroužek z *Kouřimi,* z nízkých mohylek s kostrovými pohřby u *Tušovic* blíž Březnice pěkné nákrčníky z perel skleněných i jantarových a j.

V hořejší části vitriny hrobové nádobky z Tušovic, Žižic, Želenice, Zákolan, Libice, Velími a j., několik vědérek z hrobů (restaurovaných).

Ve *skříni nástěnné 39.—44.* uloženy jsou nálezy z hradišť i sídlišť doby knížecí.

39. V dolejší části ukázka ze sídliště v *Michli* u Prahy, kde v mohutném popelišti vespod byly nalezeny střepy starších jam, pak následovala vrstva žluté hlíny z doby, kdy sídliště bylo opuštěno, na to však

popeliště nepřerušené se střepy od doby císařství římského přes dobu stěhování národů do doby knížecí, což jest zajisté velice závažný důkaz nepřetržitého obývání téhož lidu od doby hrobů dobřichovských až do doby křesťanské. Vedle uloženy střepy, jež nalezeny na *Skále v Černém Lese* pod vrstvou středověkého hradu; kolem skály jsou čtyřnásobné valy praehistorické. — V hořejší části jsou na tabulkách ukázky ozdobných střepů z *Kr. Hradce, z Třeboule, z Broučkova* a *Nuslí.*

40. V dolejší části střepy a drobnosti ze spodní vrstvy *Vyšehradu,* jež pocházejí z doby založení staroslavného toho hradu. V hořejší části na tabulkách střepy, předměty z hradiště Libického.

41. V dolejší části pěkný nožík z *Radimi* u Peček, stříbrná polohřivna Novgorodská z *Bader* u Poděbrad, která svědčí o obchodním spojení podobně jako drobnosti arabské filigrani práce na př. z Vinohradů. V hořejší části helmice železná s nánoskem někdy z X. věku, z *Hradska* u Mělníka krásný románský *střemen* z lesů u *Zbečna,* románské ostruhy z *Kerska* u Sadské a z okolí *Křivoklátu,* železné meče z *Kamýka* a *Pardubic,* pak železná kovadlina s kleštěmi z hradiště *Vlaslavi* u Třebenic; ze *Semic* u Lysé domácí nástroje, jako srpy, kosy, radlice, nožík, nůžky a j., radlice z *Radimi* a j.

42—44. Z hradiště *Levého Hradce* u Roztok v dolejší části drobné předměty domácí potřeby, jako: koštěná šídla, ozdobné střenky nožů, žel. nože, šípy a j.; zajímavé jsou ukázky, jak pomocí žel. skobek rozbité hrnce byly drátovány. V hořejší části skříně jsou na tabulkách ukázky okras nádob.

SÍŇ 7—10.

Sbírky historické archaeologie a sbírky národopisné.

Hned po založení Musea přijímaly se památky archaeologické ve sbírky jeho. Ač dělo se to bez jakéhokoli systému a z pravidla jednotlivě, dostalo se Museu právě v této nejstarší době značného počtu nejcennějších památek jak z kruhů šlechtických tak měšťanských.

Od založení sboru archaeologického (1842) sesílila se znova snaha doplňovati sbírky historické archaeologie; neboť několik povolaných mužů s J. E. *Vocelem* v čele ocenilo dokonale důležitost jejich jako předních dokumentů vyspělosti kulturní obyvatelstva tohoto království. Bohužel, že koncem let sedmdesátých povadla činnost tato a zájem téměř se omezil jen na starožitnosti předvěké a kuriosity všeho druhu. To stalo se právě v době, kdy cizina se vším úsilím u nás sbírala a mnoho nejcennějších předmětů z Čech odvážela. Teprve při stěhování se v novou budovu musejní počaly se tříditi dříve snesené předměty a památky i vhodně doplňovati sbírky, aby se jednou staly přehlednou a důstojnou repraesentační částí obrazu vývoje vzdělanosti v království Českém.

Sbírky *historické archaeologie*, ve svém hlavním, celkovém souhrnu umístěné v *síních* č. *7. a 8.*, rozděleny jsou na skupiny dle materialu, slohu a doby.

Přirozeným pokračováním, ano nerozlučným a nezbytným doplňkem sbírek historické archaeologie jest *oddělení národopisné*. Podávát z nejbližší minulosti i z přítomnosti jasný obraz o kulturním životě našeho lidu selského, a ježto památkami historickými hlavně kulturní snahy vrstev vyšších jsou tlumočeny, zastoupen jest tím způsobem v Museu dle programu již Fr. Palackým vytčeného nyní národ celý ve všech svých vrstvách. Památky národopisné našeho lidu v Čechách umístěny jsou v t. zv. *české selské síni* (č. 9.), Morava, Slezsko a Slovensko jsou zahrnuty v *selské síni moravsko-slezsko-slovenské* (č. 10.).

Str. 79.

Lékárna z XVIII. století.

SÍŇ 7.

Z poslední síně archaeologie praehistorické (č. 6.) přijde se do síně č. 8. a kolem průčelní její stěny v levo do síně 7. čili pavillonu.

Dvě *staročeské lékárny* s laboratoří: regály větší z 18. stol. pocházejí z lékárny „U zlaté koruny" na Malém nám. Staroměstském v Praze, regály menší ze 17. stol. z lékárny kláštera Kapucínského na Hradčanech. Nářadí a nádobí lékárnické ze 17. až 19. stol., namnoze velice vzácné, pochází z rozličných lékáren v Čechách a na Moravě; v nádobkách po většině majolikových a skleněných zachovaly se ještě různé léky, zaschlé tinktury, prášky a pilulky.

Ze šesti velikých *cínových nádob na dryák* u okna mají dvě nejznamenitější letopočet 1720, obě menší se soškami sv. Václava l. 1728. Veliká *nádoba z mědi* krásně tepaná je z doby kol r. 1700. Hmoždíře, retorty, destillační aparáty, kotle, pece, pánve, kleště a j. v. náležejí k inventáři lékárnických laboratoří ze 17. a 18. stol. Nádherný hmoždíř z r. 1621.

Krásně kované *váhadlo,* označené r. 1683, pochází z panství orlického, menší *váhadlo* mosazné je ze 17. stol., *mříž* před starší lékárnou byla zhotovena r. 1680 pro klášter v Ročově; železné *pokladny* z konce 17. a zač. 18. věku se složitými zámky o četných západech pocházejí z Prahy.

Na dřevěné *galerii* obloukové z r. 1617, která zdobila kdysi některý dům na Malé Straně v Praze, zajímá zvlášť bohatě vyřezávaná výzdoba gotickými kružbami při celkové konstrukci renaissanční.

Hvězdný globus uprostřed síně náleží k nejznamenitějším památkám toho druhu; zhotoven byl r. 1724 pro tehdejší jesuitskou, nynější universitní knihovnu v Klementině na Starém Městě.

Ve skříni u okna vyloženy jsou *dukátové vážky* z 18. věku, krásná *závaží* renaissančního tvaru ze 17. a 18. stol. a hmoždíře z 15. až 18. stol., mezi nimiž nejznamenitější gotický uprostřed má nápis: „Tento mozdirz gest panuow rychtarzuow w ſlanem.“

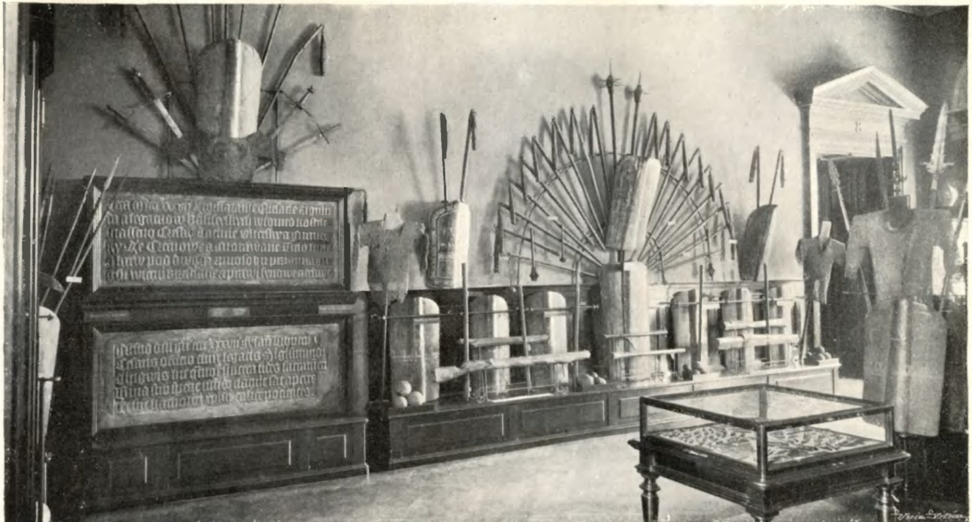
SÍŇ 8.

1. (V koutě u dveří.) Středověké *oštěpy* nad pražskou *pavézou,* mezi nimi vzácný oštěp z 11.—13. stol. s malými křídly při tuleji; vedle lapák k strhování jezdců, spetum a selská zbraň se čtyřmi ostny postranními.

2. (Průčelní stěna.) Kompaktátní desky kamenné z bývalého kostela Božího Těla na Karlově náměstí v Praze se zlaceným nápisem: „Leta 1437 z rozkazanie Cziesarze Zigmūda a legatuow Basileyských w tomto kostele [lasseno Czesky Latinie Uhersky a Niemeczky, Že Czechowe a Morawane Tielo bozie a krew pod dwogi zpuosobu przigimagic gsu wierni krzestiane a prawi synowe cierkwe.“ Dole totéž latinsky.

3. Skupina *zbraní* většinou *husitských* se znamenitou sbírkou *cepů,* jichž část (dole) pochází z husitských válek, ostatní (nahoře) z pozdějších selských povstání; byly nalezeny v Sedlci u Kutné Hory, v Plzni a j.; jeden má na cepovce vypálený znak města Prahy, jiný nápis: „Město Pardubice.“ Dvě *smržovky* s pevnými rukojeťmi a dvě na řetězích. *Pavézy* čili *husitské štíty* z 15. stol. pod skupinou cepů: dole šest se znaky města Prahy; uprostřed veliký štít s obrazem sv. Václava, husitským kalichem, písmeny W (král Vladislav 1471—1516) a svatováclavskou písní (pochází z Kutné Hory); menší nad ním je z Bělé; dva malé po stranách

Str. 80.

KOMPAKTÁTNÍ DESKY A ZBRANĚ HUSITSKÉ.

mají též české nápisy a obrazy sv. Jiří a Davida s Goliášem (tento štít je z Kutné Hory). — Ze vzácných *hákovnic* dole položených jest nejstarší malá, dělového tvaru v dřevěné pažbě, snad ještě z doby husitských válek; ostatní jsou z 2. pol. 15. a ze 16. věku, nejznamenitější uprostřed gotická je z bronzu. — Čtyři *brněnice,* drátěné *košile,* středověké.

4. *Brnění* celé, železné, z poč. 16. stol.

5. *Hroty šipek* středověkých, rozmanitých tvarů, jednoduché i rohatkové.

6. *Kuše a samostříly* z 15. až 17. stol., dva se silnými hevery k napínání, zbraně honební, honosné a ku hrám, na př. ku střílení ke ptáku. — Okřídlené a hladké *šípy a hroty* tupé i s ostny, z různých českých nalezišť. — Uprostřed tři honební *kukle sokolí* ze 16. stol.

7. *Skupina zbraní* sestavená z pražských pavéz, z brněnice (drátěné košile), z polobrnění železného, ozdobných sudlic, harcovnických kos a partisán.

8. *Meče* dle historického postupu od 10. do 18. stol. V levo 10 mečů ze staršího středověku, křížového tvaru; uprostřed renaissanční s rovnými chránidly ze 16. a 17. stol., z nich jeden s nápisem oslavujícím švédského krále *Gustava Adolfa.* Dále meč plamenový, meč k rušení brnění bodnutím a j. V pravo meče a kordy s bohatými koši ze 16. až 18. stol. — *Ostruhy* dle stáří a slohu, malé románské z 10.—12. stol. s tupými ostny, gotické dlouhé i krátké ze 13. a 14. stol., ostruhy s ozdobným širokým opatkem z 15. stol., zvané české, ostruhy renaissanční ze 16. a 17. věku a barokní ze 17. a 18. stol. — Dole *hvězdice,* které se házely před nepřátelskou jízdu, aby se koně ochromili.

9. *Mučidla* a *popravní meče* ze 17. a 18. stol.; na meči v pravo v popředí jsou vyryta jména jedenácti *předních účastníků českého povstání,* kteří byli 21. června 1621 na Staroměstském náměstí popraveni.

10. Model děla ze 17. stol. ozdobně pracovaný a udidla koňská z 15. až 18. stol.

11. *Pistole,* většinou ze 16., 17. a 18. stol., na kruhové křesadlo, s ozdobou rytou a vykládané slonovou kostí; pozoruhodny zvláště dvojky, pistole s velikým ořechem, pistole se skrytým zámkem, jimiž se prý dalo střileti pod vodou, krátká rejtharská puška.

12. *Přílbice,* z nichž nejvzácnější jsou *lebka hrncového tvaru* z 12.—13. stol., nalezená u Velemic na Litoměřicku, dvě *kolčí přílby* z 15. stol. a *salíř* z téže asi doby; ostatní přílby ze stol. 16. a 17. dělí se na moriony, pappenheimky, německé a milánské přílby. — Dole železné rukavice a boty.

13. *Ručnice* ze 16.—18. stol. většinou na kruhové křesadlo se zámky krásně rytými a pažbami bohatě vykládanými; zvláště vynikají dvě *těšinky* ze 16. stol., ručnice z r. 1592, jiná též ze 16. stol., další z r. 1682; pak ručnice s mosaznou hlavní ze 17. stol. a poslední barokní z 18. stol. — Na druhé straně nahoře ve středu krásně zdobená *malá ručnice,* kterou uherští magnáti darovali *císaři Josefu II.,* když ještě byl děckem; zajímavá *ručnice revolverová* z 18. stol.; dole *trombon* z 18. věku a těžká puška ku střílení do terče. Zámky z ručnic a *růžky* na prach, krásně zdobené.

14. Vojenské *pušky* na lunt z poč. 17. stol., původem z Plzně, dvě vzácné šavle z 15.—16. stol., dva ozdobné *kulaté štíty,* jeden kovový, druhý dřevěný s fantastickou malbou a jménem malíře: busch.

15. *Palcáty* a válečná kladiva z ranního středověku až do 18. stol.

16. Na stojanu *sudlice* a *halapartny*, většinou bohatě ozdobené, ze 17. stol., *partisány* a *spontony* gardových důstojníků z 18. stol., rakouského, saského a pruského původu. — Uprostřed skupina *obřadných mečů dvouručáků* z konce 15. a ze 16. stol. — Dole dvě znamenité *švihovky* se zámkem na lunt z r. 1605 (z Chrudimi) a z r. 1609; dále hlavně pušek z 18. stol. pražského původu.

17. *Drobné předměty kovové:* nahoře *svícny* stolní a židovské, ren., bar. a empirové, stojánky na voskové sloupky, *lucerna* z r. 1715, *figurky* gotické a renaissanční, části to svícnů, lustrů a nádob ze 14. až 18. věku. Dole *řemeslnické nástroje*, příbory, nože, vidličky a lžíce, *křesadla* podobná zámkům pistol, *struhadla* na tabák, nádobky a j.

18. Ze skvostných *příborů* renaissančních jsou nejkrásnější stříbrná *lžíce* se znakem J. Radvanského a s českým nápisem z r. 1594, *perleťová lžíce* s emailovaným kováním z rudolfinské doby a *nůž královny Alžběty*, choti krále Bedřicha Falckého. Vzadu *gotický nůž* z 15. stol. s ozdobnou střenkou v Praze vykopaný, renaissanční *lžičky* ze 16. stol. a rozmanitě zdobené příbory barokní. — Lesnická *sekera* renaissanční ze 16.—17. stol., bohatě vykládaná kostí a havířská sekera obětní s koštěným, rytým topůrkem z r. 1718. Uprostřed stříbrný pohár Pavlu Jos. Šafaříkovi r. 1838 věnovaný a vysoký zlatý kalich, darovaný r. 1869 Sladkovskému k Husově slavnosti.

19. *Kordy* a *meče* honosné dvorské a úřednické ze 17. a 18. stol.; *tulichy* a *dýky*, z nichž nejstarší gotické z 15. stol.; dole nože lovecké z 18. stol.

20. Poprsí generála *Piccolominiho* ze 17. stol., z kararského mramoru.

21. *Zbraně černohorské, srbské, albánské, turecké* a *kavkazské,* bohatě zdobené. Uprostřed pamětní šavle srbského generála Štěp. *Kničanina* z r. 1850.

22. Nález na spáleništi *tvrze Semonické u Černožic* ze zač. 14. stol., velice zajímavé předměty z jednoduché domácnosti českého zemana z poslední doby Přemyslovské: meč, brněnice, kopí, oštěp, ostruhy, střemeny, udidla, klíče, zámky ze dveří i závěsné, kahance, přesky, nůžky, nože, sekáček; v dolních místnostech nalezené části hospodářského zařízení, řetězy pro dobytek, závěsy ze dveří ku chlévům, všeho druhu hřeby, srpy, sekera, vidle, rýč, motyky, kladiva, otka, rádlo a j.

23. Církevní předměty středověké, většinou kovové. Uprostřed gotická *monstrance* mosazná z kostela Řeporyjského, románské *aquamanile* z 12. stol., nalezené v Král. Hradci, rom. *kaditelnice* z 12. stol., nal. nad Sezemicemi blíž Koloděj, a dvě kaditelnice gotické ze 14. stol. z Libáně u Peruce. Dole spodek románského *svícnu* nal. v Záběhlicích a *lví hlava* s kruhem z kostelních vrat ve Votici, též z 12. stol. Velmi vzácná je řada *bronzových křížků,* z části zlacených a emailovaných z 10.—12. stol., z nichž největší byl r. 1799 nalezen ve zříceninách kláštera ostrovského; šest ostatkových křížků menších pochází z Opočnice u Poděbrad, další křížky románské z Kralovic u Říčan a z Veltrub; krásný *gotický krucifix* bronzový ze 14. stol. je ze severních Čech. Vzácnou památkou historickou je olověná *deska z rakve vévody Břetislava II.* († 1100), pocházející z doby Karla IV., jenž dal r. 1373 těla českých vévodů a králů ze starého chrámu svatovítského pře-

Str. 85.

PŘEDMĚTY ZLATNICKÉHO GRÉMIA V PRAZE.

nésti do nové stavby; deska má nápis: „Hic jacet bretislaus scs dux boemie filius wratislai regis." Ze 14. stol. pocházejí též *krabice na ostatky svatých* do oltářů kladené, na jejichž voskovém obalu jsou vytlačeny pečeti biskupa, který oltář světil; nalezeny byly v Holubicích, v Panenském Týnci a v Chrudimi. Středověké jsou též olověné bully papežské, medaillonky a různé kování z knih.

24. *Pohřební štít Petra Voka z Rožmberka* z r. 1611, vzácná práce plasticky vyšitá. Dva barokní *štítky pohřební* se stříbrným kováním. *Reliefní řezby* renaiss. ze 16. stol., z kostela Zlíchovského. — Gotické a renaissanční *svícny* oltářní ze 14.—17. stol. z různých českých kostelů. Řada mešních a stolních *zvonků,* z nichž nejstarší středověké mají zvláštní tvary ovální a hranaté; jiný gotický má mandorlovitou pečeť; renaissanční a barokní mají letopočty 1553, 1556, 1558, 1563, 1574, 1713 a 1773. — Po stranách skříně dva *dřevěné svícny* ze 16. stol. z kostela v Libiši, na skříni reliefní *postavy sv. apoštolů,* části oltáře ze 16. věku.

25. *Zlatnické předměty církevní,* vesměs vzácné a znamenité: Krásně rytý *křížek, dva kalichy,* část *berly Jana biskupa Olomouckého* a *patena,* vše gotické, pocházející z *nálezu na Bojišti v Praze;* dva *gotické kalichy* ze zač. 16. stol., *barokní kalich* a veliká *monstrance barokní* z Moravy zhot. 1789. Věžovitá část stříbrné monstrance gotické, dva závěsné křížky gotické a několik závěsků svatojanských, pateny.

Zvláště drahocenné jsou *památky bývalého cechu, nyní gremia zlatníků a stříbrníků pražských:* Znamenitý relikviář na mitru sv. Jiljí, darovaný cechu *Karlem IV.,* gotický *relikviář čtverhranný,* též ze 14. stol., *kalich sv. Jiljí* v bohatě

tepané barokní schránce z 18. stol., krásný *barokní kříž,* zhotovený roku 1738 od pražského zlatníka Gschwandtnera, dva barokní *relikviáře* stříbrné a veliký *prsten* měděný.

26. *Kasule gotická* z 15. stol. s křížem vyšitým v malbě jehlou z Kostelce u Budyně n. O.; *kasule* s plasticky vyšívaným křížem ze zač. 16. stol., vzácná pražská práce; *kasule* s obrazy Ukřižovaného a Madonny v malbě jehlou, s krásnými rozvilinami zlatými; *kasule* s vyšitým obrazem sv. Václava z r. 1687. Různé *krajky* a *části kostelního vyšívání.* — *Proužek vzácné látky* brokátové z 10.—12. stol., pocházející z chrámu svatovítského a čtyři zbytky *středověkých látek* z rakví *Karla IV., Václava IV.* a *Rudolfa I.* z královské hrobky na hradě Pražském. — Různé drobnosti kovové a vyřezávané, zvláště kollekce renaissančních, barokních a novějších křížků. Na skříni dřevěný *relikviář* barokní z kláštera Plasského a cínové *svícny* ze 17. a 18. stol.

27. *Truhla,* snad na ostatky svatých, z královské hrobky v chrámě sv. Víta na hradě Pražském, převzácná památka středověká s ranním ornamentem kružbovým, vybíjeným cínovými hřebíčky na jemnou koženou podložku, kdysi červenou; kování a zámky železné. Mosazné *mísy křestní,* dvě malé nalezené v Olomouci, ostatní s nápisy z 15.—17. stol. Nahoře renaissanční a barokní *lampy kostelní, kaditelnice* a cínové *svícny* ze 17.—18. stol.

28. *Mešní roucha, šátky* na kalich, *pláštíky* pro sošky Ježíška a jiná kostelní vyšívání bohatě provedená zlatem a hedvábím, renaissanční a barokní, zvláště krásná *kasule zelená* ze 17. stol.

29. *Stříbrný plášť* pro sochu Panny Marie z augustiniánského kláštera v Ročově, znamenitá

prolamovaná a tepaná práce z r. 1723, zhotovená od pražského stříbrníka Leopolda Lichtenschoffa; podobný *pláštík pro Ježíška.* — Různé barokní *kovové práce bohoslužebné* a relikviáříky.

30. *Světské předměty zlatnické.* Uprostřed *krásná konvice* podoby koroptve, ze stříbra a perleti z doby Rudolfinské. *Pečetítko krále Jana Lucemburského,* rytý amethyst nalez. v lesích u Hořovic; *dýka* emailovaná, renaissanční; *skřínka* zlacená a rytá, ze 16. stol.; stříbrná *číška* z poč. 18. stol.; rokoková *láhvička* na voňavku. — Dole znamenitá sbírka prstenů z českých nálezů, seřaděná dle doby a slohu; obsahuje znamenitý počet vzácných starých kusů, jako románský prsten s řezanou hlavou Kristovou z 11.—12. stol., románský hladký kroužek s nápisemTHEBALGVTHANIM-ANVI-ZVENIZLAVA; krásný gotický prsteň se znakem Jiřího z Roztok, nal. ve Zbečně; tři gotické prsteny ze 14. stol.; vzácný kroužek z doby Karlovy, nalezený na Karlštejně, s nápisem: „buoh da — dieweczka dobra bude lepsze.“ Tři vzácné prsteny písmenové z 15. stol., jeden s trojlístkem pánů z Dražic, nal. v Praze. Rada krásných prstenů renaissančních, emailovaných, s drahokamy, též diamanty vzácného brusu. Krásné renaiss. prsteny pečetní, zvláště sekrety se znaky českých rodů. Výběr bohatých prstenů barokních pečetních i honosných, ozdobné prsténky rokokové a empirové, prsteny z 1. pol. 19. stol. — Pozoruhodné *šperky granátové* z 18. stol. a renaissanční *řetěz* stříbrný.

31. *Práce z kůže* tepané, zlacené a malované, mešní roucha, tapety ze 17. a 18. stol., část antipendia renaissančního, stříbrem okované pouzdro na missál z 18. stol. a vazby. Na skříni tři *dřevěné sošky*

Madonn: Nejmenší gotická ze 14. stol. z Vrbna n. L., druhá z poč. 16. stol. z Panenského Týnce a třetí největší z pol. 16. stol. z Budyně n. O.

32. *Drobné řezby,* zvláště krásná *ozdoba stolní* ze slonové kosti, představující Merkura na voze v oblacích, z doby Rudolfa II.; jemné dvě panágie ruské a gotický hřeben francouzský ze zimostrázu řezaný. *Poháry* a čišky z 18. stol., velice dovedně soustruhované, poháry a číše z kokosových ořechů a pod., poháry soustruhované z rohu, vzácná *číška z rohu kozorožčího. Sloupky* se soškami a jiné předměty kamenné. Krásně vykládaná *vrhcábnice* ze 17. stol. s příslušnými kameny ku hře. — *Mosaikové reliefy,* zvané česká nebo chebská práce. — *Lištna* z varhan a *dvířka* renaiss., jemně vykládané. — Velice vkusné *tabatěrky* barokní a empirové, částečně z polodrahokamů. — Krásné formy na perník ze 17. a 18. stol.

33 *Obraz Ukřižování Páně,* vzácné dílo doby Karlovy z Emauzského kláštera v Praze. S druhé strany krásná *dřevořezba* renaissanční, *epitafium* zlíchovské ze 16. stol. Nad ním malovaný *model klenby* sálu universitní knihovny v Praze, zhot. r. 1722 od Jana Hiebla. Dole tři *zvony:* veliký gotický s majuskulními písmeny; druhý, podobný s minuskulním nápisem: „leta buozieho tisicieho cztirzisteho iacz ten zwon udielan" pochází ze Skur u Tmaně; třetí malý je z r. 1688, zlomek barokní z 18. stol., čtvrtý zvon z r. 1761.

34. *Malované terčíky z oken* tvoří vzácnou serii, jejíž nejstarší kusy jsou gotické, jeden z r. 1499; většina jest renaissanční, opatřená roky a znaky českých rodů, podobiznami nebo biblickými výjevy. Zajímavá *sklomalba* s obrazem *Upálení mistra Jana*

Husi je z konce 16. stol. — Čtyři *zbytky gotických sklomaleb* chrámových visí v protějším okně.

Sklo malované. Ze skleněných nádob je malý *pohár z mléčného skla* s malovanými hlavami vzácnou památkou *benátskou* z konce 15. stol., a veliké *tři říšské poháry* s orly německého původu ze 16. stol. Ostatní skla jsou česká, mezi nimi *vzácné veliké číše* s emailovými malbami a znaky z r. 1666 a 1697. Menší malované *sklenice a číše* jsou ze 16. a 17. stol., na mnoze vzácné. Zboží zvané *Kácovským* je posledním výběžkem této techniky. Viz další sklo č. 37.

35. *Řezby* renaissanční a barokní, *sošky* svatých ze 17. a 18. stol. Vyšívaný baldachyn z 18. stol. z kostela v Libiši; smuteční *štíty* a dva *prapory* z 18. stol. jsou majetkem bývalého zlatnického cechu pražského, nynějšího gremia zlatníků a stříbrníků.

36. *Hodinky slunečné, sypací* a *kapesní.* Na podstavci zlacený a krásně rytinami zdobený *budíček* z r. 1619 se znakem a jménem Eliáše Blowského z Lumenštejna; sluneční hodiny *globusové* z r. 1596; hodiny v mosazné, ozdobně ryté skřínce z 18. stol.; hodiny *sluneční* z pozlacené mosazi pěkně ryté. — Dole čtyři krásné *sluneční hodiny ze slonové kosti,* renaissanční a dvě z *vápence,* z nichž *na jedněch znaky Lažanských a Černínů.* Mezi *kapesními* hodinkami je nejstarší stroj ze 16. stol., zasazený do broušeného křišťálu, t. zv. *norimberské vejce*; ostatní, *většinou pražské,* mají krásně pracované stroje a pláště bohatě prolamované a ryté. — Dvoje *hodinky sypací* z 18. stol.

37. Slávu českého sklářství tvoří *sklo křišťálové, broušené.* Nejstarší toho druhu kus renaissanční, ještě nebroušený, je vzácný *vysoký pohár* z poč.

17. stol. Ostatní *sklenice, poháry, lodičky a láhve,* po většině krásně broušené, pocházejí z části z 2. pol. 17. stol., většinou však z 18. stol. — Stejně skvostná jsou *dvoustěnná skla* s figurálními a ornamentálními ozdobami rytými do pozlátka a stříbra nebo malovaná, jak byla v 18. stol. v Čechách velmi oblíbena. Dole broušené a ryté zboží mladší barokní a empirové na mnoze velice vkusné. Veliký *pohár křišťálový* z 19. stol. věnován byl jako čestný dar *Jos. Jungmannovi,* menší z rubínového skla *Pavlu Jos. Šafaříkovi.*

38. Mezi *cínovými nádobami,* k nimž přičísti sluší veliké nádoby na dryák v síni 7., mají některé *korbelíky* ještě ráz gotický, jiné jsou renaissanční. Zvláště vynikají renaiss. *kotlík* na medovinu označený plzeňským znakem z r. 1614, veliké *cechovní konvice a poháry* ze 17. stol., jež jsou podobně jako obě veliké renaiss. *mísy* ozdobeny ornamentálními i figurálními rytinami. Baňaté *džbánky* pocházejí ze 17. a 18. stol., rozmanité barokně prohýbané *nádobí* z 2. polov. 18. stol., další empirové ze zač. 19. věku.

39. *Zámečnické práce.* Dole veliké *zámky renaissanční* a barokní z chrámových vrat s ozdobně prolamovanými a rytými deskami; v druhé řadě menší podobné zámky ze dveří a krásné *zámky z truhel* gotické, renaiss. a barokní. Nahoře serie různě sestrojených *zámků závěsných,* z nichž zvláště vyniká krásný *zámek ze Zvíkova,* podobný gotickému hradu s věžičkami. Znamenité zámky renaissanční a *miniaturní zámečky* ze 17. stol. Pět *pokladniček* ze 16. a 17. stol. má pěkně prolamovanou, rytou nebo malovanou výzdobu. — *Kování* ze dveří a vrat je z části gotické, jako české lvíčky a moravské orlice ze 14. a 15. stol., z části renaissanční

a barokní ze 16.—18. věku. — Na skříni *mříže* renaiss. tvaru.

40. *Sbírka klíčů* tvoří přehlednou řadu všech v Čechách obvyklých tvarů od ranního středověku až po dobu novou; největší z 15.—18. stol. jsou *cechovními odznaky.*

41., 42., 43. a 48 O bohatou *sbírku hudebních nástrojů,* umístěných v těchto skříních, má veledůst. p. děkan A. *Buchtel* největší zásluhu; od něho pochází většina ostruněných památek ze 17. a 18. stol., mimo to je tu velice rázovitá serie dvou kvartet dřevěných foukacích nástrojů ze 17. stol., jichž užíváno v Jind. Hradci ku provozování církevní hudby. Jest to *kvartet bombardonů,* největší z nich $3^1/_2$ *m* dlouhý, a *kvartet sordun.* Pozoruhodna jest konečně *harfa* s hracím strojem z první polovice 18. století, dvě empirové harfy z maj. rodiny Riegrovy, *skelná harmonia* a při konci pravé stěny sálu *piano,* na kterém hrával *Mozart.*

44. *Součásti panských krojů rokokových* a *empirových, kabáty* a *vesty,* bohatě vyšívané, střevíce, hole a knoflíky z 18. a poč. 19. stol.

45. Skupina zajímavých *nástrojů měřických* a *astronomických* ze 16.—18. stol., s větším *sextantem* uprostřed; sluneční hodiny z r. 1796 jsou prací znamenitého mistra Jana *Engelbrechta* v Berouně. Vzadu *nástroje optické* s velikým kaleidoskopem.

46. *Součásti dámských krojů* rokokových a empirových, šaty modré z r. 1796, růžové plesové z r. 1824, brokátové živůtky, límce krajkové, vějíře, střevíčky a pod.

47. *Česko-slovenská majolika* ze 17. stol. tvoří několik znamenitých skupin, z nichž *bílé mísy* se širokým plochým krajem a s nápisy, letopočty a znaky českých rodů mají nejstarší ráz; pocházejí

z let 1676, 1687, 1688, 1691 a 1711. K nim náležejí misky a talířky se znaky a průpověďmi z l. 1617, 1651, 1693, 1700 a 1707. Druhá velice rázovitá řada *mis bílých s pestrými květy* a letopočty od r. 1657 až do r. 1699 a k nim příslušné *džbánky* z let 1659 až 1704. Příbuzna je znamenitá *serie modrá* s výzdobou při starších kusech pestrou, při mladších pouze bílou; veliká mísa z r. 1675 má znak a initiálky Bern. bar. z Věžníků, ostatní talíře, misky a džbánky jsou z let 1651, 1673, 1681, 1688 a 1695. — Další skupinu tvoří *bílé nádobí s modrou výzdobou* jako hvězdovitý talíř a dvě láhve na cínový šroub z doby kol r. 1700. — Z *nádobí lékárnického* též znamenitě zastoupeného má nejstarší kus z r. 1657 ještě pestrou výzdobu, ostatní jen modrou; nejmladší, znova pestré, nápodobují již porculán.

48. viz při č. 41.

49 a 50. *Kachle,* zvlášť tři ohromných rozměrů, gotický z 15. stol., nepolévaný z hradu *Rábí* a dva pestře polévané ze 16.—17. stol., renaissanční, z hradu *Orlíka,* velice vzácné. *Renaissanční* kachle režné i polévané, zvláště pestré s podobiznami a letop. 1538 ze zámku Opočenského a veliké ze 17. stol. ze zámku Chropína na Moravě. — Kachle *gotické,* nepolévané, ze 14. a 15. stol. s kružbovými ornamenty, znaky, postavami a výjevy, z nichž zvláště zajímají vyobrazení *husitských bojovníků.* — *Dlaždice* většinou *románské* a *gotické,* některé románské z Prahy (z rotundy sv. Kříže na Starém Městě), z Vyšehradu a z Tábora; gotické většinou ze Zvíkova. — Ukázky bohatého nálezu středověkých dlaždic z kláštera Ostrovského u Davle, též u protějšího okna. — Renaissanční polévaná je z Vladislavské oratoře u sv. Víta na hradě Pražském.

51. Jemné *řezby ze slonové kosti, perleti* a *po-*

Str. 80—94.

Sbírka historicko-archaeologická.

dobných látek. Na podstavci zříti *nautily* s renaissanční výzdobou ze 17. stol.; po stranách *lesní roh* ze slonové kosti renaissanční kopie románského díla a *roh nosorožce* s podobiznami císaře Leopolda I. a jeho manželky z konce 17. stol. Dole drobné řezby, zvláště *gotické reliefy* Ukřižování Páně ze 14. stol., Madonna s Ježíškem z 15. stol., perleťové destičky se křtem Páně, Ecce Homo a sv. Jeronymem z 15. a 16. stol. Dále těla *Ukřižovaného Krista* ze slonové kosti ze 17. a 18. stol. a světské drobnosti, jako *kalamáře* a různé ozdoby; *tabatěrka* cara Petra Velikého z r. 1712.

52. *Středověké hrnčířství*, zastoupené velmi četnými nádobkami, nalezenými v Praze a různých českých městech, jeví u starších kusů z 10.—14. stol. tvary zděděné z dob předhistorických. Jsou vesměs nepolévané, někdy tuhované, obyčejně tečkované nebo rýhované, starší na dně značkami opatřené. Největší ve středu skříně, nalezená na Starém Táboře, je ze 14. stol. a má ve třech řádcích vytlačený nápis s jménem B PHILLIP E, stále se opakujícím.

53. *Skřínky na šperky* a *truhlice cechovní* renaissanční a barokní, vyřezávané, vykládané a malované ze 16., 17. a 18. stol., jedna bohatě zdobená a českým nápisem opatřená z r. 1596.

54. *Česká keramika renaissanční* a *barokní*, polévaná. Ve středu vzácná *mísa s dvěma láhvemi* v podobě dam z doby kol 1600, z kostela v Hrubém Šolci, a mohutný *korbel kameninový,* hnědý, z konce 16. stol. se znaky severočeských rodů. České kameninové *džbánky a korbelíky* modré a hnědé ze 17. a 18. stol., kropenka z r. 1746 a j. — Jihočeské *talíře modře polévané* a rytými rozvilinami zdobené, nejstarší z r. 1678, mramorované talíře a *severočeské talíře* se zelenými listy a hrozny, nejstarší z r. 1677.

55. *Kollekce podobizen* ze 16.—19. stol. se znamenitými *medailony* císaře *Ferdinanda I.* z bronzu a *Kateřiny z Lokšan* z pálené hlíny, obé renaissanční ze 16. stol. Krásné je také voskové *poprsí* císaře *Rudolfa II.*, malé medailony *Ludvíka XVI.* s rodinou, *Fuggera z Augšpurku* z vápence a zajímavé podobizny voskové. — Malované *podobizny českých šlechticů ze 16. stol.*, *Mikuláše Dačického z Heslova* z r. 1597, V. *Haukonida* z r. 1570 a různé miniatury ze 16.—19. stol. — Černé *silhouetty* z první pol. 19. stol.

56. Ku stěně západní přistaveny jsou různé předměty, zvláště *nábytek,* jako znamenitá *skříň* ze 17. stol. a *klekátko,* zhotovené r. 1764 v Mladé Boleslavi; *hodiny z* 18. stol. ve vysoké skříni. Tři *křtitelnice cínové,* menší gotického rázu s českým nápisem z kostela Netvořického, větší se znakem Pernštýnským ze 16. stol., největší gotická z kláštera dominikánského v Praze. *Portál* z pálené hlíny renaissanční, se znakem Pernštýnským ze 16. stol. z Pardubic. Románská *opuková deska* z ostrovského kláštera. — Z *tabulových obrazů* na stěně rozvěšených jsou nejzajímavější *skládací oltář* ze 14. stol. z kostela Slavětínského, *epitaf* Jiříka ze Sudoměře z r. 1491, *epitaf* pána z Ryzmburka ze Strakonic a *korunování Panny Marie* ze 16. stol.

SÍŇ 9.

Česká selská síň.

Komitét, jenž uspořádal „Českou chalupu“ na zemské jubilejní výstavě r. 1891, požádal ještě v témž roce správní výbor Společnosti musejní, aby mu byla přenechána jedna dvorana Musea k vystavení *národopisných sbírek českého lidu*, které do té doby v Museu jen v několika jednotlivostech zastoupeny byly, a v r. 1893,

když tato dvorana, „českou selskou síní" pojmenovaná, byla celkem zařízena a otevřena, požádal o novou velkou síň vedlejší k uspořádání národopisných sbírek *moravsko-slezsko-slovenských.*

V *české selské síni* vyloženy jsou kroje ve skříních na způsob světnic zařízených, dále výběr vyšívání, součástek krojových a rozmanitého nářadí, náčiní, ozdob a okras.

1. Předměty národopisné, jako hračky, součástky krojové, čepce a vyšívání z *Hlinecka*; vybíjené opasky z *Litomyšlska*; výrobky hrnčířské z *východních Čech*: džbány, hrnce, formy na bábovky, pekáče, rendlíky a dvojitý koutní hrnec.

2. *Světnice z Litomyšlska* s 3 figurinami: mužští v koženkách, bruclecích a kabátech černých žlutě vyšívaných, i slavnostních bílých modře vyšitých; žena v mezulánce, fěrtochu, šněrovačce s puntem a šátku čtyrkvětáku u kolébky. Ve světnici jest náčiní a nářadí: stůl, almara, truhla, kolovrat s kuželem a motovidlo čili viják; vidlice do pece s vozejčkem. Na stole svatební kytice a svatební koláč z Vojtěchova, a na lištvě nad okny nádobí toufarové a hliněné, na stěnách roubených skleněné obrazy. Jako hosté jsou tu figuríny muže a ženy z *Hlinska*; muž v manšestrových kalhotech a vykládaném kožichu, žena v bílé sváteční vyšívané sukni, špenzrovém kožíšku a zlatém čepci. V rohu krásný *džbán* ze Střítěže.

3. Sedm kolorovaných kreseb *svatby,* vypravené z *kraje Litomyšlského* pro průvod při korunovaci císaře Ferdinanda V. na krále Českého v Praze r. 1836. — *Součástky krojové z Litomyšlska:* bruclecky, šněrovačky s punty bohatě vyšívané, koutní plachta, křestní přikrývky, holubinky, pak součástka starého úboru hlavy z Jarošova (šata a čepec k ní).

Po druhé straně *vyšívání od Mladé Boleslavi:*

bohatě vyšívané loktušky, pleny a šátky většinou červeně karmazínové, šátky a čepce zlatem vyšívané. — *Vyšívání z Turnovska a čepce* šedě a černě uměle a krásně uzlíčky vyšívané od *Českého Dubu*. V průčelí skříně *předměty ze železa*: železná kráva, obětní železná zvířata z Borovan, loučníky, křesadla, svícníky a závory.

4. *Vyšívání ze středních Čech*. Po jedné straně červeně vyšité loktušky z Polabí, od Českého Brodu, od Král. Hradce, od Mělníka; zlaté *čepce* a zlatem vyšívaná *šněrovačka* a pleny bohatě na tylu vyšívané, černě vyšívaná plena, žlutá, červená od Kolína. Po druhé straně bohatě prolamované čepce ze středních Čech kol Prahy, čepce od Jílového, a se zlatem od Milevska. V průčelí vitriny *rouby* cínem vykládané a ozdobně vrubované; *vřetena* s přesleny z Domažlicka a konce kuželů.

5. Figurky z českého severu: Děvče od *Turnova* s bohatě vyšívaným fěrtochem, v mezulance, s holubinkou na hlavě. Děvče od *Mladé Boleslavi* s vínkem a třasavou jehlicí v staré úpravě vlasů. Na stěně lištva s nádobím. — V předu malovaný *kolovrat* s kuželem z jižních Čech.

6. *Světnice z jižních Čech* s figurinami z *„Blat"*. Žena ve velké pleně s nebeklíčem v ruce v mosazné vazbě. Muž v koženkách, kabátě a vysoké thořovici na hlavě. Nevěsta v šněrovačce a „kozácké" holubince na hlavě. U dveří vedle pece krb, na peci položen starý svatební prapor z Horní Dubenky. Ve světnici nářadí a náčiní.

7. *Světnice z Domažlicka* od Postřekova s figurinami *Chodů*. Stará žena ve vrapované mezulánce, v starém kabátci a čepci „koláči"; starý muž v střevících, šosatém kabátě a širáku, mladá žena v rukávcích přede vřetenem; mladý muž v kabátě,

brucleku a koženkách. Ve světnici množství nářadí, náčiní a částí oděvu.

8. Figurina z *Polabí*. Žena v hedvábném špenzru, tylové zástěře a zlatém čepci, předoucí na kolovratu „husárku". V posteli ustlány jsou peřiny bohatě vyšívané z mlýna z okolí Hradce Králové.

9. *Vyšívání z jižních Čech.* Po jedné straně pestré, bohaté pleny a svatební rouchy z jižních Čech a z „Blat" a čepce z Táborska. Po druhé straně pleny a koutra z Písecka a dvě staré blatské rouchy. V průčelí skříně selský šperk, jehlice, spínky, hřebeny, vínky a korunky svatební a prsteny.

10. *Vyšívání západočeské.* Po jedné straně červené pleny a čepce z Kralovicka a modročerné od Stříbra, mimo čepce „do trucu" s velkou krajkou z Přeštického okolí. Pleny od Hluboké a Vodňan. Po druhé straně pleny a čepce křídlaté od Plzně, zejména Ejpovic. V průčelí skříně rychtářská práva.

11. *Světnice z okolí Plzně* s figurinami z Ejpovic. Muž v šosatém kabátě, koženkách a vydrovce. Žena v kožíšku a křídlatém čepci. Ve světnici postel s nebesy mimo jiné nářadí, v předu starý model formanského vozu z téže krajiny.

12. *Vyšívání* od Pardubic a Chrudimi. *Toufarové zboží* z továren českých a moravských, z Prahy, Tejnice, Holiče, Kravské a Hranice.

Nad skříní touto a protilehlou sbírka *kolovratů* (přeslice, kozlíky, husárky) a kuželů. Po různu v síni rozestaveny jsou almary a truhly.

SÍŇ 10.

Selská síň moravsko-slezsko-slovenská.

1. *Majolika slovácká* ze stol. XVIII. a XIX. z části z jižní Moravy, po většině však ze Slovenska,

ze stolice Nitranské a Prešpurské. Nádoby vynikají bohatou a rázovitou ornamentikou, bývají opatřeny letopočty a slovenskými nápisy, a vztahují se jednak k pořádkům a cechům řemeslným, jednak k jednotlivcům stavu selského a městského. Majolika ta zove se z části i habánskou. Nejvíce byla vyráběna v Modré, Sobotišti, Dobré Vodě, Novém Městě nad V., Trenčíně, Dehtici, Stupavě, Staré Tuře, Holiči a v Skalici.

Vedle na stěně za rámem *obrovnávka,* malba selské ženy k výzdobě chaty od Kyjova.

2. Některé *starší kusy krojové z jižní Moravy.* Mentík, župice a šuba z Lanžhota, široký opasek od Uherského Brodu.

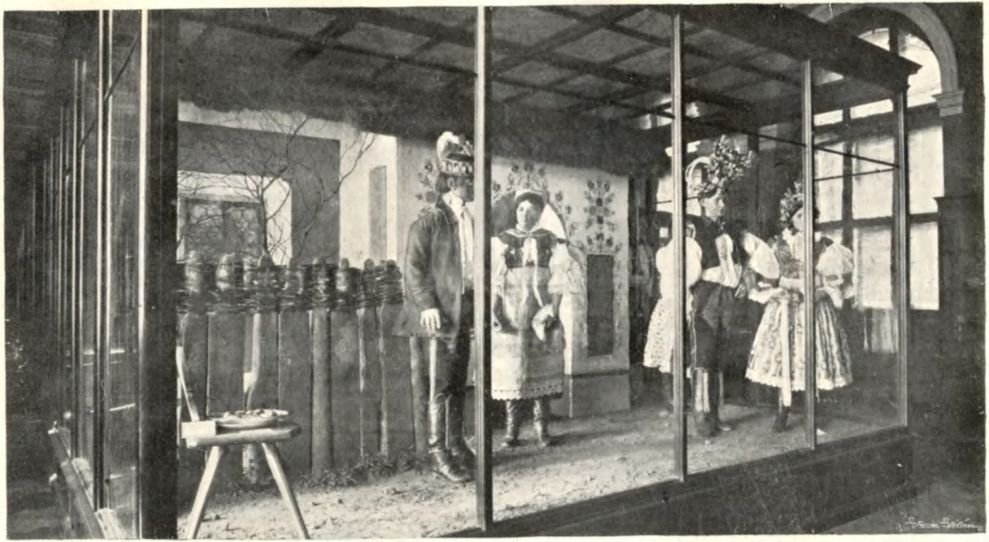
3. *Majolika hanácká,* většinou z 18. a z prvé polovice 19. věku; skupiny s červenou a modrou výzdobou, jak pracováno bylo ve Vyškově, Zdánicích, Bučovicích, Lošticích a jinde.

4. Vyšívání z Hontu.

5. *Figuríny z jižní Moravy.* Svatebčané z *Lanžhota.* Ženich ve starém višňovém mentíku či kabátu a gulači na hlavě, nevěsta v staré šatce černě vyšívané, v rukávcích a sukni. Ženich z Nové Vsi u Uh. Hradiště v košili, kordulce, nohavicích, dutých botách a kloboučku s velkou vonicí, nevěsta s pentlením na hlavě, ve fěrtochu, fěrtůšku a kordulce. Na židli kraslice. V pozadí žudro z Lanžhota bohatě obrovnávkami malované.

6—7. Starožitné pruhy žilinské na výřezy. Po jedné straně vzácné *vyšívání slovácké* s kohouty, lvy a květy starožitně stilisovanými na půdě prolamované „na výřezy"; po druhé straně staré konce šatek z horního cípu župy nitranské a od Čičman s rázovitými krajkami, čípkami.

8. Starožitné pruhy ze slováckých koutnic. Po

Str. 98.

VITRINA LANŽHOTSKÁ.

jedné straně staré pruhy z *koutnic slováckých, přikrývka na oltář* z r. 1661 a pruhy z prostěradel oltářních ze XVII. věku; po druhé straně přeskvostné *pruhy z koutnic* ze XVII. stol.

10. Pestré vyšívání čičmanské. *Figuriny hanácké.* Nevěsta z Křenovic v starožitném pentlíku na hlavě, rukávcích, oplečku a frýdce. Starý Hanák v límcovém plášti a „člůnem" na hlavě. Ženich v bohatém lajdíku a baňatých červenicích. Hanák od Litovle v úzkých červenicích a aksamitce na hlavě. — V pozadí malované žudro hanáckého statku, na stolici stará hanácká úvodnice, na druhé „sokýnka", ozdoby na koně.

12. *Figuriny jihomoravské.* Muž a žena ve všedním obleku z Derfle u Uh. Hradiště; muž v konopných gatích, brucleku a zástěře, žena se starobylým vázáním hlavy s čepcem a róžkami pod tureckým šátkem, v rukávcích, kordulce, šorci a fěrtůšku. Muž a žena z Ratiškovic od Kyjova s bohatým černým vyšíváním na košili a rukávcích. V pozadí pěkně zdobený nábytek z téže krajiny.

13. Vyšívání čičmanské, zástěry a šatky z Čičman, Gajdelu, Německého Právna a okolí.

14. Rukávce z horní župy nitranské a trenčanské.

15. Po jedné straně *vyšívání z horní župy nitranské* a *trenčanské* (konce šatek a čepce), po druhé *vyšívání* od *Velkých Topolčan,* z *Grobu* a od *Píšťan.*

16. Košile, rukávce a rukávy z Grobu.

17. Bohatý výběr nejkrásnějšího *starého slováckého vyšívání.* Koutnice a pruhy z nich se vzory vzácně starožitnými, zajímavých technik a vzorného provedení ze žup *Trenčanské, Nitranské, Prešpurské* a *Zvolenské.*

18. Po jedné straně *vyšívání z Lanžhota* a sousedních dědin. Vzácné šatky pestře vyšívané z poč.

7*

19. stol. s krajkami „ficle“ zvanými a čtyrhranné límce k rukávcům. Vyšívané límce a zástěry z *chorvatských vsí* u Mikulova.

Po druhé straně vyšívání od *Javorníka*, Velké a okolních *Kopanic*, staré vzácné konce šatek z *Vrbky*.

19. Konce šatek ze slováckých Kopanic.

20. Po jedné straně šatky, pólky a konce z nich, čepce a rukávce z *Kopanic* slováckých, od *Myjavy, Staré Turé* a z *Bošácké doliny*.

Po druhé straně límce z rukávců a zástěrky od *Kyjova, Dubňan, Hovoran* a *Ratiškovic*.

21. Vyšívání hanácké, zvláště krásné svatební rukávce a límečky.

22. Po jedné straně *výšivky* od *Uh. Hradiště*, vzácná dýnka čepců z *Kunovic* a staré šatky. Po druhé vyšívání *hanácké*, úvodnice a lajdíky.

23. *Figuriny ze Slovenska a Slezska.* Muž z Malých Stankovic od Trenčína v halenĕ, brucleku, nohavicích a punčochách. Zena z Píšťan v oplecku, sukni, pásu, zástěře a v přehozené úvodnici. Děvče z Bošacké doliny v rázovitém starém účesu a škrobce (šatce), rubáči, zástěře a rukávcích (oplecku). Sohaj z Detvy v krátké košule, v kožušku (cicku), v přehozené huňce, v bílých nohavicích a krpcích s řeménky (návlaky).

Děvče ze Slezska od Těšína v rukávcích, brucleku, sukni a v bohatém šperku stříbrném.

24. *Figuriny* z hornaté části *slovácké Moravy*. Muž z Kaňovic u Uh. Brodu v širokém opasku a starém mentíku. Muž a žena z Nivnice. Děvče z Hrubé Vrbky v rubáči, vrapovaném okolku, zástěře, kordulce, rukávcích a halenĕ. Děvče z Hrozenkova v rubáči, léknici sakem převázané, rukávcích a zástěře. Muž z Hrozenkova v košili, nohavicích, kopitcích a krpcích sedí u pece, při domácím mlýnci.

Úprava skříně představuje vnitřek jizby v hrozenkovské chalupě.

25. Po jedné straně *vyšívání* a součástky krojové z *Čičman*; vrapovaný okolek, podviky (šatky zvláštního tvaru), rukávce a staré vyšívání z téhož kraje. Po druhé straně vyšívání od *Prešpurka* a *Trnavy*, zlatem vyšívané čepce a bohatě zdobené rukávce i košile.

26. Nádherné rukávce a šatky valašské smetanovým a modrým hedvábím vyšívané, starožitné.

27. *Vyšívání Valašské*. Překrásné staré úvodnice smetanovým a modrým hedvábím vyšívané, šátečky na krk s velkými květy a bohatě zdobené rukávce.

28.—35. *Předměty cizí archaeologie* a *ethnografie* namnoze velice cenné a vzácné, zde vyložené *prozatímně*. Pozoruhodny zvláště starožitnosti *egyptské* s dvěma celými mumiemi. Různé drobnosti *řecké* a *římské* a kollekce starožitností *mexických* a *peruánských* s mumií skrčenou. Zvláště bohatá je skupina předmětů z *australských ostrovů*, ze *Salamounova souostroví, Nové Guineje, Bornea, Celebesa*. Vysoce cenné umělecké práce *čínské, japonské* a *indické*. Tyto vzácnou obětavostí Museu věnované předměty pro nedostatek místa nemohly býti posud umístěny definitivně.

SÍŇ 11—12.

Sbírky botanické.

Herbáře botanického oddělení nacházejí se v síních č. 11. poschodí prvního a č. 11. poschodí druhého, *výstavní sbírka* v síni č. 12. poschodí prvního. Sbírky herbářní veřejné návštěvě nejsou přístupny, leč toliko jednotlivcům dle pravidel instrukce o používání sbírek herbářních.

SÍŇ 11.

Sbírky herbářní

první oddělení, přístupné pouze pro vědecké studium. Srov. sbírky herbářní, II. oddělení, síň 11. ve 2. poschodí.

Zde je umístěn veliký *všeobecný herbář* rostlin *jevnosnubných,* záležející ze 403 silných svazků a obsahující asi 48.000 druhů rostlinných přibližně o 320.000 exemplářích. Herbář ten obsahuje rostliny ze všech dílů světa; nejhojněji zastoupeny jsou v něm veškeré země Evropy (království České vyjímaje); potom zvláště Orient (nejlépe Anatolie, Armenie, Kurdistan a Syrie, pak dosti dobře i Cypr, Persie, méně Arabie s Mesopotamií); z ostatní Asie četně jsou zastoupeny květeny Sibiře, Přední Indie a Filipin, slaběji Žaponska, Číny a Tibetu, jakož i Sundajského souostroví (mimo Filipiny); z Afriky poměrně nejlépe zastoupen jest Egypt, Alžírsko, ostrovy Kanárské a Předhoří Dobré Naděje, méně Habeš a o. Madagaskar; vedle arktických krajin (zvláště Grónska) dosti dobře zastoupena jest severní Amerika a Mexiko, méně Amerika střední a jižní a Antilly; obstojně zastoupena jest v herbáři i pevnina australská s Tasmanií, slabě Oceanie.

První základ k tomuto herbáři položen od slavného zakladatele Musea, hrab. Kašpara ze *Šternberka,* darováním soukromé jeho sbírky, jež obsahovala asi 9000 druhů rostlinných; později jakožto nejvíce vytčení hodné přibyly sbírky Tadeáše *Haenkeho* (hlavně z celého západního pomoří Ameriky, Kordiller chilských a peruánských, a z Filipin), mezi nimiž jsou také originály rostlin v díle: „Reliquiae Haenkeanae“ od K. B. Presla a j. popsaných, asi 4000 druhů; — dále rostliny z Východní Indie od *Wallicha* darované, — herbář uherských rostlin hraběte *Waldsteina* s originály k dílu Waldsteina a Kitaibela: „Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae“; pak veliké herbáře, odkázané setníkem *Brachtem,* s četnými rostlinami italskými a kapskými, a presidentem krajského soudu *Veselským,* jehož herbář zvláště jest bohat květenou orientálskou; — velký

herbář durynských rostlin jevnosnubných F. W. *Wallrotha;* — *Lehmannova* znamenitá sbírka Potentill a j. V posledních 30 letech každoročně vzrůstala sbírka všeobecného herbáře kollekcemi ze všech dílů světa, jak koupěmi, tak dary aneb výměnou.

SÍŇ 12.

Výstavní sbírka botanická.

Ve starém Museu nebyly botanické předměty pro širší obecenstvo vystaveny, a výstavní sbírka botanická byla teprve po přestěhování do nové budovy utvořena.

Vystaveno jest něco více než 1350 předmětů. Vyloženy jsou zvláště takové rostliny neb rostlinné části, které jsou důležité jakožto potraviny, požívadla, koření neb léky, které jsou jedovaté, neb jichž se v technice potřebuje, a které poskytují material k různým technickým výrobkům. Dále jsou též takové předměty vystaveny, které jsou s vědeckého stanoviska důležité neb zajímavé.

Vystavené předměty uspořádány jsou dle morfologické povahy a celá sbírka skládá se z následujících oddělení: 1. *semen*, 2. *plodů*, 3. *kmenů a dřev*, 4. *kor*, 5. *kořenů*, 6. *rostlin tajnosnubných*, 7. *rostlinných látek*.

V každém oddělení seřaděny jsou předměty dle botanického systemu. Obmezenost místa vykázaného v Průvodci nedovoluje podati obšírnější výklad předmětů vystavených a upozorniti na vše důležité a zajímavé. Musilo se proto pomlčeti o předmětech, jejichž vlastnosti a upotřebení všeobecně známy jsou. Pročež v následujícím vypsání pouze na nejdůležitější a méně známé vystavené předměty se upozorňuje.

I. **Sbírka semen** vyložena jest ve skříních č. *1.*, *2.*, *3.*

1. *Pinus Pinea L., sosna pinela.* Jádra chutnají jako mandle a v jižní Evropě se požívají. — *Areca Catechu L., areka obecná.* Jádro semene s listím betelovým a vápnem se v Indii všeobecně žvýká. —

Chenopodium Quinoa L., merlík chilský. Důležitá potravina v Chili a Peru. — *Nelumbo nucifera, ořešinec.* Semena se požívají v Číně. — *Sterculia (Cola) acuminata Beauv., lejnice zakončitá.* Semena „kola" neb „guru" zvaná obsahují coffein a požívají se v Africe. — *Gossypium herbaceum L., bavlník.* Semena mimo bavlnu poskytují technicky důležitý olej. (Plod viz skříň 9.)

2. *Ricinus communis L., skočec obecný.* Ze semen se lisuje olej, kterého se jako mírného projímadla užívá. Mimo to obsahují velmi jedovatou bílkovitou látku „ricin". (Plod viz skříň 9.) — *Croton Tiglium, ladel počišťovací.* Semena obsahují velmi prudce účinkující projímavý olej. — *Physostigma venenosum Balf., bob kalabarský.* Semena obsahují jedovatý alkaloid physostigmin, kterého se zvláště v očním lékařství potřebuje. — *Entada gigalobium DC., potuta hromazná.* Mimo palmová semena jedno z největších semen. Nalezeno bylo zanesené golfovým proudem z karaibských ostrovů až na Spitzbergách. — *Dipterix odorata Willd., silovoň obecný,* bob tonka; obsahuje cumarin, příjemně zapáchající látku, která jest též příčinou zápachu sena a mařinky.

3. *Sesamum indicum L., sesam černý,* poskytuje důležitý mastný olej. — *Strychnos Nux vomica L., kulčiba obecná.* Vraní oka. Semena obsahují jedovaté alkaloidy strychnin a brucin. — *Strophanthus hispidus DC.* Domorodci připravují ze semen šípový jed „kombé". V lékařství se jich užívá podobně jako náprstníku při vadách srdečních. — *Cinchona succirubra Pav., chiník.* Strom dává důležitou kůru (viz skříň 23.).

II. Sbírka plodů vyložena jest ve skříních č. *3 a), 4—12.*

3a), 4. Nejhlavnější typy plodů *Conifer,* z nichž tvarem a velikostí vynikají zvláště *Pinus Coulteri, P. Lambertiana, P. Sabiniana,* pak šišky rodu *Araucaria.* — Dále jest: *Damara australis, damaroň,* jenž poskytuje cennou pryskyřici damarovou (viz skříň 28.). — *Callitris quadrivalvis Rich., zerav kloubnatý,* dává pryskyřici sandarakovou (viz skříň 28.). — *Picea Omorika Panč., omorika* a *Pinus leucodermis* jsou stromy význačné pro květenu balkánského poloostrova.

5. Zde jsou vystaveny hlavně plody a květenství *palem* a *cycadeí.* Důležitější jsou: *Cocos nucifera L., kokosník obecný,* celý plod, rozpoltěný plod a jádro. — *Phytelephas macrocarpa R. et Pav., kotrboul hruboplodý,* jádra se potřebuje k pracím soustružnickým a sluje slonová kost rostlinná. — *Elaeis guineensis L., olejnice obecná;* z oplodí lisuje se červeno-žlutý, po fialkách páchnoucí tuk, oblíbený jako pokrm ve střední Africe; jádra pak poskytují tuk méně jemný, technicky však důležitý.

6. Hlavně plody a květenství *trav.* Mimo všeobecně známé sluší upozorniti na *Oryza sativa L., rýži* na klasech, na druhy *Sorghum, cirok,* které jsou důležité obilí zvláště v střední Africe, ale též v jižní Evropě se pěstují, a na *Eleusine coracana Gärt., kalužnici křivoklasou,* rovněž důležité obilí v Indii, Japonsku a Africe.

7. *Vanilla planifolia L., vanilka pravá,* známé koření a méně cenný druh *Vanilla Pompona Schiede,* v obchodu pod jmenem *„vanillon"* se vyskytující. — *Eletaria Cardamomum Wh., kardamom obecný* neb malabarský, cennější, a *Eletaria major, kardamom ceylonský,* méně dobrý, známé koření. — V této skříni jest vystavena též zajímavá sbírka *žaludů,* sbíraná hlavně známým cestovatelem Kot-

schym v Malé Asii, Pringleyem v Kalifornii a Schiffnerem na Javě.

Různé druhy amerických *ořechů Juglans* a *Carya*.

8. *Anamirta Cocculus, chebule,* obsahuje jedovatou, velmi hořkou látku picrotoxin. *Adansonia digitata L., baobab.* Strom co do šířky nejohromnější. Dužniny plodů se požívá.

9. Punnica Granatum L., marhaník obecný; plodu, granátového jablka, se v jižní Evropě požívá (kůra viz skříň 23.). — Hned vedle zajímavý plod *Bertholletia excelsa* H. et B., obsahující četná tvrdá semena, známá pod jmenem brasilských nebo amerických ořechů. Semena viz ve skříni 2. — *Hibiscus esculentus L., prosvírník.* Plody se požívají. — *Gossypium arborescens L., bavlník.*

10. Plody různých druhů rostlin *okoličnatých.* Jedovaté jsou plody *Conium maculatum L., bolehlavu.*

11. Hlavně plody *Leguminos, luštinatých.* Zvláštní pozornosti zasluhují: *Hoematoxylon campechianum L., kreveň obecná* (dřevo viz skříň 21.). — *Indigofera Anil L., modřil,* poskytuje indych (viz skříň 28.). — *Arachis hypogaea L., podzemnice olejná.* Lusk vniká do země, kde uzraje. Olejovitá semena se požívají. — *Tamarindus indica L., tamarind východní;* dužnina mezi semeny a oplodím potřebuje se v lékařství a má slabě projímavý účinek. (Dřevo viz skříň 21.) — *Caesalpinia coriaria Willd., sapan koželužní;* lusky se nazývají libidibi a slouží k vydělání koží. — *Hymenaea Courbaril L., kurbaril obecný;* lusky obsahují dužninu příjemně chutnající, dřeva (viz skříň 21.) se často potřebuje, rovněž tak vytékající pryskyřice (viz skříň 28.). — *Cassia le-*

nitiva Bisch., sennes ostrolistý; listů se užívá v lékařství jako projímadla. Lusky mají slabší účinek.

12. Pozoruhodny jsou: *Enterolobium cyclocarpum,* vyznamenává se zvláštním tvarem. — *Strophantus hispidus* (semeno viz skříň 3.). — *Citrullus Colocynthis, koloquinta,* působí projímavě, v obchodě se vyskytuje vždy loupaná. — *Luffa acutangula Ser., tivuk;* pletiva cevních svazků tohoto a jiných druhů potřebuje se po odstranění dužniny místo houby k mytí. — Plody rodu *Martynia* vyznamenávají se zvláštním tvarem. — *Capsicum annuum L., paprika obecná, paprika,* známé koření. — *Harpagophytum procumbens;* trnité plody, zabodnou-li se do nohy, stávají se i větším zvířatům nebezpečnými.

III. Sbírka dřev vyložena jest ve skříních č. *13—22.*

Při sestavování této sbírky hledělo se hlavně k tomu, aby domácí stromy dostatečně byly zastoupeny. Každý druh jest vystaven nejméně ve dvou, po případě ve třech kusech, a to jeden s korou, jeden podélným řezem a eventuelně jeden příčným řezem. Polovice řezů jest vždy leštěná. Pouze při cizozemských druzích nebylo možno toto pravidlo vždy provésti.

13—14. Krásná, velmi tvrdá dřeva palmová a to: *Oreodoxa regia H. B., vrchoslav volatá; Cocos nucifera L., kokosník; Borassus flabelliformis L., lontár obecný*

15. Průřez kmene *Quercus ruber L., dub plut,* s mohutnou vrstvou korkovou. — Krásné a tvrdé dřevo *Casuarina equisetifolia Forst, přesličníku tichomořského* a *Carya olivaeformis, ořechu olivotvarého.*

16. Zajímavé stromy a keře ve stepích střední Asie rostoucí a cenné druhy rodů *Ammodendron, Haloxylon, Halostachys, Calligonum.*

17. V hořejší řadě vystaveno jest několik tropických lian a otáčivých rostlin. Ve prostředku stojí krásný kus kmene *Haloxylon ammodendron, saxaul.*, stromu bez listů, rostoucího v stepích střední Asie. Dřevo jest velmi tvrdé, vzrůst pozvolný. Vystavený kmen jest asi 120 let starý. — Dále *Salsola Guajacum officinale L., guajak obecný;* velmi těžké a tuhé dřevo, poskytuje pryskyřici guajakovou (viz skříň 28.). — *Swietenia Mahagoni L., mahagon,* velmi vzácné dřevo k pracím truhlářským.

18. *Quasia amara L., hořkoň obecný* a *Simaruba excelsa DC., simaruba ztepilá;* hořké dřevo, užívá se ho v lékařství. — Druhy rodu *Serjania* vynikají zvláště nepravidelným dřevem.

19. Druhy rodu *Banksia, paučkovec,* mají zvláště krásné a pevné dřevo. (Celý kmen viz v rohu sálu.)

20—21. *Haematoxylon Campechianum L., krveň obecná;* dřevo (kampeška) se potřebuje k barvení. — Druhy rodu *Bauhinia* mají dřevo velmi nepravidelně složené. — *Pterocarpus santalinus L., křídlok santál,* poskytuje červené santalové dřevo, jehož v lékařství se potřebuje. — Rod *Diospyros* poskytuje různé druhy dřev ebenových.

22. *Olea europaea L., oliva obecná;* z plodu připravuje se olej; pevné dřevo slouží k menším truhlářským a soustružnickým výrobkům.

IV. Sbírka kor vyložena jest ve skříni č. *23 a*).

23. *a)* Vystavených kor se veměs v lékařství užívá. Zláště důležity jsou: kůry rodu *Cinchona (chinik),* jichž jest 5 vystaveno a obsahují důležitý alkaloid chinin, v lékařství velmi často užívaný — *Rhamnus Purshiana DC.*, jehož často se užívá jako projímadla. — *Cinnamomum ceylanicum Breyne, skořicovník pravý,* poskytuje lepší druh skořice. — *Cinnamomum Cassia Bl., skořicovník kassia,* dává

méně dobrou čínskou skořici. — *Punica Granatum L., marhaník obecný* (plod viz skříň 9.); kůry se užívá proti tasemnici.

V. Sbírka kořenů vyložena jest ve skříních č. *23 b)* a *24*.

23. *b)* Vystavených kořenů užívá se vesměs v lékařství neb co koření. Nejdůležitější jsou: *Zingiber officinale Rosc., zázvor.* — Kořeny různých druhů rodu *Orchis* vstavač (salep) dávají s vodou vařeny rosol a upotřebují se v lékařství. — *Rheum officinale Baill.,* reveň, účinkuje projímavě.

24. Hlízy různých druhů *Aconitum, oměj,* obsahují vesměs velmi jedovaté látky, aconitin, pseudoaconitin atd. — *Althea officinalis L., proskurník,* ibišek. — *Glycyrrhiza glabra L.* a *Gl. echinata Jcq.,* lekořice lysá a lekořice ježatá, poskytují t. zv. sladké dřevo. — *Ipomoea Purga Hay., jalapa,* působí projímavě. — *Atropa Belladona L., rulík,* obsahuje jedovatý alkaloid atropin, kterého se zvláště v očním lékařství užívá. — *Rubia tinctorum L., mařena barvířská,* poskytuje dříve důležité červené barvivo. — *Cephaelis Ipecacuanha A. Rub., hlavenka dávivá,* důležité dávidlo.

VI. Sbírka rostlin tajnosnubných vyložena jest ve skříních č. *25* a *26 a)*.

25. Voskové modely hub ve starých sbírkách Musea se nalézající. Jelikož modely mnohých důležitějších hub scházely, pořízeny byly též někeré modely Brendlovy.

26. *a)* Zde vystaveny jsou nejhlavnější typy lišejníků českých.

VII. Sbírka látek rostlinných vyložena jest ve skříních č. *26 b), 27—28.*

26. b), **27.** a **28.** Rozličné rostlinné látky, zvláště *klovatiny, pryskyřice, balsamy, vosky, kaučuk* atd.,

jejichž upotřebení jest všeobecně známo a bližšího výkladu nepotřebuje. — Dle možnosti bylo vystaveno od každého druhu více vzorků, aby se různé obchodní druhy příslušné látky znázornily.

Ve *skříních* u oken vyloženy jsou některé *větší předměty,* zejména *plody. Zvláště* pozoruhodny jsou:

29. *Raflesia Patma Blum., patma javská,* poupata; žije jako cizopasník na kořenech rostliny Cissus. Květ vyvinutý má 30—50 *cm* v průměru. — *Anastatica hierochuntica L., choulivka jerišská,* též *růže z Jericha zvaná.* Schoulená suchá rostlina se ve vodě otevře; podobně se chová též Selaginella lepidophylla.

30. *Lagenaria vulgaris Ler., divenice obecná;* plody mají velmi různé tvary a slouží za láhve a nádoby. — *Cassia fistula L., kassia obecná;* dužniny v plodech se upotřebuje jak oné od tamarind. — *Lodoicea Sechellarum Lab., dupník sešelský;* jádro toto bylo ve středověku velice ceněno a platily se za ně veliké sumy; přičítala se mu moc proti všelikým jedům.

31. Krásné květenství palmy *Raphia Ruffia* a *Maximiliana regia* a plodenství palmy *Chamaerops excelsa.*

Na *prostředním okně do dvora* vystaveny jsou *preaparaty morfologické,* zhotovené prof. drem. *Jirušem.* Pod tímto oknem umístěna jest vzácná rostlina *Welwitschia mirabilis* Hook. f., jediný dosud známý druh toho druhu, pocházející z kamenitých pustin u Velrybí zátoky na západním pobřeží tropické Afriky. Náleží k rostlinám nahosemenným. Vyvinuje po dělohách dva veliké vstříčné listy, které po celý život rostlině zůstávají a pomalu vzrůstají, rozprostírajíce se zároveň v řemenovité laloky. —

Na obou postranních oknech vystavena jest praeparovaná sbírka řas z Helgolandu.

Mezi okny vystaveny jsou různé *kmeny palmové* a stromovitých kapradin, pak celý *bambus, Bambusa arundinacea L.*, jenž ovšem na tři částky jest rozložen, dar p. Vil. Staňka. — Velmi zajímavé a vzácné jsou Xanthorrhoeâ, žlutokapy, z Australie, které vylučují červenou neb žlutou pryskyřici (viz skříň č. 28.).

SÍŇ 13—17.

Oddělení mineralogicko-petrografické.

Základ k oddělení *mineralogicko-petrografickému* položil hrabě Kašpar *Šternberk,* darovav při založení Musea s jinými sbírkami svými bohatou sbírku mineralogickou, kterou již dříve zakoupením sbírky Lindackerovy značně rozhojnil. Po příkladu hr. Šternberka přispěli hojnými dary, celými sbírkami neb jednotlivými cennými kusy i mnozí jiní šlechticové čeští a četní pěstitelé věd přírodních. K velkolepému daru K. hrab. *Šternberka* důstojně se druží odkazy zvěčnělých příznivců Musea, pp. dvorního rady Dra B. šlechtice *Jiruše* a zdravotního rady MUDra V. *Wraného.* Prvý odkázal vlasteneckému ústavu našemu značný obnos na doplnění sbírky mineraly mimočeskými, druhý zanechal Museu přeskvostnou, mnohé vzácnosti a některá unika česká obsahující mineralogickou sbírku svoji, jakož i překrásnou sbírku broušených drahokamů; oba odkazy platně přispěly k obohacení a doplnění sbírek oddělení mineralogicko-petrografického, které v kruzích odborných všech zemí chvalné pověsti požívají.

Sbírka *mineralogická* byla původně umístěna v soukromém bytu prof. Steinmanna v ústavě polytechnickém; r. 1821 byla přestěhována do bývalého Šternberského domu na Hradčanech (za arcibiskupským palácem) a r. 1847 do bývalého paláce Jana hrab. Nostice na Příkopě, jejž stavové zakoupili a Společnosti musejní v užívání odevzdali. Z domu tohoto přenesena sbírka mineralogická na jaře r. 1891 do nové budovy musejní, kdež jí vykázány prostorné a světlé síně v pravém křídle

prvého patra. Jakmile nové, vkusné a účelné skříně postupně dodávány byly, započato hned s upravováním a vystavováním sbírek oddělení tohoto. Na podzim r. 1892 byla sbírka soustavná veřejné návštěvě odevzdána, na jaře r. 1893 následovala sbírka minerálů českých.

S obtížemi nemalými potkalo se instalování sbírky *petrografické* a spracovaných kamenů, drahokamů a staviva, jakož i sbírky *meteoritů*, jelikož sbírky ty teprve pořízeny býti musily.

Že sbírka petrografická v poměrně krátké době skoro bez obětí peněžitých dosáhla značných rozměrů, děkovati jest tehdejšímu inspektoru oddělení mineralog.-petrograf., zdravot. radovi MUDr. V. *Wranému*, kterýž zakoupiv obsáhlou sbírku hornin, Museu ji daroval. Sbírka ta, v době poslední velmi značně rozhojněná a četnými a cennými příspěvky obohacená, byla r. 1894 úplně postavena; v době blízké bude instalována v sálech 13. a 14. pěkná sbírka hornin a žilovin českých, k níž jest materiál skoro úplně již snesen.

Podobně položil p. Dr. *Wraný* základ ku sbírce *broušených drahokamů*, darovav původně Museu asi 600 různých broušených kamenů, které skorem všechny důležité drahokamy a ozdobné kameny obsahovaly; k těmto přibylo z odkazu jeho 311 krásných exemplářů. K velkolepému daru tomuto přičinil p. K. *Rummel*, c. a k. dvorní klenotník, neméně cenný dar asi 300 kusů.

Sbírku meteoritů podařilo se koupí, zvláště z odkazu Jirušova, jakož i výměnou značně rozhojniti, tak že čítá nyní 179 pádů a nálezů o 193 kusech a bohatostí svojí nad sbírky takové jiných, podobných museí vyniká a zvláštní okrasu oddělení mineralogicko-petrografického tvoří.

Soustavná sbírka mineralogická, v síni čís. *17* umístěná, jest uspořádána dle soustavy *lučebné,* kterak ji prof. P. *Groth* navrhl. Jednotlivé třídy jsou na zvláštních tabulkách jazykem českým i německým vyznačeny; co do označení minerálů užito pravidlem jmen vědeckých, jen výjimkou uvedena jsou pojmenování triviální česká a německá. Drobnějším tiskem označeno jest na levé straně etikety naleziště jazykem českým, na straně pravé jazykem německým; souhlasná pojmenování v obou zemských jazycích jen jednou tištěna jsou. Ve *sbírce*

české jsou mineraly dle nalezišť urovnány a v těchto opět soustavně spořádány; v síni *14.* jsou vystaveny mineraly žil rudních, v síni *13.* mineraly, na ložích se vyskytující, jsou dle útvarů a geograficky rozčleněny.

Podobně jako soustavná sbírka mineralogická jest též soustavná sbírka *hornin* v síni čís. *16.* etiketována. U meteoritů, v téže síni vyložených, udává předložená cedulka skupinu petrografickou, pod kusem uložená etiketa místo a čas, kde meteorit buď spadl neb nalezen byl.

Drahokamy a šperkové kameny v síni *15.* jsou označeny tučně tištěným jménem mineralogickým, pod nímž drobným písmem pojmenování, jehož se v obchodu užívá, vyznačeno jest; co naleziště na dolejším konci podložky toliko země jest udána.

Sbírka spracovaného *staviva* dosud není úplně pořízena, úprava a pořad bude obdobný se sbírkou hornin.

Soustavný postup v jednotlivých síních označen je číslicemi na skříních a v těchto postupuje se od řady dolejší k řadám vyšším; výjimku činí skříně na stěnách v síních čís. *13.*, *14.* a *17.* umístěné, v nichž vystaveny velké kusy výstavní toliko dle velkosti a tvaru bez zřetele na pořad soustavný.

SÍŇ 13.

Sbírka českých mineralů.

Z velkých výstavních kusů umístěných ve skříních 1—4. a 25—28. vytknouti sluší b e r y l l y z okolí Písku a Ronšperka, t u r m a l í n z Písku, a m e t h y s t y z Křižan, z á h n ě d u z Čachotína (1), velké desky pískovce s w a v e l l i t e m z Třenic (2), velké druzy a krystaly v á p e n c e ze Zlíchova a Tetína (3), na obou koncích vyvinutý krystal k ř e m e n e z Cinvaldu, velké druzy z á h n ě d y a k ř i š ť á l u z Ratibořic (4), krásné druzy b a r y t u z Příbrami a Jedové Hory, c h a b a c i t z Řepčic (25), n a t r o l i t h z okolí České Lípy, obrovské krystaly k ř e m e n e z Jablonce (26), a m e t h y s t z Hodkovic (27), velké kusy h y a l i t h u z Valče (28).

5—11. *Mineraly prahorní* zastoupeny jak jednotlivými krásnými kusy, tak i celými suitami. Pozoruhodnější jsou nálezy sušické, zvlášť pěkně růžové turmaliny a lepidolithy (5), mineraly okolí Hazlova, turmalín, egeran (6) a periklin; naleziště Gängerhäusel vykazuje vzácný korund, dále rutil, kyanit a krásné srostlice orthoklasu; z okolí Blatna vystaveny polianit, pyrolusit (7), haematit a psilomelan (8), z Litic krásný smaragdově zelený fluorit, laumontit a vápence; z Velké Oupy v Krkonoších vyloženy krásné scheelity (9). V středních Čechách zvlášť jsou pozoruhodná naleziště okolí strakonického a píseckého i uvésti sluší zvlášť krásné a velké krystaly fluoritu z Mutěnic, výtečné bertrandity a fenakity a první český anatas z Horního Novosedla (10), molybdaenit, monazit, xenotim, apatit, farmakosiderit, symplesit, chalkolith, turmalín, bertrandit, topas, beryll a jiné mineraly ze živcových lomů od Písku a Oudraže (11).

12—14. *Mineraly útvaru silurského;* zvlášť pozoruhodny některé pěkné kusy z bližšího i vzdálenějšího okolí pražského a berounského: skvostné baryty z Krušné Hory, nový nález datolithu z Lištic, krásné barrandity z Třenic (13); vzácný sferit ze Zaječova (14).

15—16. *Nerosty útvaru kamenouhelného, permského* a *křídového;* baryt v arkose z Krkavce u Plzně (14), pěkné vivianity z Valdic (15); zvlášť zajímavo jest železo tellurické, nalezené při stavbě tunelu u Chocně (16).

17—23. Hojná řada *mineralů třetihorních,* zvlášť z horstva vyvřelého, čedičů a znělců, předem různé

zeolithy, mezi těmito nový český mineral, zeofyllit zvaný, vápence a prvý nález českého anhydritu (17—19), dále překrásné aragonity z okolí Hořence a Bíliny a sádrovce z Čermík a Loun (21), výborně krystalovaný Whewellit z Kopic, krásné hyalithy z Valče, augity a amfiboly z Vlčí hory u Černošína (23).

23—24. Mineraly *staršího* a *mladšího náplavu*, zvláště z pyropových štěrků, jakož i některé *posud se tvořící mineraly*, jako sádrovce a vivianity z rašelin a usazeniny vřídla Karlovarského.

SÍŇ 14.

Sbírka českých mineralů.

V nástěnných skříních **1—4.** a **25—28.** nalézají se některé vzácné a překrásné exempláře, tak na př. velká druza proustitu z Jáchymova, dar císaře Františka I. (1, hoření řada), výtečný krystal křemene z Capartic a argentit z Jáchymova (1); krásné pyrargyrity a sfalerity z Ratibořic (2—4); suita křemene a velký lithionit z Cinvaldu (4), krásné druzy barytu z Příbrami (25), výtečný valentinit a růžový dolomit (26), krásný pyromorfit, cerussity (28) a vápence z Příbrami (27).

5—6. *Cinvald.* Mezi mineraly cinvaldskými vynikají krásou a vzácností: fluorit, cerussit, azurit (5), bohatá suita scheelitů, stolzitů a volframitů (6).

6—9. *Krupka* a *Slavkov.* Z ložiska posledního vystavena vzácná měď, krystalovaný molybdaenit, chalkopyrity nevšední velikosti (6); bohatá, překrásná suita cínovce čili kassite-

ritu; fluority různé barvy (7); vzácný cupromangan; řada scheelitů a apatitů nevšední krásy, pseudomorfosy apatitu po prosopitu (8); výborný skorodit, dobré chalkolity, topasy a karfolity (9). V téže skříni suita nerostů ze Schönfeldu: jednoduché, krásné krystaly sfaleritu, apatitu a kassiteritu. V hoření řadě mineraly z Harrachova.

10—12. *Jáchymov.* Z bohaté suity naleziště tohoto připomenouti sluší arsen, vismut, stříbro, nickelin, chloanthit, arsenopyrit, dále řadu krásných argentitů (10); vzácný akanthit, překrásné sternbergity a argentopyrity a nad jiné vynikající suitu proustitu a pyrargyritu, jakož i vzácný rittingerit (11); dále pěkné uranothallity, voglit, vzácný schröckingerit, bohaté kusy uraninu, v němž, jak známo, poprvé radium nalezeno, skvostný johannit, zippeit a j., chalkolith, skvostný zeunerit, dále mixit, walpurgin, hemimorfit, eliasit a gummit (12). —

13. *Vejprty:* stříbro, argentit, stefanit a fluorit. *Michalovice:* antimonit, nickelin, vápenec a stiblith. *Bleistadt:* sfalerit, zvláště krásné cerussity a pyromorfity.

14—15. *Stříbro.* Různé rudy stříberské, zvláště galenit a cerussit, mimo tyto zajímavé křemeny (14), baryty a pyromorfity; ze sousední *Kšice* pěkný wurtzit, galenit a calcit; z *Merklína* rudy zinkové, greenockit, sfalerit, smithsonit a hemimorfit. Z *Rudolfova* pěkné ryzí stříbro (15).

16. Ryzí stříbro z *Hodovic,* zlato z *Dobré Vody,* jemně v křemen vtroušené. Z *Ratibořic* vystavena krásná suita, obsahující stříbro, sfalerit, galenit, chalkopyrit, krásné pyrargyrity, tetraedrity, stefanity a j.

16—17. *Stará Vožice* vykazuje tytéž mineraly jako naleziště dřívější; zvláště krásné jsou galenity a stefanity (17). Z *Kutné Hory* zvláště pozoruhodným jest anatas, brookit a cronstedtit, z *Jílového* krásná suita z části bohatých kusů zlata, které též z *Knína* a *Milešova,* jemně v křemen a antimonit vtroušené, vyloženo jest; z ložiska posledního celistvý ryzí antimon.

18—24. *Příbram.* Četné mineraly naleziště tohoto jsou ve skvostných exemplářích zastoupeny, tak arsen, allemontit, antimon, stříbro a různé sirníky a arseniky (18); řada galenitů, bohaté argentity, vzácné miargyrity, diafority, krásné bournonity, pyrargyrity, skvostné, velmi bohaté pyrostilpnity a výtečné tetraedrity (19); bohatá řada výtečných stefanitů, skvostná suita valentinitu (20); některé kysličníky a uhličitany (21); nedávno objevený vitherit, skvostné cerussity a krásné baryty generace starší (22) a mladší, druzy pěkných a velkých krystalů wulfenitu, před krátkou dobou nalezený scheelit, dále uranin a v Příbrami vzácné sádrovec a apatit. Krásné, z části pěkně zelené pyromorfity a nažloutlé kampylity (23); řada cronstedtitů, jakou se sotva jiné museum vykázati může, některé zeolithy a přeměny rudy uranové, eliasit a gummit. — *Jedová* neb *Dědova Hora* u Komárova. Rtuť, pyrit, chalkopyrit, rumělka čili cinnabarit, bornit, malý kousek tetraedritu

(unicum), různé uhličitany a skvostná řada velkých červeně neb modře zbarvených barytů.

SÍŇ 15.

Sbírka broušených drahokamů a šperkových kamenů.

9 V řadě prvé vystaveny jsou modely největších démantů světových: regent, koh-i-noor, hvězda jihu, pigott, paša, hvězda polární, císařovna Eugenie, Hope, Nassak, Velký Mogul, Orlov, Florentýn, Sancy, Šach a démant drážďanský. K těmto druží se démant v různých tvarech výbrusu, brilliant, routa a tabulka, pak různé odrůdy korundu, rubín, safír, leukosafír, žlutý safír a safír asterie a j., dále odrůdy spinellu a chrysoberyllu.

V řadě druhé nacházejí se překrásné smaragdy, aquamariny, berylly, mezi těmito některé krásné kameny z Písku, vzácný euklas, pak fenakit, různé topasy, zirkon, chrysolith a granáty indické, tyrolské a uherské.

V řadě třetí jsou vyloženy granáty africké, též kapské rubíny zvané, granáty české nebo pyrop, granát růžový z Mexika a zelený demantoid, pak sledují andalusit, staurolith, axinit, cordierit, kyanit, titanit, vesuvian, diopsid, epidot, ka ait neb tyrkis a různé opaly.

Řadou čtvrtou počínají t. zv. polodrahokamy s různými odrůdami křemene a chalcedonu, pak různé živce, některé pyroxeny a amfi-

boly, dále malachit, různé serpentiny nebo hadce a j.

Sbírka staviva spracovaného, která se nyní upravuje, bude vystavena v nástěnných skříních 1 až *8*.

SÍŇ 16.

Soustavná sbírka petrografická a sbírka meteoritů.

1—4. *Horniny s převládajícím alkalickým živcem a křemenem (slídou neb amfibolem):* žuly, struktura a druhy (1, 2); žulový porfyr (2); křemitý porfyr, tříděn dle mikroskopické povahy základní hmoty (2, 3); křemitý trachyt, rozdělen dle struktury (4).

5—6. *Horniny s převládajícím alkalickým živcem, hojnější neb méně hojnou slídou neb amfibolem:* syenit, syenitový porfyr, mineta, vogesit, bezkřemenný porfyr (5), trachyt, trachyty znělcové a andesitické (6).

7. *Horniny s převládajícím alkalickým živcem a s nefelinem neb leucitem:* elaeolithický syenit a porfyr elaeolithického syenitu, znělce, jež rozděleny na vlastní znělce, trachytům podobné, leucitické znělce a leucitofyry.

8—9. *Horniny s převládajícím živcem sodnatovápenatým, amfibolem neb tmavou slídou:* diorit, dioritový porfyrit s kersantitem, amfibolický a slídnatý porfyrit, propylit, dacit (8) a andesit (9).

10—13. *Horniny s převládajícím živcem sodnatovápenatým a augitem neb jiným pyroxenem:* diabas olivinický a olivinu prostý, zrna různého

(10), struktury diabasu, augitický porfyrit dle typů Rosenbuschových (11); melafyr, gabbro, theralith, tešenit (12); čedič živcovitý, roztříděný dle struktury, tefrity a basanity (13).

14—15. *Horniny prosté živců:* pikrit, pikritový porfyrit, harzburgit, dunit (hadec), augitit, limburgit neb magmatový čedič, nefelinit (14), nefelinický čedič, leucitit, leucitický čedič, čedič melilithický. Vzory lávy, sopečná struska a půma, pemza, lapilli, pemzový pískovec, sopečný slepenec, tuf, sopečný písek a popel (15).

16—19. *Horniny z oboru břidlic krystalických:* rula, dle slohu a součástek (16), bělokamen, porfyroid (17), svor (17, 18), chloritová a talková břidlice, amfibolit, eklogit a granatovec (18), fyllity a polofyllity, hlinité břidlice a jich proměny v sousedství hornin vyvřelých (19).

19—23. *Horniny ostatní:* lupky, hlíny, křemeny a křemence (20), droby a pískovce, slepence a brekcie, valouny a oblázky, písek (21); vápence s opukou a slínem, dolomity, magnesity (22); rudy, soli a uhlí (23).

U skříní *21—23.* více než 5 *m* vysoké sloupce čediče nefelinického z Hasenburku.

24—27. Sbírka meteoritů, roztříděná na kameny meteorické a železa meteorická. Z českých povětroňů jsou vystaveny kameny z Lysé, Kravína u Tábora (24), z Praskoles u Hořovic a Ploskovic (25) a železa z Lokte (zakletý purkrabí) (26), z Broumova a z Bohumilic (27), hlavní kus železa

tohoto uprostřed síně na zvláštním podstavci. Z moravských meteoritů vyloženy jsou eukrity stonařovské a chondrit z Blanska. (Odlitky povětroních želez českých z Lokte, Bohumilic a Broumova vystaveny jsou na skříních *4.*, *11.*, *18.* a *22.*)

SÍŇ 17.

Mineralogická sbírka soustavná.

V nástěnných skříních **1—4.** a **65—68.** jsou některé vzácné kusy vystaveny: stříbro z Kongsberka a krásné krystaly antimonitu z Japonska, největší u Kragerö v Norsku nalezený fenakit (1); velké krystaly křemene (1, 2); krásná druza amethystu z Brasilie (2); fluority z Anglie (4); překrásná druza azuritu z Chessy, železný květ z Eisenerzu (65); velké leštěné desky malachitu z Uralu (65, 67); obrovský moroxit z Renfrew (66); zvláště velký periklin z Tyrolska a živce z Rio Janeiro (67); obrovské desky muskovitu z Brasilie, překrásný datolith z Toggiany a velký skapolith z Natural Bridge (68). Velké kusy jsou na zvláštních podstavcích vystaveny: sůl z Věličky a z Kavkazu, calcit z Joplin Co. v státě Missouri a z Příbrami, přeskvostný millerit od Kladna a velký kus mořské pěny a jantaru. Na sloupcích postaveny amethyst z Tyrolska a orthoklas ze Slezska.

5—7. *Prvky.* Diamanty z Brasilie, z jižní Afriky (dva krásné v mateční hornině zarostlé krystaly) a z Australie, dále tuha a krásně krystalovaná síra ze Sicilie; kovy kruché, tellur, arsen, antimon, z Andreasberka zřetelně krystalovaný,

allemontit a vismut (5); platina, valounky a písek, železo z Grónska, měď, stříbro krásně krystalované, drátovité a plíškovité, merkur čili rtuť a pěkně krystalovaný amalgam (6); zlato krystalované, drátovité, plíškové, ryžované a valounky; elektrum, zlato stříbrem velmi bohaté.

7—15 *Sirníky, seleníky, telluríky, arseniky, antimoníky, vismutíky a soli sirné.* Realgar, auripigment, antimonit (7), molybdaenit, krásná suita sfa eritu nebo blejna zinkového a alabandin (8), krásný krystal greenockitu ze Skotska, krystalovaný nickelin ze Sangershausen, pěkné krystaly pyrrhotinů, výtečné krystaly haueritu z Raddusy a z Kalinky, skvostná řada pyritu z Elby, Traverselly, Dognaczky a jiných nalezišť (9, 10); soutvaré s pyritem sloučeniny a řada rhombická kyzu železného: markasit, arsenopyrit, glaukodot a j. (10, 11); krásná kollekce galenitu čili leštěnce olověného (11), leštěnec stříbrný nebo argentit, pěkné chalkosiny, vzácný akanthit, krystalovaný skutterudit a diskrasit (12); různé odrůdy rumělky čili cinnabaritu (12, 13), mineraly tellurové, sylvanit, krennerit a nagyagit, pěkné bornity a chalkopyrity (13); některé vzácnosti, jako zinkenit, lorandit, miargyrit, binnit, freieslebenit, diaforit, krásné bournonity, velmi krásné proustity nebo jasnorudky (14) a temnorudky neb pyrargyrity, pyrostilpnity, xanthokon, tetraedrity, jordanity, meneghinit, stefanity, polybasity, nový prvek „germanicum“ obsahující argyrodit, enargity, franckeit a kylindrit.

16—24. *Kysličníky.* Druzy arsenitu, vzniklého při požáru v dolech u Smolníku, překrásný senarmontit a různé odrůdy křemene: křišťál, záhněda (16), amethyst (16, 17), obecný křemen, železitý křemen, chalcedony (18) a achaty, plasma, heliotrop, chrysopras a pazourek. Velké krystaly tridymitu, výtečné obrovské krystaly brookitu z Tyrolska a Walesu, anatas z Bourg d'Oisans a zvlášť velký krystal z alpy Lercheltiny, pěkné ruti y (19); zirkon, čirý z Tyrolska a velké krystaly z Renfrew a z Miasku; řada kassiteritu čili cínovce, rudy manganové, polianit a pyrolusit (20); různé odrůdy korundu, rubín, safír a smírek; překrásná suita haematitu z Elby, Sv. Gotthardu, Traverselly, alpy Lercheltiny, Dognaczky atd.; odrůdy, jež slují slída železná, krevel, jikercovitý, hlinitý krevel atd.; cuprit, krystalovaný a kusový i vláknitý, t. zv. chalkotrichit; opal, zvlášť krásný drahý opal z Barracoo River v Queenslandě a pseudomorfosy z White Cliffs v Australii, ohnivý opal ze Zimapanu v Mexiku (22); odrůdy opalu hyalith, menilith, alumocalcit, hydrofan zvané; dále hydrargyllit, krystalovaný diaspor, manganit (23), hnědel čili limonit (23, 24), brucit a pyrantimonit (24).

24—26. *Hálovce.* Sylvin, salmiak, sublimovaný na lávě (24), sůl kamenná, čirá a různě zbarvená, sůl ze Staruně s uzavřenou naftou (24, 25), bohaté kusy kerargyritu (25), výtečná řada fluoritu různých barev a tvarů (25, 26), vzácný sellait, krásné ka omely a krystalované kryolithy, thomsenolith a ralsto-

nit z Grónska; vzácný prosopit, matlockit, priceit, boleit a atakamity (26).

27—35. *Dusičnany a uhličitany.* Umělý krystal ledku draselnatého a ledek chilský, různé odrůdy vápence nebo ca citu, čirý, dvojlomný vápenec islandský, krásné druzy z Anglie, Andreasberku, Bleiberku a m. j. (27, 28); ukázky různých leštěných mramorů (29); krásně krystalovaný dolomit z Traverselly, Imfeldu a jiných nalezišť (29, 30); soutvaré s vápencem uhličitany, ankerit, magnesit, mesitin, smithsonit (30), dialogit, zvláště krásné krystaly skalenoedrické z Wissenů (30, 31) a siderit nebo ocelek. Řada rhombických uhličitanů: aragonit, výtečné krystaly z Moliny, Spaní Doliny, z Leogangu a ze Sicilie, karlovarský hrachovec a vřídelný kámen (31); železný květ, dále alstonit, vitherit, výborné strontianity a cerussit nebo běloba (32). Krásná suita malachitu a azuritu (33); vzácný parisit a překrásné fosgenity; manganové mineraly braunit a hausmannit (34).

35—38. *Sirany, chrómany, molybdaenany, volframany.* Řada krásných barytů (34, 35) a coelestinů, zvláště krásné kusy ze Spaní Doliny a Scharfenberka (35, 36), soutvarý anglesit, překrásný exemplář z Kirlibaby; výborné krokoity z Berjósovska, Mt. Dundas a z Brasilie, pěkná kolekce wulfenitů z Bleiberka a velké krystaly z Arizony (36); krásné scheelity, vzácný australský stolzit, pěkné volframity, uranity, bröggerit, cleveit, linarit, brochantit, lanarkit, caledonit, leadhillit a různé odrůdy sádrovce (37). Epsomit neb hořká sůl, skalice bílá čili gos arit, zelená nebo

melanterit a modrá čili chalkanthit; dále langit, herrengrundit a vzácné felsöbanyit, syngenit, lettsomit a johannit.

38—39 *Hlinitany, železnany, bórany*. Spinell a pleonast (38); do skupiny spinellu příslušné mineraly, mezi jinými obrovské franklinity, krásné magnetity z Traverselly, Nordmark a alpy Lercheltiny; zvláště pěkné chrysoberylly a alexandrity. V poslední řadě boracit, tinkal nebo borax, colemanit, nadorit a j. (39).

40—44 *Fosforečnany* a sloučeniny příbuzné. Pěkně krystalované xenotimy a monazity s odrůdou turnerit zvanou, vzácný pucherit a krásné kolumbity z Norska, Grónska a Bavor (40); řada výtečných apatitů a různých odrůd tohoto mineralu (40, 41); soutvarý pyromorfit — zelenoba a hnědoba — pěkné kampylity, překrásné a vzácné mimetesity a vanadinity (41); vzácný herderit, dobře vyvinuté libethenity a adaminy, olivenity, descloizity, výborné lunnity a krásné azurithy z Werfen a Georgie (42); pěkný roselith, překrásné erythrity, skorodity a euchroity (43); výborné farmakosiderity, typické wavellity, kalaity, kakoxeny a krásné chalkolithy (44).

45—49. *Zásadité křemičitany* nebo *basické silicaty*. Výborné krystaly staurolithu, pěkné hemimorfity, andalusity a chiastolithy (45); krásná řada výtečných topasů ze Schneckensteinu, ze Sibiře, Ameriky, Japonska, oblázky topasové, t. zv. piňgos d'agoa, stébelnatý topas čili pyknit; výborné kusy disthenu a skvostné datolithy, několik krásných krystalů

vzácného eukasu z Brasilie a z Korutan (46); výborné turmaliny různých barev, zvlášť pěkné rubellity z Uralu a Kalifornie, mnohobarevné turmaliny z ostrova Elby a z Kalifornie, karfolity, bertrandity, lievrity, humity (47); dobře krystalované chondrodity, helvin, pěkná suita epidotů zvláště ze Solnohrad a z Norska (48); výborné idokrasy tyrolské, norské a sibiřské (49).

49—54. *Orthosilicaty.* Pěkné monticellity, chrysolithy, oliviny, vzácné fenakity, danburity a eulytin (49); bohatá řada granátů různých barev, tvaru a velkosti; chrómový granát nebo uvarovit a demantoid (50, 51). Krásné dioptasy, prehnity a axinity (51); různé slídy, tmavé, světlé a lithnaté, k těmto druží se t. zv. kruché slídy, xanthofyllit, brandisit a j. (52). Mineraly skupiny chloritu: pennin, klinochlor, leuchtenbergit, kämmererit, vzácný cronstedtit a j. Skupina serpentinu čili hadce s různými odrůdami, dále talek nebo mastek (53) a steatit v pěkných klamotvarech po křemenu a dolomitu; sepiolith nebo mořská pěna, kaolin nebo porculánka a agalmatolith (54).

55—58. *Metasilicaty.* Pěkné lazurity, cordierity, perovskit, ilmenit, různé mineraly skupiny augitu, jako: enstatit, bronzit, hypersthen, diopsid, hedenbergit, jeffersonit, fassait, augit, spodumen, hiddenit, akmit, wollastonit, rhodonit, babingtonit a jadeit (56) a skupiny amfibolu: anthofylit, tremolith, asbest, aktinolith, pargasit, amfibol a nefrit (57). Prosté, zarostlé a narostlé krystaly eucitu, draho-

cenné odrůdy beryllu, smaragd a aquamarin a vzácný pollux z Elby (58).

59—61. *Polysilicaty.* Řada velmi krásných adularů (58), orthoklas pěkně krystalovaný, krásné zelené mikrokliny, albity a perikliny (59) pěkné oligoklasy, labradority a anorthity; mineraly skupiny skapolithu a pěkné titanity (60, 61); některé vzácnosti jako yttrotitanit, katapleit, eudialyt, pyrochlor, polymignit, aeschynit, polykras, euxenit, petalit, milarit, neptunit a j.

61—63. *Vodnaté křemičitany:* zeolithy, jako natrolith, skvostný skolezit, vzácný edingtonit, analcim (61); krásné růžové apofyllity z Andreasberku a velké krystaly z Východní Indie, vzácný epistilbit, brewsterit a krásné stilbity a desminy (62); pěkné phillipsity, výborné harmotomy z Andreasberku a ze Skotska, krásné chabasity a laumontity (63).

64. *Organické sloučeniny.* Whewellit ze Saska, mellit, výborně krystalovaný z Valchova a z Ruska, některé uhlohydraty, jako hartit, ozokerit a j.; pryskyřice, pěkné kusy jantaru čili succinitu a rozličné uhlí.

Poschodí II.

V poschodí druhém umístěny jsou výstavní *sbírky zkamenělin* a *hornin* čili *palaeontologické* a *geologické* (síně č. *1—8*) a sbírky *zvířeny* čili *zoologické* (síně č. *9, 10, 12—17*) mimo pokračování *botanické* sbírky *herbářní* (síň č. *11*), která však pouze jednotlivcům k vědeckému studiu jest přístupna.

SÍŇ 1—8.

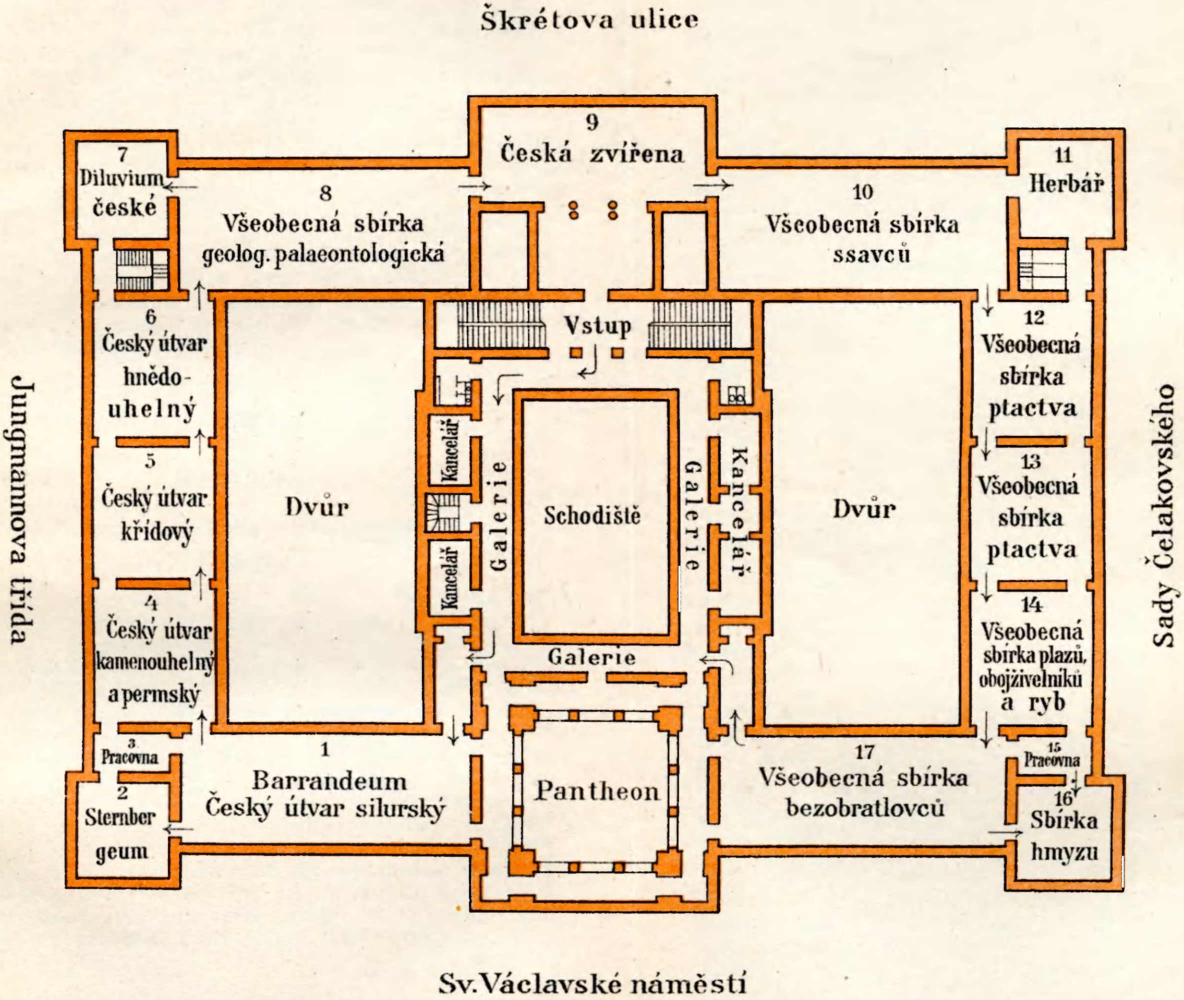
Sbírky zkamenělin a hornin

(palaeontologické a geologické).

Účelem těchto sbírek jest předně podati *zevrubný obraz geologického složení povrchu království Českého a dějiny jeho přetvarů*, za druhé pak znázorniti stručně *složení kůry zemské na celém povrchu světovém*. Prvnímu úkolu věnováno jest šest síní v řadě 1.—7., úkolu druhému síň 8.

Z útvarů kůru zemskou skládajících zaujímají v Čechách první místo *prahory*, tvořící povrch největší části země i pohraničná horstva, podklad útvarů ostatních t. zv. *sedimentních* čili z vody usazených, z nichž jsou ve vlasti naší zastoupeny všechny kromě útvaru kamenosolného. Na mnohých místech jsou útvary tyto proraženy horninami *vyvřelými* (sopečnými) č. *eruptivními*, které,

Poschodí II.

Farský v Praze.

zejména jako České Středohoří, porfyrové pohoří rudohorské a žulové pohoří středočeské, tvoří hornaté celky.

Sbírky rozděleny jsou dle útvarů těchto následovně: *Síň 1. Barrandeum*, sbírka hornin prahorních a cambria, jakož i siluru a devonu českého. *Síň 2. Sternbergeum* sbírka originálů k dílu hr. Kašpara Šternberka „Flora d. Vorwelt". *Síň 3.* Pracovna pro palaeontologii rostlinnou (nepřístupna). *Síň 4.* Sbírka útvaru kamenouhelného, permského a jurského. *Síň 5.* Sbírka útvaru křídového. *Síň 6.* Sbírka útvaru třetihorního (hnědouhelného). *Síň 7.* Sbírka starších a mladších naplavenin. Síní touto ukončeny jsou sbírky původu českého. K nim připojena v *síni č. 8.: Všeobecná sbírka stratigrafická*, která poskytuje celkový obraz kůry zemské na celé zeměkouli, a *sbírka dynamicko-geologická* (skříně pod okny), která znázorňuje pochody, jež při tvoření a přetváření kůry zemské se dějí.

SÍŇ 1.

Barrandeum.

(Prahory, cambrium a útvar silurský s devonským.

I Prahory.

Nástěnné skříně čís. *1.—3.* (hned u vchodu) a čís. *64.—66.* (při průčelní stěně protilehlé) obsahují typy hornin, skládajících české prahory. *Mapy* nad skříněmi znázorňují rozložení jednotlivých *prahorních massivů* čili *celků* v království Českém a římské číslice, jimiž jsou tyto označeny, opakují se i ve skříních u řad hornin, z dotyčných prahorních celků pocházejících.

Základem sbírky jest *sbírka Fr. X. M. Zippeho*, tvořící doklad ku práci jeho ve knize *Sommerově „Königreich Böhmen"*, doplněná novějšími pracemi komitétu pro výzkum Čech a některými dary. Z těchto uvésti sluší zvlášť *sbírku Göthovu* z okolí Karlových Varů. Sbírka rozvržena jest dle prahorních skupin a obsahuje vždy jen horniny nejvýznačnější, mezi nimiž *rula, žula* a *svor* (viz velké balvany na skříních) v nesčetných odrůdách tvoří hlavní jádro prahor.

Prahorní skupiny takto za sebou ve skříních následují:

1. Řada *1.* a *2.* I. *Vysočina českomoravská.* Zaujímá téměř celé jihovýchodní Čechy. Poměry uložení podmiňuje *rula.* Podřízeněji vystupují *svor, amfibolit* a *žula. Vápenec,* často dolomitický v roztroušených ložích, *granulit* v několika menších partiích. Hojně *hadec* č. *serpentin.*

Řada *3.*, *4.* a *5.* II. *Šumava* od Vyššího Brodu až po průsmyk domažlický. Poměry uložení podmiňují: *granulit* (bělokamen), *rula, žula* a *svor.*

Granulit skládá Blanský les, pohoří Prachatické a Křišťanovské. Rula jako hlavní hornina obklopuje pohoří granulitová. Svor skládá jen nejsevernější cíp Šumavy s Jezerní Stěnou, žula zejména hlavní hřbet šumavský. Podřízeně vystupují *amfibolit* se *serpentinem,* vápenec, křemen, porfýr a kamení dioritové. Důležita jest *tuha.*

2. Řada *1.* III. *Český Les.* Od průsmyku domažlického až k Dyleni. Na východ z části ohraničen *křemennou slojí* (viz křemencovec). Poměry uložení podmiňují *rula, svor* (tento jen ve skupině Dyleně) a *amfibolit.*

Řada *2.* IV. *Chebské Mezihoří* výhradně z prahorních břidlic č. fyllitů; dělí Čes. Les od Smrčin a útvaru třetihorního. — V. *Smrčiny* vystupují z útvaru třetihorního jako mohutný shluk *žulový,* k němuž na severu a na východě přikládá se *svor* a k tomuto na hranicích *břidlice prahorní* č. *fylit.*

Podřízeně vystupuje *křemen* (Göthův kámen), *vápenec* a *břidlice křemenná* a *egeránová* (tato dle nerostu vesuvianu č. egeranu zvaná).

Řada *2.* a *3.* VI. *Hory karlovarské,* část soustavy krušnohorské, skládají se v hlavní části z *Císařského Lesa,* tvořeného význačnou *žulou,* kterou *krystalinické břidlice* obklopují. V okolních částech

podmiňují poměry uložení *rula, svor, amfibolit, serpentin* a *prahorní břidlice* (fylity). Podřízeně vystupují *tuhové břidlice,* krystalické *vápence* a *křemenovec.* Z trhlin žuly karlovarské vyvěrají *teplá vřídla* (17 pramenů v Karl. Varech).

2. Řada *4.* a *5.*, **3.** řada 1. a 2. VII. *Rudohoří;* tvoří celou severozáp. hranici Čech.

Viz Laube „Geologie Čes. Rudohoří" v Archivu pro přír. výzkum Čech, k níž mnohé vyložené horniny jsou dokladem.

Hlavní horniny od spodu vzhůru sledující: *granulit, hlavní rula, svorovitá rula, muskovitová rula, svor, amfibolitové břidlice* a *fylity, lauterbašská břidlice, sericitová* a *krycí bř. kirchbergská.*

Mohutné shluky tvoří starší vyvřelé horniny: *žula* a *porfýr;* z mladších čedič, znělec, diority, diabas a j. V rulách uloženo kamení amfibolové, hadec, vápenec, úlomkovitý křemenec a j. Z rud nejdůlež. cínovec, dále krevel, hnědel, magnetovec, rudy kobaltové, niklové, vismutové, uranové a stříbrné.

3 Řada *2.* a *3.* IX. *Jizerské hory.* Hlavní hornina žula ve dvou tvarech: *granitit* nejvíce rozšířený a *žula vlastní.* Podřízeně *svor* a *fylit,* kromě nich i *křemenite břidlice, amfibolové kamení* a s těmito i *vápenec,* u Raspenavy (ophicalcit) též jako *Eozoon bohemicum* Fr. známý co nejstarší stopa života ústrojného.

Řada *4.* a *5.* X. *Krkonoše,* nejvyšší horstvo české, hlavní hřbet z *granititu,* vytvořující po zvětrání malebné turně (Dívčí kameny, Polední kámen atd.). Rozsáhlejší území než granitit zaujímají směrem od východu k západu: *rula, svor* a *fylity, křemenite břidlice, amfibolové kamení, malakolitovec* a *prahorní vápenec.*

64. Řada *1.* VIII. a—b. *Lužické hory* a *Ještěd.* Panující hornina: *žula* (norm. lužická a rumbur-

ská); v ní uložena rulovitá hornina t. zv. *protoginová* (vyvřelá rula).

Panující horninou Ještědského poh. jest břidlice prah. č. *fylit,* druhou *rulovitá žula* (protoginová).

Řada *2—3.* XI. *Orlické hory* a *Kladský Sněžník.* Panující kámen: *rula* (muskovitová a biotitová). Hojně: *svor* často křemenitý neb vápnitý s *tuhovou břidlou, provázený* všude *amfibolovou břidlicí,* kterou kryjí fylity (též t. zv. zelené břidlice). Ve svoru shluky *vápence.* Z vyvřelých hornin: *žula* (jinorázová), *syenit-gabbro* (na vrcholu Špičáku).

Výběžky: *Litické pohoří* (biotitová rula, chlumská žula) a *Potštýnské* i *Prorubské vrchy* (žula rulovitá).

Řada *3.* a *4.* XII. *Žďárské hory* mezi Želez. horami a Českom. Vysočinou. Hlavně: *rula* a *žula*; podřízeně: *svor, amfibolitová břidlice, fylit* (jen v malých ostrovech), *vápenec* též slídnatý č. cipolín nebo tremolitový), *hadec,* z vyvř. hornin *porfýr* a *diorit.*

64. Řada 5., **65.** řada *1.—2.* XIII. *Železné hory* od Labe u Labské Týnice podle Doubravky až ku Ždírci a Krucemburku. Panující kámen *rula. Svor* jen v severozápadním kraji v Polabí; značně rozšířena prahorni břidlice *(fylit),* místy jako *břidlice křemenitá* (Zdechovice), *břidlice staurolitová, andalusitová, otrelitová* a *seménková* (Hlinsko) vyvinutá. V jižní části *žula šedá* a *červená* (nasavrcké žuly), důležit *vápenec* (též Podolský) ve fylitu uložený, dosti rozšířen *diorit* v četných odrůdách, vystupují i *porfýr* a *gabbro.* Železo hojně těženo (limonit v Hedvíkově a j.). Některé polohy (viz níže skř. č. 66.) pokládají se za útvar silurský.

65. Řada *3.* XIV. *Žulové pohoří Středočeské* není vlastně pohořím prahorním, neboť vyvřelé jeho

žuly dle obecného dosud mínění vystoupily na povrch v době pozdější t. zv. palaeozoické. Panující hornina: *žula* v přečetných odrůdách (písmenková, pegmatitová, amfibolová, porfyrická, granitit atd.).

Z granititu z Podmráčí robí se kostkové dlaždice pražské. V pegmatitu píseckém jsou proslulá lože živcová a bohatá naleziště mineralogická. Podřízeně: *porfýr, diority, křemenovec* a *vápenec*.

Řada *4—5*. XV. *Středoč. pohoří břidličné* zaujímá více než 1/5 celé země, převahou z *prahorních břidlic* (fylitů), jichž značnou část Barrande jako stupně A. a B. (břidlice azoické č. zkamenělin prosté) k útvaru silurskému řadil (viz níže skříň č. 66. a č. 4.).

Technicky důležity *kamenečné břidlice* (u Radnic), *břidlice krycí* (u Manetína), *brouskové* (u Čestlic) atd. *Buližník*, často malebné skály skládající (Šárka), poskrovnu: *vápenec* a *hadec;* hojně: *zelenokamy* (diority a diabasy) a v severní a jižní části *porfýry*. Doly jílovské a stříbrské.

66. Řada *1*. *Cambrium* a *silur v severních* a *severových Čechách*. Porůznu přicházejí prahorní břidlice, jako na př. v Jizerských horách a pohoří Ještědském, jež za nejstarší útvar sedimentní (z vody usazený) se považují, ač zkamenělin v nich není; za to v některých vápencích a břidlách, jako ve váp. Pankrácském poh. Ještědského, váp. Podolském a břidlách Žel. Hor, aspoň stopy sil. zkam. se objevují.

66. Řada *2—6*. XVI. *Horniny útvaru silurského* ve stř. Čechách. Přehledný obraz stupňů silurských dle soustavy Barrandeovy s typy hornin, pro jednotlivé stupně význačných.

Pamětní skříň Barrandeova. Vedle skříně č. 4., nad kterou umístěna jest velká podobizna J. *Barranda*, malba a dar akad. malíře J. Šichana v Brně, vyloženo jest ve zvláštní skříni celé proslulé vědecké dílo Barrandeovo o českém siluru, některé nástroje, jimiž pra-

coval, obraz budovy, v níž sbírky po 50 let shromažďoval, a obraz pamětní desky Barrandeovy na skalách Zlíchovských.

II. Útvar silurský.

Útvar silurský zaujímá eliptičnou pánev, jejíž dlouhá osa mezi Ouvaly a Plzní, krátká osa mezi Příbramí a Rakovníkem probíhá (viz č. XVII. na mapě). Sbírka sestává z největší části z originálů k dílu *Barrandeovu,* v němž popsáno jest 4630 živočišných druhů; kromě toho vřaděny jsou sbírky: původní sbírka musea, sb. *Havleova,* sb. opata *Zeidlera* a sb. prof. dr. Ot. *Nováka,* které rovněž mnoho originálů k dílu Barrandeovu, k pracím dr. Ot. Nováka a j. obsahují. Ze všech vyobrazených originálů Barrandeových mohla ve skříních jen 1/6 býti vyložena; ostatek přístupen jest odborníkům na požádání v zásuvkách.

Sbírka uspořádána jest ve *skříních středních* čís. *4.—63.* dle vrstevní soustavy Barrandeovy, nehledě k tomu, že dle mínění jiných badatelů některé vrstvy k praecambriu (stupně A a B), jiné ku cambriu (st. C a část st. D) a jiné k devonu (stup. F, G a H) se řadí. Méně zřetelné zkameněliny objasněny výkresy z díla Barrandeova, jež k tomu cíli dědicové Barrandeovi věnovali. Horniny silurské viz ve skříni č. *66.*

a) Cambrium a útvar silurský spodní.

(Skříně č. *4.—28.*)

Stupeň: A. Břidlice jílovské. B. Břidlice plzeňské (též příbramské zvané). Stupeň C. Stupeň D. brdský.

4. *Stupně A* a *B. Břidlicemi azoickými* č. zkamenělin prostými nazval Barrande fylity, vlastní silur obklopující. V levé půli skříně vyloženy horniny obou stupňů A a B, ve které Barrande vrstvy ty rozdělil. V dolní řadě jsou připojeny *droby* a *slepence,* které k následujícímu stupni C se řadí; v obvod pásem *A* a *B* náležejí proslulé *doly příbramské.* Nejsvrchnější část stupně B na Kamenné Hůrce

spolu s následujícím stup. C počítá se ku *cambriu,* spodní část stupně B a stupeň A tvoří *praecambrium.*

4—8 *Stupeň C.* Břidlice a pískovec s prvními zřetelnými zkamenělinami (zvířena prvotní č. primordialní), mezi nimiž nejčetnější jsou raci *trilobiti.* Nejhojnější: *Paradoxides, Conocephalites* (6), *Arionellus* (7), *Ellipsocephalus* (7). Vzácné vývojové řady, unicum řada vývojová: *Sao hirsuta* (6). Z nižších živočichů ramenonožci (význačná *Orthis Romingeri*), a cystidey (význ. *Trochocystites bohemicus*) (skříň 8.). Pásmo toto zastupuje v Čechách střední cambrium (stupeň paradoxidový).

9. *D. Stupeň brdský.* Jméno dle pohoří brdského, jehož hřeben tvořen křemencem a boky břidlicemi tohoto stupně. Tvoří soustavu pěti vrstevních pásem D—d_1 až D—d_5. Na něm stojí také Praha. První pásmo D—d_1 rozčleněno ve trojí souvrství.

Řada *1—3.* D—$d_1 \alpha$. *Vrstvy krušnohorské.* Zrnité droby, pískovce a slepence, místy drobnými břidlicemi a křemenci zastoupené s význačným ramenonožcem *Lingula Feistmanteli* na Krušné Hoře a *Ling. lamellosa* u Svárova. Pokládají se za *vrchní cambrium.*

Řada *4—6.* D—$d_1 \beta$. *Vrstvy komárovské.* Břidlice různě zbarvené. Zelenokamenné tufy a diabasy. Lože rudy železné (krevele) u Komárova, Holoubkova, Rokycan, na Krušné Hoře, u Svárova a p. Význačné zkameněliny často v rudě; unicum: trilobit *Harpides Grimmi,* význačné: *Amphion Lindaueri,* lilijice *Echinosphaerites ferrigena,* ramenonožci *Orthis desiderata;* vzácní polypi *graptoliti,* nově objeven *Cheirurus Hoffmanni, gastropodi* (*Clisospira*) a *Conularia imperialis.*

10—13. D—$d_1 \gamma$. *Vrstvy Osecké.* Hlinité bři-

dlice buď tmavošedé, s nemnohými zkamenělinami, za to však hojně se křemenitými koulemi (Rokycany, Šárka, Ouvaly), jež pěkné zkameněliny obsahují, buď černé, břidly štípatelné (Sv. Dobrotivá) se zkamenělinami hojnějšími. Význačné druhy: *Dalmanites atavus* (skř. 11.), *Placoparia* Zippei (skř. 13.), Ogygia desiderata (skř. 11.), *Trinucleus Reussi* (skř. 11.), *Orthis moesta* (skř. 13.).

14 a **15**. D—d_2. *Pásmo drabovské.* Křemence jemné, z nichž dlažební kámen pražský pochází; místy se slídnatou břidlicí, křemence místy jsou rourkami prostoupeny, jež červům se připisují; u dvora Drabova na Dědu u Berouna zkameněliny hojnější. Význačny: *Dalmanites socialis* Barr. (skř. 14.), *Trinucleus Goldfussi* Barr. (skř. 15.), *Cheirurus claviger* (skř. 15.), kužele ploutvonožců: *Conularia anomala* (skř. 14.) často s lilijicí *Agelacrinites bohemicus* (15). Z břidličných poloh největší český trilobit *Asaphus ingens a četné lilijice (Dendrocystites)* (15).

16—17. D—d_3. *Pásmo trubínské.* Břidlice měkké, tmavé, až černé význačně u Trubína blíž Berouna vyvinuté. Význačné druhy: *Trinucleus ornatus* (skř. 16., vývojová řada), *Dalmanites socialis* (vývoj. řada, 16).

17., řada *3—6.*; **18—22**. D—d_4. *Pásmo zahořanské.* Břidlice hlinité a drobové, jaké skládají na př. Letnou a vyšehradské skály. Velké lože železných rud (chamoisitu) u Nučic. Význační trilobiti: *Acidaspis Buchi* (skř. 19.), *Asaphus nobilis* (skř. 19.), *Acid. Keyserlingi, Illaenus Panderi* (skř. 19.), velké *Conularie* (skř. 17. a 18.), přečetné cystidey (skř. 20. a 21.), z nichž mnohé v rudě nučické. **22.**, řada *5*. Největší pamětihodnost vrstev zahořanských: *Kolonie Zippe* (nález vápenců se zvířenou

vrstev vyšších, t. j. mladších, než břidlice zahořanské, ve Brusce u Prahy).

23—27. D—d₅. *Vrstvy kralodvorské.* Měkké hlinité, šedé břidlice, snadno zvětrávající, střídající se s křemenci t. zv. *kosovskými,* jichž hřebeny přiléhají k vápenné vysočině svrchního siluru. Význační trilobiti: *Remopleurides radians, Ampyx Portlocki, Calymene declinata* (skř. 25.—26.) a j.

28. *Kolonie vrstev kralodvorských.* Také v těchto břidlicích nalezeny vložky usazenin se zvířenou vyšších mladších vrstev (svrchního siluru), jež nazvány *koloniemi.* Obsahují zejména druhy *graptolitů* a jsou dislokované části pásma *E.*

b) Útvar silurský svrchní a devon neboli hercyn.

(Skříně č. 29.—63.)

Stupně E, F, G, H.

29—33. E—e_1. *Pásmo liteňské* nebo *chuchelské.* Černé, tenkolupenné hlinité břidlice s četnými *graptolity* (keřovitými polypy mořskými, 33). V nich pecky tmavého vápence se zkamenělinami a slabší vrstvy celistvého vápence, zkamenělinami bohatého. Místy vyvřelý *diabas* či *žabák* (skř. 66.). Význačné druhy: rak *Ceratiocaris* (síň 31.), četné *graptolity* (skř. 33.), *krinoidy* (lilijice skř. 31.), *Cyrtoceras corbulatum* (skř. 30.), *Orthoceras bohemicum* (skř. 29.),*Capulus* (skř. 30.).

34—45. E—e_2. *Pásmo Budňanské.* Vápence, často bituminosní, t. j. při roztlučení zápach po hmotě živičné vydávající, často zkroucené (u Budňan) a zkamenělinami ze všech vrstev silurských nejbohatší. Zejména vyskytuje se velké množství *hlavonožců* č. cephalopodů (odtud také název: *vápenec hlavonožcový*) (skř. 34.—38.), *ramenonožců*

č. *brachiopodů* (skříň 41.—42., *plžů* (na př. *Capulus*), *škeblí,* na př. *Cardiola* (skř. 39.), *tribolitů* a jiných korýšů a z nich zvlášť význačných: *Cheirurus insignis, Cromus Beaumonti* (skř. 44.), *Sphaeroxochus mirus* atd.

46. *Stupeň F* F—f_1. *Pásmo lochkovské.* Černé bituminosní vápence, často zkroucené (u Zlíchova, viz obraz v pamětní skříni Barrandeově, vápenec na skříni 47.). Objevují se tu poprvé *tentakuliti* (skříň 46.). Význačné zkameněliny: *Bronteus umbelifer, Hercynella.*

47—53. F—f_2. *Pásmo měňanské.* Bílé krystalické vápence nebo červené mramory s hojnými zkamenělinami. Upotřebují se pro čistotu svou k výrobě vápna pro saturaci a jiné účely; Slivenecký mramor užív. na pomníky, druhdy i na desky chodníkové. Vyskytují se tu *ryby (Machaeracanthus* a *Cocosteus),* četní hlavonožci, hojní a význační trilobiti (skř. 52.—53.), jako: *Bronteus palifer, Proetus bohemicus, Harpes venulosus,* četní korýši skořepatí *(Aristozoe, Callizoe)* (skř. 51.), velice hojní ramenonožci (brachiopoda, skříň 49.—50.) i *plži* a velké množství *korálů* a *mechovek* (skř. 53.). Dle novějších názorů pokládají se tyto vrstvy za obdobu devonu harcského, jenž pod jménem *hercyn* se uvádí.

54—58. *Stupeň G.* G—g_1. *Pásmo bránické.* Šedé, hlízovité vápence, jež dávají dobrou hydraulickou maltu a cement. Vyskytuje se v nich několik druhů ryb (skř. 54.), asi 60 druhů hlavonožců a rovněž i trilobitů, z nichž nejvýznačnější jsou: *Dalmanites Hausmanni* (skř. 56.), *Phacops cephalotes* a Ph. Sternbergi, mnohé lastury, korále (korálový útes druhu *Calamopora bohemica* (skř. 57.) u Švagerky na Zlíchově).

59. G—g_2. *Pásmo dalejské.* Tenkolupenné, hli-

nité břidlice, četnými roubíčky *tentakulitů* pokryté, odtud také tentakulitové zvané. Z trilobitů význačni: *Phacops fecundus var. superstes, Proetus superstes* (skř. 59.).

60—61. G—g_3. *Pásmo hlubočepské.* Vápenec šedý, peckovitý, bránickému (G—g_1) podobný, dílem výbornou hydraulickou maltu poskytující, dílem křemenitý a k pálení nevhodný. Trilobitů jest v něm málo, za to však hojně hlavonožců, 86 druhů vedle malého počtu jiných zkamenělin.

62—63. *Stupeň H.* Stupeň tento obsahuje břidlice hlinité, šedé a šedožluté s křemenci se střídající, v nichž trojí pásma se rozeznávají: H—h_1 *Pásmo srbské.* H—h_2 *Pásmo holínské.* H—h_3. *Pásmo hostínské.* Ze zvířeny spodnějších vrstev shledáváme tu již nečetné zbytky trilobitů, hojněji hlavonožců a nemnohých jiných, za to ale *první stopy rostlinstva,* kteréž jako chaluhy mořské se označuje (skř. 62.—63.). Oba stupně G. a H. v novějších spisech geologických jako *devon* se uvádějí.

SÍŇ 2.

Sternbergeum.

V síni této uložena jest základní sbírka, kterou hr. Kašpar *Šternberk* Museu věnoval, a jež hlavně originály kamenouhelných rostlin k jeho dílu „Flora der Vorwelt“ obsahuje. Kromě toho vřaděny sem též některé originály spisů *Cordových* (Beiträge zur Flora d. Vorwelt) a některé novější vzácné nálezy z útvaru kamenouhelného.

Střední skříň obsahuje *skupinu velkých kmenů,* větví, listů a kořenů kapradin a stromovitých přesliček i plavuní. Nad skupinou: mramorové poprsí

hrab. Kašpara *Šternberka* a níže ukázka spisu „Flora der Vorwelt“.

Ostatní sbírka srovnána jest dle soustavy botanické ve skříních *1—12*.

1—3. *Kamenouhelné kapradiny.* Kapradiny rozmanitostí druhů i rozšířením zaujímají v rostlinstvu kamenouhelném přední místo. Vidíme tu zástupce nejmohutnějších druhů z rodu *Sphenopteris, Neuropteris* (skř. 1.) a *Pecopteris* (skř. 2.).

V koutě mezi skříněmi kmen *Cycadita* z Chomle u Radnic, postavený tak, jak v lomu byl nalezen.

4—5. *Kamenouhelné přesličky.* Přesličky v době kamenouhelné byly často rázu stromovitého a tvořily na močálech celé lesy. Vidíme tu listy, větvice i šišky stromovitých přeslic (skř. 4.), i kmeny jejich (skříň 5.), zejména tak zv. *Calamitů,* které byly stromy as jako naše topoly vysoké.

V koutě mezi skříněmi jest kus kmene *obrovské plavuně,* jež vyloženy jsou ve skříních následujících.

6—8. *Kamenouhelné plavuně.* Také plavuňovité rostliny měly v době kamenouhelné obrovské rozměry, jak ukazují k tomu statné kmeny *Lepidodendronů,* v koutech umístěné, jež bývaly až 30 i více m. vysoké. Vidíme tu otisky kůry těchto Lepidodendronů (skř. 6.), Sigillarií (skř. 7.), i kořeny jejich, t. zv. Stigmarie (skř. 8.).

9. *Plody a semena kamenouhelných rostlin.* Nevelká, avšak cenná sbírka plodů a semen, kteréž jsou rovněž originaly ku pracím hr. Šternberka a A. J. Cordy.

10. Důležité průřezy kmenů ku pracím Cordovým.

Cordaites borassifolius. Vyložená větev této nahosemenné rostliny napodobuje vějíř palmy; na

jednom listě odkryta první stopa kamenouhelného pavouka v Čechách. (Střední pavillon.)

11—12 *Kamenouhelní členovci.* Sbírka velecenná, v níž nalézá se až na malé výjimky vše, co v tomto oboru v Čechách bylo objeveno, zvláště krásní škorpioni (Cyclophtalmus senior z Chomle u Radnic), pavouci z pánve rakovnické atd.

SÍŇ 3.

Pracovna pro palaeontologii rostlinnou.

SÍŇ 4.

Útvar kamenouhelný, permský a jurský.

I. Útvar kamenouhelný.

Tvoří jednotlivé větší neb menší pánve v okolí Plzně, Radnic, Berouna, na Slansko-Rakovnicku, Kladensku, u Šaclíře a j. Sbírka, vyložená ve skříních *1.—14.*, uspořádána jest dle jednotlivých pánví a obsahuje hlavně originály ku pracím Karla Feistmantla a prof. dr. Ot. Feistmantla. V nejnižší řadě umístěn ve skříních vždy profil č. průřez vrstevní, ukazující význačné horniny. Od spoda vzhůru lze tu sledovati: slepence a pískovce, lupky, často se zbytky rostlinnými, brouskové břidly a vrstvy se sferosiderity, vrstvy uhelné č. flece, střídající se s vrstvami lupkovými a pískovci, nejvýše pak lupky a pískovce, často kaolinické.

Mapa ve skř. *15.* znázorňuje rozlohu kamenouhelného a permského útvaru v Čechách.

1—2. *Pánev šaclířská.* Na úpatí Krkonošů dle D. Stura tvoří 4 souvrství, od spodu vzhůru: *radvanické, svatoňovické, šaclířské* a *waldenburské* vrstvy (tyto již za hranicemi). V rostlinstvu převládají vůbec kapradiny, u Žďárky přeslice, u Svatoňovic a Šaclíře plavuňovité. Svrchu následují

permské pískovce hor *žaltmanských* (viz profil v dolní řadě).

Pánev mirošovská. Vydatná pánev jihovýchodně od Rokycan. Obdoba spodní lavice svrchní flece radnické. Rostlinné zbytky hlavně v nadložních lupcích, zvlášť kapradiny, přesličky a z plavuňovitých Sigillaria.

3—4. *Pánev lísecká.* Na Berounce sev. od Berouna. Hlavní naleziště: Strádonice, Lísek a Zlejčina. Asi 90 druhů rostlin, hlavně krásných otisků kapradin. Zvlášť význačný druh: *Asplenites elegans* a z nahosemenných rostlin *Cordaites.* Ze živočichů ráček *Gampsonychus* a kobylky (Acridites, Gryllacris). (Viz Sternbergeum č. 12.)

5—6. *Pánev radnická.* Skládá se z několika oddílů u Radnic a Břas, Chomle, Skomelna, Vejvanova, Svinné, Vranovic atd. Vykazuje dvě skupiny flecí uhelných, mohutnější spodní a slabší svrchní. Z Chomle pocházejí nejdříve známí škorpioni kamenouh. r. 1834 a 1838 hr. Šternberkem objevení (Cyclophtalmus senior) (viz č. 11 ve Sternbergeu), ze Svinné pavouk Palaranea atd. Rostlin známo asi 150 druhů. Viz též kmeny obrovských plavuní v Sternbergeu.

7—9. *Pánev rakovnicko-kladenská.* Nejobjemnější pánev česká od Kralup přes Kladno, Slané, Nové Strašecí, Rakovník až ku Plasům v prostoře 20 čtv. mil. Vrch její zaujímají usazeniny permské (viz skř. 14. a). V části kamenouh. zastoupeny obě skupiny flecí radnických. Uhlí, jmenovitě kladenské, výtečné jakosti. Ze živočichů nalezeno hlavně péčí prof. J. Kušty na 22 druhů pavouků a hmyzů (viz č. 11—12. ve Sternbergeu); z rostlin nejzajímavější jsou *Noeggerathia* a *Rhacopteris.*

10. *Pánev merklínská.* Mezi Stankovy a Merklínem u Skrchleb jako oddělený výběžek následující pánve plzeňské. Obdoba nejspodnější části svrchní flece radnické. V šedých lupcích četné otisky rostlinné.

10—12. *Pánev plzeňská.* Jen potokem Střelou od rakovnicko-kladenské oddělena. Svrchu rovněž permskými usazeninami kryta (viz skř. 15.—19. a 21.). Hlavní body: Nýřany, Třemošná, Mantov, Toužkov, Všeruby, Bílá Hora, Litice, Vlkýš, Dobrákov. Živočišných zbytků málo; za to hojně zbytků rostlinných.

13. *Pánve u Přílep, Žebráka* a *Holoubkova.* Řada menších pánví roztroušena v obvodu pánve Plzeňské u Malých Přílep, Žebráka, Holoubkova, Ledkova a Stříbra. Z rostlinných zbytků jen něco málo kapradin a přesliček známo.

Pánev brandovská. V Rudohoří nalézají se usazeniny kamenouhelné u Brandova a Mikulova se špatně hořlavým uhlím anthracitovým. Z rostlinných zbytků známo 15 druhů, zejména *Sigillarií.*

14. *Nadložní pásmo pánve slansko-rakovnické.* Severně od hranice pánve kladensko-rakovnické přikryty jsou kamenouhelné vrstvy pásmem malých flecí, jež tvoří přechod k útvaru permskému, k němuž určitě náleží již *hořlavý lupek č. švartna,* četné zbytky živočišné obsahující (viz hlavně Kounov, skř. 20.), která je svrchu přikrývá. Rostliny z lupků pásma flecového ještě značně na kamenouhelné upomínají. Zvláště pamětihodny jsou kmeny stromovitých kapradin z rodu *Caulopteris.*

II. Útvar permský.

Nad kamenouhelnými vrstvami spočívají po většině vrstvy permské, rovněž uhlonosné, z nichž na př. od

Nýřan pocházejí hořlavé lupky č. uhlí plynové, z něhož vyrábí se svítiplyn. V jiných částech země, jako na Budějovicku, Českobrodsku, u Semil, Broumova atd. rozložen útvar tento samostatně, jehož flece uhelné jsou však v těch místech nevydatny. Ve vrstvách jeho, pokud obsahují zbytky ústrojné, převládá většinou živočišstvo nad rostlinstvem. O živočišstvu vydal prof. dr. Ant. Frič velké dílo „Fauna der Gaskohle und der Kalksteine der Permformation Böhmens“. Vystavené kusy jsou originály k tomuto dílu a vyobrazení z něho jsou vyňata. Sbírka, vyložená ve skříních *15.—37.*, rozdělena jest dle jednotlivých pásem.

15. *Pánev plzeňská. Pásmo nýřanské.* Kamenouhelný útvar *pánve plzeňské* přikrývá z části svrchu útvar permský jakožto *pásmo nýřanské.* Geologické složení jeho znázorňují profily dolů (v dolní řadě) Humboldtova v Nýřanech a Majdalenina u Třemošné, jakož i orientační profil.

Zvířena pásma nýřanského. Vyskytuje se tu 56 ještěrů a ryb a značná řada členovců, hlavně stonožek, korýšů, pavouků, také někteří měkkýši a červi. Skupina ještěrů restaurovaných; zvlášť pozoruhodny vyložené krásné zbytky *Branchiosaurů* a příbuzných obojživelných ještěrů ze skupiny stegocephalů.

16. Druhá skupina stegocephalů č. ještěrů obojživelných. Nahoře soustruhované uhlí nýřanské.

17. Třetí skupina stegocephalů č. ještěrů obojživelných. Zástupce ryb dvojdyšných: *Ctenodus* a žraloků: *Orthacanthus* a *Pleuracanthus.* Nahoře lebky největších českých ještěrů permských.

18. V řadě *1* a *2.* zbytky ryb, hlavně žraloků a některých ryb skelnošupinatých. V řadě *3.* a *4.* stonožky, červ *Spiroglyphus vorax* a j. pavouci a korýši.

19. *Rostlinstvo pásma nýřanského.* Dosti četně vyskytují se kapradiny, přesličky a plavuně, zdán-

livě nezřetelné, nicméně ve stavu krásně zachovaném. Od starších kamenouhelných hlavně kapradiny se odchylují, kdežto v plavuňovitých ještě *Lepidostrobus* (plodovité šišky), *Lepidodendron, Sagenaria* i kořeny *Stigmaria* se opakují, což platí též o přesličkách. V dolní řadě horniny perm. útvaru v jižních a jihových. Čechách.

Pánev slansko-rakovnická. Výše při skř. 14. stala se zmínka o přechodu ku *švartně,* jež tvoří tuto hlavní permskou flec, nad kterou pak ještě spočívají pískovce, často s kmeny *Araucaritovými.*

20—21. *Pásmo kounovské.* Název dle hlavního naleziště ve švartně této pánve u Kounova, jež vykazuje bohatou zvířenu ještěrů a ryb.

Ve skříni *20.* zástupci plazů (Naosaurus), ještěrů obojživelných či stegocephalů, často zuby labyrinthickými opatřených, jako největší z nich tu vyložený *Macromerion.* Velice rozšířena jest v tomto pásmu dvojdyšná ryba *Ctenodus,* ještě v následující skříni zastoupená.

Ve skříni *21.* v řadě *1.—4.* pro kounovské pásmo velice význačné pozůstatky žraloků (*Orthacanthus* a j.) a různých jiných ryb *(Progyrolepis, Trissolepis).*

V řadě 5. *pásmo kounovské v pánvi plzeňské,* jež vykazuje zejména krásně zachované ryby ve sferosideritech od Žilova a Malesic; hlavně rod *Acrolepis,* jehož obrovský druh *Ac. gigas* vyložen ve vedlejší skříni (22.) nahoře, tuto jen šupinami zastoupen. V dolní řadě profil kotíkovský.

22. *Zkřemenělé kmeny.* Kmeny *kapradin* (Psaronius) a rostlin *cykasovitých* (Medullosae), nabroušené a zvětšenými výkresy buničiny dle Cordova spisu „Beiträge zur Flora der Vorwelt“ opatřené, k němuž tyto kusy jsou originály. Proslulým nale-

10

zištěm těchto kmenů jest okolí Nové Paky, jehož složení geologické znázorňuje profil v dolní řadě. —

23. *Pásmo košťálovské.* Tvoří spodní stupeň perm. útvaru na úpatí Krkonošů. Prostírá se od Žel. Brodu přes Semily a Lomnici k N. Pace (také semilským se zove). U Košťálova vyskytuje se v něm hojně skelnošupinatých ryb, z nichž četní zástupci rodu „Amblypterus“ tuto vystaveni. Náležejí sem menší flece od Nedvězí, Štěpánovic, Hořenska a j. v profilu v dolní řadě horninami zastoupené.

24—26. *Pásmo broumovské.* Tvoří střední stupeň útv. permského na jižním úpatí Krkonošském, nejvíce rozšířený a hlavně pískovci a vápenci vyznačený. V těchto bývá hojně ryb skelnošupinatých z rodu *Amblypterus* (skř. 24.), mohutní žraloci z rodu *Xenacanthus* a *Pleuracanthus* (skř. 25.) a ještěři, z nichž zvlášť mohutný jest *Chelydosaurus Wranyi* (26) (též nad skříněmi vystavený).

Pásmo kalenské. Nejvyšší stupeň podkrkonošského útv. permského, jehož profil vyplňuje dolní řadu skř. 26., nad níž vyloženy *stopy ještěrů,* jež v břidličnatém, často malachitovým náletem pokrytém lupku stupně toho se vyskytují.

27. *Rostlinstvo permské.* Z permu podkrkonošského a z některých nalezišť východočeských vyložen tu přehledný obraz rostlinstva, jež ve příčině *přesličkovitých* (Calamites), *Asterophyllitů* a *Annularií* ještě s kamenouhelným souhlasí. Za to kapradiny objevují se ve tvarech skoro zcela nových jako obrovitá *Neuropteris conferta.* Úhledná *Odontopteris obtusiloba* zde k nejbujnějšímu rozvinutí přichází. Zcela novou a význačnou jest jehličnatá *Walchia piniformis,* novinkou je obrovský *Calamites gigas* a také *Sigillaria* z plavuňovitých v novém druhu se vyskytuje.

III. Útvar jurský.

28. Zasahuje do Čech jen malým výběžkem u Kyjova, Šternberka a Nové Dubé na Fridlandsku ve složení, jež znázorňuje profil v dolní řadě.

Nejstarší stupeň, *kellovay,* tvoří písčitý, hrubozrnný vápenec a slín u Kyjova s 12 druhy zkamenělin (hlavně hlavonožců a škeblí), jenž přirovnává se k doggru č. hnědé (střední) juře.

Druhý stupeň t. zv. *biarmatový* neb *transversariový* tvoří „Hluchá Stěna" u Šternberka se 2 druhy zkamenělin.

Třetí stupeň t. zv. *bimammatový* tvoří brachiopodové vápence a houbové vrstvy u Šternberka a Kyjova se 73 druhy zkamenělin.

Čtvrtý stupeň *„tenuilobatový"* tvoří ammonitové vápence u Šternberka a Kyjova. Stupně tyto počítají se k malmu č. bílé (svrchní) juře. Vyložené zkameněliny jsou z velké části originaly k publikacím dr. G. Brudra o tomto útvaru.

SÍŇ 5.

Útvar křídový.

Křidový útvar český skládá se z kvádrových pískovců a opuk, místy slíny a hlinitými lupky proložených. Rozlohu jeho znázorňuje mapa ve skř. *1.* Sbírka, vyložená ve skříních č. *1.—28.*, uspořádána jest dle vrstevních stupňů, k nimž vztahují se studie dr. A. Friče z oboru čes. útv. křidového v Archivu pro výzkum Čech.

Stupně ty jsou: 1. *Vrstvy perucké.* 2. *Vrstvy korycanské.* 3. *Vrstvy bělohorské a malnické.* 4. *Vrstvy jizerské.* 5. *Vrstvy teplické.* 6. *Vrstvy březenské.* 7. *Vrstvy chlomecké.*

Lupky poskytují místy ohnivzdorný jíl, pískovce (Hořice, Nehvizdy a j.) upotřebují se k pracím sochařským. V lupcích bývají llícky lesklého uhlí, jež nehodí se k dobývání.

1—4. *Vrstvy perucké. Usazeniny sladkovodní: Tmavošedé lupky* s četnými otisky bylin a vzácnějšími zbytky škeblí a hmyzů a *pískovce* rovněž se zbytky rostlinnými, mezi nimiž zvláště kmeny a šišky kapradin i rostlin sosnovitých vynikají. Na stěně v levo list vzácné rostliny cykasovité *Encephalartos Jiruši* Bevr.

5—9. *Vrstvy korycanské.* Usazeniny původu mořského, kvádrový pískovec, jenž na okrajích přechází místy v slínité a vápnité kamení s množstvím zkamenělin (Kamejk a Zbislav). Hojně zkamenělin ze všech tříd živočišstva od obratlovců až k prvokům. Z ryb hlavně zuby žraloků, z hlavonožců Ammonites a Baculites, hojně hlemýžďů (skř. 5. a 6.), škeblí a vyhynulá třída *rudistů* (skř. 6. a 7.), mechovek a korýšů (skř. 8., orig. k práci dr. Ot. Nováka), hub a korálů (skř. 9., orig. k pracím dr. F. Počty) atd.

10—15. *Vrstvy bělohorské* a *malnické.* Opuky z moře usazené, místy sliny a pískovcem proložené: semické slíny, opuky vehlovické, koule dřínovské, koule lounské, malnický řasák. Velké bohatství zbytků živočišných: plazi (želva Chelone, ještěr Polyptychodon), ryby (četní žraloci), měkkýši (zvláště ammoniti, plži, velmi četní mlži), korýši, ostnokožci, houby, foraminifery, po skrovnu i zbytky rostlinné. Význačné zkameněliny: *Inoceramus labiatus* a *Ammonites Woolgari.* Na stěně v pravo nález kostí z obrovského ještěra z Milovic u Lysé.

16—19. *Vrstvy jizerské.* Pískovce, jichž nestejnoměrné zvětrávání jest příčinou rozmanitých a malebných tvarů skal (České Švýcarsko, Adršpach). Význačné zkameněliny: *Ammonites conciliatus, Trigonia limbata, Pholadomya nodulifera, Modiola typica, Micraster Michellini, Hemiaster*

plebeius a *Ceratomus Laubei.* U Chocně nalezeny zbytky ptakoještěra Ornithochirus; jinak zastoupeny všecky ostatní třídy živočišstva, nejčetněji mlži, hojně i ostnokožci, korýši a j. Neurčitých rostlinných zbytků poskrovnu.

20—21. *Vrstvy teplické.* Šedé, měkčí opuky s hojnějšími pruhy a shluky vápnitými, takže nejen jako stavební kámen se upotřebují, nýbrž i na vápno pálí. Význačné zkameněliny: ježovka, *Micraster cor testudinarium,* lastury *Spondylus spinosus, Lima Hoperi, Terebratula semiglobosa* a četné foraminifery, zvlášť u Koštic hojné. Ze zvířeny hlavně ryby, mlži, houby a foraminifery počtem i rozmanitostí vynikají.

22—25. *Vrstvy březenské.* Šedé sliny s hojnými peckami sferosideritu a se zkamenělinami často v kyz neb hnědel proměněnými. Význačné zkameněliny: *Baculites Faujasi* (odkud také název: sliny neb vrstvy bakulitové) a hojní *mřížovci* (Radiolaria). Jinak jsou tyto vrstvy chudy na foraminifery, houby, polypy a mechovky, z korýšů hojněji vystupují *krabi,* z plžů ve vyšších polohách četně zastoupen rod Apporhais, z hlavonožců poprvé vyskytují se *Ammonites dentatocarinatus Am. d'Orbignyanus, Am. Alexandri* a p.

26—28. *Vrstvy Chlomecké.* Pískovce, na mnoze měkké a drobivé, tak že jen tam se udržely, kde vyvřelým čedičem neb znělcem jsou upevněny (pískovec hruboskalský). Zkameněliny jsou vzácnější a nedobře zachované. Větší hojností vyznačuje se okolí Kieslingsvaldy v Kladsku, pro poznání těchto vrstev důležité. Četněji vyskytují se otisky rostlin suchozemských.

SÍŇ 6.

Útvar třetihorní č. hnědouhelný.

Třetihorní útvar český až na malou výjimku části vídeňské pánve třetihorní u České Třebové (skříň *25.*) tvořen jest sladkovodními usazeninami, jimž přisuzuje se stáří mladších vrstev třetihorních: *oligocaenu* a *miocaenu*. Nejmohutněji uložen jest v severních a severozápadních Čechách jako útvar hnědouhelný, proslulý těžbou hnědého uhlí, v jižních Čechách tvoří průmyslově i palaeontologicky nevýznamnou pánev budějovicko-třeboňskou. (Viz mapu v skříni *1.*)

Povšechně rozděleny sbírky dle hlavních souvrství: oligocaenu ve skř. *1.—19.*, sladkov. miocaenu ve skř. *20.—24* a mořského miocaenu ve skř. *25.—28.* Skříně mezi oligocaenem a miocaenem (*16.—19.*) zaujímají otisky z jílů, zemními požáry vypálených. Ve skříni *17.* vyložen je ideální obraz útvaru toho v severozápadních Čechách, naznačující uložení jeho v době před vyvřením láv čedičových (předbasaltické) i v době vyvření a po vyvření láv čedičových (pobasaltické).

1. *Usazeniny z okolí Fridlandu a Hrádku.* Jíly, lupky a dřevité i drobivé lignity neurčitého stáří. V dolní řadě profil dolovisk od Veigsdorfu.

Lignity nehodí se k daleké dopravě a spotřebují se v nejbližším okolí, kde, zejména drobivé, se prodávají dle míry, a slouží k výrobě topných cihel, ukázkou vyložených.

2—3. *Sladkovodní křemence* (od Žitenic 2) a *pískovce* t. zv. *chomutovské* (3), tvořící spodinu třetih. pánve žatecko-duchcovsko-litoměřické. V dolní řadě vrstevní sled krajiny Chomutovské, ve skř. 3. odlitek velké *želvy* (Trionyx Pontanus L.) z týchž pískovců u Mostu a pískovec z výšiny Salesiovy u Oseka s jádry sladkovodních škeblí.

4—5. *Sladkovodní křemence a pískovce,* tvořící spodinu pánve Falknovské a Chebské; kusy s přečetnými otisky rostlin od Starého Sedla a Grassetu,

nahoře větší kusy zkamenělých dřev, větví sosnových (Pinus rigios) a vějířů palmových (Sabal major). Dole (skř. 4.) profil pánve falknovské a (skř. 5.) ukázky výplodů zemních požárů.

6—7. *Jíly a lupky* z pánve žatecko-duchcovsko-litoměřické, zvlášť proslulé a průmyslově důležité jíly z Vřešťan u Teplic s bohatou sbírkou otisků stromových [bříz (Betula), buků (Fagus), fíků (Ficus), borovic (Pinus), Taxodií, Glyptostrobů, olší (Alnus) atd.], vedle nichž nalezeny i obrovští mloci (Andreas bohemicus L.), želvy (Trionyx Preschenensis), aligatoři a ryby. Ve skř. *7.* kresba celého profilu pánve žatecko-duchcovsko-litoměřické.

8. *Jíly a lupky* z různých lokalit pánve žatecko-duchcovsko-litoměřické (nálezy aligatorů).

9. Období, do něhož náleží *vyvření čedičů.*

Proto také vrstvy středního oligocaenu v předchozích skříních vyložené zovou se útvarem předčedičovým, vrstvy oligocaenu svrchního, dále následující útvarem počedičovým. V sousedství vyvřelých čedičů (nahoře sloup čedičový z Herrenhaussteinu u Kam. Šenova s obrazem) proměnily se jíly a lupky ve zvonivé vypálené vrstvy a poloopály, v nichž zachovány jsou otisky listů a ryb (Lužice). Kromě čediče prostupují vrstvami také četné a různobarvé čedičové tufy.

V levém poli skříně zajímavé zbytky *žab* a *ptáků* od Freudenhainu u Děčína.

10—11. *Ssavé a leštivé lupky* s otisky ryb a listů z tryplového vrchu Kučlínského u Biliny (podrobný profil viz ve skř. *16.* a *17.*). Nahoře ukázky velkých kusů jemně vrstevnatého i kompaktního tryplu, jehož k leštění zrcadel se používá.

12—14. *Diatomové lupky* s otisky rostlinnými od Kundratce (12, 13) a Suletic (14), dole podrobný profil hnědouhelné pánve u Zálezlů (u Vel. Března),

tufy a čediči prostoupené, ve skř. *14.* nahoře krásné smolné uhlí z téže pánve.

15. *Sladkovodní vápence* svrchního oligocaenu s čedičovými tufy z okolí Valče; v nich otisky sladkovodních ryb, stromů mamutích (Sequoia), ořechů (Juglans), borovic (Pinus), skořice (Cinnamomum) a j.

16—19. *Vypálené jíly a lupky.*

Zemními požáry vypálena byla na mnohých místech celá souvrství pestrých jílů a lupků do červena, modra, až i do běla (dle původní barvy jílu a vzdálenosti od ohniska požáru).

Ve skř. *17.* ideální profil celým českým útvarem třetihorním.

Ve skř. *16.* a *17.* dole zevrubný profil vrchem Kučlínským u Bíliny.

Ve skř. *18.* dole profil vrstvou na úpatí Úhoště, kde v sousedství sladkovodního vápence vyskytuje se proslulá *zelená hlinka kadaňská* (seladonit, nahoře).

19. *Svrchní oligocaenní jíly a lupky* pánve chebské a falknovské. Dole ukázky lávy a sopečných výplodů z Kamerbühlu u Chebu a jiných hornin obou pánví.

20—22. *Sladkovodní vápenec z Tuchořic* (Miocaen spodní) a Stolzenhahnu s bohatou, svého druhu co do úplnosti jedinou sbírkou sladkovodních měkkýšů tuchořických, jakož i z Čech známých zbytků třetihorních ssavců. Dále profil lomů Tuchořických.

23. *Miocaenní usazeniny pánve chebské a falknovské,* hlavně proslulé *cyprisové lupky* od Krottensee se zbytky hmyzů.

24. *Budějovicko-třeboňská pánev,* jejíž vrstevní sled naznačuje částečně profil *diatomových jam* u Dobřejic (dole) i vyložené jíly (u Zlivi továrnicky zpracovávané) a krevele i hnědele, částečně s otisky

rostlinnými, z nichž se druhdy i železo těžilo. Ukázky diatomové země od Dobřejic s mikroskopickým rozborem.

25—28. *Třetihorní pánev vídeňská* (miocaen mořský) u Ces. Třebové a Opatova s mohutnými útesy ústřic (25), jejíž sled vrstevní naznačen profilem v dolní řadě. Ve skř. *26.* obraz nálezu *Dinotheria* pod kmenem (úlomek ve skř. 25.) u Opatova s několika zbytky jiných obratlovců. (Čelisti, obratle (26), okončiny a žebra (27), phalangy atd.).

SÍŇ 7.

Útvar starších a mladších naplavenin v Čechách.

Na počátku doby diluviální, která bezprostředně době nynější předcházela, byl velký díl Evropy pokryt rozsáhlými ledovci i vnitrozemským ledem.

1. *Stěrky,* nanesené ledovými krami v okolí Fridlandu, Pankráce, Jablonce, Rumburka a Varnsdorfu, složené z hornin a kamení nordického, nejčastěji z pazourků a poloopálů severoněmeckých, někdy i některých hornin švédských, ukazují na poslední dobu ledovou.

Vnitřní Čechy v ten čas zaledněny nebyly a nanejvýš průměrná teplota podnebí značně byla snížena. Zde dílem účinkem vod tekoucích, dílem vlivy subaerickými rozkládaly se horniny starších útvarů a měnily se v štěrky, hlíny a písky buď volně uložené, buď do jeskyň, slují a rozsedlin zaplavené. Tak obsahuje skříň *1.* též *štěrky vnitrozemní* (fluvioglacialní), jež tvoří podklad hlinitých a písčitých usazenin diluviálních; ve štěrcích těch vyskytují se zbytky zvířeny posledního mezidobí ledového (interglacialního), t. j. zbytky velkých ssavců: mamuta, nosorožce, koně, obrovského jelena i stíhajících je dravců, jmenovitě lva. — K nim druží

se *písky*, většinou větrem naváté, často celá úbočí vrchů kryjící, jako na př. na *Bohdalci* u Michle, kde v nich *lebka medvěda* (nahoře vyst.) nalezena byla, na Žižkově, kde nosorožec byl nalezen a j. — Mezi štěrky objevují se na některých místech *výhlazy*, kameny, jež větrem a pískem byly obroušeny. — Největší díl diluviální zvířeny uchoval se zaplavením ve slujích a jeskyních, i jsou nálezy toho druhu vyloženy ve skříních *2.—6.*

2. *Rozsedliny Sudslavické u Vimperka*, vyčerpané a popsané p. prof. Dr. J. N. Woldřichem, poskytly na 70 druhů živočišných ve velkém množství exemplářů, jež se nacházejí v soukromé jeho sbírce. Zde vyloženy jen skrovné ukázky.

Červený lom u Suchomast poskytl mnoho krásně zachovaných zbytků losa, nosorožce, zubra a jelenů společně s některými dravci, jako medvědem, vlkem, hyenou, rosomákem a j.

3. *Jeskyně svatoprokopská* u Hlubočep, lámáním kamene odstraněná, z níž krásný materiál zachráněn hlavně zásluhou p. řed. Jos. Kořenského, vykazuje zbytky *člověka diluviálního* vedle lva, medvěda a hyény, mamuta, nosorožce, skotu, koně a menších ssavců.

4. *Jeskyně Turská Maštal* u Berouna, rovněž lámáním kamene zničená. Nalezena v ní bohatá zvířena, z níž hlavně vytčeni buďtež vlk, medvěd, hyéna, skot, kůň, jelen, mamut a nosorožec.

5. *Srbská sluj.* Nevelká trhlina skalní, při lámání kamene p. vrch. inž. J. Neumannem odkrytá, poskytla hojného materiálu mladší fauny diluviální, jenž z části p. vrch. inž. Neumannem Museu byl věnován, a v němž nejvýznačnější jsou zbytky vlka (Canis lupus var. Suesii), rysa, vydry, koně, osla.

6. *Jeskyně Kalvarie* u Řeporyj, odkrytá a vyčerpaná správcem lomů p. J. Nesměrákem a popsaná J. Kafkou, obsahovala dílem mladší diluviální zví-

řenu: koně a skot, s velkými dravci, jako medvědem a hyenou, se psem bažinným, liškou, jezevcem a drobnými ssavci: zajícem, syslem, dílem četné zbytky alluvialní.

Ve spodních polohách volně uložených hlin vyskytuje se zvířena doby poledové čili *zvířena tundry*, zastoupená hlavně sobem, losem, rosomákem, místy lumíkem, zajícem sněžným a pištuchou. V mohutných vrstvách naváté hlíny nacházejí se zbytky *zvířeny stepní*, a to hlavně sviště stepního, sysla orenburského a žlutého i četných jiných hlodavců. Tuto zvířenu brzy doprovází zvířena pastvin a lesů, v níž převládají zprvu velká zvířata pastvinná: mamut, nosorožec, sob, skot, kůň, provázená velkými dravci: lvem, medvědem, hyenou, vlkem; později však tito vymírají a vrchu nabývají zvířata lesů: jeleni, srnci, divoký vepř, lišky. Tato zvířena jest vystavena v soustavě zoologické ve skříních *7.—11.*

7. *Měkkýši hlin diluviálních,* mezi nimiž kromě tvorů dosud u nás žijících vyskytují se i druhy vyhynulé. — Ukázky různých zbytků žab, ptáků, ryb; nahoře *cicvary diluviální,* konkrece hlinito-vápnité podob často bizarních.

8. *Člověk diluviální* (v levé půli). Nejstarší, ve volných hlínách nalezené lebky lidské a nálezy ze stanic *člověka diluviálního* hlavně u Lubné blíž Rakovníka s primitivními nástroji kamennými a koštěnými, roztlučenými kostmi a j.

Šelmy (v pravé půli). Nálezy lva (velkou lebku z Nové Vsi u Bakova viz ve skříni 2.), hyeny (lebka z Třebechovic u Čáslavi), rosomáka (lebka z Podbaby), vlka (lebka v cicvaru z okolí Berouna), divokého psa (z Podbaby), medvěda (lebku viz ve skříni 1.) atd. Ukázky *ssavců hmyzožravých.*

9. *Hlodavci,* tvořící největší část stepní zvířeny diluv. Nahoře z nálezů rest. kostra *stepního sviště* (Arctomys bobac), v pravo frčka (Alactaga saliens Nehr.), dole skoro celá kostra orenburského sysla

(Sperm. rufescens); četné nálezy frčka (Alactaga), sysla žlutého i obecného (Sperm. fulvus a citillus), křečka, hrabošů, bobra a j.

10. *Kopytníci,* jež hlavně zastupují kůň a zubr, los, sob a jeleni; také se vyskytují srn a divoký kanec.

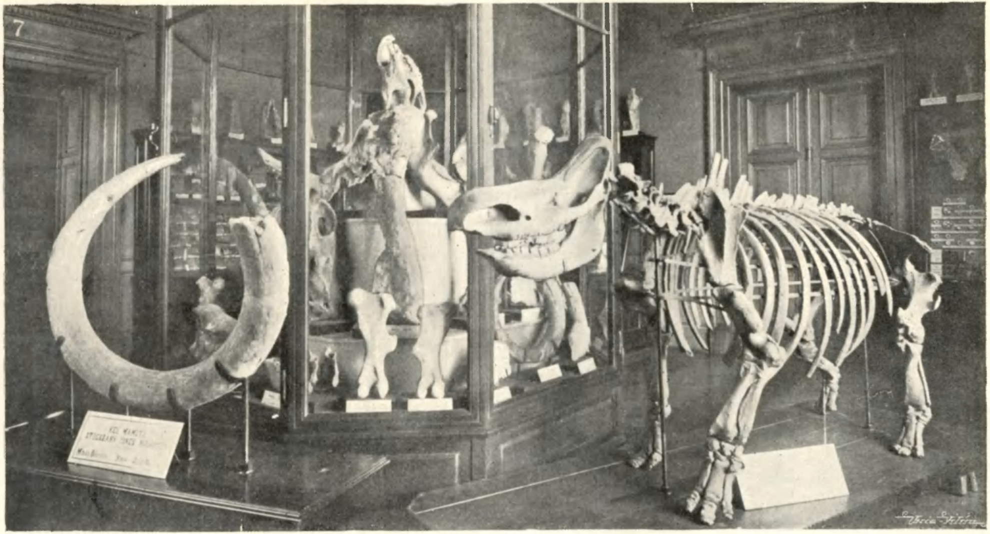
11. *Mamut* a *nosorožec.* Nejvýznačnější nálezy obou tlustokožců: stoličky, čelisti, části okončin. Vzácná spodní čelist mláděte mamutího od Zibohlav u Kolína.

12. *Naplaveniny mladší* (alluvium): štěrky a písky říční, bahno, rašeliny, půdy orné, tufy a krápenky vápencové a nálezy zbytků živočišných v povrchních vrstvách a okolních děrách. Střed síně zaujímá velký pavillon s největšími nálezy: mamuta, nosorožce, zubra a pratura, soba i koně. Zvlášť postavena původní *kostra nosorožce* z Blat u Medlešic blíž Chrudimi a veliký *kel mamuta* od Vince u Ml. Boleslavi.

SÍŇ 8.

Všeobecná sbírka geologicko-palaeontologická.

Účelem sbírky jest: 1. podati obraz složení kůry zemské na zeměkouli a palaeontologického inventáře jednotlivých útvarů a vrstev způsobem srovnavacím tak, aby zřejmo bylo, jak jednotlivé útvary geologické v Čechách a jiných zemích jsou vyvinuty; 2. podati obraz vývoje přechodů a převratů geologických a obraz palaeontologického vývoje ústrojného světa na povrchu zemském. K prvnímu účelu vyloženy jsou ve skříních 1.—60. význačné horniny a zkameněliny jednotlivých útvarů a vrstev kůry zemské v pořadí vývojném, jak od doby prahor až do nejmladších naplavenin za sebou se vyvíjely a následovaly. Účelu druhému slouží *dynamická* sbírka geologická prozatím ve 4 skříních pod okny umístěná a vyhoví *srovnavací sbírka palaeontologická,* jež se zařizuje.

ČESKÉ DILUVIUM. (KEL MAMUTA A KOSTRA NOSOROŽCE.)

Srovnavací sbírka geologicko-palaeontologická (1—60.)

Prahory (1—4.)

Červenými etiketami označena země, všeobecné označení vrstevního horizontu za účelem srovnání vrstev v různých zemích, konečně i speciální jméno vrstvy nebo útvaru v té které zemi obvyklé. Černými etiketami označeno vždy hlavní oddělení útvaru a podrobnější výklad o obsahu a povaze vrstev.

1. *Typické minerály* (v levém poli), z kterých skládají se horniny prahor. — *Typické horniny* (v pravém poli), z kterých prahory se skládají.

Útvary archaické.

Útvar rulový č. laurentinský. Význačným složivem jsou *ruly* a *žuly.*

2. *Útvar rulový v Čechách.* Odrudy ruly a žuly z českého prahorního massivu s horninami podružnými.

Útvar rulový v zemích cizích. Význačná rula centrální z Alp, vápenec s eozoonem, nejstarší žuly finské a p.

Útvar prahorních břidlic č. huronský. Význačným složivem jsou *svory,* fylity a břidlice.

4. *Útvar prahorních břidlic v Čechách* (v levém poli) a v *ostatních zemích* (v pravém poli). Význačné břidlice pyrolithové (Žďár. Hory), břidlice kamenečné, zlatonosný křemen z Jílového. Ohebný svor itakolumit ze Sev. Karoliny, vápencový svor z Korutan, amfibolitový z Tyrol, talkové břidlice ze Švýcar.

Horniny vyvřelé.

5. *Horniny vyvřelé starší* z prahor a útvarů palaeozoických (v levém poli), *mladší* z útvarů

kaenozoických (třetihor a naplavenin) v pravém poli. Také nynější lávy.

Útvary palaeozoické.

Praecambrium.

6. Ukázky praecambria (v levém poli řada 1. a 2.) z Ameriky a z Čech, prvního útvaru z moře usazeného se zkamenělinami, byť i nezřetelnými.

Cambrium. Útvar s nejstarší bezpečně známou zvířenou (na 700 druhů trilobitů).

6. V levém poli (řada 3.—5.) cambrium z Čech, v pravém z Ameriky a Sardinie. Nahoře velcí, význační trilobiti z rodu *Paradoxides.*

7. Ukázky cambria z Anglie, Ruska a Španělska (v levo) i ze Skandinavie a Francie (v pravo).

Útvar silurský.

Souvrství přes 6000 *m* mocné s druhou zvířenou mořskou, stopami rostlin i s ložisky rud železných, měděných, olověných a zinkových.

Silurský útvar spodní.

Typicky vyvinut zvláště v Čechách, v Anglii, Skandinavii, Rusku a v Americe, neschází v Německu, ve Francii, ve Španělsku a na Sardinii.

8. *Spodní silur z Čech* (v levo), kde tvoří Brdské pásmo se stupni D—D a z *Francie* (v pravo). Nahoře velcí význační trilobiti z rodu *Asaphus* a *Ogygia,* a bohatá skupina trilobitů *Dalmanites socialis.*

9. *Spodní silur z Anglie* (v levo) a *ze Skandinavie* (v pravo).

10. *Silur spodní z Ruska* (v levo) a *z Ameriky* (v pravo). Nahoře *Orthoceras chinense* z čínské pagody přinesený a zkamenělinami bohaté vápence americké.

Svrchní útvar silurský.

Typicky vyvinut v Čechách, Anglii, Skandinavii a sev. Americe, neschází v Německu, Francii, Rusku

11. *Svrchní silur z Čech* (v levo): graptolitové břidlice a vápence Barrandových stupňů E_1E_2 a F_1, z nichž pásmo E_2 chová na 2500 druhů zkamenělin; z *Anglie* (v pravo) zvlášť zkamenělinami bohaté desky vápenců Dudleyských. Nahoře velká deska Dudleyská a zkamenělinami bohaté české vápence crinoidové, graptolitové a brachiopodové.

12. *Svrchní silur ze Skandinavie a Ruska* (v levo). Ve vápencích gothlandských objeven nejstarší známý suchozemský tvor, škorpion. Svrchní silur z *Ameriky* (v pravo) s pásmem solným, vápenci niagarskými a sladkovodním stupněm s velkými korýši (*Eurypterus* nahoře).

Útvar devonský.

S bohatou zkamenělou zvířenou, v níž četněji objevují se ryby a suchozemské rostliny.

13. *Devon z Čech* (v levo): koněpruské, branické a hlubočepské vápence s proloženými břidlicemi. Někteří nazývají souvrství to také *hercynem,* aspoň pokud se týče koněpruských vápenců F_2, podle obdobných vrstev vyvinutých v Harcu. *Devon z Německa* (v pravo). Křemence a droby se spirifery, hercynské vápence, vápence s calceolou, goniatity a clymeniemi.

14. *Devon z Anglie* (v levo): a) *normální* jako v Německu; b) odchylný jako t. zv. *oldred sandston* s množstvím ganoidních a pancéřových ryb. (Holoptychius v pravo mezi okny.) *Devon z Ameriky* (v pravo), jehož svrchní pásmo obsahuje podobný Oldred sandston jako v Anglii.

15. *Devon* z Ruska, z Moravy od Čelechovic a z Haliče (v levo), z Francie, Španělska a Belgie (v pravo).

Útvar kamenouhelný (*Carbon*).

Souvrství na 4000 *m* mocné, v němž flecovitě uloženo kamenné uhlí. Ze zbytků ústrojných převládá rostlinstvo (kapradiny, plavuně, přesličky) a objevují se první stopy obojživelníků.

Spodní útvar kamenouhelný.

Jest buď původu mořského a sluje *spodní kamenouhelný vápenec*, neb původu pobřezního a zove se *culm*. V Čechách útvar ten zastoupen není.

16. *Culm z Německa* (v levo) s význačnými *břidlicemi posidoniovými, z Moravy* (v pravo řada 3.—5.) a *rakouských zemí alpských* (v pravo řada dolní). Je tu též připojen svrchní produktivní carbon z rosicko-oslavanské pánve moravské.

17. *Spodní kamenouhelný útvar z Anglie* (v levo) s bohatou zvířenou ve vápencích původu mořského, v řadě 1. a 2. připojen též *carbon svrchní* (spodní milstone grit a svrchní coal measures) a z *Belgie* (v pravo) s význačnými vápenci z Tournai a Visé. Nahoře lebky ryb a ještěrů z carbonu anglického.

18. *Spodní carbon z Ameriky sev.* (v levo) s krásnými lilijicemi a hvězdicemi. K němu připojen v první řadě nahoře i *Carbon svrchní* rázu mořského. *Spodní carbon z Ruska* (v pravo řada 2.—5.), k němuž v řadě 1. a 2. připojen i *carbon svrchní* s vápenci fusulinovými a asfaltem.

19. *Spodní carbon z Francie* (v pravo řada 4. a 5., obsahující adinoly, buližníky a produktové vápence. K němu připojen i carbon svrchní (viz níže).

Svrchní útvar kamenouhelný.

Jeví dvě facie: a) mořskou čili svrchní vápenec kamenouhelný s fusulinami (fusulinový); produkty a j.; b) sladkovodní čili t. zv. produktivní, jež také místy chová vápenec se zbytky mořských zvířat.

16. *Sladkovodní* (produktivní) útvar kamenouhelný z rosicko-oslavanské pánve na Moravě (v pravo, řada 1. a 2.).

17. *Svrchní carbon z Anglie* (v levo řada 1., 2.); spodní pískovec *millstone grit* se suchozemskými rostlinami a mořskými rybami, hlavonožci atd.; *coal measures,* kde s uhelnými flecemi střídají se vrstvy s mořskými zkamenělinami.

18. *Svrchní carbon z Ameriky* (v levo, řada 1. a 2.) rázu mořského a z *Ruska* (v pravo, řada 1. a 2.) s vápenci fusulinovými a asfaltem.

19. *Svrchní carbon z Čech* (v levo) ve stupni sigillariovém a kapradinovém z hlavních pánví a z *Francie* (v pravo) v obdobném uložení. V řadě 4. a 5. též spodní carbon z Francie.

20. *Svrchní carbon z Německa z* proslulé pánve *Saarbrückenské* s vrstvami Saarbrückými a Ottweilskými, též *lepidodendrový* stupeň z pánve *ostravské* a *waldenburské* (v levo řada 4. a 5.) a svrchní vápenec fusulinový (v pravo řada 5.).

Útvar permský.

Usazeniny to řek, jezer a někdy s nimi spojených pobřežních vod a zálivů mořských; dle toho je *vnitrozemní* neb *mořský*. Obsahuje flece uhelné, místy i kamennou sůl.

Permský útvar vnitrozemní.

Souvrství pískovců s lupky hlinitými, hořlavými, s flecemi uhelnými; se zbytky obojživelníků i suchozemských zvířat a rostlin, řidčeji se zvířenou pobřežních mělčin mořských a s produkty vysýchajících moří (sádrou a solí). Pískovce, namnoze červené.

21. *Permský útvar z Čech,* vyvinutý jako pásmo *nýřanské* a *kounovské* s význačnými ještěry a rybami dvojdyšnými (viz podrobněji str. 144 a 145).

22. *Permský útvar podkrkonošský z Čech* (v levo), vyvinutý jako pásmo semilské, broumovské (vápence s ještěry a rybami) a kalenské (stopy ještěrů viz nahoře); *rozptýlené ostrovy permské v Čechách* (v pravo) u Budějovic, v slánsko-rakovnické pánvi a u Čes. Brodu.

23. *Perm spodní a střední z Německa.* V pravo *lebašské vrstvy* (řada 2.—5.), příbuzné s českým pásmem nýřanským, a vyšší Kreuznašské a Wadernské vrstvy. V levo perm Černého lesa, Plavské Doliny. Podrudohoří s četnými araukarity a psaroniemi, jakož i spodní vrstvy permu středoněmeckého.

Permský útvar mořský.

V Německu je zvláště na jihu Harcu a v Mansfeldsku typicky vyvinut a zván tam „Zechstein“.

24. *Zechstein z Německa* (v levo) s význačnými měďnatými břidlicemi a solemi draselnatými i se solí kamennou ze Stassfurtu, perm *z Ruska a Francie* (v pravo). Z Ruska pískovce *artinské* a vápence se solí kamennou a sádrovcem. Z Francie permocarbon z okolí Autunu a Lodève s *Protriton petrolei,* i hořlavé lupky středního permu s *Palaeoniscy* a *Walchia piniformis.* Nahoře zajímaví ještěři (*Proterosaurus, Megapleuron* a j.).

25. *Perm z Ameriky a Anglie* (v levo). Z Ameriky proslulé zkřemenělé kmeny (viz též nahoře), *Arizonaston* a obratel *Naosaura* s obrovským ostnem. Z Anglie *magnesian limestone* a spodní *new red Sandstone.* Perm *z Indie* (Salt range), *Afriky* (Karoo) a Tasmanie (v pravo). Africký útvar *Karoo* (viz ještěry Aerulosaurus, Mesosaurus a j. nahoře) také částečně k následujícímu triasu se počítá.

Útvary mesozoické.

Trias čili útvar kamenosolný.

V Čechách, jež za doby útvaru toho byly asi vysoko vyzdviženou souší, není vyvinut; typicky v třech souvrstvích (pestrý pískovec, lasturnatý vápenec, keuper) vyvinut je v Německu; v Anglii, ve vých. Americe a Africe schází souvrství střední (lasturnatý vápenec), kdežto v Alpách, již. Evropě, stř. Asii, Indii, Sibiři, na Nov. Zélandu, v Japanu a záp. Americe je vyvinut v podobě pelagické facie (usazenin širého moře triasového) s mohutnými dolomity.

26. *Triasový pestrý pískovec* (v levo) a *lasturnatý vápenec* z *Německa* (v pravo). Pestrý pískovec jako stavební kámen; v něm stopy obrovských obojživelníků (*Chirotherium*). Krásné lilijice z lasturnatého vápence. Sloje soli kamenné.

27. *Keuper z Německa* (v levo). Lupky a slíny s vložkami anhydritu a soli. Obrovský labyrinthodont Mastodonsaurus a nejstarší želva Proganochelys. V pravo *trias* z *Anglie, Francie,* též ukázky z Bosny a Italie (nahoře). Obrovské stopy ještěrů tříprstých z Ameriky. V dolní 1. a 2. řadě spodní trias rakouských zemí alpských (vrstvy Werfenské a Buchensteinské).

28. *Alpský trias svrchní* (Keuper) s proslulými dolomity Schlernskými a Dachsteinskými, mramory Hallstattskými (ammoniti) a pískovci Liuzskými (otisky rostlin).

Útvar jurský.

Souvrství as 1000 *m* mocné, v kterém mořská i suchozemská zvířena nabývá neobyčejné rozmanitosti a vyššího vývoje. Dělí se ve tři hlavní stupně: *černou juru* čili *lias, hnědou j.* čili *dogger, bílou j.* čili *malm.*

Část (spodní) jura čili lias.

29. Lias z Německa, proslulý obrovskými lilijicemi (Pentacrinus), rybami a ještěry (Ichtyosaurus, Teleosaurus. Viz na stěnách mezi okny v pravo.)

30. *Lias z Francie* (v levo) a *Anglie* (v pravo). Proslulý anglický lyme regis s četnými rybami, Ichtyosaury, zejména ale Plesiosaury (viz na stěně mezi okny v pravo). Zde též *lias z Alp* s červenými mramory *adnethskými*.

Hnědá (střední) jura čili dogger.

31. *Dogger z Německa* s hojnými význačnými hlavonožci, dle nichž se dělí v 6 stupňů.

32. *Dogger z Francie* (v levo), z *Anglie* (v pravo), vůbec oolith zvaný. Nahoře skvostné útesy ammonitové a trigoniové.

V Čechách zastoupen je útvar jurský jen skrovně nejvyššími stupni doggru a spodními stupni následujícího malmu (viz skříň 28. v sále č. 4.)

Bílá jura čili malm.

Dělí se všeobecně ve tři stupně: 1. spodní oxford, 2. střední kimmeridge, 3. svrchní tithon.

33. Bílá jura z *Německa,* jejíž tithon proslulý je solenhofenskými deskovitými vápenci čili t. zv. *kamenem lithografickým* se znamenitými otisky ptakoještěrů, ryb (viz též na stěně mezi okny) a j.; končí brakickými usazeninami purbeckými. V pravo na stěně mezi okny skvostný exemplář *Squatina alifera.*

34. Bílá jura z *Francie* (v levo) s korálovými vápenci trouvillskými a vápenci pterocerovými, ukončená vápenci portlandskými, a *bílá jura z Ruska a Rakouska* (v pravo). Z Ruska význačné *pásmo volžské* (přechod do křídy) a z Rakouska moravské

tithonské vápence z Kotúče u Štramberku i brekciové *útesy Rogoznické* z Haliče. Juru z Čech viz na str. 147.

35 *Bílá jura z Anglie* (v levo) s význačným oxfordským a kimeridgeským jílem, korálovým oolithem (Coralrag) a portlandským vápencem.

Přechod z útvaru jurského do křidového.

35. Tvořen jest jednak brakickými usazeninami, které jako *purbek* se označují a místně se k juře počítají (viz skříň 35. v levo řada 1.), jednak útvarem *wealdenským*, usazeninou močálovitých deltovitých ústí veletoků, jenž za facies *neocomu* spodní křidy se počítá, a skládá se z *pískovců* (v Německu Deisterský pískovec, v Anglii Hastingský) a z *hlin* (Weald clay). V hlinách těch u Bernissartu v Belgii učiněn proslulý nález celých desíti koster obrovských *Iguanodontů* (nahoře čelist).

Útvar křidový.

Souvrství písků, pískovců, vápenců, opuk, slínů, plastických hlin i bílé křídy většinou mořského původu s faciemi pobřežními a sladkovodními. Vyznačuje se pořídku rostlinstvem, jež má ve spodních vrstvách ještě ráz jurský, ve svrchních však třetihorní. Spodní křída je namnoze také původu brakického a bahního. Ze živočišných zbytků zvláště se v hojném rozšíření vyskytují foraminifery, houby a mechovky, ostnokožci dostihují vrcholu svého vývoje, z korýšů objevují se poprvé krabi; hojny jsou ryby a památní jsou obrovití ještěři (Dinosaurové) a ozubení ptáci američtí (viz na stěně v pr. obrazce koster od Marshe).

Spodní útvar křidový.

Dělí se ve dva horizonty: neocom čili hils a gault.

36. Neocom z *Francie* (v levo), a hils z *Německa* (proslulá naleziště *Berklingen* a *Hildesheim*) s neocomem ze *Švýcar* a rakouských zemí *Alpských* (v pravo).

37. Gault z *Anglie* (v levo) s bohatou zvířenou Folkenstonskou a z *Francie* (v pravo) s bohatými vápenci caprotinovými.

Svrchní útvar křidový.

Dělí se ve tři hlavní pásma: *cenoman, turon* a *senon*, která nicméně nedají se všude přesně rozpoznati a rozlišiti.

Cenoman.

38. *Cenoman v Čechách.* Sladkovodní *vrstvy perucké* (v levo) se suchozemskou květenou. Vrstvy korycanské původu mořského (v pravo). Obdoba jejich z jiných zemí ve skř. *39.* a *40.*

39. *Cenoman z Německa* (v levo), kde naše vrstvy perucké zastupuje *stupeň crednerii*. Korycanský *stupeň carinatový* (Ostrea carinata). *Cenoman z Anglie* (v pravo), t. zv. upper greensand (svrchní zelený pískovec).

40. *Cenoman z Francie* (v levo) a křídový útvar *z Ameriky* (v pravo). Zde zvláště skupina *Laramie* s obrovskými zubatými ptáky *Dinosaury* a bohatou květenou pozemní, a kansaské pískovce s rostlinami, obdobnými oněm z čes. vrstev peruckých.

Turon.

41. Střední křída č. *turon z Čech:* vrstvy bělohorské, malnické, jizerské a teplické.

42. *Turon z Německa* (v levo, řada 1.—3.), jehož labiatový stupeň (vrstvy appelnské) zastupuje naše vrstvy bělohorské, a jehož brongniartový a scaphitový stupeň (vrstvy strehlenské) je obdobou našich vrstev teplických. *Vápence libanonské* (v levo řada 4. a 5.) s krásnými rybami jsou domněle turonské. *Turon z Anglie* (v pravo řada 1.—3.) vyznačuje se *spodní bílou křídou* a k turonu počítají

se také *hippuritové vápence Gosavské* (v pravo řada 4.) a *hippuritové vápence z Francie* (řada 5.).

Senon spodní (Emscher) a Senon svrchní

43 *Senon spodní v Čechách* (v levo), vyvinutý v podobě vrstev *březenských* a *chlomeckých*, tvoří mezi turonem a senonem přechodní útvar t. zv. *emscher; emscher z Německa* (v pravo) podkládá *granulátovou křídu* v podobě emžského slinu, recklinghauských písčitých slínů, halternských křemenců a kieslingswaldských pískovců, našim vrstvám chlomeckým nejbližších.

44 *Senon spodní rakouských zemí Alpských* (v levo), význačný hlavně středními a svrchními vrstvami *Gosavskými* a *senon svrchní z Německa* (v pravo), vyvinutý v podobě quadrátové a mucronatové křídy a *bryozoových slínů Mastrichtských.*

45 *Senon svrchní z Anglie* (v levo), známý jako svrchní bílá křída s Bellemnitella mucronata a hlízami pazourkovými, také *senon svrchní z Haliče* (v l. řada 4. a 5.), známý z výborného naleziště Nagorzan. *Senon svrchní z Dánska, Skandinavie* a *Francie* zastupuje již přechod do třetihor, jako t. zv. *Danien.* Ve Francii sprostředkují tento přechod nad bílou křídou Meudonskou *vápence pisolithické.*

Útvary kaenozoické.

Útvar třetihorní (tertier).

Za doby tohoto útvaru nabyl povrch zemský v podstatě nynější své podoby, a také zvířena a květena rázu, jenž k tvorstvu nyní žijícímu úzce se přimyká. Útvar dělí se v pět oddílů: paleocaen, eocaen, oligocaen, miocaen a pliocaen.

Palaeocaen.

46. *Paleocaen z Anglie* (Woolwich et Reading beds) a *Francie* i *Belgie* (v levo). Slíny Meudonské, písky z okolí Bracheux a Remeše, sladkovodní vápence a slepence z okolí Cernay s bohatou zvířenou ssavčí.

Eocaen.

V Čechách není vyvinut, za to zvlášť typicky ve Francii a Anglii, dílem i v Haliči a Německu. Uhlí hnědé vyskytuje se poskrovnu. Místy nummulitové vápence mají převahu.

46. *Eocaen z Francie* (v pravo), jehož nejvýznačnějším členem je *hrubý vápenec pařížský* (Calcair grossier) s obrovskými Cerithiemi (viz nahoře). Četné zbytky ssavců (Anoplotherium dole, Lophiodon nahoře).

47. *Eocaen z Anglie* (v levo) s nejvýznačnějším členem svým *londýnským jílem* (London clay). Zvířena brakická. *Eocaen z Italie* (v pravo), jehož nejvýznačnějším členem jsou rybami bohaté vápence z *Monte Bolca*. Viz v levo na stěně mezi okny z nich velkou palmu *Sabal major*. Tamtéž ukázky nummulitových vrstev jihoevropských (vápenec z pyramid egyptských).

48. *Eocaen z Německa a Švýcarska* (v levo); nummulitový útvar z okolí *Kressenbergu* v Bavořích a *flyš* švýcarský.

Oligocaen.

Sluje vlastním útvarem hnědouhelným. Vyvinut je typicky v Čechách, v Německu, Švýcarsku, Francii i Anglii.

48. *Oligocaen z Čech* (v pravo), zastoupený žatecko-duchcovsko-litoměřickou pánví hnědouhelnou.

49. *Oligocaen z Německa* (v levo), s *jantaronosnými* vrstvami baltickými, mořskými písky Wein-

heimskými, septariovými jíly a Cyrenovými slíny. *Oligocaen z již. Německa a Švýcar* (v pravo) s *häringskými* vrstvami na rozhraní tyrolském, spodní mořskou i brakickou a sladkovodní molassou a Cyrenovými jíly a smolným uhlím od Mosbachu v Bavořích.

50. *Oligocaen z Anglie* (v levo) a z *Francie* (v pravo) se sádrou a slínem montmartreským a mlýnským kamenem montmorencským.

Miocaen.

Miocaen tvoří s pliocaenem nejmladší usazeniny třetihorní, jež namnoze obsahují zvířenu dosud žijící. Hnědouhelná lože ještě četná, často ale jen dřevité lignity obsahující.

51. *Miocaen z Rakousko-Uherska* hlavně vídeňskou pánví zastoupený. V levo spodní vrstvy moltské a grundské se šlýrem, litavským vápencem a krystalickým pískovcem hornorakouským. V pravo zvířena z Lapugy, bádenský jíl, Siveringský pískovec, jíl hernalský a cerithiové písky.

52. *Miocaen z Čech a Moravy* (v levo). Z Čech tuchořické vápence sladkovodní, Cyprisové lupky pánve falknovské a mořské usazeniny z okolí Čes. Třebové s Dinotheriem. Z Moravy mořské usazeniny výběžků pánve vídeňské. *Miocaen z Francie, Belgie a Italie* (v pravo). Z Francie zejména proslulé škeblové vrstvy (faluns) z Pontlevoy.

53 *Miocaen z již. Německa a Švýcarska* (v levo). Svrchní mořská molassa, sladkovodní vápenec Steinheimský a Heerem proslulé vrstvy Oeningenské s nálezem obrovského mloka *Andreas Scheuchzeri,* žab (Latonia), pišťuchy (Lagomys) a p., jež vystaveny nahoře. — *Miocaen středoněmecký* (v pravo) s význačným stupněm *mohučským* (hydrobiové a corbi-

culové vrstvy). Kromě toho ukázky z *miocaenu amerického* (v pravo řada 4. a 5.).

Pliocaen.

54. *Pliocaen z Německa* (v levo 1. řada) zastoupen dinotheriovými písky porýnskými, ulmskými a p. Z *Rakouska* (v levo 2.—5. řada) vyloženy *paludinové* vrstvy slavonské, *Radmanestská* zvířena uherská, *Inzersdorfský jíl congeriový,* belvederský štěrk a písek a Mosbašský sladkovodní vápenec pánve vídeňské. — Z *Anglie* (v pravo řada 1.—4.) vyloženy vápnité sliny (bílý crag) a písky (červený crag) se zvířenou, jež z $^{2}/_{3}$—$^{9}/_{10}$ ještě žije. Z *Řecka* pak nálezy z Pikermi (opice) a z ostrovů (Milos).

55. *Pliocaen z Belgie* (v levo řada 1.—3.) zastoupen je písky s *Fusus contrarius, Terebratula grandis* a *Isocardia cor* a s četnými zbytky *velryb.* Ukázka *pliocaenu z Francie* (řada 4.) a *Ameriky* (řada 5. hroch). *Pliocaen z Italie* (v pravo řada 1.—4.) chová sádronosné a síronosné vrstvy sicilské, mohutné subappeninské usazeniny a říční usazeniny z poříčí Arna (Hroch). *Ukázky pliocaenu z Asie* [kůň Hipparion z Persie, nálezy ze Sivaliku (sloni v skříni 54. nahoře)].

Naplaveniny starší. Diluvium.

Starší usazeniny písků, štěrků a hlín, nanesené přívaly vodními, potoky, řekami, tajícím sněhem a ledem, plovoucím ledem a větry. V různých dobách této epochy byl největší díl Evropy a sev. Ameriky zaledněn vnitrozemským ledem a ledovci, a kde i zalednění nebylo, byla nízká teplota, příznivá zvířeně a floře arktické. Období taková zovou se *glacialními, interglacialními* a *dobou tundry.* — Později zalednění ustoupilo, teplota se zvýšila, nastalo podnebí suché, kontinentální, vzmohla se vegetace travin, křovin a nízkých lesů. Doba ta na-

zývá se *stepní* a vyznačuje se zvířenou, jaká žije dnes ještě v krajinách stepních. — Doba ta přechází bezprostředně do doby nynější; zprvu vytrácela se zvířena stepní, nastupovala na místo její hojněji zvířena lesů, později přičinil se již člověk sám o změny jak v kulturním stavu země, tak i o změny ve zvířeně. Se zřetelem na kulturu lidskou zove se diluvium také *dobou palaeolithickou.*

56. *Doba předledová* (praeglacialní) v *Americe* (v levo řada 5.) s velkými lenochody *(Megatherium)* a pásovci *(Glyptodon).*

První doba ledová v *Německu* a v *Anglii* (v levo řada 4.) s písky (Forestbed), jež obsahují mnoho zbytků slonů, nosorožců, hrochů atd.

První mezidobí ledové (interglacialní) v *Německu* a *Anglii* (v levo řada 2. a 3.) s Yoldiovými a cyprinovými jíly, mosbašským pískem (četní měkkýši a ssavci) a paludinovými lavicemi.

Druhá doba ledová a druhé (interglacialní) *mezidobí ledové* v *Německu* (v levo řada 1.) se zvířenou Rixdorfskou.

Druhé mezidobí ledové (interglacialní) v *Čechách* (v pravo řada 5.) se štěrky fluvioglacialními a s českou t. zv. praeglacialní zvířenou (mamut, nosorožec, lev).

Třetí doba ledová v *Německu* a *Švédsku* (v pravo řada 4.) s yoldiovými jíly, mytilusovými lavicemi a postglacialními útesy ústřicovými.

Doba poledová (tundra) v *Čechách* a na *Moravě* (v pravo řada 1.—3.) s lumíky a hraboši, zajíci, sobem, losem, rosomákem, polární liškou a j. ssavci arktickými.

57 *Doba poledová stepní* v *Čechách* (v levo, řada 3.—5.) se svištěm, sysly stepními, frčkem, sobem a četnými měkkýši a stanicemi diluv. člověka.

Doba pastvin a lesů v Čechách (v levo, řada 1.—2.) se zbytky mamutů, nosorožců, tura, koně a s člověkem předhistorickým. Kamenné nástroje přitloukavé (viz níže dobu mesolithickou).

Přechod diluvio-alluvialní. Doba mesolithická (v pravo) s rytinami a skulpturami. Kjökkenmöddingy (odpadkové hromady) dánské.

58. *Doba neolithická* (kamenná mladší) (v levo) s kamennými nástroji hrubě, později dokonaleji přibroušenými, zprvu nevrtanými, později vrtanými a s nástroji koštěnými. Stavby kolové švýcarské.

Doba kovová (v pravo) s nejstaršími stupni neolithickokovovými a bronzovou kulturou hallstattskou.

59. *Doba kovová* (v levo), mladší stupně latèneského neboli duchcovského (vedle bronzů železné zbraně) s přechodem do doby historické.

Naplaveniny mladší (alluvium).

Vrstvy kůry zemské, uložené v době historické i přítomné s recentními ještě zbytky zvířat doby nynější a se stopami kultury posledních časů.

59. *Náplavy a usazeniny* (v pravo) z doby nejmladší: štěrky, písky, tufy, bahna atd. se zbytky ústrojnými. Doplňkem jich jsou v skříni následující:

60. *Zjevy doby nynější,* jichž vznik lze přesně pozorovati. V levo *náplavy a usazeniny vnitrozemní,* nanesené vodou i větrem, způsobené zvětráním i spolupůsobením ústrojenců, v pravo *náplavy* a *usazeniny mořské* a v poslední řadě nejmladší *výplody eruptivní.*

Sbírka dynamicko-geologická.

Ve čtyřech skříních podokenních síně č. 8. vyložená

sbírka znázorňuje pochody geologické, na jichž základě kůra povrchu zemského se tvořila a přetvořuje.

61. *Voda jako činitel geologický. Oddíl I. Vyloučeniny vody* na povrchu zemském nebo do velkých dutin (krápníky, tufy, aragonity, tarasy křemenné, pisolithy), do hornin a vrstev (dendrity, žíly) i v horninách vyvřelých (zeolithy, mandle). — *Oddíl II. Lučebná činnost vody* vyluhováním (jeskyně), nabobtnáním (bezvodé hmoty mění se ve vodnaté), krystalisací, okysličováním a zvětráváním (kaolinisace). — *Oddíl III. Mechanická činnost vody* erosí, corrosí, evorsí, denudací, naplavením a obroušením ledem. Rozrušení skal, vznik údolí, náplavy štěrků, písků atd.

62. *Atmosféra jako činitel geologický* (oddíl I. v levo). Nánosy větrné, proměny při obroušení větrem, výhlazy, viklany atd., účinky blesku.

Minerogenní vznik hornin (oddíl II. uprostřed). Tvoření brekcií, slepenců, drob, pískovců, hlin, břidlic, soli kamenné, anhydritu a vápence.

Sekrece a konkrece (oddíl III. v pravo) jakožto přídatné hmoty.

63. *Organogenní vznik hornin* (oddíl I. v levo). Redukce setlívajícími hmotami, vznik kyzů, síry, bahní rudy, tvoření hornin vápnitých a křemitých zvířaty i rostlinami, vznik mramorů a pochod zuhelnění.

Rozrušování hornin, zkamenělin a ústrojných zbytků (oddíl II. v pravo) zvířaty a rostlinami. Vznik brekcií z rozdrcených skořepin raků, vyhlodávání skal pobřežních, ničení zkamenělin překrystalováním hmoty.

64. *Eruptivní vznik hornin* (oddíl I. v levo). Lávy, tufy a sopečné výplody nynější vedle láv ze starších útvarů.

Změny hornin ve styku s horninami vyvřelými (kontaktní metamorfosy; oddíl II. ve středu), účinkem teploty i mechanickým působením.

Změny hornin tlakem (dynamometamorfosy; oddíl III. v pravo). Horotvorná síla jako příčina změn v horninách.

Skupiny odlitků a velkých originálů všech útvarů.

V levo: obrovský vačnatec australský (*Diprotodon*) z pleistocaenu; spodní čelisti v třetihorách vyhynulých kopytníků z rodu *Anthracotherium;* stopy obrovských triasových ještěrů-stegocephalů *(Chirotherium)*; spodní čelist jiného ještěra krokodilovitého *(Belodon)* z keuperu; lebka *nosorožce* z říčního náplavu v Rusku; lebka obrovského ptáka z rodu *Phororhacos* z pamp jihoamerických a j. — Nad skupinou lebka miocaenního obrovského jelena (Sivatherium) ze Sivaliku ve vých. Indii.

V pravo lebka obrovského *Dinotheria* z rýnských písků u Eppelsheimu; zmenšený model podivuhodného pásovce z pamp jihoamerických *(Glyptodon);* hnát mastodonta; noha obrovského pštrossa novozélandského *Dinornis maximus;* odlitek lebky *Titanotheria,* slonu podobného ssavce z miocaenu Sev. Ameriky; model jurského ještěra *Ichthyosaura* a j.

Na stěnách a při stěnách mezi okny: V levo: Vějíř palmy *Sabal major* z Monte Bolca v Italii, skvostný original rejnoka *Squatina alifera* ze Solenhofenu, odlitky ptakoještěrů jurských, devonské a kamenouhelné ryby z rodů *Holoptychius, Eusthenopteron* a *Cladoselache.*

V pravo: Odlitky *Plesiosaurů* a *Ichthyosaurů* jurských, originál obrovské lilijice jurské *(Penta-*

crinus) i zmenšené modely obrovských ještěrů z křídy americké.

MAPY.

Při čelné stěně směrem k sálu č. 7. jest přehledná *mapa geologická povrchu zemského* i geologická mapa *říše Rakousko-Uherské,* kromě toho část geol. mapy král. Českého, plastická mapa okolí *Vesuvu,* plastická mapa geol. poměrů *Spoj. Států severoam.* a vrstevní sled Woodwardův útvarů geologických v Anglii.

SÍŇ 9—17.

Sbírky zoologické.

Sbírky zoologické, k nimž se vchází od schodiště dveřmi průčelní stěny, rozvrhují se ve dvě hlavní oddělení, z nichž první obsahuje *sbírku zvířeny české* a druhé *sbírku všeobecnou.*

Zvířena česká umístěna jest v síni č. 9., *všeobecná sbírka* v síních č. *10.* a *12—17.*, a to: v síni *10.* *ssavci,* v síních *12—13.* *ptáci,* v síni *14.* *plazi, obojživelníci* a *ryby,* v čís. *15.* pracovna, v č. *16.* vědecká sbírka *hmyzu,* v č. *17.* všeobecná sbírka *nižších živočichů.*

Sbírky zvířeny české mají podávati co možná úplný obraz živočišstva naší vlasti. Práce o zvířeně české uveřejněny jsou v „Archivu pro přírodovědecký výzkum Čech“.

SÍŇ 9.

Zvířena česká.

Při levé průčelní stěně počíná sbírka *ssavců,* jež vystavena jest ve skříních *1—4.*

1. *Netopýři.* V Čechách žije celkem 15 druhů. Nahoře skupina *vrápenců malých,* kteří žijí často ve velkých společnostech v jeskyních, podobně jako

netopýr obecný, kterého v středu skříně spatřujeme u vchodu jeskyně krápníkové. *Netopýr lesní* (dole) obývá duté stromy a objevuje se ze všech našich netopýrů nejdříve z večera. Nejhojnější z našich netopýrů je *netopýr ušatý,* zdržující se nejčastěji na půdách a ve sklepích.

Hmyzožravci. Krtek, užitečný hubením žížal, vyskytuje se též v *bílé odrůdě* (viz lihový preparát). *Ježek* je náš největší hmyzožravec. Zde velice zajímavá abnormita ježka bez ostnů, pouze srstí krytého, z okolí Mnichova Hradiště. *Rejsků* žije v Čechách 6 druhů. Největší z nich je *rejsek vodní,* nejmenší a zároveň nejmenší ssavec český vůbec je *rejsek zakrslý.*

Dravci. Nahoře umístěn poslední český *rys,* kterýžto dravec v první polovici minulého století v Čechách vyhuben byl. Vystavený exemplář byl zastřelen v táborském kraji r. 1835. Vedle něho nyní v Čechách skoro vyhubená *kočka divoká.* Uprostřed *jezevec* a dole *liška.* (*Vlka* a lebku jednoho z posledních v Šumavě střelených *medvědů* viz ve skříni č. *4.*)

2. Nahoře *vydra,* uprostřed *hranostaj* v letním a zimním šatě a *lasice.* Dole *rodina tchoře,* nahoře *kuna lesní* a *skalní.*

Hlodavci. Ve vystavené skupině *veverek* spatřujeme druhy různě zbarvené. Jiná skupina znázorňuje obilí škodného *křečka* a *sysla. Plch* zahradní, lískový a obecný, a vzácná černá odrůda plcha zahradního z okolí Dobříše. *Myší* žije v Čechách šest druhů. Z nich objevuje se *krysa* již jen ojediněle, a jest vytlačena *potkanem.* Pozoruhodna jest *myš nejmenší,* která si staví na obilí kulaté hnízdo. *Hrabošů* známe z Čech čtyři druhy, z nichž *hraboš obecný* se často na polích ve velikém množství ob-

jevuje a činí veliké škody. Vystavený *bobr* pochází z rybníka Rožmberského a byl darován sbírkám musejním v r. 1837. Nyní je v Čechách vyhuben. Ve skříni *3.* umístěn z hlodavců ještě velký *zajíc* ze Šumavy a *divocí králíci.*

3. *Přežívavci.* Uprostřed umístěn *jelen* (dar knížete Schwarzenberga). Vedle něho *srnec* v rudém šatě letním a šedém zimním, a skvrnité mládě srnčí. Na skříních *3.* a *4.* *vývoj parohů* srnce, daňka a jelena.

4. Statný *daněk* je dar Jana hraběte Harracha. *Bílý daněk* zastřelen byl v lesích křivoklátských.

Mnohokopytníci. Mohutný exemplář *divokého kance* pochází z obory u Hluboké a je darem knížete Schwarzenberga. *Mládě* je pruhované.

Ptactvo české jest umístěno ve skříních číslo *5—16.*

Základ ku sbírce českého ptactva položen byl p. prof. dr. A. Fričem, který v r. 1854 daroval Museu celou svou sbírku ptactva českého. Od té doby bylo soustavně pracováno k tomu, aby sbírka ta byla úplnou, i rozmnožena jest zejména sbírkou Feldeggovou a Vobořilovou, jakož i darv četných jednotlivců. V Čechách žije přes 300 druhů ptáků.

5. *Dravci.* *Sup bělohlavý* jest v Čechách vždy za několik let pravidelným hostem. Vystavené exempláře střeleny v Bubenči a u Kostelce nad Orlicí. *Sup hnědý* je hostem velmi vzácným. Byl chycen u Roudnice. *Orel skalní* skoro každým rokem u nás bývá uloven. Vystavený exemplář zastřelen byl v Krči. Rovněž *orel mořský* se objevuje pravidelně u Pardubic a Hluboké. *Orel říční* u nás hnízdí a živí se rybami.

6. *Orel krátkoprstý,* který se živí též hady a ještěrkami, náleží u nás ku vzácnostem. Vystavený

samec byl zastřelen r. 1894 v revíru Vacíkově na panství Březnickém. Z ostatních dravců je nejhojnější u nás *včelojed,* znázorněný při své oblíbené stravě, jak vybírá vosí plod z hnízda. *Sokol obecný* jest rovněž u nás hojný dravec a pronásleduje hlavně holuby.

7. Krásný *raroh velký* hnízdil v údolí vltavském severně od Prahy, dokud tudy dráha nevedla. Ve sbírce naší zastoupen jest v krásných, různě vybarvených exemplářích, pocházejících ze sbírky Vobořilovy. *Poštolka* a *krahulík,* vystavený s hnízdem a mládětem, jsou rovněž dravci u nás hojní. Mimo to spatřujeme zde *jestřába* a *pochopy.*

8. Užitečna hubením myší je *sova obecná,* kterou zde nalézáme s mláďaty v hnízdě. Rovněž užitečna jest *sova pálená.* Skvostná *sova sněžní* zabloudila k nám z vysokého severu a byla v březnu r. 1862 u Mladé Boleslavi zastřelena a drem R. hr. Taxisem darována. *Sova bělavá* neb *uralská* hnízdí u nás na Šumavě.

Šplhavci. Největší z našich šplhavců je *datel černý.* Sem náleží ještě *žluna, krutihlav* a *kukačka.*

Křikavci. K nim náleží *lelek, rorýs, dudek* a *ledňáček,* který oživuje po celý rok břehy našich vod a loví malé rybky. *Vlha* je u nás vzácným hostem z jihu. Krásně zbarvený *mandelík* u nás často v dutých stromech hnízdí.

9. *Zpěváci.* K nim náleží *šoupálek,* vystavený s mláďaty v hnízdě, *střízlík, sýkory, skřivani, lindušky* a *konipasové. Skorec* zdržuje se po celý rok na horských potocích a škodí plodu pstruhů. Z *drozdovitých* ptáků hnízdí *kvíčala* nyní též u nás. *Rákosníci* upevňují svá hnízda na rákosí. Další skupina obsahuje *pěnice.* Vystavené *hnízdo sedmihláska* nalezeno bylo v růžovém keři.

10. Zajímavé je *hnízdo vlaštovky* s bílými mláďaty, nalezené v Nymburce. *Břehule* hnízdí nejraději v příkrých březích. *Brkoslav* přichází ze severu každé zimy do Čech. Mezi *havranovitými* spatřujeme též *bílou vránu.* K pěvcům semenožravým řadí se dále *strnadi, pěnkavy, hejlové, křivky* a *jiřice.*

11. *Holubi.* Z divokých holubů u nás je nejhojnější *hrdlička divoká. Řivnáč* staví si hnízdo na větvích velkých stromů, *doupňák* v dutých stromech.

Kurovití. Stepokur kirgizský žije na stepích asijských a zalétá časem až do Čech. *Tetřev* a *tetřívek* jsou předmětem zajímavé honby. Od těchto pochází míšenec *tetřev prostřední.* Velice vzácným exemplářem je vystavený *míšenec bažanta a tetřívka,* zastřelený na panství Želči u Tábora, dar Jana hraběte Harracha. *Hnízdo jeřábka,* nalezené na Šumavě blíž Černého jezera, obsahuje sedm vajíček. Dále spatřujeme zde řadu různě zbarvených *koroptví,* bílou odrůdu koroptve, exemplář s podivně prodlouženým zobákem a jiný s rohovitými výrůstky na hlavě. Pěkná je skupina *rodiny křepelek* a *bažanta.*

12. *Bahňáci.* Hojní jsou u nás *chřástalové. Zorav* střelen byl v revíru Svárovském u Labské Týnice. *Drop velký* a *malý* přicházejí k nám z východních krajin. Vzácný *drop asijský* střelen byl blíže Zbenic u Příbrami. K bahňákům řadí se dále *dytík, čejka, kulíci* a *ouhorlík.* Podivný *tenkozobec opačný* se zahnutým vzhůru zobákem uloven byl na Hluboké. *Lysky* spatřujeme zde s hnízdem. Další rody bahňáků jsou *sluky, jespáci, vodouši, běhouni* a *kolihy.* Zde hnízdo sluky s mládětem ze Šumavy.

13. *Ibis hnědý* zdržuje se v Uhrách a byl již několikráte též v Čechách zastřelen. Rovněž *volavka*

bílá a *stříbřitá* jest vzácným hostem z Uher. Dále umístěni zde *bukači, čápi* a vzácný *kolpík obecný* se zobákem lžicovitého tvaru.

Ptactvo vodní. Labuť zpěvná i *velká* byly u nás již vícekráte v čas tahu střeleny.

14 *Husa velká* jest jediná divoká husa, která u nás hnízdí. Od té pochází naše *domácí husa. Husa polní* je v čas tahu velmi hojná. *Kachna lišči* se velmi zřídka objevuje. Nejhojnější je *kachna divoká,* od které pochází naše *kachna domácí.* Zde skupina mláďat kachny divoké.

15 *Čírka obecná* přichází ve velkých hejnech. Ze severu přicházejí někdy *kachna lední, kajka* a *morčáci. Kormorán* dostavuje se v čas tahu.

16 *Rybák* neb *mořská vlaštovka* též jednotlivě hnízdí. *Racek chechtavý* hnízdí v jižních Čechách ve velikém množství, nejraději na písčitých ostrůvcích větších rybníků. Skupina racka s hnízdem a mládětem. *Chaluhy* k nám zřídka přicházejí, rovněž *potáplice,* tato jen v zimě. *Roháč velký* často hnízdí na velkých rybnících. *Potápka malá* se hojně objevuje.

Plazi, obojživelníci a *ryby* z Čech vystaveny jsou ve skříních č. *17* a *18.*

17. *Plazi.* Dýchají plícemi. Tělo je šupinami kryté. V Čechách žije 5 druhů ještěrek a 5 druhů hadů. Ve *skupině* spatřujeme sestaveny nejhojnější plazy české.

Na skále viděti *ještěrku obecnou* a *zelenou. Slepýš* je beznohá ještěrka a bývá lidem mylně za hada pokládán. Jediný *jedovatý had* v Čechách je *zmije,* znatelná klikatým pruhem na hřbetě a zvláště v rašelinných krajích velmi hojná. *Užovky* jsou neškodné. Největší had v Čechách žijící je *užovka Aeskulapova*; vystavený exemplář byl chycen r. 1880 v Krondorfu u Karlových Varů.

Obojživelníci. Dýchají z mládí žabrami, v dospělosti plícemi. V Čechách žije 13 druhů, z nichž nejhojnější sestaveny v malebné skupině.

Na lístech sedí *rosičky,* jejichž prsty jsou na konci v přissavné destičky rozšířeny. V předu sedí na břehu naše nejhojnější *žába zelená.* V pozadí se skrývá mezi zelení *žába hnědá.* V popředí skáče do vody *kuňka ohnivá* a na břehu spatřujeme vzácnější *kuňku česnekovou.* Pod kamenem ukrývá se bachratá *ropucha obecná,* užitečná hubením škodlivého hmyzu, a před ní zeleně skvrnitá *ropucha měnivá.* Nahoře na vlhké stráni zdržuje se *černožlutý mlok,* dole u vody *čolek velký,* jehož sameček je zdoben na hřbetě a ocase zubatým hřebenem.

18. *Ryby.* Dýchají žabrami, žijí ve vodě. V Čechách žije 38 druhů ryb. *Kostra kapra* neobyčejných rozměrů pochází z tak zvaného kapra třecího, jehož *odlitek* umístěn nad vchodem do vedlejší síně.

Stáří tohoto kapra bylo 18 let, vážil 16 kg a měl 5 kg jiker, jichž bylo asi půltřetího milionu. Pochází z Milevska u Tábora.

Následuje soustavná sbírka českých ryb kaprovitých, okounovitých, z. těch veliký *šíl,* dále lososovitých, *mník, sumec,* pak *úhoř* a *mihule.*

Biologie lososa labského znázorněna řadou preparátů lihových a odlitků.

Z moře přicházejí do našich řek též *placka (podmořanka),* sleďovitá ryba s ostrým pilovitým břichem, dále *jeseter* a na obilních lodích z Hamburka přicházejících bývá přissáta *mihule mořská.*

Ryby cizí v Čechách pěstované jsou: *siven alpský* a *americký, kalifornský pstruh duhový, americký okoun černý, pstruhový* a *sumeček zakrslý.*

V *nástěnných skříních* umístěni *živočichové bezobratlí.* Drobnohlední *prvoci,* jichž tělo sestává pouze z jediné živočišné buňky, znázorněni modely (kořenonožci) a vyobrazeními (nálevníci). Z láčkovců

žije v Čechách *nezmar*. Následuje sbírka českých *hub sladkovodních, červů, korýšů, pavouků, stonožek, měkkýšů* a *mechovek*.

Sbírka českého hmyzu vystavena jest v síni *9-a* u vchodu. Ve skřínkách jest umístěna soustavná sbírka biologická, v nástavcích jsou pozoruhodné vývoje hmyzu, jich požerky a kazy na rostlinách, jakož i stavby hmyzu.

V nástěnných skříních vnitřní řady jest biologická sbírka *českých obratlovců*.

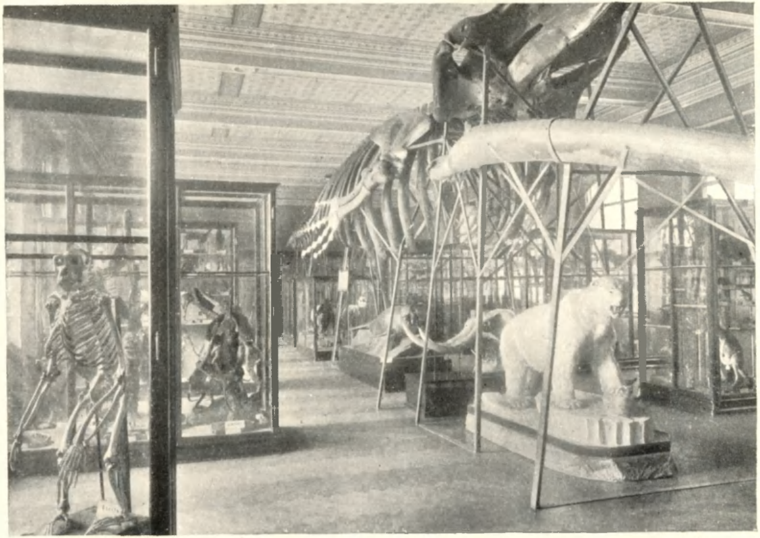
Losos obecný žije v moři, odkud táhne z jara do řek a vystupuje až do horských potoků, kde klade v říjnu a listopadu jikry, z nichž se v únoru a březnu líhnou mláďata. Polovyrostlé rybky (strdlice) vracejí se do moře. *Vývoj lososa* znázorněn řadou lihových preparátů, rovněž jeho *potrava* a *cizopasníci*. Odlitky sádrové představují starou *samici lososa labského* po příchodu z moře *před třením* barvy leskle stříbrošedé, dále samici *po vytření* (tulák), když rok v řece bez přijímání potravy pobyla a se zbarvila růžově s červenými a černými skvrnami. Tak se vrací do moře a počne přijímati potravu. Třetí odlitek jest polovyrostlý samec, tak zvaný *losos bartolomejský*, jichž zvláštní tah děje se v srpnu. *Odlitky hlav* náležejí dospělé *samici* a *samci*, u něhož svrchní i spodní čelist jest v prosinci podivně prodloužena a spodní mimo to silným hákem opatřena.

V řadě u vchodu nacházejí se větší biologické předměty hmyzu.

SÍŇ 10.

Všeobecná sbírka ssavců.

Základem byla malá sbírka hraběte Hartiga a příspěvky barona Helfera z Tenasserimu. V letech 1860 a 1862 podnikl kustos prof. dr. A. Frič cestu do Hamburka a Londýna, při které příležitosti, jakož i při cestě své do Paříže zakupoval vzácnější doplňky pro tuto sbírku, k čemuž poskytli peněžité příspěvky jednotlivci, jichž jména u dotyčných exemplářů jsou uvedena.

Str. 153.

VŠEOBECNÁ SBIRKA ZOOLOGICKÁ.
(S KOSTROU VELRYBY.)

V novější době sluší zvláště vytknouti velecenný dar MUDra E. Holuba, příspěvky E. St. Vráze a odkaz dv. rady prof. dra B. Šl. Jiruše.

Střed síně zaujímá *kostra velryby,* doklad, jak ohromných rozměrů dosahují mořští ssavci. Jest darem společnosti pražských občanů „pondělní jour fixe“ v r. 1888. Kostra pochází ze samice chycené u Bergenu v Norsku. Délka její obnáší 23 metrů, váží 4030 *kg* a cena její jest 5000 K.

Ostatní vystavení ssavci umístěni jsou ve skříních č. *1—17.*

1. *Veleopi* (opice člověku podobné). *Gorila* zastoupena jest kostrou a zajímavým mládětem s jeho kostrou, jejíž lebka upomíná na lebku dětskou. Jakých rozměrů dosahuje zvíře dospělé, ukazuje odlitek lebky a ruky staré gorily. Uprostřed skupina samce a samice *Orang-utanga* z Bornea. Odlitky lebek ukazují, jak se tvar jejich stářím mění. *Šimpans* z Afriky je z nich nejučelivější.

2. *Gibon (Hylobates)* s velmi dlouhými předními okončinami. *Opice starého světa* (úzkonosé). Žijí v Asii a Africe. Rodina *opice nosaté* z Bornea. *Hulman* je posvátná opice Indů.

3. *Magot bezocasý* z Afriky, žije též na skále gibraltarské v Evropě. *Kočkodani. Paviani* mají psovitý rypák a velké tesáky.

Opice nového světa (ploskonosé). Žijí jen v Americe *Vřešťan* žije v pralesích brasilských.

4. *Opice ďáblova. Opička rudková* a *kosman* z Brasilie náležejí k opicím drápkatým.

Poloopice. Nejvíce jich žije na Madagaskaru. *Muna* má dlouhý ocas, *indri* kratičký. *Nartoun příšerný (Tarsius spectrum)* má prsty na konci rozšířené jako u rosičky. *Ksukol vevcrový (Chiromys*

madagascariensis) je poloopice s chrupem hlodavcovitým.

5. *Letuška indická* spojuje znaky poloopic a hmyzožravců. Má okončiny blanou spojené.

Letouni. Mají prsty ruky prodloužené a se zadními okončinami a ocasem blanou spojené. *Netopýři* jsou hmyzožraví. *Kaloni* býložraví.

Hmyzožravci. Náš *ježek* zastoupen zde též v bílé odrůdě. *Bodlín* (*Centetes ecaudatus*) žije na Madagaskaru. *Gymnura Rafflesii* žije na Sumatře, je krytá bílou srstí. *Tana* žije na stromech na Javě, *chochul* ve vodách v Rusku. Zajímavý je *krtek hvězdonosý* z Ameriky a *zlatokr*t z Afriky.

6. *Medvědovití.* Mimo *medvěda obecného* a jeho kostru spatřujeme zde *medvěda pyskatého* z Indie. Obrovský *medvěd polární* uprostřed síně ve skříni. Dále *nosál* z jižní, *mýval* ze sev. Ameriky. *Medvěd kočičí* z Indie spojuje znaky kun a medvědů.

Pucholi. Spojují znaky kun a koček. *Civetka, genetka* a *promyka* (ichneumon) žijí v Africe.

8. *Kunovití. Tchoři, kolčavy* a *kuny. Rosomák (Gulo borealis),* žijící v sev. Americe, poskytuje vzácnou kožešinu. *Smraďoch* (*Mephitis mephitica*) je krásná kuna z Ameriky.

Kočky. Egyptská kočka (Felis maniculata), od které pochází kočka domácí.

9. *Levhart* s ukořistěnou opicí. *Gepard* spojuje znaky koček a psů. Žije v Asii, kde užívá se ho k lovu.

Vystavený lev je nyní již vzácný *lev berberský,* význačný hřivou podél celého břicha. Krásný *tygr bengalský* je darem ryt. E. Skramlíka. Mimo to umístěni zde *rysové* a krásně vybarvená *puma.*

10. *Hyeny. Hyena skvrnitá* a *šantoš žíhaný* žijí v Africe, jsou dravci noční.

Psi. Pes domácí s bílým pinčem a mopsem. *Šakal* žije v hejnech v Dalmacii a Africe. Nahoře *liška jihoamerická* a žaponský kunovitý *Nyctereutes viverrinus,* živící se ovocem.

11. *Ploutvonožci.* Jsou vodní ssavci s chrupem dravců masožravých. *Mrož* zastoupen lebkou a hlavou s dlouhými kly. *Bahoň středomořský* dosahuje délky až čtyř metrů. *Tuleň* živí se rybami a loví se pro kůži, tuk i maso. *Lvoun* (Otaria californica) z Kalifornie.

12. *Hlodavci. Veverovití* zastoupeni několika druhy veverek, syslů a svišťů.

Poletucha má okončiny blanou kožní spojené. *Dikobraz* má na hřbetě kromě chlupů dlouhé ostny. *Tarbíci* mají zadní nohy ku skákání prodloužené. *Činčila* z Peru poskytuje vzácnou kožešinu. K našim *hrabošům* řadí se *lumík* a *ondatra,* poskytující drahocennou kožešinu (bisam). Další skupinu tvoří *myši.*

13. *Zajíc obecný* zastoupen mimo obyčejné zbarvení též v odrůdách světle a tmavě zbarvených. *Zajíc sněžní* žije v Alpách a sev. Evropě. Letní jeho šat jest šedohnědý, zimní sněhobílý. *Morčata* mají na prstech kopýtkům podobné drápy. *Kapybara* žije u vod již. Ameriky a jest největší hlodavec na světě. *Paka* (*Coelogenys paca*) a něžná *aguti* (*Dasyprocta*) žijí v jižní Americe.

Damani (Hyrax) jsou podobni hlodavcům a zároveň mnohokopytníkům. Chrup jejich podobá se chrupu nosorožce.

Sloni mají nos v chápavý chobot prodloužený, hořejší řezáky v kly proměněné. Kly, které poskytují slonovinu, a odlitky zubů slona afrického a indického viz ve skříni čís. *15*. *Lebka s kly* umístěna pod kostrou velryby.

14. *Kytovití* jsou vodní ssavci, dýchají plícemi

a rodí živá mláďata. *Kapustňák (Manatus)* žije v řekách Afriky a jižní Ameriky. Nahoře kostra *ochechule* č. mořské panny *(Halicore dugong)* z Australie. Obrovský exemplář vycpaný vystaven uprostřed síně pod kostrou velryby.

Velryby jsou masožravci, mají zuby jen v zárodku (viz lihový preparát), v dospělosti na místě jich rohovité desky (kostice, fišpan). *Mládě velryby* a jeho kostra v lihu náleží témuž druhu jako vystavená *obrovská kostra* (viz str. 183.), která dle této byla upravena.

Plískavice mají četné kuželovité zuby. Sem náleží *delfín* a *sviňucha*. *Narval,* jehož lebka vystavena, má pouze dva přední zuby vyvinuté, jeden zůstává zakrnělý, druhý je prodloužen ve veliký, šroubovitý kel. *Vorvaň* má zuby jen ve spodní čelisti, která je vystavena pod kostrou velryby u skříně čís. *19*. Tuk v ohromném množství na hlavě se nashromažďující poskytuje spermacet.

15 *Sudoprstnatí.* K nepřežívavým náleží *hroch,* jehož lebka zde vystavena. Z vepřů africké *emgalo* a kostra brasilského *pekari*.

V téže skříni *lichoprstnatí. Nosorožec. Tapír indický* vystaven uprostřed síně ve skříni čís. **16.**

Ve skříni čís. *18*. *zebra* z Afriky a *lebka koně*.

17—19. *Sudoprstnatí přežívaví.* K dutorohým náleží *bůvol* (vedle skříně čís. *12*.), *ovce* a *koza* (*17*), *kamzík* a četné druhy *antilop,* z nichž žije v Evropě jen *sajka tatarská* (17). Největší je *antilopa kudu* (18). Různé rohy, jakož i parohy jelenovitých ve skříni *17*. a na nástěnném tableau u skříně č. *22*. *Žirafa* a její kostra ve skříni č. *18*. *Kabar* poskytující pižmo v skř. č. *17*. Zde též maličký *kančil* z Javy. *Velbloudovití* zastoupeni *lamou* a lebkou velblouda.

20. *Chudozubí* s chrupem zakrnělým. *Lenochod, pásovci* a *mravenečník hřivnatý* žijí v již. Americe. *Luskoun velkošupinatý* a nyní již vzácný takaru *(Orycteropus)* žijí v Africe.

21. *Vačnatí.* Samice mají na břiše vak nebo kožní záhyb, v němž mláďata přechovávají. Vyjma dva rody americké žijí ostatní v oblasti australské. *Vakodlak. Mravenník. Opossum* z Ameriky. *Vačice strakatá* z Brasilie má prsty plovací blanou spojené. *Parovník poletuchový* má po bocích napnutou létací blánu.

22. Samec a samice *klokana velikého,* s mládětem ve vaku. *Kuskus* je zbarvení velmi proměnlivého. Vlk vačnatý *(Thylacinus cynocephalus)* z Tasmanie má chrup dravcům podobný, *vombat* (*Phascolomys*) chrup hlodavý.

23. *Ptakořitní.* Nejnižší ssavci, přibližující se mnohými znaky ptákům. *Ptakopysk* a *ježura* žijí jen v Australii, velice vzácná *Proechidna Bruinyi* na Nové Guineji.

SÍŇ 11.

Sbírky herbářní

druhé oddělení, přístupné pouze pro vědecké studium. Srov. str. 102. V této síni uloženy jsou:

1. *Sbírky rostlin tajnosnubných,* a to všeobecný herbář kryptogamů vůbec, tudíž i českých, záležející z 82 silných svazků asi o 12.000 druhů; dále Thümenova Mycotheca (houby) o 24 svazcích; Jos. Em. Kabáta: *„Fungi bohemici"*; Collinsa, Holdena, Setchella: „Phycotheca boreali-americana" o 24 svazcích; cenný herbář kapradin exotických, zvláště indických po prof. O. Feistmantlovi o 22 svazcích; mimo to mnohé sbírky menší z doby novější.

2. *Sbírka východoindických rostlin* po dru *Helferovi,* která v letech čtyřicátých do Musea se dostala, v 50 objemných svazcích asi 40 druhů jen z části určených, čítajících na 5000 dubletních exemplářů.

3. *Český herbář cévnatých rostlin* o 84 silných svazcích. Obsahuje všecky druhy i odrůdy květeny české počtem přes 2100, v 20.000 exemplářích ze mnoha různých stanovisk českých. Herbář ten založen byl teprve v letech šedesátých, ježto dříve rostliny původu českého, do té doby v Museu se nalézající, ukládány byly v herbáři všeobecném. Vyřadění jejich a sestavení do zvláštního herbáře českého stalo se z toho důvodu, že Museum má v přední řadě vystavovati přírodniny z Čech, a tudíž i zvláštní sbírkou podávati obraz květeny české jak možná nejbohatší a nejúplnější. Základem k českému herbáři byl z počátku herbář český Tauschem vydávaný, a rostliny od mnohých starších botaniků sbírané a darované, nejvíce horlivým a obětavým *F. M. Opicem.* Největšího rozmnožení nabyl však od r. 1864 rostlinami nasbíranými při botanickém zkoumání komitétu pro přírodovědecký výzkum Čech, jakož i příspěvky četných sběratelů a korrespondentů botanických. V něm jsou uloženy všecky originaly a doklady k Čelakovského Prodromu květeny české.

SÍŇ 12.

Všeobecná sbírka ptáků.

Prvním základem *všeobecné sbírky ptáků,* jež vystavena jest v síni *12.* ve skříních č. *1.—12.* a v síni *13.* ve skříních čís. *13.—22.*, byla sbírka hraběte Hartiga. R. 1837 byly darovány našemu Museu dubletty brasilských ptáků z cís. král. kabinetu ve Vídni. Znamenitým přírůstkem byli ptáci z Tenasserimu, které tamtéž baron Helfer sbíral. Kníže Colloredo daroval část ptáků z Abyssinie. To byl stav sbírky ptáků do r. 1849. V té době kustos Dormitzer hleděl, by ve sbírce aspoň evropské ptactvo úplněji bylo zastoupeno, v čemž jej Vobořil a Lokaj horlivě podporovali. V té době odevzdal též Dr. A. Frič řadu ptáků, získaných na cestách v Banátě a Dalmacii. Ze sbírky Feldeggovy získány byly nejvzácnější kusy, m. j. alka. Důležitým přírůstkem byla sbírka

K. Vobořila, která byla zakoupena. Tím získány mnohé vzácné originály vyobrazené v díle „Evropské ptactvo“ od Dra A. Frice, m. j. zvláště cenné mládě vyhynulé alky a překrásná řada sokolů.

1. *Supi* mají hlavu skrovně opeřenou. *Kondorové* žijí v Americe, *supové* zdržují se v jižní Evropě a v Africe. *Orlosup bradatý* žije na Alpách, uchvacuje někdy i děti.

2. *Orlové* zastoupeni zde ve více druzích.

3 Zástupci *kání, luňáků, sokolů* a *ostřížů.*

4 Čeleď *jestřábů* a *motáků.*

Sovy. Jsou noční dravci s měkkým peřím. *Sova pálcná* má největší rozšíření na světě. Vystavené exempláře pocházejí z Čech, Afriky a Ameriky.

5 *Papouškové* jsou šplhavci s měkkým ozobím, žijící ve všech tropických krajích. *Papoušek zemní* žije v Australii. Nejučelivější jest papoušek *šedý* z Afriky a *amazonský* z Brasilie. *Nestor* je již zcela vyhuben. Blízek vyhubení je dravý *papoušek soví,* hnízdící v dutých stromech na již. Novém Zélandu. Dravcem je též *papoušek supí.*

6. *Křikavci.* Nemají zpěvného ústrojí v dolejší části chřtánu. *Rorejsi* jsou podobni vlaštovkám. Sem náleží *salangana,* která staví ze slin jedlá hnízda v oblasti východní. *Lelkové* mají zobák silně rozeklaný. *Zoborožci* žijí v tropech a mají velký, ale velmi lehký zobák. *Tukani* jsou šplhavci s velikým zobákem, žijí jen v horkém pásu Ameriky.

7 *Kolibříci.* Malí křikavci, jichž samečkové jsou nádherně zbarveni. Žijí jen v Americe. Vystavena zde *skupina kolibříků* obletujících orchideu. Po stranách nádherný *kolibřík Saphin* a *topasový.* Ostatní pestré druhy viz ve zvláštní skříni uprostřed síně.

Kukačky. Velikostí převyšuje ostatní *kukačka veliká* a *bažantovitá* z Australie. *Datlové* jsou šplhavci daleko rozšíření. *Vousáci* jsou tropičtí, pestře zbarvení šplhavci, žijící v tropech Ameriky.

8. Zde umístěny vesměs ještě ke křikavcům náležející čeledi: pestří *mandelíci, vlhy* a nádherně zbarvené druhy *trogonů.* Dále zástupci *tyranů,* žijících výhradně na západní polokouli a *ledňáčků* po celém světě rozšířených. *Cotingy* často krásně zbarvené jsou domovem v Brasilii a Mexiku. Výlučně v Americe žijí *Anabatidae.* Zajímavé hnízdo ptáka hrnčíře (Furnarius rufus) z již. Ameriky.

9. *Pěvci.* Se zpěvavým ústrojím v dolejší části chřtánu. *Velechvost* neb *menura* z Australie má veliký, lyrovitý ocas. Sem řadí se dále *střízlík, šoupálkové, sýkory,* pestře zbarvené *tanagry,* žijící v Americe, pak následují *skřivani* a *konipasi.* Rod *Pitta* je nádherně zbarven a žije na východní polokouli. Řád *drozdovitých* obsahuje četné rody.

10. Další čeledi jsou *lejskové, vlaštovky, rákosníci, pěnice, žluvy, ťuhýci* a k *havranovitým* náležející *sojky.*

11. K havranovitým řadí se též neobyčejnou nádherou per vynikající *rajky,* žijící jen na Nové Guineji a sousedních ostrovech. Podivuhodnou ozdobou per vyniká *Pteridophora Alberti* s jinými ozdobnými druhy ve zvláštní skříni uprostřed síně 13. Další skupiny jsou *špačkové* a *trupialové.*

12. K čeledi *vrabcovitých* náležejí *snovači,* kteří stavějí umělá hnízda podivných tvarů, a četné rody a druhy vlastních ptáků vrabcovitých.

SÍŇ 13.

Všeobecná sbírka ptáků.

Pokračování.

13 *Holubi* jsou ptáci krmiví s měkkým ozobím. K nim druží se též vyhynulý *blboun (Didus),* jehož svrchní zobák nalezen r. 1847 v zásobách musejních. Original s vyobrazením ptáka a odlitky lebek, noh a prsní kosti v cizích museích se nalézajících viz na *stolku* vedle skříně. *Didunculus* jemu tvarem zobáku poněkud podobný jest nyní též vyhuben a žil na ostrovech Samoanských.

Kurovití čili ptáci hrabaví nekrmí mláďat. *Taboni* jsou jediní ptáci, kteří vejce nezahřívají teplem vlastního těla, nýbrž je zahrabují do nanošených hromad zahnívajícího listí. Žijí v oblasti australské. Z *bažantů* vyniká nádherou bažant diamantový (Phasianus Amherstiae) a bažant královský (Ph. Reewei) s neobyčejně dlouhými péry ocasními. Oba druhy žijí v Číně.

14 *Bažant lesklý* a *kur satyr* jsou nádherné druhy z pohoří Himalajského. Páv *Argus* žije na Sumatře. *Kur bankivský* žije v oblasti indické. Od něho pochází *kur domácí* s mnoha odrůdami. K *tetřevovitým* řadí se jeřábek, kur alpský v zimě sněhobílý, *koroptev* a četné druhy křepelek. *Tinamy* mají znaky ptáků kurovitých a brodivých. Žijí v Americe.

15 *Běžci* mají zakrnělá křídla. *Pštros* žije v Africe, *nandu* v Americe, *kasuar* v Indii a *emu* v Australii. *Kivi* je malý pštrosovitý pták podoby slukovité. Žije na Novém Zélandě a je blízek vymření.

Obrovské vejce náleží vyhynulému rodu Aepyornis z Madagaskaru. *Kostra* vymřelého obrovského pštrosa *Dinornis maximus* z Nového Zélandu.

16. *Ptáci brodiví* mají dlouhý běhák, prsty obyčejně volné. Nalézáme zde *dropy, zoravy* a *volavky* (viz též skříň *18.*).

Poblíž okna ve zvláštní skříni umístěny dvě *alky veliké,* nyní již vyhynulé. (Srv. skříň *22.*)

Dospělý exemplář je význačný bílou skvrnou u oka a zakoupen byl ze sbírky Feldeggovy, druhý ze sbírky Vobořilovy, která hlavně vzhledem k němu byla koupena. Jest to mládě, které nemá bílé skvrny u oka, a náleží k největším přírodním vzácnostem našeho Musea.

17. Zde umístěni *chřástalové* a *slípky vodní.* Rod *Parra* opatřen dlouhými prsty a ostnem na lokti, kterým je opatřena též veliká *Chauna chavaria* z Brasilie. Vzácná *Chionis alba.* Následují *kulíci, sluky* a *jespáci.*

18. *Břehouši* a *kolihy* náležejí k jespákům. Zde umístěny též menší druhy *volavek* (ostatní ve skříni *16.*), k nimž se řadí *ibisové.*

Ptáci vodní mají nohy na zad pošinuté, s prsty plovací blanou spojenými. *Kachnovití* (19—20) mají zobák po krajích vroubkovaný a na konci nehtovitý zoubek.

19. *Labuti* a *husy.*

20. *Kachny. Kachna labradorská* je nyní již zcela vyhubena.

21. *Veslaři* mají všecky 4 prsty spojeny plovací blanou. K nim náleží *pelikán, kormorán, terej, faeton* a *fregatka.*

Rackové jsou podobni vlaštovkám neb holubům.

22. K *buřňákům* náleží nejmenší i největší vodní pták. *Buřňák nejmenší* běhá takřka po vlnách mořských. *Buřňák obrovský* a *albatros veliký* žijí v Australii.

Alky podobají se tučňákům, mají však v křídlech peří. Žijí u břehů severního moře. Vyhynulá *alka veliká* umístěna u okna vedle skříně č. *16.*

Str. 192.

Alka veliká.

Skupina představuje *ptačí horu* v severní Evropě, kde alky, lomvie a papuchalkové (mormon) v ohromném množství hnízdí. Samice jich kladou z pravidla jen jedno vejce prostě do důlku na zemi.

Potáplice mají nohy daleko na zad pošinuté. *Tučňáci* mají nohy na konci trupu. Křídla veslům podobná pokryta jsou peřím v podobě šupin. Žijí jen na jižní polokouli.

SÍŇ 14.

Všeobecná sbírka plazů, obojživelníků a ryb.

Plazi jsou studenokrevní obratlovci, dýchají jen plícemi, tělo je šupinami neb štíty kryté. Vystaveni jsou ve skříních č. *1—4*.

1. *Želvy. Želva středomořská* je největší želva evropská. *Želva karetová* poskytuje vzácnou želvovinu. *Želva evropská* má prsty plovací blanou spojené. Líhový preparát ukazuje její *vývoj ve vejci. Želva obrovská* a *její kostra* vystavena ve skříni č. 3. Obrovská *želva kožnatá* (*Dermatochelys coriaria*) na stěně mezi skříní *1.* a *2.*

Krokodilové. Krokodil žije na východní i západní polokouli, *aligator* neb *kajman* jen v Americe, *gavial* s prodlouženým a úzkým rypákem v řece Ganges v Indii. Velké exempláře viz ve skříni 3.

2. *Ještěři. Varani* jsou ze všech ještěrek největší, z evropských *ještěrka perlová* žijící v jižní Francii a Španělsku. *Blavor dalmatský* je beznohá ještěrka jako náš slepýš. *Leguan* a *bazilišek* žijí v Americe. Velicí *ještěři mořští* (*Amblyrhynchus* a *Conolophus*) žijí na ostrovech Galapažských a plovou obratně v moři. *Gekoni* pomocí přissavných desk na spodní straně prstů mohou lézti po kolmých

13

stěnách. *Chameleoni* mají velmi dlouhý jazyk. *Ještěři kroužkovití* jsou bez šupin, žijí v Americe v hnízdech termitů.

3. Mimo *krokodila, aligatora* a *želvu obrovskou* (viz skříň 1.) umístěna zde *krajta tygrovitá,* obrovský had nejedovatý, nebezpečný jen svou silou.

4. *Hadi. Brejlovec indický* může žebra za hlavou rozevřiti a krk nadmouti, načež se objeví podivný výkres. Nebezpečný had je *chřestýš,* žijící v Americe. *Zmije nosorohá* žije v Africe. *Krajta tygrovitá* jest v skříni 3.

5. *Obojživelníci.* Dýchají plícemi a z mládí, někteří i v dospělosti žabrami. *Žába volská* žije v Americe, má hlas podobný volskému bučení. *Bezblanka antilská* prodělává celou proměnu ve vajíčku. *Rohatka* (Ceratophrys ornata), jejíž samice je na hřbetě zelená, samec červený s výrůstky nad okem, žije v již. Americe. *Pipa drápkatá* z Afriky je jediným obojživelníkem, který má na prstech drápky. *Pipa americká* je památná svým vývojem. Samec namačká vajíčka na hřbet samice, kde kolem každého kůže nabubří a zde prodělá celou proměnu. *Velemlok japonský* jest největší obojživelník. *Červoři* jsou beznozí obojživelníci žijící v zemi u vod.

Ryby. Studenokrevní obratlovci, ve vodě žijící, dýchají žabrami; umístěni jsou ve skříních č. 6—11.

6. *Ryby dvojdyšné.* Dýchají plícemi a žabrami, tvoří přechod od ryb k obojživelníkům. *Protopterus* žije v Africe, *Ceratodus* v Australii, *Lepidosiren* v již. Americe.

Ryby skelnošupinaté. Mají tělo kryté koštěnými štíty se skelnou vrstvou. *Kostlín* žije v řekách severní Ameriky. Jikry *jesetera* poskytují kaviar.

Ryby příčnoústé mají chrupavčitou kostru, tělo

kryté drobnými destičkami. Ústa leží na spodní straně hlavy. K *rejnokům* náleží též *piloun*.

7. *Žralok lidožravý* dosahuje délky až 5 metrů. Sem náleží též *kladivoun*. Žralok *šestižabrý* a *sedmižabrý (Heptanchus* a *Hexanchus)* žije v moři Středozemním. *Chiméry* spojují znaky jeseterů a žraloků.

8. *Ryby kostnaté*. K tvrdoploutevným náležejí ryby okounovité a značné velikosti dosahující *pražmy*.

9. *Makrely* žijí ve velkých zástupech a patří k rybám nejužitečnějším. Sem náleží *tuňák* a *mečoun*. *Kohout mořský* má ploutve prsní rozšířené a vymršťuje se letmo nad vodu. *Lezoun indický* vylézá z vody, bez které delší dobu vydrží. Ploskozubec neb *ryba papuší* žije v tropických mořích.

10. *Ryby treskovité* a *platejsové* jsou ryby měkkoploutvé a jsou předmětem rozsáhlého lovu. K sumcům náleží *sumec elektrický* z Afriky a američtí *sumci pancéřovaní*. Dále zde spatřujeme *ryby kaprovité* a *štiky*. Sem náleží též *ryba létací* s velikými prsními ploutvemi. Velice užitečny jsou *ryby lososovité* a *sleďovité*.

11. *Úhoř mořský* dosahuje délky dvou metrů. *Úhoř elektrický* žije v řekách jižní Ameriky. *Měsíčník,* který vypadá jako hlava veliké ryby, *ježík, čtverozubec,* dále *havýši,* jichž tělo je kryto kostěnými deskami a *ostěnci,* mají svrchní čelisti s lebkou srostlé.

Ryby chvostožabré mají žabry v podobě štětiček. Jich samečkové vsouvají vyvřelé jikry do zvláštního pouzdra na břiše, kde je nosí až do vylíhnutí. K nim náleží *igla, mořský koníček* a *Phyllopteryx eques* z Australie se zvláštními přívěsky, které umožňují mu úkryt v chaluhách (mimikry).

Ryby kruhoústé mají ústa přissavná s chrupavčitými pysky. *Sliznatka* vniká do dutiny břišní

tresek a jeseterů, které vyžírá. Jest jediná cizopasná ryba. *Mihule* žijí v moři i ve sladkých vodách.

Ryby trubosrdečné. Kopinatec Amphioxus je nejnižší obratlovec, bez lebky a bez patrného mozku, s krví bezbarvou. Kostra sestává pouze z nečlánkované struny hřbetní. Na místě srdce tlukou velké cévy. Žije na písčitém pobřeží mořském.

SÍŇ 15.

(Pracovna oddělení zoologického, cizím nepřístupna.)

SÍŇ 16.

Vědecká sbírka hmyzu.

Jest pouze k vědeckému studiu přístupna. Základ tvoří sbírka dra J. V. *Helfera,* který v dubnu r. 1840 na ostrovech Andamanských byl zavražděn. Před svým odjezdem do Indie jmenoval České Museum dědicem své sbírky v Praze zůstavené, kterou opětovnými zásilkami z Přední Indie, obsahujícími výsledky jeho sbírání, značně rozmnožil. Sbírku hmyzů českých založil prof. J. *Kolenatý.* V novějším čase byla sbírka tato obohacena od slečny Marie *Dudovy,* která jí darovala znamenitou sbírku Hemipter, Hymenopter, Orthopter a Dipter svého zesnulého bratra prof. Lad. *Dudy.* — Prof. F. *Klapálek* rozmnožil sbírku hmyzů českých vědecky dokonalou sbírkou Trichopter a Neuropter. Mimo to daroval sbírku týchž řádů ze svých cest do Korutan, Krajiny, Bulharska, Bosny a Hercegoviny. Dr. A. *Krejčí* daroval sbírku Orthopter a Odonat českých. Koupí získána byla znamenitá sbírka Microlepidopter od J. *Pokorného,* Coleopter od faráře B. *Fleischera* a sbírka Coleopter, Hymenopter, Dipter a Hemipter od archiváře K. *Grádla.*

Též sbírka hmyzu exotického byla všestranně rozmnožena. Dr. J. *Prachenský*, J. *Hutzelmann*, Dr. V. *Poledne,* Dr. J. *Pečírka,* Dr. V. *Wraný* a E. St. *Vráz*

věnovali cenné příspěvky. V posledním čase darovali A. *Nonfried* v Rakovníku, A. *Srnka* v Praze a Dr. K. *Absolon* větší sbírky Coleopter a ředitel Nap. M. *Kheil* krásnou sbírku Lepidopter a Orthopter. V r. 1899 daroval koncertní mistr J. *Šrogl,* t. č. v Batavii na Javě, velkolepou sbírku Lepidopter.

SÍŇ 17.

Všeobecná sbírka zvířat bezobratlých.

(Evertebrata.)

Základem všeobecné sbírky zvířat bezobratlých jest kollekce sebraná prof. Dr. Ant. *Fricem* za jeho pobytu v Dalmacii. Mnoho vzácných nordických předmětů bylo od A. G. *Sarse* v Kodani za sbírku Trilobitů vyměněno. A. *Wobořil* daroval sbírku raků z moře středozemního.

Mnoho vynikajících předmětů z Afriky, Ameriky, Japonska, Nové Guineje a Bornea daroval E. St. *Vráz*. Znamenitého obohacení dostalo se této sbírce za pobytu prof. Dr. A. *Frice* v Londýně, Nizze, Villefranche, a hlavně v Americe r. 1899 a v Neapoli roku 1901, kdy sbírky tyto pokud možno systematicky byly doplňovány, což hlavně stalo se možným obětavostí p. dv. rady prof. MUDra Boh. šlechtice *Jiruše.*

1. *Pláštěnci* (Tunicata). Nečlánkované tělo bez okončin uloženo v rosolovité kůži, v t. zv. plášti. Žijí v moři. Vyznačují se pevnou osou tělní (Chorda dorsalis). *Sumky* (Tethyodea). Mláďata sumek (ascidiae) podobna nejnižšímu obratlovci kopinatci (Amphioxus) (viz síň *14.*, skříň *11.*) a larvám obojživelníků t. zv. pulcům. *Boltenia bolteni* z Gronska na dlouhém stvolu. *Ohnice obecná* (Pyrosoma) v moři světélkuje. *Salpy* (Thaliacea) žijí jednotlivě neb v řetězy spojené.

2. *Měkkýšovití* (Molluscoidea). *Ramenonožci* (Brachiopoda) žijí v moři. Tělo uloženo ve sko-

řápce, a sice jedné hřbetní a jedné břišní. V pravo a v levo od úst obrvená, spirálně stočená ramena jsou položena z pravidla na zvláštních oporách. Dole modely skořápek.

Mechovky (Bryozoa). Malí drobnohlední živočichové, kteří však společně stavějí velké, řasám neb korálům podobné trsy. Žijí většinou v moři, též v sladkých vodách (Alcionella, Cristatella).

Měkkýši (Mollusca). Skříň 3—33.

3—4. *Hlavonožci* (Cephalopoda). Kol úst kruh ramen. Dosáhli hlavně v dobách geologických velikého vývoje. Žijí pouze v moři. — *Sepie obecná, argonaut, točenka perleťová,* obrovské *krakatice.*

5. *Čtyřžábří. Loděnka obecná* (Nautilus pompilius) s komůrkovanou skořápkou.

Ploutvonožci (Pteropoda) žijí v nesmírném množství v širém moři. Důležiti jako hlavní potrava velryb v sev. ledovém moři (Clione borealis).

Břichonožci (Gastropoda). Skříň 6—23.

6. *Ostranka tenkoostná* (Murex tenuispina) z moře Indického. *Vřetenovka obrovská* (Fusus) rovněž z moře Indického, náleží k největším žijícím plžům.

7. *Láhevnatka* (Pyrula perversa) v levo točená. *Tritonky* sloužily Římanům za trubky válečné.

8. *Nachovci* poskytují barvivo purpur zvané. *Rournatělec záhadný* (Magilus antiqus) žije pevně usedlý na útesech korálových v Rudém moři.

9. Obrovská *Fasciolaria gigantea* z Mexika. Veliké *vinutice* (Volutidae) z moří tropických.

10. Veliké *šišanky* (Cassididae) hlavně z moří tropických.

11. Krásná *obručanka nádherná* (Scalaria pretiosa) a rovněž z tropických moří zajímavé *Solarium perspectivum.*

12. *Křídlatka veliká* (Strombus gigas). Z ostrovů Antillských, jest z největších žijících plžů.

13. Četné druhy *homolic* z tropických moří. Za skořápku druhu *Conus cedonulli* bylo kdysi zaplaceno 6000 Mk.

14 *Zavinutci. Cypraea moneta,* kteréž užívá se v jižní Asii a hlavně v Africe na místě peněz.

15 *Melaniida.* V sladkovodních jezerech a řekách všech teplejších krajin. *Kruhoústka* (Ampullaria gigas) z Amazony.

16. *Kotouči* (Trochidae) s velikým počtem druhů po celé zemi rozšířených. Mnohé slouží za potravu. *Donka mramorová* (Turbo marmoratus). Vápnitá víčka zasazují se broušena do prstenů. Irisující *Phasianella australis* z Nového Zélandu.

17 *Úšňovití* (Haliotidae). V ploché, perleť poskytující skořápce řada postranních otvorů.

18. *Škulenky* (Fissurellidae). Miskovitá skořápka s otvorem na vrcholu. *Přílipky* (Patellidae), s kuželovitou miskovitou skořápkou. Všude na pobřeží. *Patella cochlear* z jižní Ameriky.

Plži zadožábří (Opistobranchiata). *Dutenka baňatá* (Bulla ampulla) s průhlednou skořápkou z moře Čínského. *Zej veliký* (Aplysia depilans) s velmi malou skořápkou.

19—24. *Plži plícnatí* (Pulmonata). Žijí na souši neb ve vodách sladkých. *Nanina ovum* z ostrova Luzonu, jeden z největších plžů. — *Acavus hemastomus* z Ceylonu. *Helix Cummingi* z Australie. *Obecný hlemýžď zahradní* (Helix pomatias). Rod *hladovka* (Bulimus) asi s 300 druhy. Většinou kladou vejce.

Následují velmi četné druhy rodů *zrnovek* (Pupa), *vřetenatek* (Clausilia), veliká *ušatka antilská* (Auricula Judae), sladkovodní *plovatky*, které pouze v australské oblasti scházejí, a *okružáci* (Planorbis).

Kýlonožci (Heteropoda) s nohou kýlovitou bez skořápky neb s jemnou skořápkou. *Kýlnatka* (Carinaria cymbium).

Chroustnatky (Placophora). S osmi střechovitě přesahujícími destičkami. Mohou se svinouti do kotouče. *Chroustnatka kalifornská* (Chiton Stelleri).

Přídonožci (Scaphopoda). Malá skupina, stojící dle znaků anatomických mezi plži a lasturovci. *Kelnatka obrovská* (Dentalium) z Japonska.

Mlžové lasturnatci. (Lamellibranchiata).

Skříň 25—33.

25. *Skulař vrtavý* (Pholas californica) vrtá v křídových březích. *Šášeň lodní* (Teredo navalis) způsobuje vrtáním veliké škody na lodích a stavbách přímořských. *Šášeň obrovská* (Teredo arenaria) z Nového Zélandu bývá až 2 *m* dlouhá. *Kropenka javanská* (Aspergillum javanum) z moře Indického. *Skulař skalní* (Saxicava rugosa) v nástavci nahoře. *Panopaea generosa* z Kalifornie, náleží k největším lasturám, opatřena jest skoro 1 *m* dlouhou dýchací rourou.

26. *Rozchlipka* (Mya arenaria) z moří evropských. *Bokasanky* (Tellinidae) asi se 600 druhy; lastury jich slouží ke zhotovování ozdobných věcí.

27. *Zadénky* všude rozšířeny, nejvíce v tropech. Rody *Venus* a *Cytherea* se požívají.

28. *Srdcovky. Srdcovka jedlá* (Cardium edule) z moří evropských slouží za potravu. Krásná *polosrdcovka* (Hemicardium inversum) z Indického oceanu. Veliká *srdcovka* (Isocardium cor) z moří evropských.

29. *Zévnatky. Zévnatka listnatá* (Chama gryphoides). Nahoře modely příbuzných vyhynulých *Hippuritů. Zéva šupinatá* (Tridacna squamosa) z Javy. V nástavci nahoře balvan korálový uvnitř s několika exempláry *zévnatky* z velkého australského útesu barierového. *Zéva obrovská* (Tridacna gigas) umístěna jest vedle skříně č. 5. Dosahuje největší velikosti i váhy ze všech známých lastur. Každá skořápka vystaveného exempláře váží 48 *kg*. Skořápky její používá se též za křtitelnice v kostelích.

30. *Škeble*. Žijí skoro ve všech sladkých vodách po celé zemi, zvláště v řekách severní Ameriky. *Velevrub perlonosný* (Margaritana margaritifera) vypocuje v plášti perly. *Unio allatus* ze sev. Ameriky.

31. *Slávka jedlá* (Mytilus edulis) z moří evropských jest důležitou potravou obyvatelů přímořských. *Datlovka* (Lithodomus lithophagus) vrtá ve skalách pobřežních. *Perlorodka pravá* (Meleagrina margaritifera) z moří Východoindických poskytuje perleť a drahocenné perle. Podivného tvaru *kladivice obecná* (Malleus vulgaris).

32. *Kyjovka vznešená* (Pinna nobilis) dosahuje délky přes ½ *m*. *Návka Noemova* (Arca Noe) z moře Jaderského. *Hřebenatka jakubská* z moře Středozemního. *Ostnatka malířská* (Spondylus pictorum) z Kalifornie.

33. *Sedlovka* (Placuna sella) z Indického oceanu. Zcela plochých a průhledných skořápek druhu

Placuna placenta užívá se na ostrovech Filipinských a v Číně zhusta v oknech na místě skla. *Ústřice jedlá* (Ostrea edulis). Ročně přichází do obchodu mnoho miliard kusů. Nahoře *kůl s ústřicemi z Terstu.* V nástavci ústřice *kohoutí hřeben* (Ostrea cristagalli) z Indického oceanu a obrovská *čínská ústřice* (Ostrea hyotis).

Hmyzi (Insecta). Skříň *34—50.*

34. *Blanokřídlí* (Hymenoptera). (Skříň 34.) Četné druhy pravých *včel, vos, kutilek,* kovově lesklých *lesklic* (Chrysis), *mravenců, lumků, žlabatek, pilatek* a *pilořitek.* V nástavci pozoruhodná veliká hnízda *vos papírových* a anatomický model včely.

35—43. *Brouci* (Coleoptera). *Svižníci* (Cicindelidae). Velká *Manticora* z Afriky. *Střevlíci,* s nádhernými druhy rodu *Carabus* a bizarrní *Mormolyce phyllodes* z Javy, s krovkami listovitě rozšířenými. — Samečkové *roháčů* vyznačují se neobyčejně vyvinutými kusadly. *Roháč obecný* a nádherná *Neolamprima Adolphinae* z Nové Guineje. *Chrobáci* a *kalovalové,* mezi nimi velké druhy *Heliocopris* z Afriky a Indie. *Chrousti* a *kapucínkové,* k nimž náležejí největší brouci, jako *Hercules* z Antil a *Chalcosoma Atlas* z Javy. *Zlatohlávkové,* z obrovských *Goliathus cacicus* z Afriky. Ku *krascům* náleží několik nejpestřejších brouků. *Kovaříci* se svítícím *kukujo* (Pyrophorus noctilucus). *Nosatci,* ku kterým náleží sedmý díl všech popsaných druhů brouků. *Nosatec brilantový* (Entimus imperialis). Rod *tesaříků* s největšími brouky, jako *Macrodontia, Batocera* a t. zv. *Harlekýn* (Acrocinus longimanus). Konečně *mandelinky* a *slunéčka.* V nástavci nahoře anatomický model chrousta.

44—51. *Motýlové* (Lepidoptera). Po pestrých řádech *Danaid, Satyrid* a *Elymnid* následují nejnádhernější z motýlů *Morphidae Brassolidae* s rodem *Caligo,* s velkými oky na spodních křídlech. Další řády jsou *Acraeidae, Heliconidae* a *Nymphalidae.* K těmto náleží krásný a vzácný *Charaxes Kadeni* a složenými křídly suché listy nápodobující *Kalima.* Dále *běláskové* (Pieridae) a *otakárkové* (Papilionidae). Tito počínají nádherným druhem *Ornithoptera.* Zde jeden z nejkrásnějších motýlů *Ornithoptera paradisea* z ostrova Batchian se samičkou zcela rozdílnou. Největší denní motýl *Papilio Antimachus* z Afriky. Následují *soumračníci, lišajové* a *přástevníci,* zde jeden z největších motýlů, *Attacus atlas* a podivuhodná *Eudaemonia brachyura* z Afriky, s neobyčejně prodlouženými zadními křídly. Mezi *můrami* obrovská *Thyssania Agrippina* z Brasilie. Následují *píďalky* s nádhernou *Urania Riphaeus* z Madagaskaru a konečně *motýlové drobní.*

52. *Dvoukřídlí* (Diptera). Známo jest asi 18.000 druhů. V systematické sbírce obrovský rod *Midas* z Ameriky.

53—54. *Polokřídlí* (Rhynchota). Mezi *ploštícemi zemními* mnoho nádherných a lesklých druhů. Z *ploštic vodních* nápadna obrovská *Belostoma grande* z Brasilie. — *Křísi.* Pravý *křís manový* (Cicada orní). Veliká *Tacua speciosa* z Bornea. *Svítilka surinamská* (Fulgora laternaria) z Brasilie. Nesvítí. Rod *Phenax* z Číny a podobné druhy vylučují vosk. Následují *ostnohřbetky* většinou bizarrního tvaru. Pak *mšice,* mezi nimi *mšice révová* (Phyloxera vastatrix), zhoubná vinicím. Mezi *červci* jest *červec nopálový* pod jménem košenila předmětem obchodu a poskytuje barvivo kar-

minové. Píchnutím *červce fíkového* vytéká ze smokvoně pryskyřice, přicházející do obchodu jako šelak.

55—56. *Síťokřídlí* (Neuroptera). Veliké druhy *mravkodavů* a rodu *Palpares*. *Nemoptera coa* z jižní Evropy s velmi prodlouženými zadními křídly. *Šikmokřídlí* (Trichoptera). Larvy žijí ve vodě v rourkách, slepených z dřívek neb lasturek. *Neuronia regina* z Japonska. Následují *jepice* (Ephemeridae), *pošvatky* (Perlidae) a *všekazi* (Termitidae). Nahoře velká řada vývoje termitů se samicí, t. zv. „královnou", u které vývojem vajíček nabývá zadek neobyčejného objemu. *Motýlice* (Odonata). *Mecistogaster linearis* s neobyčejně dlouhým, čárkovitým tělem.

57—59. *Rovnokřídlí* (Orthoptera). *Skvorové.* Obrovská *Anisolabis colossea* z Australie. *Švábi. Blabera marmorata* z Brasilie. *Kudlanky. Idolum diabolicum* z Východní Afriky. *Pakobylky.* Většina jich podobá se suchým neb i zeleným větvičkám a listům. Následují *saranče* a *kobylky*, z nichž mnohé se vyznačují předními křídly listům podobnými. *Phylophora grandis* z Nové Guineje. *Cvrčkovití.* Bizarrní *Schyzodactylus monstrosus*, s koncem křídel spirálně stočeným.

60. *Stonožky* (Myriopoda). *Stonožky pravé* s jedním párem noh na každém kroužku těla. *Scolopendra gigas. Mnohonožky* se dvěma páry noh na většině kroužků těla. Velké druhy *Julus. Svinulc* (Glomeris) mohou se schouliti v kuličku.

61. *Pavoukovití* (Arachnoidea). Jedovaté *solpugy, štírkové* a praví *štíři* čili *škorpioni.* Zde obrovský *Buthus africanus.* Následují podivuhodní *pološtíři* (Phrynus, Thelyphonus) a *pavouci praví.* Zde veliký *sklípkan* (Mygale avicularia). Konečně *roztoči* a *jazyčnatky*. Tyto jsou těla červovitého. Veliké

Pentastomum moniliforme žije v dýchací rouře velikých zmijí v Africe.

Korýši (Crustacea).

Skříň 62—67.

62—63. *Hrotnatci. Ostrorep americký* (Limulus polyphemus). Nahoře jeho vývoj se zajímavým stadiem tak zvaným trilobitovým. *Trilobiti.* Pouze zkamenělí. Význační pro útvar silurský. *Krabi. Krab říční* (Telphusa fluviatilis) žije v řekách jižní Evropy. *Krab pavoukový* (Maja squinado) se pojídá. *Velekrab japonský* (Macrocheira Kaempferi) s klepety přes 1 *m* dlouhými umístěn na zdi.

64. *Raci dlouhorepí. Rak poustevnický* (Pagurus) usazuje se v opuštěných ulitách mořských plžů. *Krab vakovitý* (Birgus latro) žije ve Východní Indii v děrách na souši. *Langusta,* rak říční, veliký *říční rak z Australie, humr, rak norvéžský* (Nephrops) a *garnati* slouží vesměs za potravu. Rovněž i *rak ústonohý, strašek kudlankový* (Squilla mantis) se pojídají.

65.—67. *Korýši stejnonozí* (Isopoda). Obrovský *Bathynomus giganteus* z Japonska. *Blešivci* (Amphipoda) žijí v moři i v sladkých vodách. *Svijonožci* (Cirripedia) jsou vesměs přisedlí korýši mořští. Anatomické modely buchanky, perloočky a skořepatce.

68—69. *Červi* (Vermes). *Červi kroužkovití* (Annulata). Zde anatomický model *pijavky* a *písečníka rybářského* (Arenicola piscatorum). V nástavci skoro 1 *m* dlouhá *žížala* (Megascolex templetonianus) z Ceylonu. *Hvězdovci* (Gephyrei) žijí výhradně v moři. *Hlístové oblí* (Nemathelminthes).

Většinou červi cizopasní. *Vlasovec medinský* (Filaria medinensis) až 80 *cm* dlouhý cizopasí pod kůží člověka zvláště v Africe. *Svalovec* (Trichina), *škrkavka* (Ascaris) a *roup* (Oxyuris) cizopasí v zažívací rouře člověka. *Vrtejš veliký* (Echinorhynchus gigas) ze střeva vepře. *Vířníci* (Rotatoria). Drobnohlední červi.*Hlístové ploší* (Plathelminthes). *Ploštěnky chobotnaté* (Nemertini) žijí v moři. *Ploštěnky ostatní* (Turbellaria) žijí volně v moři, v sladkých vodách a na souši. *Geoplana Fletscheri* z Australie. *Motolice* (Trematodes). Anatomický model motolice ovčí (Distomum hepaticum) ze žlučovodů jater ovčích. *Tasemnice* (Cestodes). Cizopasníci. Modely hlav *tasemnic lidských.*

70. *Ostnokožci* (Echinodermata). Žijí vesměs v moři. *Sumýši* (Holothurioidea). *Sumýš obrovský* (Synapta Beszeli) bývá až 1 *m* dlouhý. Rod *Psolus* má na hřbetě velké, vápnité desky.

71—72. *Ježovky* (Echinoidea). *Ježovka obrovská* (Heterocentrotus mamillatus) z ostrova Mauritia. *Ježovka skalní* (Strongylocentrotus lividus) vrtá v skalách pobřežních.

73. *Hadice* (Ophiurioidea). *Hadice vlasatá* neb *hlava Medusy* (Gorgonocephalus verrucosus) má ramena četně rozvětvená.

74. *Hvězdice mořské* (Asteroidea). Veliká ostnitá *Aeanthaster* z Mauritia. Vzácná svítivá *Brisinga coronata* žije ve velkých hloubkách.

75. *Lilijice* (Crinoidea). Nádherný *Metacrinus* z Japonska. Řády *Cystidea* a *Blastoidea* jsou vyhynulí ostnokožci.

76. *Láčkovci* (Coelenterata). *Žebernatky* (Ctenophora) s osmi řadami plovacích destiček. V nástavci skleněný model. *Medusy* (Acalepha) s prů-

hledným, rosolovitým tělem. Vývoj jich znázorněn skleněnými modely. *Trubejši* (Siphonophora). Volně plovoucí trsy, většinou s plovacím měchýřem.

77 *Slimýši polypoví* (Hydromedusae). *Plošatky* (Millepora) stavějí vápnité korálovité trsy. *Keřnatky* (Sertularia) tvoří ozdobné, keříčkovité trsy, na nichž se vytváří malé, volně plovoucí medusy. Sem řadí se též *sladkovodní nezmar* (Hydra).

78—84. *Polypi* (Anthozoa). Většina jich vytváří vápnité trsy, všeobecně jménem korálů známé. Četné druhy Madrepor tvoří rozsáhlé útesy korálové. Na stěně obrazy velikých útesů barrierových u Australie.

85. *Černé korále* (Antipatharia). *Gerardia Lamarcki* z moře Středozemního.

86. *Sasanky* (Actiniaria) bez pevné kostry, většinou ojediněle žijící. Skleněné modely některých druhů.

87—88. *Masovité laločnice* (Alcyonium palmatum). Na skříni veliké *rohovitky vějířové* (Gorgonia flabellum), s osou rohovitou.

89. *Varhanice červená* (Tubipora musica). *Korál červený* (Corallium rubrum). Nahoře ve skříni velká biologická skupina, se zvířaty společně s korálem na skalách žijícími. Vedle v lihu keříček korálu s jednotlivými vychlípenými zvířátky, dole anatomický model korálu.

90. *Houby mořské* (Porifera). Skoro výhradně obyvatelé mořští. *Houby vápenité. Houba řasnatá* (Sycon raphanus) z moře Jaderského.

Houby rohovité. Houba sladkovodní (Spongilla). Dole sbírka různých druhů *mycích hub* z moře Jaderského, a na skříni obrovská *mycí houba* z Dalmacie.

91. *Houby křemenité. Houba vrtavá* (Vioa) rozvrtává kameny a skořápky měkkýšů. Na skříni velký *„Pohár Neptunův"* (Poterion Neptuni) z Indie a obrovská *houba kornatá* (Geodia gigas) z Dalmacie.

92. *Houby sklovité* (Hyalospongiae). Žijí ve větších hloubkách. Tři veliké skupiny těchto neobyčejně něžných, jako ze skla spředených hub z Japonska a z ostrovů Filipinských (Hyalonema Sieboldi, Euplectella aspergillum a Periphragella Elisae).

93. *Prvoci* (Protozoa). Jednotlivé zvíře jest jedinou buňkou, s jedním neb několika jádry. Jsou většinou zvířata drobnohledná.

Nálevníci (Infusoria).

Mřížovci (Radiolaria). Z pravidla s křemitou schránkou a střední bání. Nahoře modely křemitých schránek několika druhů. Výhradně obyvatelé mořští.

Slunivky (Heliozoa). Bez střední báně. Žijí výhradně v sladkých vodách.

Kořenonožci (Rhizopoda). S chitínovou neb vápnitou skořápkou, částečně též nazí. Nahoře četné modely skořápek, dole obsáhlá sbírka *Foraminifer* a výkresy druhů drobnohledných.

Správcové musejních sbírek.

1. *Bibliotheka:* Dr. Čeněk Zíbrt. 2. *Archiv:* Václav Schulz. 3. *Sbírka mincí a medaillí:* Josef Smolík. 4. *Sbírky archaeologie praehistorické:* Dr. Josef Lad. Píč. 5. *Sbírky historické archaeologie a sbírky národopisné:* Jan Koula. 6. *Sbírky botanické:* Dr. Edvin Bayer. 7. *Sbírky mineralogicko-petrografické:* Dr. Karel Vrba. 8. *Sbírky zkamenělin a hornin:* Dr. Antonín Frič.
9. *Sbírky zoologické:* Dr. Antonín Frič.
Sekretář Musea: Fr. Kvapil.

OBSAH.

SYSTÊME SILURIEN DU CENTRE DE LA BOHÊME

par **J. Barrande.**

V poslední době vyšly svazky:

Vol. VIII. Tome I. **Bryozoaires, Hydrozoaires et partie des Anthozoaires**, par Dr. Ph. Počta. (S 21 tab.) 1894.

Vol. VII. Tome II. **Crinoides**, par Dr. W. Waagen et Dr. J. Jahn. (S 40 tabulemi a 33 výkresy v textu.) 1899.

Vol. VIII. Tome II. **Anthozoaires et Alcyonaires**, par Dr. Ph. Počta. (S 99 tabulemi.) 1902.

Vol. IV. **Gastéropodes**, par Dr. Jaroslav Perner. Tome I. (S 89 tab. a 111 výkresy v textu.) 1903.

Lze obdržeti v kommissi **Fr. Řivnáče** v Praze.

ARCHIV PRO přírodovědecké prozkoumání Čech.

Vydává komitét pro přírodovědecký výzkum Čech.

DÍL DVANÁCTÝ.

Č. 1. **Úvahy o původu zlata u Jílového a na některých jiných místech v Čechách.** Podává prof. Dr. Jindřich Lad. Barvíř. . . . . K 6·—

Č. 2. **Monografie českých vodulí.** Díl I. Limnocharidae Kramer. Napsal Dr. Kar. Thon. 1903. K 5·—

Č. 3. **Čmeláci země České.** Sepsal prof. F. Klapálek. 1903. . . . . K 2·—

Č. 6. **Geologická mapa Čech.** Sekce V. Širší okolí pražské. Spracoval a vysvětlivkami opatřil prof. Dr. Filip Počta. . . . . K 5·60.

Č. 7. **Vířníci země České.** Díl I. Melicertidae. Napsal Stanislav Hlava. 1904. . . . . K 4·—

Díl tento i rovněž díly předchozí lze obdržeti v kommissi **Fr. Řivnáče** v Praze.

UNIE, PRAHA.